

fortunæ ludibrium futurus. In ipso belli ciuili apparatu ad Castrum Sericium in vltiori Castella Ioanni Aragonio Isabella altera Laræ filia iuncta est, Viscaiz principatu dotalis, Telloque qui maiorē sororem in coniugio habebat, quoniam conspirationis socius erat, eo principatu spoliato. tamen iniquum erat viri culpam vxoris pœna lui: sed Petro Rege neque ius neque æquitas valebat, raptim & peruerse cuncta administrabantur. In eo oppido Maria Padillia filiam alteram peperit, cui Constantiæ nomen fuit, Alencastrio Angliæ Duci quondam nupturæ. Ad proceres coniuratos, noui se proceres adiungebāt. Ferdinandus Castrius Ioannæ sororis ignominia perculsus, vindicareque armis certus, eorū partes secutus est. idem fecere Toletani ciues Regis vrsaniam detestati, Blancæ Reginæ commiseratione. Cordubenses, Giennenses, Conchenses, Talauera, Toleti auctoritatem secuti, accessere paulo post Aragonii fratres. fauebant Reginæ Eleonora Mariaque, Regē malo non aliter sanari posse sperantes. sic belli ciuili, atque internecini fundamenta ponebantur, viamque ad regnum Henrico fata monstrabant.

Bellum Sardinicum.

CAPVT XIX.

IVVAT cogitationem tantisper à Castellæ malis auocare, nouaque narratione reficere animum. tamen alienum ab instituto non est quæ aliis per Hispaniam prouinciis contigerunt, locis competentibus explicare. Granatæ Rex Iuzephus Bulhagix cum regnasset annis vno & viginti, suorum perfidia ferroque hoc anno peremptus est. coniurationis auctor Mahomad à senectute cognomento Lagus Iuzepi patruus, Ferracheni reguli Malacitani filius regnum occupauit, multis calamitatib. per totam vitam obnoxius, vt nunquā est fida potentia piaculo, parricidioque parta. Res Maurica regulis eo tractu in factiones scissis, imperique mutatione sæpe alternantibus, ad interitum festinabat. Oſca vetus Ilergetum vrbs publicæ scholæ iure ab Aragonio Rege donata. annua vectigalia, artium ingenuarum professoribus de publico constituta. Quo tempore bellico apparatu vniuersa Aragonia incitata erat. moti ad arma proceres cum Rege in Sardiniam traiecturi. Fuerat ea insula Bonifacii. VIII. concessu Pisani iniustis rerum dominis detracta Aragoniis armis. cū iis anceps, diuturnumque bellum fuit. pulsi tandem Pisani sunt. partum tamen insulæ imperium tueri ardua res Aragoniis erat, in Mediterraneo mari sitæ, procul à littoribus Hispaniæ, hinc Africa obiecta, inde Liguria, interiecta tantum Corsica insula à Sardinia angusto freto dirempta. Insulanis studium erat rerum nouarum, ingrata quæ tuta, in temeritate spes. Oriæ Genuensium familia nobilissima freti incolarum studio, ditioneque oppida in ea insula obtinentes, in pellendi Aragonios certamen ingressi sunt. opem vti necesse erat, Genuenses tulerunt. Saffarim & Calarim firmissimas vrbes ad extrema insulæ promontoria sitas, sui quondam iuris ab Aragoniis inaudita caussa occupatas caussabantur. ventum ad arma. Alguerium vrbs medio interuallo capta. Saffaris obſessa. expugnari non potuit, eximia ciuium erga Aragonios fide. sed dum obſidio vrgetur tamen, missa ab Aragonio Rege classis rebus asperis opem latura, aliquandiu alternante fortuna bellū sustētatum. Veneti perpetui Genuensiu potentia æmuli hostesq;, missa legatione Aragoniu ad armorū societate inuitant. si vires conferantur exultantē hostium insolentiā reprimi posse. Sācito fœdere classes Aragonia & Veneta in ipso Bosphoro Thracio ad Perā Genuensium ea tēpestate vrbs, ante annū tertiū cum hostiu classe supremo conatu dimicant, quamuis inflato mare, fluctibusque intumescens, tanta erat cupiditas pugnādi. victi Genuenses. tres & viginti triremes captæ. non pauca vitēpestatis ad litus eiectæ. Cecidit etiam Pontius Aragoniæ classis præfectus duodecim triremibus amissis. neque clara ea victoria in præſens fuit, neq; in posterū vsui. eaque opinio extitit, vt vtrinq; se victores ferrent. Clemens & Innocentius Pontifices, Christianæ reipublicæ calamitas ex iis diffidiis quanta instaret, prouidētes, pace aut induciis factis conati sunt Venetos, Aragonios, atque Genuenses pacare. repetitæ ea caussa legationes. frustra is conatus fuit: rebus adeo exulceratis, vt nisi alterius gentis clade sanari nō posse crederēt. & nouū Genuensibus præſidium accesserat. Marianus Arboreæ regulus, ditione, opibus, clientelis, in Sardinia ab antiquo præpotēs, prædæ spe sese Matheo Oriæ Genuensium factionis principi adiunxerat, magnam insulanorum partem secum trahens. oppida, vrbes, arces, tota insula momento temporis occupata. Saffaris, Calarisque in Aragonia fide perſtiterunt. venerat in periculum summa rerū. qui enim tantis viribus obſisti posset, foris Genuensi classi, in insula diuersis inconstantibusq; volūtatibus? Re in Aragonia nūciata, valida numerosaq; classis centū nauiu cōparatur. in iis quinq; & quadraginta triremes erāt. magnis delectibus mille cataphracti, quingenti leuis armaturæ equites, pedites ad decem millia conscripti, validæ copiar, magnisq; rebus conficien-

conficiendis pares. aderant socii nauales. è Germania, Angliã Vasconibus delectæ bello manus venerunt. proceres tota prouincia ad nobilem expeditionem excitati. Rerum summa penes Bernardum Cabreram fuit. Petrus Exerica, Rogerius Lauria, Lupus Luna, Otus Moncada conuenerunt. Petro Regis patruo Vicario relicto è Rhod. pensu portu, quò classis conuenerat, dimidiato Iunio mēse soluerūt. modicis tempestatibus ostidui navigatione in Sardinia cōspectū ventum est. copiæ in terram expositæ, tribus ab Algüerio milibus passuum: mox ad eam urbem mota castra, classisque ductore Cabrera. Rex ingenio acer anteire agmina, locum capere, periculo adesse, aliosque suo exemplo ad præclare audendum incitare. prorsus si ambitio, nimiaque imperii auuiditas abfuisse, antiquis Ducibus exæquandus. ¹⁰ Quadraginta triremes Genuenses celeritate magis quã virtute præstantes, sese mari ostētarunt. terra Arboreæ regulus, cum duobus millibus equitū, peditum quindecim millib. vicina loca insedit. neutri pugna decernere ausi sunt. quippe temere collecta multitudo, nulla militiæ disciplina neque ordinē sequi neque imperia accipere idonei, quib. neque in victoria decus, neque ex fuga ignominia futura erat. Mænia operibus machinisque dies noctesque impugnabantur. iniquissimo anni tempore, locis natura insalubribus, morbi in Aragonio exercitu grassari cœperunt. Rex ipse æger decubuit necessario cum hoste de fœdere actum. fœdis Aragonio nomini conditionibus sancita pax. Mariano, Matthæoque venia concessa. ditio, quam obtinuerant relicta. præterea Mariano ad Galluram multa oppida abs Rege data. sic hostes cōtra timorē animi præmia scelerum adepti, ferociores euaserunt. ²⁰ Regi datum est vt Algüerio vrbe dedita, incolæ quo vellent migrarent. Catalauni veterani milites diuisis agris in eorū locū substituti. Reginæ precibus, quæ virū erat comitata, Oti Moncadæ, Philippi Castrii, aliorumque procerū obitu, morē impatiētia fœdus Nouēbri mense festinatum. Septem deinde mētib. Rex in Sardinia consumptis, (quo tempore insula lustrata, confirmataque in fide, de fontibus pœnæ sumptæ) Marianus, Matthæusque tumultuari incipientes rursus ad officium reuocauit: atque rebus omnibus compositis, reipublicæque præfecto Olfo Prochita incolumi tandem classe Betullonem rediit, maiori conatu quam operæpretio factò, sed necessitati parere, quo nullum est acrius telū tempotique seruire magnis Rēgibus vsitatum, consentaneumque est.

Castella morus.

CAPVT XX.

³⁰ **A**LBURQUERQUII oppidis abs Rege Castellæ tentatis captisque magna ex parte, cum in Fridericū fratrem se Seguræ arcē munitissima tenentem ducere pararet. Toledo Hinestrosam in Vtteriorem Castellam amandauit, vt Blancam Reginam, belli caussam captiuæ instar in ea vrbe custodiæ mandaret. graue id decretum fuit, innocentis puellæ calamitatem non vno loco consistere. templum Toletanum ingressa, quasi exoluendi voti specie pedem inde efferre recusauit. loci sanctitate salutem tueri cupiens. si quid tamen audaci iuueni & temerario sanctum esset. Ille eo nuncio cōcitatatus Ocaniã sese retulit, quo in municipio Ioannem Padilliam Villageræ regulum, in Friderici fratris locum D. Iacobi Magistrum substituendum curauit, & quidem coniugem contra superioris temporis exempla. nouum exemplū, legibus, moribusque validius fuit. ab eoque initio susceptum vt ⁴⁰ coniuges iidem & Magistri essent. Mariæ in gratiam, quæ noui Magistri soror erat, maiorum instituta violata. Procerū vires confirmabatur. Ioannesque Cerda Hispali veniēs sese illis adiunxit, optimus quisque sequebatur, omnesque viri strenui nauare cōiuratis operā & studium volebant. Regem super insitam sæuitiam auersæ procerum voluntates, Toletanaque rebellio sollicitabat. vim adhibere imminutæ copiæ prohibebat. necessario in Vtteriorem Castellam abiit, subsidia belli comparaturus. ventū Tordisillam, vbi Regina mater morabatur. Fridericus Magister interea a Toletanis euocatus, vrbi præsidium cum septingentis equitibus venerat: alii proceres cōiurati ex diuersis locis in vnum coeuntes circū Tordisillam, quasi circumfesso Rege tendunt, armis acturi nisi iustissimis postulatis annuisset. Ea erant. Ab stupri fœditate recederet: Blancam regio toto festitueret. Padilliam pellicem ⁵⁰ regni finibus arceret. Eius propinquos à republica amouendos curaret, atque perficeret. Ea si præstita essent, vti necesse erat, paratos sese omnia, quæ imperarentur, facere. Cum his mandatis Eleonora Aragoniæ Regina missa quo minus violaretur, ius gentium valuit. sexus, propinquitas, auctoritas, tutatæ sunt. re infecta, dimissa. Proceres spe deiectioni voluntate quidquam impetrari posse, matre Regina filioque elapsis, retro conuerso agmine Vallisolerum tentant. inde depulsi, Medinam Campestrē occupant sine sanguine. Eo Fridericus Magister sese cōtulit. eo etiam Alburquerqueus decessit noxio medicamine venis concepto, quod Paulus medicus Romanus magnis pollicitis corruptus agro diluerat. Sic periit vir ea tempestate nobilissimus. Origo illi è Lusitania. ampla in Castella ditio. pater Alfonsus Alburquerqueus, auus Rex Dionysius, maternum genus

impar, non ignobile tamen. Regis alumni gratia primum, deinde odio, tantundem exitu
 bonæ famæ, quantum priori tempore malæ ad populum meruit. Corpus, ut ipse testamen-
 to mandarat, odoribus refertum non ante sepulturæ mandare iurati proceres decreue-
 runt, quam rebus ex sententia patris. Illi denuo à proceribus legati viri primarii: si
 forsân regis animus tempore pacatoris, ut nunciatum erat, ad meliora consilia traducere-
 tur re integra. Colloquio dies, locus, tempusque designatû. venire ex vtraque parte quin-
 quaginta equites paribus armis in pagum non procul Tauro oppido, insidiis minime ido-
 neum. Ibi cum inter se officiose salutassent, & proceres coniurati more gentis, Regis dex-
 tram deosculati essent, Gutterius Toletus pauca ex sententia Regis præfatus: Graue, ait,
 accidisse tantos viros, ea nobilitate, eo splendore, alienato animo esse. eripere Principi vel
 le, quod esset beatissimum, decernendi libertatē: eosque caros acceptosque habere, quos
 fidus maxime iudicaret. Cæterum errori per imprudentiam commisso veniam se dare pa-
 ratum, modo copias militares dimitterent. Quod de Blanca postularent, nisi forte ea ob-
 tenderetur species maiora conantibus, facturum sese quæ vellent. Ad hæc procerum con-
 filio habito, eorum verbis Fernandus Aiala potestate dicendi facta sic incipit. Quod con-
 tra exempla maiorum, magnanime Princeps, armati venimus, veniam dari postulamus.
 Inimicorum insidiæ, à quibus nulla innocentia tuta, compulerunt, tuoque permissu factû
 est. alioqui tui sumus: de subditis & supplicibus, ut libet, statue. Habet hoc regia fortuna, ut
 nihil occultum esse patiatur: omnia populo proponit, atque explicat turpia honestaque. Blacæ
 Reginæ. cui diadema imposuimus, cui coniugii sanctitate nobis præsentibus deuinctus es,
 exitiû ab æmula comparari ægre ferimus, Principisque auribus insidias à prauis hominibus
 tendi graue ducimus, nulli magis quam tibi gratificaturi: vbi sedata animi egritudine, frau-
 deque perspecta (quod propediē fore cupimus, speramusque) maior ætas accesserit. Quan-
 to difficilius est alios præstare, quam se, tanto laudabilius in eam curam incumbere, ut opti-
 mus quisque ad tuum contubernium recipiatur. Multis alioqui claris Principibus dede-
 cori fuit, domestica infamia. Tua coniuge quid sanctius, quid nobilius: quamquam mo-
 dico cultu, quanta morum suauitate? forma quæ alia comparanda? Eam grauissi-
 mo luctu leuari, & in debitum dignitatis locum restitui, si homines silerent, si aliena esset,
 tu ipse armis, copiisque omnibus conari atque efficere deberes. Illud caue, ne præ posteris
 blanditiis illectus per errorē committas, unde tibi, nobis, vniuersoque; nomini Hispanico luctû
 insanabile, ignominia sempiternâ inuras. De re tanta breui statui non poterat. cōuenit, ut
 quaterni ex vtraque parte delecti de pacis conditionibus disceptarent. sic à colloquio disces-
 sum. moxque variis regis tergiuersationibus intellectum est, nihil eum pro sano facturum.
 præsertim cum eodem tempore Tauro digressus ad amicâ iuisse cōstaret. qua occasione
 Regina mater pridem à coniuratis voto stans, eos Taurû euocauit: eisque oppidum tra-
 didit. Eo nuncio perculsus Rex, totiusque regni defectionem veritus, Hinestrofa & Samu-
 ele Iudæo (is ærarii præfectus erat carus in primis) comitatibus Taurû repetiit: matrique cō-
 plexum ferens in eius se potestate futurû dixit. comites continuo detracti, datique in custo-
 diam. præcipua aulæ ministeria mutata. Fridericus Magister regio cubiculo præfectus, scri-
 nio Ferdinandus Aragonius, Ioâni Cerdæ vexilliferi honor est datus, Ferdinãdo Castrio,
 qui Ioânam Eleonoræ Gufmanæ filiâ vxorem habebat, regiæ procuratio concedita. in
 quo honoris specie prouidebatur, ut rex captiui instar teneretur, sublata etiâ ipsum adeun-
 di pro miscua libertate Alburquerquii cineres, quasi victoria parta in monasterio Cister-
 censi, cui ab Spina in Vaccæis nomē, sepulturæ sunt dati. Magnû reipublicæ nominique
 Hispanico vulnus inflictû, Principē gentis, parētem & columen obsideri, capi, includi: ni-
 si facti atrocitatem salus publica, Principis inuidia, infamiaque excusarent. Venationis tantû
 libertas relicta erat, qua ille occasione, & nonnullis proceribus eius calamitate, magnisque
 in posterum pollicitis, æquioribus factis Segobiam sese proripuit, prosequente Samuele,
 qui datis prædibus, è custodia liberatus fuerat. secutus est etiam Tellius frater, cui eo die
 Regis custodiendi cura concedita erat, haud diuturna gratia futura. Inde maiorum mo-
 tuum initia. Aragonii fratres Roam Eleonoræ matri datum captiuitatis tempore abs Rege
 oppidum discesserunt. Ioannes Cerda sese ad Regem contulit, Fridericus Talaueram, vbi
 copias militares reliquerat, Ferdinandus Castrius in Calaciam, Tellius in Cantabriam a-
 biere. Henricus & Regina mater Tauri substiterunt, oppido præsidium. Hæc sine anni ge-
 rebantur. quo in proximum euoluto millesimû trecentessimû quinquagesimû quin-
 tum, regni conuentus Burgis habiti sunt, interfuerunt Aragonii fratres de procerû insolentia
 conquestus in conuentu rex, vindicare iniurias paranti uti opem ferrent, petiit. In Prin-
 cipe vniuersam nationem violatam, grauique ignominia affectam esse. Publica inuidia,
 communibus armis perfidiam vindicandam. æs militare ciuitatibus imperatum. Iisdem
 diebus

diebus Carolus Cerda Alfonſi Exheredis filius, an nepos, à Rege Vaſconum interfectus eſt. atrox facinus Regi Gallo viſum, fortem & ſtrenuum virum, quo multum & familiariter à prima ætate uſus erat, præterea Magiſtrum equitum inſidiis oppreſſum. Engoliſmorū comitatus abs Rege donatus malo fuit, quem Rex Vaſconum tanquam ſui iuris repetebat. Campaniam præterea. Briamque paterno iure à rege Gallo extorquere conabatur. ſpe obtinendi depulſus, qui maxime iniuriæ opportunus erat, in Magiſtrum equitum iram effudit. ad Aquilam Nortmanniæ vicum nocturna vi ſubmiſſis percufforibus, in lecto inopinantem oppreſſit ſexto Idus Ianuarii Froſſartes ex annorum numero biennium detrahit: de die conuenit. Cæde vulgata Rex Gallus publico quatrinduū abſtinuit, ſublata etiam ſe ad deundi poteſtate. quæſtiones habite, diesque Vaſconi dicta. accepto obſide Ludouico Regis filio, contra omnia vetuſtatis exempla Lutetiam cauſſam dicturus venit. Inſidias capiti ſuo comparatas non ſatis probabat. duci à licitoribus iniecta in eū manu iuſſus eſt. vxoris ſororisq; viduæ preces euicere, uti venia donaretur, feroci iuueni neque diu, in fide perſtituro. nam pecuniã à ciuibus exigenti Gallo aduerſus Anglos, apud populū interceſſit. quæ iniuria, ut par erat, altiffime in pectus offenſi Regis descendit. iram idoneo tempore effuſuri. Cum Agnete Caſtria, uti antea memoratū eſt, Petro Luſitanæ iuuentutis Principi ſtupri vetus cōſuetudo erat. eandem ſuperiori anno vxorem cōtra leges duxerat, ſugillata in eo regia maiestate. ignominia depellendæ, filiique ſanandi cauſſa Regis patris iuſſu Conimbricæ interfecta eſt, tamen iniquum erat filii libidines amice interitu lui: præſertim Alfonſo, quem primis annis mors rapuit, Ioanne Dionyſio, Beatriceque ex Agnete nepotibus. Ludouicus Siciliæ Rex menſe Iulio Catanæ deceſſit. Fridericus frater moribus, ætate, ingenioque ſimplex ſucceſſit. vtriuſq; regnū externis bellis inſtintisq; motibus iactatum fuit: Regique Aragoniæ ad eius inſulæ imperium via ruruſ ſtruebatur. Ad intermiſſa redeamus.

Multa cedes in Caſtella facta

CAPVT XXI.

BVRGENSI conuentu dimiſſo in Medinam Campeltrem primus abs Rege Caſtellæ impetus factus eſt. Villega Rogiuſque cum primis nobiles occubuerunt. capti alii. Hineſtroſa Tauro dimiſſus, fide data niſi Rege placato in cuſtodiã rediturū, id liber non præſtitit. Henricus & Fridericus iunctis ad Talauerã virib. Toletū accurrerūt, regioſ conatus occupaturi. Ad D. Martini pontē traiecto flumine aditu prohibiti, à parte ciuiū circumductis motibus, quibus ea vrbs circulo ferme ambitur, pōte altero admiſſi ſunt, cui Alcantaræ nomen eſt. ludæorū cædes factæ: direptaq; bona eorū, qui ad forū rerū venaliū domicilia habebant. merceſq; & ſcruta vendebāt mille amplius cecidere, non ſine coniuratorū inuidia. Rex periculo nūciato, eodē feſtinauit, priuſquã ſe hoſtes vrbe munitiffima firmarēt. admiſſus fratribus fugæ neceſſitatē attulit. celeritas ſaluti fuit. ira in ciues verſa. e nobilitate nonnulli cæſi ſunt, e plebe duo & viginti. In eo numero aurificis filius octodecim annos natus pro patre octogenario, ſupplicio ſe ſe vltro obtulit: Regeq; pro venia, quã eximia pietas omniū iudicio merebatur, permutationē concedente, ſubiit. ſcædum populo ſpectaculum, miſericordiæ permixtam crudelitatem. nomina memoriæ ſubtracta. de facto ſatis conſtat. petro Barroſo Epifcopo Seguntino, inſigni ea ætate viro, ob eximiã iuris cognitionē, quoniã ciuium ſuorū ſtudiis, Blancæque Reginæ fauere viſus eſt, manus iniectæ. Regina ipſa Seguntia cuſtodienda amandatur. Toleti Rebus cōpoſitis reliquæ ciuitates ſubigendæ erant. Conchenſes maiori inter ſe concordia venienti regi portas clauſere. vim adhiberi loci firmitas prohibuit. Sanctius Regis frater, qui in ea vrbe educabatur, quamuis eo periculo liberatus, in Aragoniam aliquãto poſt ab Aluaro Albornocio, cuius fidei creditus erat, ſubductus eſt. Taurus obſeſſa, vbi Regina mater, Henricus, Fridericus, & Stephanus Carpentarius, qui ſe Calatrauæ Magiſtrum ferebat, roburque coniuratorum erat: eoque diurna obſidio fuit. Quo tempore ad Tordifillam (Turrim Sillæ alii vocant) Maria Padillia filiam enixa eſt, Iſabellæ nomine. Ioannes Padillia illius frater D. Iacobi Magiſter ad Vrceſiam in tumultuaria pugna occubuit. honor importune delatus exitialis fuit. Meſſia Carrilliuſque ex eo ordine Friderici partibus fauentes, cædis auctores extiterunt. præfici in eius locum alium Rex vetuit, cum ætate prudentior, Fridericoque fratri ad gratiã aditum parans. Bononiæ Cardinalis iisdē diebus ab Innocentio Pontifice legatus de pace, nihil impetrauit rebus adeo exulceratis: Petro tantū Barroſo libertas data eſt. Henricus in Calæciam Tauro euadens ſe periculo eripuerat, cauto iuuenis ingenio: cuius rei bellis omnibus documēta dedit. Fridericus accepta incolumitatis fide ad Regem egreſſus eſt. Vrbe ipſa tãdem incolæ cuiuſdam prodicione, quinto Ianuarii die ſalutis anno milleſimo trecentefimo quinquageſimo ſexto capta Carpentarius, Caſtaneda aliique viri primarii in ipſis Reginæ ma-

1356.

tris oculis ad tetrum etiam spectaculum exanimatæ decidentisque obruncati. ea sibi red-
 dita filii caput maledictis contenta voce defigere: paucisque interiectis diebus, comite
 impetrato in Lusitaniam concessit, haud honestius quam antea pudicitiam habitura. Mar-
 tini Tellii Lusitani amoribus cum licentius indulgeret, fratris Lusitani Regis iussu, veneno
 est perempta. quidam à patre interfectam affirmant: quem certis monumentis constat, ad
 annum huius seculi sexagesimum primum vixisse. pleriq; anno MCCCLVII. extinctum aiunt
 Ludicum militare Tordesillæ commissum, lætitiæ ob res gestas argumento. Dies, & locus
 ludum magis & lasciuiam quam formidinem ostentabant. duo tamen Friderici satellites pro-
 xima luce peremti: ipse similis supplicii metu perfusus conseruatur. Terra multis locis hoc
 anno mouit: vrbiū maritimarū præcipuo damno. è templo Hispalensi summo ferrea pile
 decussæ. Olisipone sacellum maximum Alfonso Regis recens structura, prostratum. clades
 imminere Hispaniæ plerique portendebant. irrita prodigia: Castellæ Regis imperium &
 scelera multis post annis continuata. populus in preces & vota conuersus numine placan-
 do vacabat. Tauro capto, Henricus viribus, Regique diffidens occultis tramitibus in Can-
 tabriam euasit: vbi Tellius frater gentis armis, & locorum asperitate partium reliquias tue-
 batur, regis vna & altera pugna victis. inde naui Rupellam Sanctonum vrbe nauigauit,
 quorsum quæ commota erant euaderent, expectaturus. Quo tempore Vasconū Rex Rho-
 tomagi à Carolo Delphino Nortmanniæ Duce conuiuio exceptus, Regis Galli repentino
 superuentu captus, atque è vinculis causam dicere compulsus est. maiestatis lege postula-
 tus, quod Anglis faueret Princeps Galliæ multis nominibus beneficiarius. sic Hispanorum,
 qui in Gallia erant studia diducta. Henricus Gallica stipendia fecit. Philippus Vasconis fra-
 ter in Nortmanniam excito Anglo sese adiunxit. idem fecit Fuxensis Comes leuiri Regis
 iniuria permotus. vnoque tempore in expectationem rerum nouarum Gallia, Hispaniaq;
 erectæ erant.

LIBRI SEXTIDECIMI FINIS.

HISTORIÆ DE REBUS HI- SPANIÆ, LIBER XVII.

Belli Aragonii initia, CAPVT I.

BELLUM inter duas cognatas vicinasque regias Castellæ, atq; Arago-
 niæ lib. septimusdecimus continebit, atrox, implacabile, multis viris
 principibus ipsique adeo ad extremum auctori exitiale futurum. no-
 uorum Regum sobolem: lucemq; terris & tranquillitatem redditam.
 Horret animus malorum, quæ passi sumus, commemoratione: tantū-
 que sanguinis sine causa perditum fatigat: stylumque restringit. De-
 tur hæc venia narrationi vt sine tædio cognoscatur. detur temere per-
 euntibus ruentibusq; in arma. ira illa numinum fuit furorq; terris immissus. Singulæ belli
 causæ exiguæ. omnes quasi ex modicis riuis irarum flumen effecerunt. Rex vterque ardenti
 ingenio, omnis insolentiæ impatiens, morum seueritate haud dissimili, Castellæ ferocior
 cum ætate. Aragoniis fratribus in Castella receptum esse auxiliumque rebus turbandis. Il-
 licis nuper & Orihuelæ arces Castellæ præsiidiis occupatas, Ferdinando Aragonio conce-
 dente vt datæ fidei pignora essent, re vt fratri Regi incommodaret, Aragonio graue erat.
 Contra Castellæ Rex rem frumentariam fame ingrauescente in Bætica impeditam, ad ip-
 sum Bætis ostium oppressa classe ab Aragoniis triremibus esse, magna prouinciæ elade. Ca-
 stellæ perfugitutum in Aragonia perfugium esse: milites Aragonios ordinem D. Iacobi,
 atque Calatrauæ suis Magistris non obtemperare grauissimum iudicabat, iniuriamque ar-
 mis vindicandam. Ad has belli causas noua accessit. Castellæ Rex rebus in vltiori pro-
 uincia compositis in Bætiam festinarat adulto vere, Hispali atq; vicinis vrbiū factionis
 reliquias compressurus. animum curis distentum, vt tantisper leuaret, conscensa triremi ad
 Bætis ostium Hispali abiit. vbi tunnorum piscatus, prouentusque ex eo maximus esse con-
 suevit. forte decem triremes Regi Gallo opem laturæ aduersus Anglos assiduos, infen-
 sosque Galliæ hostes ex Aragonia missæ, freti Gaditani faucibus egressæ Oceanilittora
 legebant. duæ onerariæ naues ad S. Luciferi portum in ancoris erant. in eas ductor Arago-
 niæ classis Franciscus Perellus spe prædæ impetum facit captæ in ipsis Regis oculis. grauis
 ignominia, aulicis præsertim visa, ex bello viuere, crescereque assuetis, rebus tranquillis
 minori

minori gratia potentiaque. Missus Gutterius Toletus iniuriam contumeliamque expo-
 stulatum. proposito metu ferox Aragonii ducis animus, nihil mouetur: Genuensium eas
 esse merces excusans bellicque iure occupatas: quod rursus maiorique conatu cum ea gen-
 te in Sardinia renatum erat insigni Matthei Oriæ perfidia. Egidius Velasquius ad ipsum A-
 ragoniæ Regem continuo legatus, cum superiores iniurias commemoraturus, tum iure
 feziali res ablatas repetiturus, ducemque temerarium dedi ad supplicium illatæ ignomi-
 niæ iustum piaculum. Erat Aragonius Barcinone classe comparanda, instruendaque in-
 tentus aduersus Sardinia motus. eoque importuna legatio visa est. respondet, ad ea quæ
 10 postulantur demisse: Se Castellæ Regi satis facturum, perfugis regni finibus prohibitis,
 Ducisque temeritate cum primum in prouinciam rediisset castigata. Quod de militibus
 D. Jacobi & Calatranae quereretur, id sui iudicii non esse. sacra iura à Romanis Pontificib,
 petenda, se neque auctore, neque repugnante. Velasquius eo responso nihilo mitior, bel-
 lum denunciat, hostilia passuros cum fecerint. Aragonius contra idoneam sibi inter fœde-
 ratos amicosque Reges belli causam non videri. numine tamen omnis insolentiæ vindice
 se, vt non prouocare, ita temere illatum bellum non timere recusaræ. ab hoc initio
 ventum ad arma. Catalauni mercatores, quorum magnus numerus erat, Hispali capti. bona
 publicata. magni delectus in vtraque prouincia habiti. externa auxilia conquisita. Lu-
 douicus Vasconum Regis frater, qui se eo capto in Hispaniam contulerat, rebus præfidi-
 um, ab vtroque Rege ad societatem armorum inuitatur. cautior ille vtrunque spe pacis di-
 20 stinere maluit, fortunam in consilio habiturus, ex arcano Aragonio æquior, cum quo ma-
 ior necessitudo erat. In Valentia fines impetus, tribus vno tempore partibus factus est.
 Ferdinandus Aragonius prioris conspirationis memoria, prouinciales sollicitare, in eoque
 maiore spem habere quam in armis, nihil audituros, pœnisq; quas dederant superiori tem-
 pore cautiores. trahebatur bellum præcipuo agrorum, pagorumque damno, mense Au-
 gusti extremo. Ipso anno, quo in Gallia Pictauiense præliū cōmissum est Gallica clade no-
 bile, genti funestum. à multo minori Anglorū numero, victi Galli, cæsi que sunt. vires eius
 gentis fractæ, rex captus, filiusq; Philippus natu minimus. cecidere viri nobilissimi: Petrus
 Borbonii dux Blanca Reginae pater, Galterus Magister equitū, Robertus Dyrrachii, eius
 propinquus Cardinalis Petragorii, qui forte de pace ab Innocentio Pōtifice Legatus, præ-
 30 lio interfuit. Ad tertiumdecimum Kalend. Octobris pugnatum est. Huiusque pugnae eue-
 tu duo sunt consecuta ad nostram memoriam præcipua. Rex Vasconum, furto à suis homi-
 nibus è custodia subductus est, intraque Lutetiam admissus, seditiosis dux aduersus Del-
 phini conatus: qui patre liberando intentus subsidia colligebat, redigendæ pecuniæ præci-
 pua cura, magna prouincialium offensione. Vasco concionē Lutetiæ habet: indignatē, in-
 iuriam, ignominiamque conqueritur. se iure potiore iis, qui de regno armis decertarent,
 Ludouici Hutini ex filia natum: cum Anglus Rex Isabelle eiusdem Hutini sororis filius es-
 set. neque obscure nouam telam contentionum Vasco ordiebatur. si pares vires sup-
 peterent animo & voluntati. bona restituta. ad hereditaria oppida principatumque Mati-
 sco & Bigorra adiectæ. Briam, Campaniam, Burgundiamque, quas maiorum iure repe-
 40 bat, quamuis rebus turbatis obtinere nō potuit. Henricus Trastamaræ Comes ex eo prælio
 incolumis magnis pollicitis inuitatus sese ad Aragonium contulit: qui primus illi aditus ad
 regnum fuit, felicitatisque initium. Fœderis initi summa: vt Castellæ amicitia fideque re-
 nunciata perpetuo se Aragonio subditum, amicumque fore iuraret. Vrbes, oppida accipe-
 ret, quæcunq; Ferdinandi Aragonii extitissent, vna Albarracino excepta. Sexcentis equi-
 tibus, totidemq; peditibus abs Rege stipendia darentur, sub Hærici signis eiusque imperio
 militaturis. Anno salutis millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo, ineunte de fini-
 bus inter se Castella & Aragonia laceſcebant. variabant secundæ aduersæque res. Illicis
 iuris Aragonii facta est. Embites, Bordaluæque à Castellæ Rege armis, præfidiisque occu-
 50 patæ. præcipui Aragonii duces Trastamaræ Comes, Lupus Luna, Petrus Exerica. pro Ca-
 stellæ Rege Fridericus D. Jacobi Magister, duo Aragonii fratres, & Ioannes Cerda. illi ma-
 iori fide, hi dubia atque ex fortuna suspensa, sui Regis scelera morumque asperitatem exo-
 si. Aragoniis artibus circumuenti: quibus sane hoc tempore magis quam viribus extitisse
 comperio. Ioannes Cerda, Aluarus Gusmanius primi ad mutandam fidem impulsī, cæsi
 soceri ditionisque interceptæ, dolor stimulabat: nam duas Coroneli filias, Mariam, Alfon-
 samque connubio iunctas habuerat. Tamen si metus obtendebatur. Regem immensa libi-
 dine in Alfonso coniectis oculis eam viro eripere destinasse. & fortasse gemina defecti-
 onis causa erat. li Serone, quam arcem ad Aragoniæ fines præfidio obtinebant, in Baticā
 se proripiunt, studia prouinciæ, vbi magnæ necessitudines erant amplaque ditio, concita-
 turi. magnam confidentiam, audaciamque temeritati proximam, in mediis regni visceri-

1357.

bus ciuilia arma mouisse. Sisamonē arcem, quæ ad fines Castellæ in Aragonia sita est, cum copiarum robore, ea tempestate Rex infidebat. inde discedentium vestigia infecutus aliquanto spatio consequi non potuit, per dispositos equos fugientium instar festinantes. Reperitum bellum maiori quam antea impetu, tum alia ignobiliora oppida in potestatem uenerunt: tum Turiaso vrbs primaria Vasconibus finitima eodem impetu expugnata Martii die 9. ciues in repentino metu, superiore vrbs parte, quæ firmissima erat amissa, defensione desperata pacti incolumitatem Tudelam dimissi sunt. Michaelis Gurrea Præfecti, culpa vrbs ea amissa fertur: cui si animus fuisset, diutius sustentare poterat. Itaq; Regi suo diffusus posse satisfacere, domicilium in Vascones transtulit. vrbs Castellæ militib. data, agrig; attributi. Aragonius ea vrbe amissa, vix se Cæsaraugustę mœnibus tutum putare. noua subinde & externa auxilia conquirere maiori diligentia, quod per idem tempus Ioannes Cerda in Bætica ab Hispalensi conuentu ducibus Ioâne Pontio Marchenæ regulo, Egidio Bucanigra maris Præfecto oppressus interfectusq; erat. Venere ex Gallia Fuxensis quidē Comes in Aragonia castra cum valida manu: Fuxensis autem emuli Albreti reguli sese Castellæ viribus adiunxerunt. Venit ab Innocētio Pontifice Guillelmus Cardinalis, pacem inter eas gentes reuocaturus. magna eius contentione vltro citroq; comendo, conuenit tandem: vt induciæ annuæ & trimestres essent: dum de pacis conditionib. delecti proceres disceptarent, pro Aragonio Cabrera, pro Castella Hinestrofa. interim oppida vtrinq; capta penes Legatum, quasi sequestrum essent. Qui prior initum fœdus violasset, anathematis ei ignominia, religioq; obiecta. mensis Maii 18. die induciæ pactæ. Quo mense Alfonso Lusitanus rex Olisipone decessit, annos natus 77. menses 6. regnavit annos 32. menses 4. Corpus in ea vrbe ad aram templi maximi, vbi Beatrix coniux sepulta erat, sepultū est. Successit Petrus noua prole superiori mense auctus ex Therasia Calæca, quam Agnete Caltria à patre interfecta, amicam habebat, formæ excellēti venustate, nulla præterea aut animi aut corporis dotē. Proli Ioanni nomen fuit: cui cœlum patrium auitumq; regnum destinabat. vti competenti loco est explicandum. Ab Aragoniis arces continuo Cardinali Legato traditæ, eo promptius, quod pauciores ceperant. Castellæ rex exæteris stare volebat: vti Turiasone nouos incolas deduceret adduci non potuit. & Hispalim interea discesserat, vt Bæticę motus componeret, classemq; compararet, Aragoniæ littora inuasurus, cum primū induciarum tempus exiisset. nam de pace nec sperabat, neq; cupiebat. In ea vrbe Alfonso Coroneliæ amorib. ita indulgit, vt præ illa Padillia contemptui esset. breuis gratia. sic prauum animum nullæ difficultates à turpitudine, libidineq; auocabant. Eius frustrationib. exceptionibusq; Legatus Pontificis fatigatus, regem quidem è priorum numero exemit: Castellæ vniuersæ sacrorum iustitium indixit, præpropera festinatione, vt visum est: qua causa eum Pontifex ex Hispania auocauit, & id Aragoniis fraudib. agebatur, vt Castellę regi, quasi impio & scelerato, nouam inuidiam conflarent: gentis studia auerterent: in quo maius præsidium, quàm in vera virtute collocabant. Accessit nouū incommodū. Ioanna Henrici coniux in Aragoniā deducta erat Petri Carrillii fraude deluso rege, nulla amplius spe pacis. Fridericum, Telliūq; fratres ad defectionē propensos, nihil aliud morabatur, quam q; tantorum principatuum æquam ab Aragonio compensationē fore nō sperabant. ea cunctatio multis vno tempore exitialis fuit. Ferdinandus Aragonius Iumilliam, quam in Aragoniæ finibus, armis ceperat, præsidio obtinens, re cum Cabrera communicata in partes traductus est, Aragonii regni procuratione concessa, ditoneque restituta. nihil in tanto discrimine tum quidem immodicum videbatur. Hærici tamen & Ferdinādi defectio Aragoniis salutatis, eorum fratribus exitium attulit. Quo tempore res in Sardinia meliori loco esse ceperant, Matthei Orię opportuno obitu, posteris cū Aragonio cōciliatis. Marianus Arboreę regulus nondum plane quiescebat. sed tanto præsidio amisso, parū proficiebat tamē. Sicilię pars multo maxima Ludouici Neapolitani Regis armis præsidiiq; occupata erat: Panormū Messanaque principes ciuitates. Fridericus (huic Simplici cognomē fuit & ante duos annos Ludouico fratri successerat) ingenio, ætate, viribus imbecillus, regiū nomē Catanę vnus munitione tuebatur, egra spe, Gallica factione resurgente, vicinis Neapolitanis Regibus infidis prouincialibus. prorsus vt Siciliā, Athenas, Neopatriam Eleonore sorori Aragonię Regiņę donaret. publicę de eare tabulę ad Aragonium missę: vt eum ad vires conferendum inuitarent, graui bello multisque ex eo difficultatibus in patria occupatum Artalis Alauonę Mistrētę Comitit virtute, fideq; res Aragonia stetit in Sicilia propemodū deplorata. multis locis cęsti hostes fontib. irrogata supplicia, aliorū perfidia beneficiis victa.

Principum in Castella cedes.

CAPVT II.

CASTELLÆ atque Aragonię Reges vindiçtę ardor agebat præcipites nulla honestatis cura, neque quid homines locuturi essent, considerantes. prorsus vt Maurica auxilia euo-

lia euo-

lia euocare non vererentur. veneratque è Granata valida manus Castellæ rebus opitulatura, cum quibus fœdus antea iactum stabat. Rex Marrocius ex Africa ab Aragonio euocatus: quem hostis conatib. obiiceret, viresq; exequaret. graue dedecus, religioni ignominiosum: de quo Pontifex Innocentius grauissimis litteris exoptulauit. tantam esse lædèdī cupiditatem, vt certam pestem, vnde olim minori caussa exitium extitisset, allicere atque atrahere in Hispaniā nō formidarent. recte atq; opportune, nisi salutaribus paternisq; monitis, aures Principum essent obturatæ. Proceres qui Castellæ partes sequebantur ad transitionem sollicitati. Ferdinandus in primis Aragonius, quē in discrimine fratri potius quā amitino fauere natura compellebat. Iumillia, quod oppidū armis ceperat, de ea re arcano sermone habiti, tandemque Bernardi Cabrerae opera ad Aragonias partes traductus est. tantæ molitiones occultæ esse non poterāt. Itaq; principio anni eius seculi quinquagesimi octaui Friderici Magistri armis Iumillia occupata, detractaq; Aragoniis est. re patrata Hispali in palatio, à Regis satellitibus, eiusque in oculis obruncatur. ea nauatæ operæ merces fuit. tamen si consilia eum ad Aragonios deficiendi communicasse satis constat: eaq; Regi detecta exitium accelerasse suspicor. Ex ea vrbe continuo in Cantabriam festinatum. quoniam fraterno sanguine manus semel cruentauerat, in ea prouincia, simile seueritatis exemplum editurus. præoccupauit Telliū fuga eius conatum, in Galliamque nauigauit. inde sese in Aragoniam retulit, fraternā necē, suamq; iniuriā armis vindicaturus. Pro eo victimā aliam mactata. Ioannes Aragonius Telliū fugato, Viscariæ principatum debitū, pactumque, & nuper Hispali promissum importunus efflagitator postulabat. ea causa, siue quoniam cum cæteris Principib. conspirasse compertū erat, ad Bilbaum municipium occisus est à satellitibus: auctor etiam quidā ipsius Regis manu cecidisse ait. sæuitiam detestandam. corpus è fenestra in subiectam plateā præcipitatum est, addita abs Rege verborum contumelia. En inquit, vestrum dominum, vestræque regionis ambientem principatū. inde Burgos relatum, funeris honore iureque sepulturæ caruit, in præterfluentē amnē proiectum. id scilicet sæuitiæ genus supererat, vt exanimis corporibus insultaret. Eodē impetu Eleonora Regina Isabellaque Ioannis interfecti vxor, Roa vbi sese tenebāt, Castrum Sericium in custodiam missæ. fœda carnificina per prouinciam exercebatur. sex nobilium capita variis locis cæsa Burgos allata sunt, gratum Regis oculis spectaculū, optimo cuique fœdum. plures alii Valisoleti ad necē destinati, Henrici & Ferdinādi improuisa irruptione in Castellæ fines seruati sunt. Hæricus Soriciæ Almasanique agros vastare nunciabatur. Ferdinādu in Murciae fines penetrasse ferro. fraternæ cædis dolor vt unque stimulabat, impellebatque in arma. Castellæ Rex periculo motus Vxamam abiit. inde Iulio mēse missus ad Aragonium fecialis iniurias exoptulaturus. Contra is, hostis insolentia excusat, arma necessario capta: & quoniam culpā, vnde cūque extaret, innoxio multitudinis sanguine expiari iniquū esset, vt viginti, quinquageni, centeniue dimicarent, & secundū eius certaminis euentū finis controversiæ esset, verbis minacibus prouocauit. quod aduersarius contēnere visus est, animo ingens, viribus maior. Igitur Guterriū Toletū, quem Priorē Hospitalarium nuper crearat, Murciam vti præsidio rebus esset, dimittit. præterea alium alio: quem opportunum maxime fore cogitabat. ipse Hispalim festinauit, vbi classis triremium duodecim instructa erat. venire è Liguria sex aliarum. cum ea classe Valentina littora, oppida, & vrbes tentare cōstituit. Guardamare oppidū, quod in Ferdinādi ditione erat, primo appulsi, impetūq; captum est. arx defensa, quoniā ipso tēpore, vi improuisæ tempestatis triremes ad littus eiectæ, fractæque erant, duobus tantum incolumib. Graui & inopinato incommodo, superbus animus nec flectitur, nec frangitur. oppidū crematū. pedestri itinere Murcia petita est. Petrus Iuanis regia gratia in paucis præstās Hispalim missus est, nouā classe comparāda. Rex collectis vndiq; copiis Almasanum abiit. eo tractu in Castellæ & Aragoniæ finibus, oppida & arces hostibus detractæ: ac in Telliū profugi ditionem sæuitum maxime. Autumno præcipiti Hispalim Rex rediit, quoniā terra parum profectum erat, mari hostem rursus impugnatūrus. in id numerosā classis comparata. Lusitanus auunculus decem triremes auxilio misit, tres Granatensis Rex. Fuit is annus Eleonoræ Petri Aragonii Regis, atque Ioānis, Henrici filiorum natalibus faustus, quibus coniugibus Castellæ regnū superi destinabant. Eleonoræ mensis Februarii vigesimo die, Augusti Ioannes vigesimo nati sunt. Præterea in Valentinis conuentibus, vetus annorū per Eras Cæsaris ratio antiquata est: nouaque lege inducta, annorum à Christi ortu salutari computatio. Medina Celina olim ampla ciuitas, in Celtiberiæ Carpetaniæ, & Areuacum confinibus, nūc modicū municipium, sed natura loci validoque ea tēpore præsidio munitū, ab Aragonio proximi anni principio 1359. tentatū est, 1359. conatus frustra fuit. inde se Cæsaraugustam retulit. Castellæ Rex ad periculum accurrebat. quo tempore nunciatum est, Guidonem Bononiæ Cardinalem ab Innocentio Pontifice

Legatum. Almasanum appulisse. In eo oppido, facta dicendi potestate, in Castellæ Regiū laudes effusus, quos Hispaniæ columen, rebus perditis præsidium extitisse: nunc dolere Pontificem aiebat. inter ciuilia arma sacri belli cogitationem omitti. Quantū, si contingeret, oppressis cognatis, & necessariis profici? que laus? que gloria? ignominiam potius inuidiam, luctum, victori iuxta, ac victo. Verterent in impios arma. de summa rerū illic decerarent. Vltro honestissimas opes, decus, triumphosq; obuenturos. Verbis hæc sanctissimi Pontificis renunciare. venturum ipsum, tantopere ea cura sollicitari, nisi ætatis incommoda aliaq; curæ auocassent. Ad hæc Castellæ Rex Aragoniis se fraudibus circumuētum ait: imagine pacis amicitiaæ sæpe specie deceptum. Vnam tantū concordiaæ conditionem superesse si per fugis regno prohibitis, Orihuelā, Illicim (Alicantem vulgo dicimus) aliaq; vicina oppida Ferdinando auo suo minore ab Aragoniis iniuria occupata redderētur. præterea in belli sumptus, quingenta florenorū millia. id Pontificis voluntati, Legati ipsius precibus, nobilitatiq; dare. adiit Cardinalis Aragoniū nonnulla pacis constituendæ spe, quoniam de conditionibus agi cœptum erat. Verum ille aduersarii culpa, bellum susceptum excusabat, priorem intulisse arma. De patria, auitaq; ditione quidquā diminui intolerandū videri. Cōtrotueriæ modo arbitrium Innocentio Pontifici permissurū, quamuis lite olim datis iudicibus diiudicata. Tempus altercationibus trahebatur nullo fructu. tetrum spectaculū vtrinq; gentem in mutuū exitiū ruere sublata opitulādi potestate. ne induciæ quidem vt fierent impetratum. sumptus obtendebātur classe valida comparanda à Rege Castellæ facti.

Aragonia littora tentata.

CAPVT III.

OMISSA concordiaæ cogitatione, arma resumta, repetita cedes. Almasani Ferdinandus Aragonius, Henricus & Tellius fratres, die dicta quamuis absentes perduellionis lege damnati. sublata reconciliationis spes: eo amplius quod Eleonora Regina in custodia mori compulsæ est. execrabile facinus. quamuis aduersus fontem, & extrema supplicia meritā iam liberorum culpam materno sanguine expiari, nullo neque sexus, neque dignitatis, neque propinquitatis respectu quantā immanitas? Ioanna, & Isabella calamitatis sociæ Ioanna Hispalim missa est, vbi aliquāto post & ipsa neci datur: Isabella Blanca Regina adiuncta, quam Seguntiaæ arce Cæsarianum transferri eodem tempore mandauit, dilata vtriusq; in aliud tempus necesse: vsque adeo obstinato Regis animo, vt nullo mitiori affectu perumperetur. Obcecebat diuina vindicta ne vim ingruentē declinaret. tamen precibus & votis superos alieni iam imperii, fatigare non desisteat, cōscensurus classem, quā Hispali paratā habebat, triremium vnus & quadraginta: quibus naues alia octoginta numero adiunctæ erant, validam, magnisque rebus perficiendis idoneam. sed rem Aragoniam in magno discrimine diu tutelares, prouincialium concordia tutata est. Præmissæ septem triremes ad Baleares insulas, onerariam Venetā nocte ceperunt, nullo meliore iure quam quod in armis erat. à Rege auido, ne vlla excusatio esse posset, merces magni pretii, quibus onusta erat, occupata. à reliqua classe Guardamare oppidum cum arce expugnatum est. Illicim incolæ deseruerunt, viribus & munitione diffisi. sequebātur Regem Egidius Bucanigra maris Præfectus, Magister Calatrauæ, Magistri Alcantaræ Gonsalui Martini filius, alique tota prouincia delecti procæres. è quibus Guterrius Toletus Prior Hospitalarius, cū idonea militū manu iis in locis præsidio relictus est. reliqua classis Dertusam tenuit. Ibi à Legato Cardinali rursus nostri de pace appellantur nihilo maiori fructu. Inde Barcinonem appulsum mensis Maii nonodecimo die. duodecim triremes Aragoniæ in eius vrbis cōspectu semel, & iterum impugnata, capi non potuerunt. littoris vicinitas, vnde ciues magna alacritate propugnabant, saluti fuit. Hostes eo conatu depulsi in vicinas insulas, quæ Aragonio imperio parebāt, classe delati Ebusum tentāt. oppidū Insulae cognomine, quāuis machinis & operibus impugnatum, loci natura defensum stetit. Aragonius interea collecta à vicinis littoribus classe triremium quadraginta, certus cum hostium classe pugnare, in Balcarem maiorem traiecit. in ea insula suorum precibus fatigatus, ne rei summam in vnus pugnae discrimen vocaret, ipse restitit. Bernardus Cabrera maris Præfectus, Cardone Vicecomes aliiq; viri principes dimissi aduersus hostium classem. ad rei famā Ebusi obsidione soluta, pugnandi voluntate ad Calpem prouectam. Aragonia classis in ostium se intulit eius amnis, qui ad Dianium influit in mare (Sucrone putabā, locis haud procul remotum.) vtriusq; pugnandi cupiditatē ostentabant. pari vtrinq; metu cessatū. sic maximus apparatus inanis fuit. Aragonius Barcinonē sese retulit Augusti die vigesimo nono. Castellæ Rex classe Hispalim dimissa, ipse Carthagine pedestri itinere Tordefillam festinauit, vbi per eos dies expellere Maria Padillia filius natus, cui Alfonso nomen, incredibili patrem læticia compleuit,

uit, vana tamen, cum breui æuo gaudium mœrore mutarit. Garfias Toletus in Friderico locum D. Iacobi Magister institutus, infanti educator, institutorq; designatur. Ad Cauni mōtis radices Campi Arauianæ panduntur, septem olim nobilissimorum fratrum, quos Laræ Infantes dicimus, clade nobiles, Castellæq; infausti: in eum locum Henricus, Telliusq; fratres cum Aragoniis copiis progressi, præfidiarios Castellæ milites obuiam factos ceciderunt. magna strages fuit. trecenti ex hostium numero desiderati. multi viri nobilissimi, pars cæsi, pars capti. Dux ipse Hinestrosa in pugna cecidit. Ferdinādus Castrius celeri fuga euasit. clades hæc mēse Septembri illata, magnū Castellæ regi mœrorē animo iniecit: prorsus vt doloris vlciscendi studio furens, duos fratres suos Ioannē decem & octo, Petrū quatuordecim natos annos, Carmonæ vbi vincti erant, interficiendos curarit, nulla innocentis ætatis misericordia. id vnū restabat. magna apud populū inuidia regi ex eo facto conflata est: nulla vtilitate publica, nulla priuata iniuria. tot Principes vnus hominis, feræ verius immanis sæuitia consumptos: omnesq; in vno facto humanitatis, pietatis, religionisq; leges violatas. Multi viri nobiles ad Aragonios, animos adiecerūt, ex alieno exitio cogitantes nullius salutē in Castella tutā esse. Ea maioris sæuitiæ occasio extitit. Duodecim triremes Venetæ, quas vt interciperent Regis Castellæ iussu, viginti Castellæ triremes freti Gaditani fauces obsidebant, beneficio tēpestatis repēte exortæ, periculū euaserūt. noua ex ea re belli materia quæri aduersus Venetos videbatur. nulla iustiori causa, quā quod oneraria paulo ante capta, irritatā eam gentē noua iniuria irritare, scelusq; occupare erat propositum. Legati Cardinalis opera, summaq; contētionē de ineunda cōcordia denuo actū est principio anni M. CCC. sexagesimi. oratores vtrinq; Tudelā missi, cum ampla paciscendi facultate, 1360 res prope spem erat, multa Castellæ nobilitate in Arauianæ pugna amissa, plerisq; aliis ad Aragonios elapsis. In his Dieghus Sarmentus Castellæ Antelatus, pariq; nobilitate & opibus Petrus Velascus recens profugerāt. nihil tamē neq; Tudelæ neq; Sadunæ, quo paulo post oratores de pace cōuenerūt, perfectū est. Aragoniū successu elati erant. Castellæ Rex quāuis rebus aduersis, nihil de priori ferocia remittebat: tamen si tātis nudatus præfidiis vagus incertusq; agebatur. inter belli pacisq; consilia suspēsō animo nulli fidere: Præfectos indies mutare: virtuti an fidei suorum minus crederet dubitare. miserabilis conditio, sed tāti nequitia erat.

30 *Blanca Regina occisa.* C A P. IIII.

ITA de fœdere agebatur, vt interim à neutra parte belli cogitatio intermitteretur. exercitui supplementum scribere, externa auxilia accersere, pecuniam conquirere: denique modis omnibus festinare: præsertim Aragoni, nam Castellæ Rex proceribus vindicandis intētus erat. Eo studio Hispali Legionē abiit. Petrus Gusmanius Legionensis Antelatus in Lusitaniam euasit. Petrus Oforius inter prandendū à Calatrauæ Magistro conuiuio exceptus, eo incio submissis à rege satellitibus Legionē obtruncatur. simili supplicio Maldonatus Archidiaconus Burgis, quo Rex festinauit, affectus est nihil terrente personæ quam gerebat sanctitate. litteras ab Henrico accepisse exitiale fuit. Aragoniorū irruptio aliis salutifuit: qui Ducibus Hērico, Tellio, & Aufæ (Osonā vulgo dicimus) Comite in Rigouia quidē Harū Anagarumq; ceperant. Anagari Iudæorum cædes facta Regis odio: qui ei genti fauere videbatur, Samuele Leuita ærarii Præfecto. vicinis locis cædes oppidanorū, agrorum vastitas. Pancoruū vsq; Aragonia signa, plata. Turiaso ad Aragoniorū ius rediit, Lucii Præfecti deditione, ob metū credo aliquē, aut spem melioris fortunæ. Castellæ Rex copiis contractis, hostibus occurrit. Aragoniū sese retulerunt Anagarum. Castellæ castra ad Asofram ignobilem pagum posita sunt. eo vir sanctus (sic fama tulit) regem periculi monuit, quod ab Henrico fratre, iraq; numinis immineret. D. Dominici Caladii, cuius ille cultui dicatus erat, speciem humana augustiorem dormienti visam, id significasse. Nuncius interpreti exitialis fuit, in ipsis castris igne est combustus, iure an iniuria dubitatum. Pro Anagari mœnibus pugnatum. Castellæ milites meliora tulerūt. Aragoniū intra oppidum compulsi, opprimi potuerunt: ni vñcordia rex iniecta, salutare consiliū repudiasset, satis profectum existimans elapsis hostib. Anagarū Harumque recepta. Itaq; regni finib. ea parte munitis Hispali rediit. fœdere cum Lusitano facto perfugæ ad supplicium vtrinq; dediti, iure gentiū violato, fideq; publica. nouarū ea occasio cœdium fuit. à Lusitano Cuellus Aluarusq; interfecti, iis autorib. Agnetem Castriā occisam fuisse recordante. Dieghus Paciechus socius criminis & periculi felici forte, cædē fuga euasit, nauatq; Henrico Principi operæ, amplā in Castella ditionē accepit, Paciechorū familiæ nobilis, atq; opulētæ inter Castellæ proceres cōditor. cōtra Petrus Gusmanius Hispali obrūcatur: Gometi⁹ Carilli⁹ in triremi, qua Hispali vehebatur, quasi Algeziræ Præfectus futurus. Garfiæ fratri vxor à rege ablata, illi fugæ causa

extiterat: in hunc odii & ex mala cōscientia prauę suspicionis occasio. Ad Alfarum Ferdinandus Toletus regis supellectili p̄fectus, eius iussu peremptus. luctuosa viri nobilissimi & integerrimi cędes toti prouincię fuit. alię causę ad inuidiam mitigandam indignę necis conficte. re monendi libertas exitio fuit, quę apud malos Principes non potest nō esse exitialis. assentatio etiam apud bonos sine periculo peragitur. eo in aulis Principū magna eius nationis incremēta sunt: nullius rei maior, quā vera monentiū penuria. Prior Hospitalari⁹ & frater patruini iurię irritati, ad Aragonios discesserunt. Vascus Toletanus Pręsul solum exilio vertere compulsus est, sublata togam mutandi, aut partē aliquam domesticę supellectilis efferendi facultate: nulla alia culpa, quam q̄ pro eo ac par erat, Guterrii fratris necem indignę tulisse videbatur. Conimbricę is in Prędicatorū monasterio vitę reliquū exegit. 10
 extincti corpus consequentib. annis in templum Toletanum relatum est. hunc Blasium nōnulli vocant. nominū varietas ne te, lector cū multis fallat. Miserat rex Aragonius quatuor triremes milite instructas, Tremeseno regi fœderato auxiliū. eę à quinq; Castellę triremibus oppressę captęq;. Dux ipse Matthæus Mercerus, sociiq; nō pauci Hispali obruncati: nulla veteris officii memoria: quod is forte & fidele Algezira expugnanda pręstiterat. Samuel Leuites regia vectigalia gubernabat pro volūtate: vnde illi ingētes opes & gratia antea, nūc exitiū. Vincula iniecta, quęstiones tormētis habitę, quorū grauitatē perferre non potuit. interfecti bona in fiscū relata. fisci causa sub malo Principe nunquā est mala. alioqui ad 400. aureorū millia occupata sunt. pręterea ampla supellex, vestisq; pretiosę tantū, vt miraculo esset Iudęū hominē tantopere creuisse, nostra calamitate scilicet. Fine anni Granadaensis rex suorū conspiratione facta regno est pulsus. Mahomad à Cęsarie barbaq; cognomento Rufus ex veteri regū profapia, eius vrbs imperiū occupauit. hinc noui belli materia: cū Castellę rex amici & fœderati Principis calamitate moueretur ad Arundā profugū, quę vrbs in Marroci regis fide perstabat: nouus rex vndiq; auxilia conquireret ad Aragonios propęsus, q̄ illi exitiale fuit, Albohaneno pręsertim ex Africa ad Hispaniā repetendam inuitato. Constantia Aragonii filia Barcinone in Siciliā missa, Friderico regi pacta vxor, classis qua vehebatur Duce Olfo Prochita Sardinia pro Aragoniis Pręfecto. nuptię 1361. proximi anni 1361. sub initia Catanę celebratę. Eius insulę res meliori loco esse cęperant, Neapolitanis hostib. quę pulsas, quę oppressas. ex eo coniugio Maria nata est, olim Aragonię regina, Sicilia regno dotali. Cardinalis Legati opera in Hispania tandem pax constitit, 30
 neq; synceris animis, neq; diuturna futura, his tamē legib⁹: Vt capta belli tēpore oppida, inter se restituerēt. Castellę perfugę Aragoniis finib. prohiberentur. Iis à suo rege venia esset. Mensis Maii die 18. ad Desam oppidum, vbi Castellę Rex statua habebat, voce pręconis fœdus proclamatū. Maurici belli, quod grauissimū impendebat, metus cupiditasq; fanciendę cōcordię occasionē prębuerūt. quę vt constātor esset obsides vtrinq; dati: cautūq; vt ii in Caroli regis Vasconū, quasi sequestri potestate essēt: eo tēpore in Gallia, prole ex vxore suscepta, cui Carolo nomē fuit, læti atq; de Hispania repetēda cogitātis, Vicario interim Ludouico fratre, cui Vasconū resp. erat cōmissa. Facta pace Aragonius Calataiuba, vbi se tenuerat, Cęsaraugustā abiit. Castellę rex Hispalim: Henricus & fratres tēpori seruietes in Galliā concesserūt: quorū partes in Aragonia Castellaq; pręualidę formidabilesq;, Gal- 40
 lolorū fauore & armis muniēdę erant: bellumq; maiori quam antea impetu instaurandum. Blancę reginę calamitas gentē permouebat, vt vires armaq; sociarēt. nō latuere ii conatus Castellę regem. ira in Blancā, quasi tantorū bellorū causam continuo vertit. Assidonia, vbi in custodia tenebatur, ipsam adeundi, aut cū quoquā colloquendi sublata facultate, extincta est. Venenū à medico viri iussu temperatū. detestandā vęsaniam, impiū & crudele facinus, puellam in fontem, regio sanguine nobilissimā, lectissima forma, sanctissimis moribus prudentiaq;, xxv. etatis anno peremptam. Nulla ab omni memoria eo loco fœmina maiori miseratione. alias quidem à viris interfectas pulsasve meminimus, sed aliqua sua culpa. certe arridentem fortunam aliquando expertę, pręsentem dolorem melioris olim temporis recordatione lenire potuerunt. Blancę primus nuptiarū dies, funeris instar fuit, relicte, in- 50
 cluse, deductę, vbi nihil pręter calamitatem esset: pulsas domesticis, pellice validiore, auxilio suorū longinquo. Sed te Rex truculente, fera verius immanis, diuina ira manet: tuum
 caput hoc sanguine cōsecratur. breui gratissima superis victima cades. In fontis puellę manes vltione felicioris, quam vita, noctes, diesq; exagitabūt: atq; ita, vt neq; pudor à turpitudine, neq; à periculo metus, neq; ratio à furore reuocatura sit in certum exitiū ruentē. Fama est & idonei auctores confirmant, Regi ad Assidoniā venanti, pastorē occurrisse vultu vesteq; horridum, capillo barbaque squalidum, extrema comminantem, ni mutata mente Blancę calamitate moueretur. missi qui indagarēt, an Reginę suafu ea pastor renunciasset, nixam genibus, castissimis precibus vacantē inuenerunt, aditu ita clauso, vt omnis suspicio amoue-

amoueretur. Opinio hominum magis confirmata, cum pastor è vinculis emissus nunquã comparuisset, aliquo instinctu inflatuque diuino prædixisse futura. Isabella, Laræ filia Cæsariani & ipsa veneno sublata est. quidam Vreniæ prope Taurum in Vaccæis Blancam extinctam ait, ac ne de tempore conuenit, Eleonorę Reginæ opsonator, in proprio commentario, de rebus suæ, hoc est, consequentis ætatis.

Rex Granatensis interfectus.

CAPVT V.

Sic innocentium sanguine vrbes & oppida, arces, agri maria redundabant. vbique sæuitiæ impressa vestigia relinquebantur: quanto prouincialium mœrore metuque dicere non attinet, ne simile exemplum paterentur, singulis dubitantibus, nullius in tuto salutem esse, mœrorem tamen publicum aliqua ex parte Marię Padilliæ obitus Hispali mense Iulio consecutus mitigauit: sæminæ præter iniuriam pellicatus magnis animi & corporis dotibus, dignæque imperio. Blancæ corpus Tudelæ in tēpli summi factario, translatio funere aliquanto post tumultum est ab iis Gallis, qui Henrico opitulatum venerūt, cum in Galliam deferre ad maiorum sepulchra proposuissent. Padilliæ funus per vrbes & oppida magnifice quasi iustæ Reginæ celebratum. datæ vbiq; inferiæ. cineres in Studilli monasterio, quod in Vaccæis eius impensa extructum erat, conditi sunt. filii regio cultu, & in spem paterni regni educati. Tria Toleti in D. Dominici regio virginum monasterio sepulchra extant: Therasiæ vnum, cui in obsequiis Reginæ matris versanti coniugii etiam spe facta, vitium Rex intulisse memoratur: ex eaque filiam genuisse, cui Mariæ nomen fuit. duo alia: huius vnū, cum ei virginum collegio diu præfuisset, alterū Sæctii & Dieghi, Petri Regis filiorū ex Isabella, nobili an obscuro loco cōpertum non est: sed nulla erat tāta pudicitia, tantisq; virtutū præsidiiis munita, quam impudici iuuenis libido audaciaq; non perumperet. ita experrecti viri, propinqui & necessarii esse non poterant, vt ab eo cauere possent, studia omnia vincente temeritate. Per idē tempus à Lusitano rege proles quas ex Agnete Castria suscepisse dictum est, iustis nuptiis procreatas esse, regiæq; adeo hæreditatis capaces fore Olisipone pronunciatum. testes laudati Egidius Guardix Episcopus, Stephanus Louatus regiæ supellectilis præfectus: quos clandestino coniugio adhibitos sanctissimo iureiurâdo confirmabat. Aderant Lusitani proceres, atq; in iis Alfonso Tellius, Barcelosii Comes in ea vrbe anno priore proclamatus insigni apparatu festaq; vniuersæ gētis lætitia. Id honoris nomen in Hispania infrequēs, in Lusitania eatenus inusitatū fuerat. nostra ætate Comitum Marchionū, Ducumque iniri numerus nō potest. sordētibus primis insolita nouaq; admiramur captamusq; humani ingenii vitio hoc quoq; nomine prauis. Bellum interea Granatense magno vtriusq; gentis conatu gerebatur. contractis vndiq; Castellæ copiis in Maurorum fines irrumpitur. Antequera (Syngilia hæc veteribus fuit) obsessa, loci præsidiique firmitate defensa est. ipse vrbis Granatæ ager vastatur. nullum præterea operepretiū extitit. Maurorū tantū manus sexcenti equites, duo millia pedites, in Casorlę agros inuecti, Giennensium aliorumq; circū oppidanorū concursu oppressi sunt. hoc initiū belli Maurici fuit. Maior ex Gallia belli metus impendebat, quem vt auerterēt, Cardinalis Legati, qui se ea ætate Pompelone tenuerat, celi amenitatem, lociq; opportunitatē secutus, summa cōtentione, quos Castellę Rex perduellionis lege Almasani damnauerat, fratres, proceresq; vt iis sentētia reuocata integra venia esset, agebatur. id icti nuper foederis legibus cōtineri. Iustissimis postulatis ferox Castellę Regis animus nihil flectebatur: videbaturq; maius, quā q; gesserat bellū in Aragonios versare. Legatus ergo pro iure acceptę potestatis latā in Henricū & socios maiestatis sentētiā, irritā pronūciauit. impulsor incitatorq; Aragonius. Castellę Regis animus ex ea re in vindictę studiū vehementius inflammatur: irā confecto bello Maurico effusus. Ad Granatā bellū alternatē fortuna gerebatur. ad Accim, hoc est Guidixiū, insignis clades accepta, ad quintūdecimū Kalēd. Februarii salutis 1362. mille equites, pedites duo millia in hostiū fines inuaserāt, Accimq; parabat expugnare. ductor Calatrauę Magister. maior militū numerus vrbis præsidio aduenerat, noltris ignaris: eoq; magna animorum confidentia vicinis Alhamę agris euastandis nonnulli dimissi. Mauri ceteros opprimi posse cogitantes vrbe erumpunt, continentique totius diei pugna victores euadunt. multitudini virtus cessit. è piorum numero multi ceciderunt. plerique capti. in his ipse Calatrauę Magister Granatam deductus sine vllo pretio dimittitur. eo blandimento infensi Regis animum lenire barbarus satagebat. Metum ille interpretatus ferocior, cum omnibus copiis acceptę ignominie refarciendę studio, in Maurorum fines impetum facit. bello vastatus ager multa oppida capta. villę incensę. abactę prædę. ad has calamitates domestica pestis accedebat. gentis studia diducta. magna pars Lago profugo quamuis, & eiecto fauebat: magnusque propterea emulum amittendi regni

metus inceserat. Ergo Rufus re cum proceribus communicata Hispalim abire instituit, si-
 de prius incolumitatis impetrata: alioqui in Castellæ regis potestate futurus. consilii exiti-
 alis auctor Odricius comes periculi, magna ea tēpestate inter Mauros autoritate, & à mul-
 to rerum vsu facta prudentia clarissimus. Quadringenti equites sequebātur, pedites dimi-
 diato numero. argentum aurumq; multum, gemmarum, vestisq; pretiosæ vis ingēs. aduer-
 sus iram Regis infensi præsidium in eo ponebat Maurus, vnde exitium extitit. Hispali intra
 arcem admissus, factaq; conueniendi potestate hanc è comitibus vnus orationem habuit.
 ” Adest Granatenſis Rex, maiores suos, Castellæ beneficiarios, fœderatos, subditos, semper
 ” extitisse memor. Si quid offensus erat, vt sunt variæ & inconstantes res humanæ, vestigali
 ” imposito, pecuniaq; imperata multæ tatis ad redintegrandâ gratiam aditus erat. Si quid do-
 ” mi controuersia incidisset, regum Castellæ arbitrio finire moris erat. quod nobis accidisse
 ” gaudemus. Sit operæ pretium supplices ad regem potentissimum accessisse. Lagus à gente
 ” pulsus, cui superbe & auare dominabatur: in eius nos locum suffecti sumus propensa om-
 ” nium ordinum voluntate, regio genere orti, regniq; hæredes legitimi. Æmuli virib. superi-
 ” ores sumus: tibi cedimus: neq; tuæ potentia & felicitati pares nos fore putamus. Æquitatis
 ” præsidio vallatis iustissimi Principis patrociniū haud defuturū confidimus: neq; nostras,
 ” hoc est, regias preces inanes apud regem futuras. eoque amplius, quod fidei instar publicæ,
 ” concepta de tua clementia spes, vt veniremus animos fecit: satis magnum præsidium arbi-
 ” trantibus, innocentiam nostram, tui ô Rex inuicte nominis maiestatem. Ad hæc Castellæ
 ” rex fallaci e blanditus vultu verbisq; gratum aduentum extitisse ait. bono animo esse iubet.
 ” Hæc, inquit, dies, neq; tibi neque tuis quicquam detrahet. omnes causæ necessitudinis in-
 ” tercedunt. alioqui non cum fortuna hominum, sed aduersus superbiam ferociamque bel-
 ” lum gerere consueuimus. Hæc ait: simul à D. Iacobi Magistro Garſia Toletō Rex barbarus
 ad cœnâ deductus est. cœnanti vincula iniecta. sic repēte aut mutata. aut detecta sæui Prin-
 cipis voluntate. Neque eatenus calamitas constitit. paucis post diebus Rex calamitosus in
 purpura asino impositus, & cum eo septem triginta loci pœnas capite dederunt. Campus,
 cui ad urbem Tablatæ nomen est, supplicio designatus. fama fuit thesauros quos attulerat
 malo fuisse, Regis animo auaritia corrupto. tyrannumque ipsum sua manu interfecisse ad-
 dūt. fœdâ facinus. detestabile carnificis ministerium, cœdisq; genus morte ipsa grauius. ser-
 mones hominū, qui futuri essent, inuidiæ moles quāta nō cōsiderabat. vulneri verba con-
 ” tumeliosa addita. Nostra, inquit, manu cades. Aragonii fœderis tua causa importune icti,
 ” hæc merces esto. ad quæ patria lingua Maurus: Positis armis supplicē dedititium, quæ nam
 ” gloria, fraude cædis? Ruffi sane intercepti corpus ad Lagum æmulum missum: qui continuo
 regno recepto Christianos omnes, qui ad Accim capti erant, liberos abire permisit.

Aragonium bellum repetitur.

CAPVT VI.

CONFECTO bello Maurico, rebusque in Bætica compositis maiori impetu in A-
 ragonios arma mota: dissimulanter tamen specieque belli defendendi, quod ex
 Gallia grauiſſimum impendere videbatur, Henrico auctore præcipuo. Angliæ rex ad fan-
 ciendum fœdus sollicitatus. in Gallo parum spei erat, Blancæ interceptæ memori, vindi-
 caturoque armis. Sorix, Vasconum & Castellæ Regum colloquiū fuit. arcano vires aduer-
 sus Aragonium fociatæ. Vasconi, belli inferendi nulla causa erat. fingit denunciatque si-
 bi aduersus Gallix Regem propinquo & necessario opitulatum non esse: eamque iniuriam
 armis vindicare velle. ergo ex sua gente copiis contractis, in vicinos Aragoniæ agros irrū-
 pit. Soffium municipium diuturna obsidione expugnat. Castellæ rex viribus formidabilis,
 nam decem millia equitum, peditum triginta millia sub signis habebat, Harisam, Atecam
 Cetinam, Alhamam improviso adortus, capit. mense Iunio Calaraiubam promotâ castra,
 validum in Celtiberis municipiū, præstanti erga suos Reges fide. Missus ab Aragonio, qui
 Perpiniā & Barcinone se tenebat, Aufonæ Comes, Bernardi Cabreræ filius, vt obsessis
 præsidio esset, ad Miedes oppidum interceptus captusque est. & erat Aragonius diuturnæ
 pacis spe è rebus omnibus imparatus. Héricus Telliusque, præterea Gallica auxilia euoca-
 ta. serius omnia voluntate necessitateque procedebant. Itaq; Aragonio cōcedente, quar-
 to kalend. Septembris obsessi deditionem faciunt, incolumitatem, atque vt suis legibus vi-
 uerent pacti. Capto municipio D. Iacobi Magister cū iusta militari manu præsidio relictus
 Vasconum & Castellæ copiæ in hiberna deductæ. Castellæ Rex Hispalim sese retulit. in
 ea vrbe priusquam Aragonium bellum repeteret, in regni conuentib. Mariam Padilliam
 legitimis nuptiis iunctam sibi à primis annis fuisse affirmavit, eoque Blancæ nuptias irri-
 tas extitisse. Procerum ob diuersa studia eatenus dissimulatum: nūc conscientia religione
 obstrictam,

obstrictam, & filiorum quos genuerat, causam mouere. mortuæ nomen Reginae, & inter Regum busta tumulus datus. Deinde Alfonso filio, cui regnū destinabat, immatura morte sublato quintodecimo Kalend. Nouembris, grauissimo patris luctu, testamentum condidit ad quartumdecimum Kalend. Decembris. In eo medium se inter Padilliam Reginaem, filiumque Alfonso, in sacello quod sua impensa extruendum curabat, sepeliri mandat, in veste Franciscana homo pius, religiosus, memorque mortalitatis diuinum numen propitiari eo ritu volebat. & sane sensu eū aliquo numinis tangi, tamenli prauæ sæpe cupiditates in transuersum rapiebant naturæ vitio, longoque vsu confirmatæ, satis indicant eius testamenti tabulæ, quæ autographæ extant. Regni hæredes filias deinceps fore sancit, eisque Ioannem substituit, ex Ioanna Castria susceptum: cum vtrique iustis nuptiis procreati esse non possent: vanumque commentū extitisse, quod de Padillæ coniugio vulgarat, neque iura, sed vim & libidinem dominari, id ipsum indicio est. tamenli Calatrauæ Magister, Maiorga, Peresius, alique testes idonei scilicet & præstantes, initum cum Padillia coniugium, sanctissimo iureiurando, contactis sacris confirmarāt. Ferdinando Aragonio, Henrico & fratribus filiarum aliquam connubio iungi vetat: si secus faxint, iure paterno maledicit regni que successione amouet, Beatrici mandat, vti Ferdinando Lusitanæ iuuentutis Principi nubat: dote Castellæ regno. tutor ad idoneam ætatem Gaspar Toletus D. Iacobi Magister designatur. Diegus Padillæ Calatrauæ, Suero Martino Alcantaræ Magistris honores antea habitos integros esse statuit. Rebus domesticis compositis, fundatoq; reipublicæ statu, in mediis hyemis frigoribus, principio anni millesimi trecentissimi sexagesimi tertii, ad arma rursus festinatum. tanta erat cupiditas Aragonios vindicandi. exercitui supplementum scribit, externa auxilia conquirat: ac nominatim Rex Angliæ, Walliæq; Princeps ad societatem armorum inuitati. Primus impetus in Maluendam, Arandam, Borgiæque factus est. hæc, aliaque minora oppida in potestatem venere. Turiaso circumfessa. Alia parte Vasconum Rex ad Exeam, Tiermasque in hostium fines incurrit, fortunas agrestium agens ferensque paci, agrisque infestus, ac vicinis vrbibus formidabilis, Castellæ militum, qui cum eo erant, præcipua sæuitia. Ludouicus Vasconis frater cum delecta manu in Castellæ castra venit. idem fecere trecenti Lusitani equites, ductore Egidio Caruallio, D. Iacobi in Lusitania Magistro. Granatæ Rex ab Aragonio sollicitatus, vt Bæticæ arma inferret, 30 facere recusauit, recenti Castellæ beneficio obstricta fide. Solicitati etiam Africani Reges ad ferendam opem, nulla famæ memoria ac excusatio erat, sexcentos Granatenses equites, Roduano Duce in Castellæ castra venisse. Tantis virib. Aragonius impar erat: tamenli ex Gallia valida auxilia venire nunciabatur, Henrico duce equitū tria millia. dedita Turiaso, capta Magalona, Teruelaq; alia parte Segorbium, Exericaq; in potestatem venerunt. minorum oppidorū arciumq; magnus numerus, peruia omnia Castellæ virib. erant. in intimā prouinciā armis victricib. penetratum. Saguntū circumfessa, deditaq; in Valentiaē conspectu castra posita, ad 12. Kal. Iunii, magnus tota prouincia terror, rerumq; desperatio. Erant Castellæ copiæ numero imminutæ, diductæq; in plura præsidia, quæ captis oppidis imponi necesse fuit. id vnum saluti fuit Aragonio, Henricoq; cum iusto exercitu obuiam procedentibus. Castellæ Rex totius certaminis aleam subire nō ausus, sese Saguntum retulit, loci firmitate bellum defendere parans. hostes ea spe depulsi Burrianam redierunt, vicinum in Edetanis oppidum, firmissimumq;: quamuis immixtus Castellæ equitatus intermorari atq; impedire erat conatus. Obierat Londini Ioannes Gallie rex ante menses duos, cum vt datos ante libertatis suæ obsides liberaret, in Angliam traiecisset. Cadauer Lutetiam relatum, conditumq; in templo Dionysii, iudicibus senatus Parisiensis in veste lugubri succollantibus. Carolus eo nomine Quintus Remis more institutoq; maiorum, Rex Gallie sacratur, Regi Vasconum ex superiori rerum memoria vehementer infensus. Bertrandus Clakinus è Britannia Celtica vetus Regum Gallie miles, multisque bellicis operibus clarus. impetu in Vasconis Gallicam ditionem facto, Meduntam, Mulanchumque in Nortmannia, fraudē cepit. Philippum Vasconis fratrem acie deuicit: quem per hæc tempora decessisse comperio: eoq; Vasconis animum ad pacē inter Hispanas gētes cōstituendam propensum esse coepisse. Aragonii is propinqui & necessarii, periculo & calamitate mouebatur. Regis Castellæ felicitas inuidiosa erat, actiones importunæ. Ludouicus Vasconis frater Regē consensu de pace legatus, adiunctusq; Abbati Fiscani, qui Legati pontificii partes implebat vtrunq; Regē adiit. aderant Deniæ Comes, Bernardusq; Cabrera ab Aragonio ad Castellæ Regē, de rerū summa legati. iis agētib. ferox Castellæ Regis animus mitigari visus est. gemini cōiugii spes facta. Castellæ regis & Ioāne Aragonii filie præterea Ioānis Gerunde Ducis & Beatricis Castellæ Regis filie. Hęc palā iactata. ex arcano Hērico Trastamaræ Comiti Ferdinandoq; Aragonio, dissidiorū in vtroq; regno præcipuis autoribus, exitiū moliebatur.

Castellæ Rege id expetente, Aragonio graue id facinus & turpissimum videbatur, fide publica munitos, nulla noua culpa interim: alienaque calamitate pacem redimere. Siue hæc caussa fuit, siue alia, Ferdinandus Aragonius Castellonii ad Burrianam iussu fratris interceptus est. veteris odii semina ad maturitatem peruenerunt: & nunc Aragonio fratre deferto, cum Castellæ militum multo maxima manu, qui eius auspicia sequebantur, in Galliã discedere parabat. vxor cū clam in Lusitaniã discederet, in itinere intercepta, deinde ad patrem Regem dimissa est. Henricus Trastamaræ Comes vitæ discrimē ad Vncastellum (oppido id nomen est, quo Aragonius & Vasco per caussam mutui colloquii ad confines conuenerunt) inscius euasit: felix dupliciter, Ferdinãdo grauissimo æmulo sublato, cuitatis insidiis beneficio Arellani ei arci Præfecti, per fidē colloquii tatum Principē perimi, suęque familiæ proditæ fidei perpetuam inuri maculam passurum se negantis. Mirum inter fidē perfidiamque ea tempestate fuisse discrimen, cædium frequentia, cunctorum animis effectatis. hominē externum, Vasconis cubicularium, tanta constantia sese duorū Regum conatibus opposuisse mirū. Henrico cælum, imperiū fraternū destinabat, cui humanæ fraudes sunt impares. Catanæ in Sicilia per idem tēpus mense Iulio Constantia Sicilia Regina extincta est, filia relicta, cui Mariæ nomen fuit, regni paterni hæredi, Aragonii Regis filio Martino nuptura.

Henricus Rex Castella proclamatur.

C A P V T VII.

CONCORDIÆ ineudē conatu speque intermissa, Aragonius in Catalaunos belli sub-
 sidia conquiriturus. Castellæ Rex oppidis quæ capta erant munitis, Hispalim abiit, tanta cupiditate belli instaurandi, vt sine anni per Murciæ fines in Valentinos agros inuectus Illicim, Muelam, Callosam, Dianium, Gandiam, Oliuam, partim vi, partim deditio-
 ne ceperit. Valentia ipsa prouinciæ caput mense Decembri circumfessa. ingens terror genti vniuersę, Aragonioque Ilerdę natalem Christi diem celebranti, atque de belli euentu sollicito. Ad Sofium Aragoniæ arcem Vasconis & Aragonii Regum colloquium fuit, se-
 1364 ptimo kalen. Martii, salutis anno millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. affuit Henricus Trastamaræ Comes, reconciliata gratia, an quod potius arbitror priorum insidiarum ignarus. Fœdus factū eisdem amicos inimicosque futuros. Castellam si victores euaderēt prædæ futurā. Henricus fraternas opes & imperiū spe inuaserat. q̄ oppressus eaten⁹ nō esset, victorię instar ducebat. Cantabria Vteriorq; Castella vniuersa Vasconi: Murcia Toletūque Aragonio pacta sunt. de alieno munificum esse facile erat. Bernardo Cabrera vni maxime ii conatus displicebant, quibus Castellæ vires irritabantur Aragoniis superiores, vt belli euentus indicarat. Bernardi opprimendi cōsilia inter Principes communicata. res tāta latere non potuit. Almudeuare se ille in Vascones subduxit. ibi captus, aliquandiuque in custodia detentus, per conditiones Aragoniis traditus est, quorsum Valentina obsidio euaderet sollicitis: prorsus vt copiis omnibus contractis, Rege ipso ductore, hosti totius pugnæ copiam facere non dubitarent. verum eo certamen detrectante, qua caussa incertum, sed pugnare non auso, sese Valentiam intulerunt, quarto Kalend. Maias, magna Aragonii nominis gloria, hostiū dedecore. Castellę classis numerosa, quippe viginti quatuor triremium, nauium quadraginta sex, vicinis littoribus tentatis Saguntū appulit. Cardonę Vicecomes cum decem & septem triremibus Aragoniis sese in Cullerę fluuiam intulit. eius opprimendi spe Castellę Rex elasse conscensa ostium obsidet, irrito conatu ob exortam repente tēpitatem. repetita castra: Rexq; à supremo vitę periculo seruatus, voti reus vicinū D. Marię templū reliquis indumentis detractis in linea tunica adiit, resti etiam collum implicitus: ingenio suo neque immitis, neque irreligiosus nisi iniuria prouocasset. sic Reges Aragonius Barcinonem, Castellæ Murciam atq; inde Hispalim redierunt in magnis estatis feruoribus. De Bernardo Cabrera supplicium CæsarAugustę sumptum est septimo Kal. Augusti, Aragonio ipso sententiam pronunciante, Ioanne filio eius iussu exequente. ablata oppida Cabrera, Aufaque, atque multa alia, quę Bernardus obrinebat. Magnum nefas, nutritium à quo erat sanctissimis moribus informatus ab alumno interfici. quid innocentem, cuius amplissima merita in Aragoniam regiam extabant: nimirum incorrupta libertas maiori fama celebratur: obsequium Principibus magis probatur: & à Regibus sape familiarium inuidia peccatur: qua vir præstātissimus nulla præterea culpa oppressus est. Regina, Vasco, Henricus præterea Ripagorę Comes in eius necem cōspirarant. Mox repetita arma. in agro Valētino à Castellę Rege Aiora capta est. Guterrius Toletus, qui in Suerilocum Alcantarę Magister susfectus erat, vt cōmeatum Sagunto inferret missus, ab Aragonio in ipso itinere victus interfectusque est. Martinus Corduba regię supellectilis præfectus successor. Ea clades noua ignominia & maxima geminata est. Castellę Rex Illici, Orihue-
 le fines

læ fines infestos reddebat: veneratq; in spem eius vrbis potiundę. Aragonius omnib. copiis contractis præsidio adesse certus, castra in hostium conspectum promouit: iisq; certamen eo etiam loco detrectantib. quippe suorum voluntati Castellæ rex nõ fidebat, Orihuela inuecto comœtu, impositoq; præsidio munita est. Hæc fine anni gerebatur. Quo tempore allatum ex Italia est, Ægidium Cardinalem, antea Toletanum Præsulem, diem obiisse. Viterbii ad 3. Kal. Octob. decesserat vir domi militiæq; clarus. tribus Pontificibus Clementi, Innocentio, & qui per hæc tempora Romanam ecclesiam tenebat Urbano V. carus. felicibus armis ditionem restituit, quam varii reguli occuparant, iniuriæq; abstulerant in Italia. iterq; eorum successorib. aperuit, vt Romam veterem sacri imperii sedem repeteret, quod propediem futurũ erat. Cineres Assisii in Franciscano templo conditi. inde Hispaniæ motibus pacatis Petri regis cæde, Toletum vti ipse testamento cauit, relati sunt, atq; in D. Ildefonsi templi maximi facello cõpositi, tumulo marmoreo dicato. populis baiulis, qui se veniæ peccatorum spe toto itinere obuui cateruatim effudere. proximo salutis anno ineunte 1365. ab Aragonio quidem Saguntum obsessum, ac tandẽ ex deditioe captum. à Castellæ rege Orihuela diuturna obsidione in potestatem redacta. Iunii mensis die 7. Alfonsus Gufmanius S. Luciferi regulus, Henrico cuius is partes sequebatur, eximia opera nauata ad eã vrbem occubuit, quamuis in florenti ætate iuuenis, acer cõsilio, manu strenuus. hæredem habuit fratrem germanum Ioannem Gufmaniũ. Ad Saguntum Gometius Porras Hospitalarius Prior cum 600. præsidariis militib. ad Aragonias partes traductus est. sui regis metu, an Henrici caritate incertũ. ab hoc certe initio, quamuis modico, Castellæ vires debilitari cœperunt, ac plane in præceps ire: adeo ex paruis sæpe magnarum rerum exitus pendent. Accessere ex Gallia militum numerosæ manus, qui pace cum Anglis facta, tota provincia vagi palantesq; bello viuere assueti, miserorum fortunas prædæ habebant. Urbanus ipse Pontifex ab his prædonib. circumfessus, suam Romanæq; aulæ libertatem multo auro redimere compulsus est: omnino 300. florenorum millib. stipendii nomine (ea species prærenta est.) tantundem à Gallo rege representatum eius pestis à suis finib. auertendæ studio. Pontifex sane eo defunctus periculo in Italiam sedem transferre cogitauit haud stabilem tunc: sed vim numinis sentiens, metuensq; indies grauiora ob desertũ à maiorib. sanctissimum religionis domicilium: & defuncto Egidio Cardinali, partam ab eo veteris patrimonii hæreditatem cernere cupiebat, subditosq; populos in fide & officio confirmare. Militũ Gallorum colluies ex Germanis, Anglis, Armoricis, Vasconib, aliisq; gentib. conflata, & ex vniuersa Gallia spe lucri prædæq; auiditate, Henrici inuitatu, cui à priori tempore bene uelle cœperant, fortissimi viri, genere factisq; præstantes venere in Hispaniã. præcipui Duces Bertrandus Clakinus Armoricus, Hugo Carbolaius domo Anglus. Ioãnes Borbonius, quem interfectæ sororis dolor stimulabat, bello quamuis delectus dux mãsit in patria, qua causa incertum, sed in Hispaniam tamen non venit. ad 12. hominũ millia erant equites peditesq;. Frossartes historicus Gallus ad 30000. in eo exercitu fuisse autor est. Iphis Kal. Ianuarii salutis anno 1366. harum copiarum pars Bareinonem appulit. reliqui modicis interuallis sequebantur. præcipui duces ab Aragonio benigne accepti conuiuio sunt. magnũ in præfenti auri pondus numeratum, plura in posterũ promissa. Bertrando ipsi Borgiæ principatus ab Aragonio donatus: quo maiori animo bellum suscepit. Tãti apparatus Castellæ Regem Hispali, vbi se tenebat, periculi magnitudine excitarunt: alioqui neque socordem, neque cessantem. Burgos abiit, in regni conuentu subsidia belli cõquisiturus, frustra cælo irritato, auersis omnium hominum voluntatibus. dabat consilium Labretus, qui auxilio ex Gallia venerat, vti venales externosq; milites præbito auro sibi conciliaret, ab Henricoque deduceret. fore id promptum tum gentis ingenio, tum ob necessitudines, quæ sibi cum illis maximæ erant. Obcæcantur eorum animi, qui ad exitium nutu numinis destinantur. salutaribus monitis Regis aures occlusæ erant, natura ferocis, contemptorisq; periculi. Interea Cæsaraugustæ, quo externi milites conuenerant, Aragoni, Henricique colloquium habitum est. in eo colloquio priora fœdera mensẽ Martio ineunte confirmata: designataq; rursum Castellæ pars Aragonio victoriæ præmium. pactisq; nuptiis Ioannis Eleonoræq; vtriusque Principis filiorum, fides astricta amplius est. Soluta conuentu, Aragonius quidem in ea vrbe substitit, tantarum rerum euentum expectans: Henricus autem omnibus copiis contractis in Castellæ fines irrupit. Alfarum municipium occurrit valido præsidio & operibus firmissimũ Horosco Præfecto. eo impugnando tempus terere visum non est, ad maiora nitentibus: & intestinis bellis, celeritate magis quã realia opus est, cunctatio omnis exitialis. Calagurrim locis finitimis sitam vrbẽ itũ est: quãlberus amnis alluit, in paucis eo tractu nobilissimã. Ferdinãdus eius vrbis Episcopus, Touarius Præfectus veniẽti Henrico portas aperit, 17. Kal. Aprilis, seu munitione diffisi, seu auersis à Castellæ Rege voluntatibus.

In ea vrbe concilio coacto de belli ratione consultatur. varix dictæ sententiæ pars Burgos regni caput festinandum censebat: pars continuo Regis nomen occupandum, vt spe reconciliationis sublata, maiori animo & constãtia bellũ inuaderent. Clakinus, vt erat magno animo, & propter rei militaris peritiã, primus ei auctoritatis locus deferebatur, ita locutus fertur. Quicunq; de rebus magnis consilium dat, considerare debet, quid reipublicæ vtile sit, quid propriis viribus consentaneũ. nam maiora viribus conari temerarium est reipublicæ commodis priuatas cupiditates præferre exitiale inhumanumque. Ego te, Henrice Princeps, ad Castellæ regnũ voco salutare reipublicæ, tibi magnificum, nobis omnibus gloriosum. si nostris viribus, tuo ductu auspiciisque tyrannus oppressus, mostrũ que tetrum in hominis facie terris incubans, eius exitio fuerit procuratũ: nobilissimo regno restituta libertas, facultasq; à tantis malis respirãdi. An vndantẽ per domos, agros, oppida. sanguinem populi & nobilitatis non vides? propinquos cæsos: ne fœminis quidem & pueris parci? An te patriæ non miseret, pudetq; cõditionis? tot exilia, bonorum euerfiones, prædas, direptiones? tantã malorum elluuiem, quis etiã si ferreus sit æquis oculis aspiciat? Non aduersus veteres Castellæ Reges Alfonsos, Ferdinandos pugnabis: qui suorum beneuolentia magis quã armis freti, nullo intestino hoste externa bella profligabant. Hostis offertur vetera odiorũ nomina exæquans, externis exosus, subditis grauis, per seq; casurus, etiã si à nullo impellatur. nullis legionibus munitus: & si qui sunt milites, Principis iimitatione, eneruati libidine in aciem prodibũt. Tibi è Gallia, Anglia, Germania, Aragonia, numerosæ copiæ sunt, vsu firmatę multisque bellis exercitæ: amici Reges, & tua ante omnia felicitas. tibi tota Castella boni omnes nauare operam & studium cupiũt: nullusque erit, qui te Rege renunciato, in nostra se castra non conferat. Habenti exercitũ imperii nomen alio tempore vtile fuerit: hoc sane mihi necessariũ videtur, fancienda auctoritate, detegendis hominũ studiis. Si cœlum cœptis affuerit, vt spero, tibi summum decus paratur, nos honore quẽ dederis cõteti erimus. si secus euenerit, quod horret animus meminisse, nihil accederet, quam quod pateris grauius par cunctis periculum manet. Eo fidelius cõsiliũ videri debet, quod in pari discrimine versamur. Age maeste animo virtuteq; Princeps: nomen ad quod te Numina è tantis periculis seruarunt continuo arripe. præclarum facinus celeritate occupa, q; tibi hostis exitium parat, inferre perdereq; aut perire certus. Fortuna fortes metuit adiuuatq; peruertit ignauos. Post Bertrandi orationem, cæteri Principes audentius circumfistere, hortari dubitantẽ repugnantemq; (sic videbatur) vatũ responsa proferre Diuum hominumq; opem certò affuturã polliceri. Vexilla inter hæc explicata. Hærici regis nomẽ, per vrbis plateas, populi & militũ concursu ingeminatũ. ea cæremonia gẽtis instituto regia potestas nomenq; deferri cõsuevit. à nouo Rege pro cuiusq; auctoritate dona Principibus data oppida, arces, principatus. & in ea rerũ perturbatione nouus Rex quasi de alieno munificus videri volebat: quisq; id habiturũ iudicabat, quod precibus occupasset. Bertrandus Trastamara, Hugo Carrione donati sunt. vterq; Comitibus nomine. Noui regis fratrib. Tellio Viscaix principatus, restitutus, Sãctio Alburquerquiũ datũ. Gõsaluus Messia D. Iacobi: Petrus Munitius & ipse intima familiaritate Henrico cõiunctus Calatrauz Magister institutus. Alfonsus Aragonius Dianii Comes (patruelis is Aragonii Regis erat) Villenæ Marchio renunciatur: cæteraq; adiuncta, quæ in Ioannis Emanuelis ditone potestateque fuerant. aliis arces & oppida tota prouincia donantur.

Petrus Rex Hispania pellitur.

C A P V T V I I I.

DV O B V S in Castella Regibus vniuersa prouincia ad nouas spes erecta erat. fœuitia Petri Regis multorum animi erant alienati. inclinatos tamẽ ad defectionem cõtotos Castellæ populos vnus timor morabatur, ne suo propinquorumque sanguine, si cœptis fortuna obstitisset, defectionis culpa lueretur. Reges ipsi maiori contentione conatuque de principatu certare cœperunt: cuius ea est natura, vt plures vno Rege in prouincia vna esse non possint. magna vtrique præsidia aderant pro Henrico externi milites, æmuli odium, rerũ nouarum studium pugnabant. subleuabat alterum quod ante Rex fuisset propemodum, quam natus: quod patre, ac tot maioribus Regibus ortus: quod vna esset reliqua eorum Principum soboles legibus procreata. Maiestas in vtroque sancta erat. Petrum iniurię impatientia stimulabat: Henricum fratrum & propinquorum effusus sanguis publicæque ærumnæ ad vindictam irritabant: magisque recentis regii nominis, quam vitæ memor erat. Rebus sic patrat, Burgos festinare visum est, in itinere Luginium, quoniam voluntate quidquam facturos ciues non sperabat, & vim admouere longum erat, intactum relictum. Nauarretum iis locis Viruescaque in potestatem redacta. Petrus interea Burgis, amissis amicis, quorum plerosque ipse necauerat, reliquorum virtuti, an fidei minus crederet in ambiguo erat, vagus incertusque agitabatur: an hostis aduentum operiretur, præliques

liques

lique fortunam tentaret, qua sæpe prospere vsus erat. vicit tamen discedendi sententia, Hispaliq; maturandi metu, ne filii thesauriq; interciperentur in tanta alienatione voluntatum. Burgenfibus ciuibus sua illi studia profitentibus remisit, sacramentique religione exoluit, vt nulla ignominia nota, si res ita ferret, se suaq; hostis potestati permetteret. Deus illi mentem eripuit: atq; eo amplius, quod publicam inuidiam, vnde exitium imminabat, Ioanne Touario sub ipsum discessum interfecto auxit fraternæ tantum culpæ reo, ob deditam Calagurrim. ad quintum Kalen. Aprilis Burgis discessum. ex itinere arcium oppidorumque, quæ de Aragonio capta fuerant, præfectis mandauit, vt præsidio deducto, publicis priuatisque ædificiis incensis, ad se quamprimum maturarent, exercitui supplementum. Sic momento amissa sunt, quæ pluribus annis magnaue difficultate parta erant.

10 Calataiubæ Martii mensis dies vltimus, quo restituta libertas est, inter fastos relatus: ad D. Mariæ Rupensis peregrinatione, ob eius beneficii memoriam, anniuersaria instituta. Toleti, quo Rex Petrus appulit, ciuium voluntates confirmata, haud perstitura fide. Gasias Toletus D. Iacobi Magister in ea vrbe relictus. Henricus à Burgenfibus euocatus, metu periculi, an æmuli odio incertum: & Comitis quidem illi nomen adscribere, ad regiū insignie inuitantes, modo in ea vrbe susciperet: cui propter amplitudinem & vetustatem debebatur, vt non aliunde imperii principium esset. Ergo inter faustas acclamations nouus Rex in eam urbem exceptus, Olgis regni coronam suscepit. Burgensium exemplo pleraq; Legionis & Castellæ vrbes vltro ditione fecerunt. omnino intra quinq; & viginti dies

20 ex quo Rex fuerat proclamatus, ditione viribusque æmulo nihilo inferior euasit. proceres & populi certatim noui Regis beneuolentiam occupare officiis & celeritate cupiebāt. Toletum aduenienti Henrico portas aperuit. reliqua prona erant. omnino Petrus rebus omnibus desperatis, lōginquaque fuga se suaq; tueri constituens, thesauris filiisque in triremē impositis, in Lusitaniā discessit. Quem cælestis fauor deseruerat, eundem studia hominū destituisse visa sunt. Negabat Lusitanus duos Reges vnam prouinciā capere. Ferdinādus Lusitani filius ad Henrici partes propensus erat, legationibus vltro citroq; missis Henrico fauēs, à Petro auersus. qui tamē ne violaretur ius gentiū valuit. in Calæciā tantū abire permissus, fugæ subsidiū cōparaturus classe instructa. Cōpostellæ Suerus Archiepiscopus, Petrus Toletanus decanus Petri iussu sunt interfecti. sic ne in periculo quidem sæuus animus

30 compeſcebatur: vltroq; ruinae causas augere non cessabat. Abeundi certo, si terra discederet, periculum proponebatur. duæ & viginti onerariæ ex vicinis littoribus contractæ: minora nauigia aliquot. ea classe filias duas (nam Beatrix maior natu extincta iam erat, Polydorus Baionæ extinctam ait) Ioannem filium Baionā Aquitaniæ urbem deduxit: quæ Angli Regis imperio obtinebatur. thesaurorū partem secū detulit. pars altera, quæ ab ærarii Præfecto Martino Iuanio triremi imposita uehebatur, Hispali intercepta à ciuibus est, Henrici gratiā promereri satagentibus, qui Corduba dedita, in eam urbē festinabat. Sic Petrus suo tandem malo didicit res humanas nunquā eodem vestigio consistere: sæpeq; magnos Principes quātaq; felicitate, & viribus, & copiis, inuidia tamen populari opprimi, meritisq; mercedē consentaneā referre. Reges Lusitanus, Granatensisq; de ineūdo fœdere

40 ab Henrico victore appellati. cum iis sancita amicitia externis militibus dimissis, retenti ex omni copia sunt equites mille & quingēti, Bertrādi Clakini & Bernardi Bearnēsis reguli ductu. vxor Henrici Regis ad virū fuerat ex Aragonia amandata, adiūcta Eleonora pacta nuru, vt paulo ante est demonstratū. Lupus Luna Cæsaraugustanus Episcopus, aliq; viri primarii, comites dati. Regni suscepti rationes cōfirmada erāt: ærariumq; supplendū, tot antea bellis exhaustū. nam nouā ex Gallia tēpestatem imminere nemo dubitabat: neq; Petrus quieturus, vt erat ardētī ingenio, priusquā cum regno vita spoliatus esset. Ergo generales conuentus è tota prouincia Burgis agitati. Omnes ordines in Ioānis Principis verba sacramento adacti, si quid humanitus cōtigisset paterni regni hæredē fore. In belli subsidiū decima rerū venaliū concessa, nullo tēpore designato. belli ex sententia cōficiendi studiū,

50 Pettiq; odiū in fraudem induxit, ne quā graue id vēctigal posteris esset futurum, in præfenti consideratēt. improuidas hominū in periculo & cupiditate mētes, cæcā vlciscēdi doloris cupiditatē. Miranda, quod oppidū Ibero alluitur, Burgēsi ciuitati donatū abs Rege est operæ præstitæ ea merces fuit, Viruescæq; ablata, Velascoq; Regis cubiculario datæ compensatio. summi tēpli sacerdotibus, in quorū ditione Mirāda erat, æris sexaginta millia annua pretiū fuit, exigēda è portoriis: distribuēdaq; ex assē preces diurnas nocturnasq; frequentatibus. Burgēsis Episcopus Dominicus. De huius inauguratione in vulgus iactatū est scissis Ferdinādi decessoris obitu, bifariā sacerdotū suffragiis, totius cōtrouersia partiu voluntate Dominicū delectū arbitriū. eū prætermisissis ritualib. se Episcopū nominasse. felicē temeritatē secutus, eorū qui aderāt, assensus insigniaq; pōtificialia delata. Lupus Luna denuo

ad Henricū ab Aragonio legatur, quæ per ictū fœderis condiciones debebatur, mutuâq; pecuniam repetiturus. regni nondū confirmati rationes, Henricum excusare, metūq; maioris mali, si vrbes & oppida importuna festinatione alienata essent. alioqui paratū se, quem parentis loco duceret, cui vitam, fortunas, regnūq; deberet, cuncta quæ erat pollicitus idoneo tempore præstare. Hæc Aragonio ludificando extrahendoq; tempore dicebantur. de antiqua regum ditione nihil imminuere certū erat: vt solent Principes suis vtilitatibus magis quàm officio & religioni seruire.

Res Vasconum. CAPVT IX.

DVM hæc in Castella gerebantur, inter Vascones & Gallos bellum ante tres annos inchoatū ancipiti fortuna in Gallia erat, maiori Vasconis damno absentis, regniq; rationibus impediti. Itaq; vrbes ei & oppida quædam detracta, tentata alia. præterea Tolosæ in Gallia Narbonēsi inter reges Gallum Aragoniumq; fœdus ictū missis in eam vrbe legatis Ludouicoq; Andegauēsi Gallix regis fratre condiciones ferente conuenit, vti fines Vasconū Aragonius impeteret. Gallicis stipendiis 50. equites auxilio essent, nullo propinquitatis respectu. Gallus leuir, Aragonius sororius Caroli in perniciē coniurabant: penes quos bello aliunde illato, præfidiū esse equū erat. Dirā dominandi cupiditatē. Importunę Caroli actiones, moresq; asperi apud vicinos Principes, inuidiā illi concitarāt: multosq; inimicos adiunxerāt. Ea tēpestare prouisa rex ipse Vasco in Hispania quidē substitit, Aragoniorū impetū repressurus: qui duce Ludouico Coronelio Turiasone vicinos Vasconū fines vastare, prædasq; agere nō desistebāt: vxor autē Regina, quāuis vtero graui in Galliā missa, rebus asperis præfidiū, regēq; fratrem placatura. inanis ea opera fuit: cū Gallicā Vasconis ditionē spe vniuersam hostis inuasisset. prid. ea Kal. April. ad Eburouices suæ ditionis vrbe in Normānia, filiū enixa est, cui Petro nomē fuit, Morētania principatus. cū eo adulta ætate ad virū in Hispaniā rediit. Eo conatu irrito, aliunde præfidia cōparanda erant. optimū fore visum est, cum Petro profugo vires fortunasq; iungere. & erat ab eo ad armorum societatem inuitatus, multorum oppidorū spe facta, vt sunt homines in calamitate munifici, Guipuscoæ, Calagurris, Lugrunii, Nauarreti, Saluaterre, Victorię. Extāt pactionis tabulę, ipso anno Olyssipone data, nimirū (nisi cōfictæ sunt) quo tēpore in eam prouinciā fuga abiit. nunc Baionæ in Tarbellis, bello instaurando operam dabat: Richardumq; Walliæ Principē Aquitanie pro Anglo Præfectum, ad opem ferendā sollicitabat. affuit Carolus Vasco Richardi principis inuitatu. conuiuio accepti, ad vnā mensam accubuisse hoc ordine, memorantur. dextram Petrus tenebat, iuxtaq; eum Richardus: ad sinistram Carolus solus sedebat. inter tres Principes fœdus iureiurando sancitum, Petro Rege restituendo in regnum. Viscaie principatus, Anglo destinatur, operæ præmium. Lugrunium Vasconi obsides Petri Regis filix in Aquitania relicte, tum hæc tum datam in stipendium pecuniam præstandi parta victoria. Contra hos conatus inter Gallum & Aragonium, fœdus antea ictum, denuō instauratur. Vasconem ea cura sollicitabat: ne quoniam in medio constitutus erat, vtrisque præde esset. inuenturos per fines viam, aut ferro facturos Anglos. neq; satis consilium expediebat. Quod pessimū est, mediū se gerēdo neutri parti satisfacit. dissimulato cōsilio, an mutata volūtate, ad Campefūm Caroli, & Henrici Regum colloquium habitum est. interfuere Gometius Manricus Præsul Toletanus, in Vasco locum suffectus, Lupus Luna Cæsaragustanus Episcopus, Dianii Comes Alfonsus Aragonius, Bertrādus Clakinus. fœdus inter eos Principes factū, eosdem amicos inimicosq; futuros. Vasco transitu prohiberet Anglos. Bello, quod futurum erat, cum copiis omnibus Henricū Regem præfens iuuaret. Ita facturum loco obsidum arces & oppida daret. Nauatæ operæ Lugrunium merces esset, municipium à Petro antea eidem Vasconi promissum. Ludouicus Vasconis frater Ioannam duxit Caroli filiam Dirrachii (in Macedonia ea vrbs sita est) paterno principatu dotali, eius Caroli patruelem, cui ad regnum Neapolitanum Urbano VI. concedente, gradus est factus annis consequētib. Stemma horum Principum subiicimus, quoniam passim aberratur. Caroli secundi Neapolitani Regis Ioannes Dirrachii Dux filius fuit. nepotes ex Ioanne Carolus & Ludouicus. pronepotes è Carolo quidem Ioanna, è Ludouico autem Carolus. hic Rex Neapolitanus fuit, illa Ludouici Vasconis vxor. Caroli, & Henrici colloquium ad Campefūm principio anni M. CCC. sexagesimi septimi habitum est. Quo tempore omnino Ianuarii die octauodecimo Petrus Lusit. Rex annos natus quadraginta sex, menses nouem, dies vnum & viginti, ad Stremotium Lusitaniæ municipium decessit. regnauit annis nouem, totidem mensibus, diebus viginti octo. coniuncto cum Agnetis Castriæ tumulto in Alcobasæ monasterio compositus est. Funus regio apparatu magnifice factum. sex ipse sacerdotes quotidie sibi & maioribus diuina hostia parentare, opimis redditibus designatis constituit. æquitatis laude præstantissimus, incredibile sui desiderium reliquit, cunctis quasi publicalætitia,

nitia, felicitateq; eodem tumulo condita, mœrentibus. Regiis obsonatoribus, agalonusq; quidquam nisi ad veram estimationem pretio numerato vetuit accipere. Aduocatorum, iudicumq; auaritiam, fraudes, tergiuerfationes, vnde lites immortales extrabant. sanctissimis editis legibus restrinxit. Scelerum omnium vindex acerrimus, præsertim in eos sæuus, qui alieni tori iura violabāt. Eius criminis reū Portuensem Episcopū ad se vocatū manu sua pulsasse fertur. vulgo opinionem, quæ flagellum ipsum cædēdis hominibus gestare cōsueuisse vulgavit, ab hoc, aliisq; ea seueritate supplicii ortā esse arbitror. argenti facti, signariq; magnum pondus quorannis suis, pro cuiusq; merito distribuere consuevit. eiusq; illa vox fertur. Indignū regio nomine Principē videri, quo die nemini beneficiū contulisset. Limi¹⁰ pons coniūctumq; pōti oppidum Petri Regis structura fuit. successorē habuit Ferdinādū filiū pari felicitate laudeq; Aragonii legati ad patrē missi Ferdinādum adētes cum eo mēse Martio prope Scalabim amicitiam iunxerūt, veteris similitudinis causis vtraq; parte detestis. Eleonoræ Menesie nouus Rex amoribus indulgebat, nulla honestatis cura, Laurētio Acunio viro detractæ. vnde in Castellā profugus, consuevit in pileo argentea cornua gestare, regis intemperantiæ suæque ignominia argumētum insigne.

Henricus ad Tritium victus.

CAPVT X.

CASTELLAVNIUERSA Galliaq; bellici apparatus erant: militares delectus habebantur: Carma, equi, pecunia conquisita. par vtrinq; spes, metusq; hos parti regni fiducia, illos amissi cupiditas inflammabat. Henricus Burgis erat in defendendi belli curam intentus.²⁰ hostes collectis vndiq; copiis formidabiles Ronceualis angustiis superatis, Vascone aut Duce, aut nihil curante Pompelonem vsque peruenerunt. Interceptus is est ab Oliuero Manno inter venandum homine Armorico, qui Clakini nomine Borgiam iis locis obtinebat, fraudem compositam Reges suspicati sunt, vt ea occasione, neutris fauendo, apud vtrosq; aditus ad gratiam relinqueretur. sed ea est natura principatus, vt nihil latere possit eorum quæ callide comparantur, ac sæpe homines vero peiora interpretantur. Henricus de belli euentu sollicitus ad Bagnares oppidum, castra promouit. sequebatur Castellæ nobilitas, Gallica, Aragoniaque auxilia. equites erant quatuor millia quingenti. peditum numerus memoriæ proditus non est. Sylua erat late diffusa proceris multisque quercubus. iis in locis, consilio Principū aduocato, de belli summa disceptatur. regis Gallia legati, ea causa³⁰ missi, Bertrandusq; prælii fortunam detrectandā disputabant, munienda oppida, extrahendū tempus. eam esse soli Hispanici naturam, vt diu hostes sustentare non possint. Quis victoribus fructus? quid victis, nisi certum exitium? regni que non satis confirmati amissio? Alioqui Anglica militiæ florem in hostium castris esse non armis non arte belli, non scientia pugnandi. aut viribus corporis pares Hispanos futuros. Magnorum Ducum partes esse non magis viribus, quàm arte hostes vincere. Contrà alii ferociore, quamprimū pugna decernendum iudicabāt. Hominum opinione res humanas imperiaq; constare. quid detrectando certamine, nisi turpissimi timoris significationem, imbecillitatis confessionem contineri? Virium satis esse, nisi desit animus. Optimæ causæ celestē opem minimè defuturam. Hæc vicit sentētia. In Alaua, vbi hostilis manus spe prædæ vaga dispersaq; erat,⁴⁰ ad Saldirianum oppidum castra castris collata, Henrici munitiori loco, à tergo claudentibus montibus. videbaturq; nisi ex insidiis, aut è suo loco minimè pugnaturus. Ergo hostes motis castris Luginiū, quod oppidū in Petri fide perstabat, paucis diebus peruenerunt: ad pugnam Henricum elicere destinantes, aut si certamen detrectasset, in interiorē provinciam penetrantibus reliqua prona futura sperantes. Hostium consilio indicato Henricus sese retro conuertit, cum hostibus pugnaturus: quorum ad Nauarretum castra erant. Anagarum ipse tenuit, quæ vrbs veteribus Tritium Metallum in Autrignonibus fuisse creditur indicio pagi, duobus inde millibus antiquum nomen retinentis, lætissima soli cæliq; facie, multis rebus, sed & huius belli euentu nobilis. Missæ inter Principes litteræ. vtriq; se neq; belli causam esse, neq; morā si modò æqua & honesta conditione liceat, paci facturos.⁵⁰ Arma inuitos sumpsisse: misereri cladis, quam futuram prouidebant, si ventū ad pugnam esset. Sed neutri alteris de regno concedebant: eoq; spe concordia sublata, acies ad pugnam instructæ. Henricus ad dextram Gallica auxilia constituit, Sanctiumque fratrem cum multo maxima nobilitatis parte. Tellius, Dianiiq; Comes ad læuam curare iussi sunt. ipse medium agmen ductabat. Cōtra hostes omnino ad viginti millia equitum. peditumq; ex quato numero. sic agmina distribuerunt. In primo Alencastrius Dux, Hugo Carbolaus, qui se ad Anglos contulerat, collocati. Armeniacus, Labretusque agmen alterū ductabant. in postremo Rex ipse Petrus erat: Vuallia Princeps, Iacobus, Balearis regis filius: qui è custodia Aragonia elapsus, vxorem duxerat Ioannam Reginam Neapolitanam. trecenti equites Vascones, Duce Martino Henrico Caroli regis iussu. Inter vtraque castra flumen

erat, quo Henricus transmissio, in vicina planicie acies explicuit, qua hostibus iter erat. Eo loco concurrunt agmina. clamor permixtus hortatione: strepitus armorum, tela vtrinque mitti. dextrum cornu, ubi Bertrandus erat, hostium impetum tulit: videbaturque meliora ferre. Sed Tellius parte altera victoriâ corruptus. vincente pudorem metu, neque pugnam inuasit & terga continuo dedit. fuga facta, Sanctius, Bertrandusque vno tempore à tergo fronteque circumuenti, vincuntur. fit magna cædes. multi proceres capti. in his Duces ipsi præcipui. conatus est Henricus inclinatam suorum aciem restituere, semelque & iterum equo in conferta hostium agmina admissio periculum adiit. rebus ad extremum desperatis, se à pugna subduxit. ipse in Aragoniam abiit, comitibus Ioanne Luna Touarioque atque Alfonso Gusmano. his sese ad Aragoniæ fines Petrus Luna adiunxit; cui deinde Pontifici schismatis tempore Benedicto nomen fuit. neque prius Henricus constitit, quàm in Galliâ fuga abiit, Aragonio diffusus. Reliquæ copiarum fuga dissipatæ per vicina oppida sunt, nulla manu, numero, aut viribus insigni. è captiuis Horoscus, Carrilius, Moscosus, Tenorius peracta pugna interfecti sunt. seruati alii. Malè coercitam Petri Regis sæuitiâ Principis Walliæ respectus retardauit, vitia eum continuare victoria parta, per quæ res amiserat accusantis propemodum conuictio. Petrus Lupus Aiála, Henrici partes secutus, eius regium vexillum in hac pugna gestauit: in hostiumque potestatem venit. partium studium facit, ut minor historiæ ab eo conscriptæ sit fides: ac nonnulla Petri odio finxisse credatur, à quo fuerat antea lege maiestatis damnatus, Alfari pronuntiata sententia. pugnatum est sabbatho tertio nonas Aprilis. Tellius ex fuga, deformis acceptæ cladis nuncius, Burgos abiit. Ioána Regina, & filii tanto terrore proposito Cæsaraugustâ festinarunt. Præfules Toletanus, Cæsaraugustanusque qui in ea vrbe substiterant fugæ comites, Aragonio haud satis æquo reperto. ut fert natura hominum, ad victores propensus erat, certusque sese ad fortunæ motum mouere: actumque continuo cum eo de cedere, Hugone Carbolao ab Anglo per eam causam in Aragoniâ legato. concordia iniri facile non poterat, induciarum mensuram aliquot pactæ. Victores Burgos appulsi. Cordolacus Bracarensis Episcopus Henrici partes secutus, in ea vrbe captus, in arcta custodia, usque ad Petri necem mansit: cum rebus mutatis, loco libertati que redditus est pecuniæ colligendæ quam ab Anglo mutuam acceperat, pactaque oppida reddendi cura sollicitabat. nam neque Cantabrigens indomita, ferroxque externi principatus iugum laturi erant: & ætati rationes superioris temporis difficultate impedite expediri non poterant. Itaque Walliæ Principe Burgis relicto per speciem colligendæ pecuniæ, Toletum atque Cordubam Petrus maturauit. In ea vrbe sedecim viri primarii noctu sunt interfecti. priores hostem intra moenia accepisse accusabat, Hispali Buccanigra, Pontius Marchenæ regulus, Vrraca Ioannis Gusmani mater, aliique cæsi sunt ex eoque aucta vehementer inuidia, prauum animum ne calamitate quidem & exilio sanari potuisse considerantium regia licentia à puero ductum natura praua. contra Henrici come ingenium ob multas calamitates amplius adamare ceperunt: de eoque reuocando consilia communicare. Rex Vasconum dato obside Petro filio è custodia liberatus: Oliuero, qui Tudelâ comitatus erat, vincula iniecit, nec nisi obside restituto reddidit libertati.

Magister D. Bernardi.

CAPVT XI.

DIVI Bernardi Magister ignotum nostræ ætate nomen honosque, prælio ad Anagaram commisso interfuit, Henrici partes secutus cum multis. de capto lege perduellionis, capitis supplicium sumptum. Behetriis, ubi late dominabatur publicatis, fiscoque addictis, quod ab annalium auctoribus prætermisum, vnus obsonator Eleonoræ Reginæ, memoriæ prodidit, de quo paulo ante meminimus. Quod Magistro nomen fuerit, quod Magisterio initium, auctoritasve non explicat. ea ætate notissima tempus caligine obduxit. Virum sacratum fuisse, anathematis ignominia indicio est, eo nomine Petro iniusta. & suspicari libet, Behetrias, cum Petrus rex sui iuris ea oppida facere contenderet impulsore Alburquerque, ut superius dictum est, sane certis dominis adscribere, pecuniæ auidior, quàm honestatis: obiecta religionis specie Romanique Pontificis auctoritate, se Diui Bernardi ordini vltro subdidisse, Calatrauz, & Alcátaræ militum exemplo, capite delecto constitutoque, cui D. Bernardi Magistro nomen esset, cura cum cæteris belli sacri. Eo temperamento, quantum libertati per multas ætates illibate consultum est ab eorum oppidorum incolis, tantum Regem in novum Magistrum, atque ordinem infensus animus esse cepit: eoque diuersas partes fuisse securum arbitror. Hæ coniecturæ sunt. quod sequitur in confesso, Missus ab Urbano quinto Pontifice Archidiaconus, qui Petrum Regem eius cædis reum, & quoniâ Episcopos Calagurritanum, Lucensemque loco mouerat, sacrificiis interdictum esse renunciaret: atque in impiorum numero haberi mandaret. Cum is à suo Principe periculum vereretur, cui religio & sanctitas visilis esset, ad Hispalim ea parte agri vicini, cui Tablatæ nomen est, Regi ex vrbe forte egresso, biremi aduerso flumine vectus occurrit: rogatque num de Orientis rebus cognoscere cupiat

noua

noua & admiranda renunciaturum: recens se ex iis regionibus in Hispaniæ littora appulsum accedenti eo studio ad ripam regi, pontificias litteras legit: caputq; diris defigit: tum se in fugam secundo flumine (& Oceani estus remittebat) remorum pulsu concitat. Rex furore percitus, & tacentibus ceteris stolida audacia ferox, districto gladio in medias undas adacto equo, insilit. Archidiaconum ferire cupiens, vano ictu biremem percutit. fugientes sequabatur Rex, cum equus natando festus in mediis vorticibus deficere cepit. Periculo vix ereptus accursu cymbæ, contenta voce minatur se Pontificis iugum excussurum, violenter & sordide imperantis: atq; ut idem facerent Aragonius & Vasco, auctorem futurum. præterea bello vindicaturum iniuriam. Hæc flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur cum conuicio effudit. impensa probra magis ipsi inuidiam, quam sanctissimo Pontifici ignominiam attulerunt. Classem tamē instrui & magnos delectus haberi, continuo mandat. Veritus Pontifex impotens hominis ingenium, placare quæcunq; ratione constituit: quo maior esset auctoritas legato in eam rem fratris filio an sororis, Anglico Cardinali S. Petri. Eo agere, inducto priori decreto pax his legibus est facta: Ut sublato nomine & munere Magistri D. Bernardi, Behetriæ ea retenta appellatione Regi cederent: eas donandi, vendendi, alienandive potestas nulli esset id religioni datum, quoniam sacræ militiæ erant addictæ ne pretio venales essent. Ut tertiam decumarum, quæ Romanis Pontificibus obuenire solita erat è sacerdotiis Castellæ, deinde esset Regibus belli sacri subsidium, Mauris extirpandis. Episcopos, militares Magistros, Priorem Hospitalarium instituendi, aliave maiora sacerdotia donandi, nisi Regum accedente consensu Pontificibus Romanis potestas sublata. Id studio datum publicæ tranquillitatis, quamuis contra quam moribus erat susceptum, & contra omnia vetustatis exempla. & miror Pontificem ad cuiusquam gratiam passum esse, tantum de sua auctoritate in Hispania diminui. sed tanti fuit ea ætate Regis vnus vœcordiâ sanare malis prius, deinde victoria multo quam antea ferocioris.

Henricus redit in Hispaniam. C A P. XII.

HENRICVS in Galliam appulsus haudquaquam abiicit animū, gnarus variā & commutabilem rerum humanarum conditionem: fortes & strenuos tolerare aduersa, atq; contra fortunā niti: timidos & ignauos desperatione concidere. Fuxensis Comes, ad quem primo appulit, benignè apud se habuit: tametsi Anglici belli tempestatem verebatur, in suam prouinciam accersere. ad Auenionē conuenit Andegauēsi duce, omnia faciliora spe, opinioneq; fuerunt. Angli nimia felicitas Gallos Principes cōturbabat: & Petri iniuriarū memoria nondū inducta erat. pecunia Henricum & milite iuuare constituunt. Captiui Principes redditi libertati, atq; à Petri sæuitia, Anglorū ope cōseruati sese ad illū cōferebāt. Bernardus Bearnēsis in primis, cui peracto bello Medina Celina operæ merces fuit, cōiux Isabella Cerda Ludouici filia, neptis Alfonsi Exhæredis. Medinæ Celinæ duces ad hos Principes generis originē referunt nunquā intercisa serie. Affuit Ausonæ Comes. hic postquā captiuus in Castella fuit, Petro regi militauerat parētis calamitate, & domestico dolore cōmotus: deinde Henrici regis auspicia secutus erat. id nunc propositū persequi ad extremū constituēs, sese rursus libertati redditus Henrico Principi adiunxit. Perapertusa in Galliæ finibus. loco & mœnibus munita arx contributa à Gallo: vbi Henrici vxor, & filii, qui sese Aragonii voluntati diffisi in Galliā contulerāt, ab iniuria tuti rerū euentū expectarēt. Cōmodū accidit, Walliæ Principē spe Viscaïæ obtinendæ pecuniæq; repræsentandæ depulsum, Petroq; iratū rediisse in Aquitaniā. & supererāt in Castella gentis studia. Guipulcoa, Viscaia, Segobia, Abula, Vallisoletū, Palentia, Salmantica, aliaq; in Carpetanis oppida in fide perstabant. augebatur factio indies: prauisq; emuli actionibus confirmabatur. Collectis omnibus copiis Henricus per Andorræ vallem in Aragoniam prius, quamuis Aragonio transitū impedire conanti, deinde in Castellæ fines peruenit. Ad Iberi ripam, crucis figura in arena facta, se nisi victorē è prouincia nunquā discessurum iurauit in genua procumbēs, crucemq; deosculatus. ad suorum studia inflāmenda ea cæremonia pertinebat. D. Michaelis profesto Calagurrim ventū est. ad eam urbem magnus ex tota prouincia concursus est factus exulū, profugorumq; exitii metu. Burgis, cum eo ventū esset, propēsa ciuiū voluntate acceptus, in arcē Philippū Castriū domo Aragoniū, cui Ioanna Principis soror cōiuncta erat, & ad Tritium fuerat captus, in libertatē asseruit: Iacobum Balearē Neapolitanum regem, qui in ea urbe restiterat, cepit. Regiæ urbis exemplo, pleriq; aliæ defecerūt metu depulso, haud diurni officii magistro. Legionē parere recusantē castra promota sunt: atq; pridie Kal. Maii, anno 1368. in potestatem venit. Toleti ciuium studia & voluntates variabāt, consiliis in diuersa diductis. maior pars in Petri fide perstabat, superiori rerū memoria castigata, validiq;

præsidii metu omnino sexcentorum equitum Duce Ferdinando Toletō, eius vr̄bis Præto-
re. Henricum mille equites sequebantur, peditū numerus maior. cum iis copiis vr̄bē præ-
validam circumfidere non dubitauit, ea capta sperans, propter loci firmitatem, ciuitatisq;
amplitudinem, reliqua omnia prona fore. in subiecta planicie castra posita. varie militares
manus per vicinos montes distribuit. Tagus fluuius, quo ferme tota veluti circino ambitu
ligneo ponte iunctus: vt commēdi facultas esset, vbicunq; se periculum ostentasset. Toletani
cōstanti animo obsidionis mala tolerabant: ne defectionis culpa obsidum cæde lucretur,
quos secū Petrus abduxerat ciuitatis nobilissimos: alioqui ciues militesq; ad mutādam
fidem propensi erāt. quod Cordubēses eodē tempore fecerāt, tametsi auxilia longinqua e-
rant. tātō ex eo factō Petri Regis dolore: vt iunctis cum Granatēsi Rege viribus eam vr̄bē
impugnandā susceperit. restitere Cordubenses supremo virtutis conatu edito. salutis de-
speratio, si victi essent, incitabat acer stimulus ad virtutē depromendā. Itaq; spe potiundæ
vr̄bis depulsi Reges, Petrus quidem Hispalim abiit per causam belli comparandi, sed tar-
dius omnia opinione procedebāt. Granatensis autem eius permisso Giennium, Vbedamq;
vicinas vr̄bes, quoniā Cordubæ exemplo defecerant, subiecto tectis villisq; igne incendit.
Bætici agris vastatis multa millia capitum in seruitutē abducta planctu omnia tumultuq;
personabāt. neque vllum mali genus deerat, cum per omnes ordines, ætatesq; hinc Mauri-
ca arma, inde regia sauitia, ac licentia vastarent,

Petri Regis exitus.

CAPVT XIII.

20

PETRVS Rex validis auxiliis nudatus, cæterorum fide suspecta, quod vnū reliquū erat,
rem in casum dare, prælioque experiri constituit, fama magis, quam vi regna stare non
ignarus. Vr̄bis regiæ discrimen sollicitabat, & tuendæ auctoritatis cura. repugnabāt Hispa-
lenses: & Regem disputabāt in exitium festinatione ruere. mora vires confirmādas videri,
sociorū & amicorū auxilia expectanda. quod omnino illi faciendū fuit: nisi obcæcasset mē-
tē diuina vrgens vltio, magnitudoq; scelerū. Accessit nouum incommodū. Victoria, Salua-
terra, Lugrunium, finitimis armis vexatæ præsidio longinquo, Regi Vasconum deditionē
fecisse nunciabantur. Telliū defectionis auctor vtriq; Regi Petro, fratriq; germano ex æ-
quo infensus, atq; Viscaïæ oppidis sese tenēs. Toletani in partes scissi. qui Henrico fauebant
turrim Abbatū (sic vulgo vocatur) vnde in hostiū castra despectus erat, ei tradere, tentarūt
atque ab ea parte in vr̄bem accipere. eo conatu depulsi, pōte cui à D. Martino nomē est in
vr̄bē hostes admittere conabātur. vnde intestini in vr̄be motus, cædesq; factæ. Eo maiori
festinatione Petrus auxilium afferre parat, ne rebus perditis intemptius opitulator ve-
niret. Sanctium, Dieghumque filios regiosque thesauros Carmonæ reliquit. firmissimum
id & latissimum Bætici municipiū est. mox raptim delectu habito in Carpetanos proficisci
parat. equites tria millia sub signis erant, media ex parte Mauri, eoque minori fide, atque a-
nimo pugnaturi. Ferūt sub ipsū discessum Abenhatinum Granatensem Maurum, quo
multū & familiariter vti consueuerat, consultum mortem denunciaffe ex Merlini moni-
mentis hominis Britanni ante annos circiter quadringentos & quinquaginta: Auē nigram
in occiduis partibus fore vaticinantis, auri cunctorum voracem, sitientē sanguinis. euomi-
turam prius comesta: geminum deinde interitū profugæ abditæque in Syluas imminere.
Hoc siue verum vaticinium fuit, siue vanissimi hominis ludibrium, euentu certe non
caruit cum iis copiis Montielem ventum, oppidum in Oretanis situm, mœnibus, locoque
& arce munitum. Henricus obuiam hosti prodire cōstituens, cum copiarū parte Manricū
Toletanum Præfulem obsidionem vrgere mandat. ipse Toletō mouet. Sequebātur equites
duo millia quadringenti, peditum nulla cura præ studio festinandi ventum Orgacium, vi-
gesimo ab vr̄be Toletō lapide. eo Bertrādus Clakinus cum sexcentis externis equitibus ap-
pulit, quos ex Gallia ductabat, firmissimum rebus præsidium, propter virtutem, sciētiamq;
pugnandi. eodem accessere Magistri D. Iacobi, & Calatrauæ Messias, & Munitius: alii præ-
terea viri principes ad studiū iuuandæ patriæ excitati. nocturno itinere fessi omnes prius in
hostiū conspectum veniunt, quā profectio esset nunciata. Quod postquā auditū est, Hen-
ricū adesse, tum vero ingens metus hostes inuadit: credere se proditos, insidiisq; circūuen-
tos. neq; inter se satis fidere, ne oppidanis quidē. Aduocātur ex vicinis pagis p quos disper-
si erant, milites omnes. non pauci periculum veriti signa deserūt. pariter cū ortu Solis acies,
ad pugnam instructæ. Duces pro se quisq; suos ad certamē incitat. Henricus hæc ad milites
orationem habet. Hic dies opes, gloriam, imperiū, aut dabit nobis omnib. aut auferet, æru-
mnarum finis felicitatisve principium quocunq; euentu futurus. diutius sustentare non
possumus. nisi interimim⁹ hostē, pereamus ipsi necesse est: morsq; si cruciatus absit in lucti
parte

parte

parte ponatur. Mortis quidem necessitatem natura omnibus, quasi vectigal imposuit. crudelitatem mortis, ignominiam, dedecus, virtus vestra propulsaui, si maxime cetera absint. auertite à superi, & detestamini queso hoc omen, sed quam morte victis calamitosior vita futura non est? Nō est cū eo hoste milites certamen, cū quo aliqua pacis conditio, aut qui tolerabili aliqua seruitute cōtentus esse possit: incredibili crudelitate, fide nulla. Nullus ei ludus iucundior est, quam cruor, quam cedes, quam ante oculos trucidatio. Nū cum scelerato homine atque nefario res est, & non cum immani tetraq; bellua: quæ velut in cauea irritata, deinde emissā nouas cædes, nouum furorem spirat? & quoniam, vt spero in casses incidit, teneatur necesse est: cunctorumq; telis obruatur. Succurrite per Deum im-

10 mortalem patriæ in solitudinem redactæ. affinium, propinquorū, ciuiumq; sanguinē vindicate. Deo freti, cuius ille religiones omnes spreuit, teterrimi tyranni capite, quasi gratissima hostia cæsa, patrata scelera, immane monstrum procurate. His dictis in hostes continuo impetus factus est. turmatim & quā maxime confertis equis pugnam inuadunt. Momento temporis dispalati hostes. fugæ initium à Mauris factum est. cæteri aliquādiu sub-

20 stiterunt: mox rebus desperatis sese in vicinum oppidum receperunt. cædes Maurorum præsertim in fuga facta. pugnatum est pridie Idus Martii, die Dominico, salutis anno millesimo trecētesimo sexagesimo nono. Victor Hēricus Mōtielem oppidum corona circūdat, nisi Petro capto, inde non discedere certus. formaceis parietibus circumuallata mœnia, ne exitus aliqua parte pateret. Aquæ penuria in oppido laborari cœptum est, frumentiq; à militum aliquo industria corrupti. his malis Petrus circumuentus, fugæ consilium capit. Erat Sanabria vir nobilis, Traстамара quidē natus, cæterū egregia in Petrum fide. hoc internūcio Clakinus tentatur, multis promissis oppidis, ducentisq; aureorū millibus, si mutata fide Petro euadendi potestatem faceret. Excusat ille, sempiternā perfidiæ maculā eo facto inuri. vrgēte Sanabria spatiū ad deliberādum sumpturū se ait. re cum fidelissimo quoq; communicata, visum est, Hēricū de re tota monere. ille magnis pollicitis suadet, vt spe fugæ hosti facta, eum in suū hospitium eliciat. factū ita. Petrus noctu aliquot comitibus stipatus, vt conuenerat, venit in castra. spei aliquantū metus amplior, cognitis verbis recens auctus, (sic ferunt) quæ in præcipua eius arcis turri inscripta erant. HÆC EST TVRRIS STELLÆ. Acceperat à vatibus, in eius appellationis turri exitiū astra portendere. sed eius artis quanta sit

30 vanitas, & post res affingi sæpe rumores non ignoramus. Illud prudētius. ex medico Iudæo qui noua imperia, multū gloriæ & felicitatis ex natali die ostēdi Petro affirmarat, cū rebus asperis ac desperatis rogasset, ecqui vaticinii fides cōstaret? subdidisse vatem aiunt: cælo rigēte, si quis in balneo lauet sudaturū nihilominus: astris studia vitæ, moresq; potentiores esse indicans. Ergo Petro Rege in Clakini tentoriū ingresso, ac de fuga meditante, accurrit Hēricus: primumq; attonito similis substitit, facinoris magnitudine credo, an quia inter se diu non viderāt. fluctuabāt inter spē & timorē, omnium qui aderant animi. monet Gallus intēta in tyrānum manu, eū hostē suū esse. Petrus ego, inquit, ego sum. vulnus in faciem pugione illi ab Hērico est inflictū: mox brachiis inter se eluctātib; vterq; prostratus est ad terram. Henricū, vt fama fert, Clakino iuuante substratumq; volente, multis vulneribus

40 confectus est Petrus. tetrum spectaculum, regem, Regumq; progeniem in suomet sanguine volutari, à notho fratre cæsum. sed cuius funesta Hispaniæ vita fuerat, mors extitit salutaris: grauiq; documento mōstratum, nullis legionibus, opibus, potentia, tutā esse improbitatem. exēplum editū, q; admirētur posterī, perpetuoq; exhorreat: atq; doceātur, Principum scelera non inuidia tātum præsentī & certo exitio vindicari, sed æternis etiam annualium monumentis, execrationeq; à qua improborum manes nullo tēpore conuiescent. Vigesimo tertio Martii die interfectus est, in ætatis flore, annos natus quatuor & triginta, menses septem. regnavit annis decem & nouem, tribus minus diebus. Corpus in Alcoce-rio municipio sepultum ad D. Iacobi, vilibus exequiis, plebeio funere. inde Ioanne Rege Castellæ, eo nomine I. eiusq; iussu Madritū sedes mutata, in D. Dominici regio virginum

50 monasterio tumulo constituto. Fernādus Castrius, Sanabria, & Alcantaræ Magistro Gon-saluo natus Dieghus Ouetus, cæso Petro Rege, capti sunt, eum ad omnē simul adeundam fortunā ex oppido secuti. In tātis motibus, nōnulli tamē litteris & probitate vt in tāta rerū perturbatione viri præstantes, hac tēpestāte extiterunt in Hispania: in hoc numero Martinus Calatrauæ Archidiaconus, patriæ Calagurris, Episcopatu repudiato nobilis, in templi summi Toletani veteri Regum sacello, sepulchrū cum inscriptione habet.

Castella Henricus potitur.

CAPVT XIII.

PETRI casu magna repente rerum immutatio facta est: omnia ad victorem inclinā-runt. Montielis continuo dedita. Toletum quanto post rei gestæ fama, cum prouinciā

peruasisset, perculsis ciuibus. accedebat annonæ difficultas, quod malū in dies singulos au-
gebatur: & quasi diminutione capitis sacramenti religione, qua fidem Petro astrinxerant,
exoluti esse videbantur. Apud externos Principes ortum de Castellæ possessione certamē,
quis potior iure esset. obscuros Henrici natales cuncti accusabant, imperio ineptos. pro se
quisq; id habiturum putabat, in tanta permissione rerum & voluntatū, quod primus occu-
passet. sic sæpe novos principatus constitui, augeri veteres. à rege Vasconū nobilissima Ca-
stellæ oppida erant occupata, vti paulò ante dictum est. ab Aragonio Molina, Cagnetum,
Requena, præfactorū perfidia in deditionem redacta. Lusitanus ad totius imperii posses-
sionem aspirans, se Castellæ Regem ferebat, Sanctii regis absq; controuersia pronepos. Mi-
robriga, Senticaq; in eius potestatem redactæ. Maurus ad nouas spes erectus erat, constanti
in Petrum fide (sic videri voluit.) maior belli moles ex Anglia, Aquitaniaq; imminet. 10
Ioannes dux Lecestriæ, Principis Walliæ frater, Cōstantiam occisi Regis filiā in matrimo-
niū acceperat: Comes Cantabrigensiū, & ipse Principis frater Isabellam natu minorē. dos
vtrique paterni thesauri, & regni Castellæ spes, si armis esset in potestate redactum. Sic in
nobilissimo regno, vno tēpore domestica cōcordia constituebatur, foris noui bellorum
motus, terroresq; ostētabantur celeritate prouincialium voluntates confirmandæ erant,
hostium conatus occupādi. capto Mōtiele Henricus Hispalim abiit lætus, ouansq; victo-
ria. Baticæ vrbes & oppida continuo imperata fecerūt: vna Carmona excepta, vbi occisi
Regis filios, thesaurosq; relictos esse monstratū est, Martino Corduba Præfecto, præstanti
in Petrum fide. Rex Maurus ad ineundum fœdus vltro est sollicitatus, nō sine sigillatione 20
maiestatis. Regni confirmādi maior, quā decoris cura erat. frustra is conatus fuit. Rebus
tamē in Batica cōpositis, finibusq; præsidio militari firmatis, Toletum rediit, quo regina
coniux, filiusq; Princeps Burgis venisse nunciatū erat. In ea vrbe pecuniæ conquirendæ
rationes excogitatae sunt: quod externis militibus debita stipendia numerare necesse esset,
Bertrandoq; in primis præmiū nauatæ ad Montielē operæ, hoste interimēdo pactum. ex
regia pecunia, publicanisq; penes quos regionū vectigalium rationes erant, aliquanta sum-
ma redacta. modicum tamē id erat subsidiū ad explendā auiditatem militū. Ducumq; in
manu sua fuisse regnū, datumq; Henrico haud obscure dictantiū: quod erga rempublicā
superbum erat, Regi ignominiosum: nihil tamen tūc graue ducebat præ dulcedine regnā-
di. Monetæ non probæ duo genera percussa, metallis adulteratis. vnde in præsentī inopi- 30
subleuandæ magnū cōpendiū est factū: in posterum rerum auctis pretiis maiori difficultate
prouincia est implicata. vt fere in exitium vertūtur quæcunq; ad redigendā pecuniam
à populis, prudēter videntur excogitari. Sed vincebat omnia mite Henrici ingeniū, suauif-
simi mores, atque in breui quamuis statura corporis flauī candidiq; oris maiestas. Quæ na-
turæ bona, conciliatamque ex eo ad populum beneuolentiam conferendis muneribus au-
gebat: vnde illi inter Castellæ Reges Munifici cognomen est factum. & erat necesse nouo
regno confirmādo, periculorū socios opib. ditioneq; augeri: vnde in prouincia noui mul-
tiq; extitere principatus. De Lusitaniæ, Aragoniæq; regibus, fama indies grauior esse & cu-
ra nouo Principi. Petrus Mendozius, Albornociusque ab Henrico cum valida manu præ-
missi, Requenam pulso Aragonio præsidio receperunt. Rex ipse in Calæciam festinauit, 40
vbi Lusitanos vagari passim per agros, grauesq; præda, eoque opportunos iniuriæ fore, e-
rat nunciatum. Senticæ obsessa. deinde Calæcos peruadens, in eam Lusitaniæ partem irrū-
pit, quæ Durio, & Minio fluminibus circumflua, præcipua soli fertilitate est. agris illata va-
stitas. villæ oppidaq; incensa. Bracara, & Brigantiū captæ. sic bellico terrore hostib. osten-
tato, iniuriisq; vindicatis, retro iter flexit. Aderat Sanctius Regis frater, auro redempta li-
bertate. Lusitanus totius certaminis discrimē subire detrectauit, viribus minor, neque sci-
entia militari exæquandus. Baticæ motus reb. Lusitanis præsidio fuerūt: vbi à Granatensi
Rege capta Algezira erat, soloq; æquata. memor nimirum barbarus erat multarū cladiū
genti olim causam extitisse. Præterea Bertrando, externisq; pacta pecunia numerādae-
rat. ea cura nouum Regē habebat soliciū, præsertim cū is cōuitio propemodū postularet. 50
in Sardinia trāicere constituēs, Aragoniis reb. p̄sidiū, quæ in magno periculo erāt Maria-
ni Alboreæ reguli summa p̄sidiā. Is correptis repēte armis, vrbes & oppida ceperat, nō ob-
scure ad totius insulæ imperiū aspirās. Præfectus ei bello fuerat, missusq; ex Aragonia cū iu-
sta classe Petrus Luna Almoneciri regulus, cui & si cū Mariano rebelli, affinitatis necessi-
tudo erat, breui operæ pretiū fecerat, hostib. maiori q̄uis numero, acie dimicare non ausis,
atq; Oristanū cōpulsis. Ad eā urbē insignis Aragoniis clades est illata. Obsessi ad omnē oc-
casionē intēti, è superiori loco neglectā castrorū custodiā cōspicati, eruptione ex vrbe fa-
cta tā rapide decurrūt, vt prius pene in castris essent, q̄ q̄. dnam rei foret, cognosceretur. su-
blato truci clamore in hostium tentoria inuadunt. desides, inermesq; opprimūt. Dux ipse
Petrus

Petrus Luna, & Philippus frater perempti sunt. Secundum eam victoriam Brancalco Ona eatenus Mariani partes secutus, ob iram aliquã aut spem liberalioris militiæ Aragonio regi cõciliatus est. venia defectionis data. verum quantum præsidii rebus accesserat, tanto viro in partes attracto, tantum detrimenti acceptum, Saffari vrbe amissa totius insulæ principe. Berengarius Carrocus in Petri locum substitutus. Bertrandus Clakinus magnis pollicitis ab Aragonio ad id bellum inuitatus, conditionẽ non abnuebat. & erat priuato homini honorificum, quasi belli & pacis arbitrum ea tempestate esse, regnaq; dare, & auferre pro voluntate. sed bellum maiori mole coortum in Gallia, ab ea expeditione retinuit, reuocauitq; in patriam. Tædebat Aquitanos Anglici imperii: exhausto enim Hispanica expeditione
 10 publico ærario, Eduardus grauißimum tributum imperauit: quod è singulis familiis exigeretur. deplorabant illi præsentem rerum statum, magisque auctor, ad quem deficerent, deerat, quam rebellandi voluntas, quod vnum supererat Regi Gallo se dedere constituunt. Cadurcorũ ciuitas defectionis inñitiũ fecit. Opportuna ea occasio Gallis visa est acceptæ in Pictauiensi prælio iniuriæ vindicandæ. strenuo Duce opus erat. Clakinus ex Hispania euocatus est. præterea Rex Vasconum ad armorũ societate inuitatus in Galliam abiit, tametsi sanciendo cum Aragoniis fœdere intentus erat, Crusato Tudelæ Decano ea caussa in Aragoniam legato. Verum totius reipublicæ cura Regina coniugi demandata, profectus ex Hispania Chireburgum suæ ditionis in Nortmannis municipium tenuit Gallo diffisus ob memoriam veteris similitudinis: belli futurus spectator: in eam sine discrimine rerũ
 20 suarũ partẽ inclinaturus, vnde maior spes ostēderetur. Feroci inquietoque ingenio Principem lenire Gallus studebat, haud ignarus paruis sæpe momētis magnas rerum immutationes existere. legati in eam rem viri primarii. Ad Sequanæ ripam Vernonium situm est, in vtriusque principatus finibus. in eo oppido Regum colloquiũ fuit. sancita concordia. Mompelleriique permutatione Medunta, Mulanchumq; iuris controuersi oppida, Gallo relicta. verum hæc aliquanto post. ad intermissa referenda narratio est.

Tellius decessit.

CAPVT XV.

HENRICVS quamuis victoria de hoste parta, nouoque in Hispania imperio fundato, clarus lætusque erat: tot tamen circumfusis hostibus in omnes partes cogitationem
 30 versare non desistebat, haud ignarus parua sæpe offensione victoriam corrumpi, amitti imperia. In prouincia optimus quisq; eius partes, auspiciq; sequebatur. sed omnibus placere non poterat: & vt quisq; beneficio aliquo deuinctus erat, occisi regis causam tuebatur. Lusitani milites, qui Mirobrigam præsidio obtinebant, in vicinos agros excursions faciētes, agrestium fortunis, quæ proximæ iniuriæ sunt, magna detrimenta inferebant. Eo cum copiis omnibus salutis anno 1370. ineunte accursum est. palatos ad prædam carpere sperabat, 1370.
 viq; aut voluntate nobilem iis locis urbem in deditionem redigere. hiberni temporis iniquitas eum conatum irritum reddidit. Regni conuentus, Mirobrigæ obsidione soluta, Medinam Campestre indicti. pecuniæ conquirendæ cura sollicitabat: nam quæ adulteratis metallis confecta erat, in militaria stipendia, Ducumq; præmia impudenti eorum auiditate
 40 te omnis erat consumpta. Clakino, duodecim aureorum myriades debebantur (more Romano quadragies octies tertium) Petri Regis proditi pactum pretium, ingens ea tempestate summa. impendebant noui sumptus regni motibus pacandis. Ergo noua pecunia ingens iis conuentibus imperata. Iacobus Balearis, Rex Neapolitanus Clakino deditus est, pro 70. aureorũ millibus, quod libertatis pretium Regina coniux locupletissima erat pollicita. reliquum auri pondus representatum. Soria, Almalanum, Atienza, Montacutus, Molina, Seronq; adiecta. eo principatu, iis opibus, partaq; nominis immortalitate clarissimus ad nouas spes in Galliam recessit. Maurellus Fiennus Magister equitũ in Gallia erat. eo abdicante imperium militare Clakino delatum. eo Duce Anglorum conatus, Galliam vrentium repressi. res præclare gesta. hostes nunc ferro, nunc arte, multis locis victi: & quæ
 50 superiori tempore erat amissa, Gallicæ genti gloria bellica restituta est. Inter Aragonios & Vascones Dertusæ concordia sancita, armorumq; societas aduersus communes hostes: re iunctis viribus Henricum inuadere erat propositum. oppida Saluaterra, Regaleq; Aragoniis, in quorum ditione ab antiquo fuerant, à Regina Vasconum sunt restituta. fœderis constituendi præcipui auctores Bernardus Pompelonensis Episcopus, Crusatus Tudelæ Decanus: quos rebus gerendis proficiens Rex coniugi consultores, adiutoresque adiunxerat, republica gerenda. In Castella cui primum parti occurreretur suspensis animis consultabatur. Petrus Sarmentus Castellæ Antelatus cum aliquot cohortibus in Caeciam dimissus, vbi recens Lusitanis armis Tude, Compostella, Brigantinusq; portus erepta erant. eodem Tellius Regis frater venire iussus, rebus præsidium. cum robore exercitus, Rex

Hispalim regni conuentu soluto maturauit: vnde maius periculum ostendebatur, infensis Mauris, Lusitana classe ea littora vexante, Bætisq; ostium obsidente, Carmona rebelli. Commodum accidit cum Mauris à D. Iacobi, & Alcantaræ Magistris, qui limiti præfecti fuerat inducias pactas esse, vsu salutare, bello meliores, Regi gratas, tot vno tēpore hostibus impari futuro si per partes bellum esset. Aduersus Lusitaniæ classem, in qua 16. triremes erant, naues aliæ quatuor & viginti, Hispali viginti triremes Henrici iussu instructæ sunt, armamentorū penuria maxima, quæ à Petro Rege Carmonam illata erant: in eo spem habente, si rebelladi occasio esset Hispalensibus ablata. miseram principatus conditionē. ergo ex vltima Cantabria nouæ euocata, aduectæque naues: quibus hostiū classis impar fuit. amissis tribus triremib. ne tētata quidē pugnae spe dissipata in Lusitaniamque reiecta est. & imminuta numero, quod cum triremium parte Martinus Eborensis, Ioannes Syluēsis Episcopi Barcinonem missi erāt, de fœdere ineundo ad Aragoniū legati. fœdus iis agentibus inter vtranque gentem sancitum aduersus Henricū. Murcia, Concha aliaque finitima oppida Aragonio pacta. reliqua Castella Lusitano relinquebatur, se iam eius prouinciæ Regē publicis tabulis adscribenti. additumque vt Eleonora Aragonii filia Lusitano nuberet, dote centum florenorum millibus. Verum hi omnes conatus effectu caruerunt, Lusitano alienis amoribus districto, Aragonio de Sardinia bello sollicito. Quo tempore omnino Idibus Octobris Tellius Viscaix regulus in Calæcis obiit, cunctis vitæ officiis æquabilis, multis exercitus calamitatibus, fratri Regi ad extremum infensus. quæ occasio extitit in vulgus iactandi noxio medicamine infectis visceribus occisum. mendacio habita fides est, sic arbitror. Defuncti principatus Laræ, atque Viscaix Ioanni Regis filio à patre datus, in Regū ditione stabili possessione mansit ad nostrā ætatem. Corpus Palentiæ in D. Francisci sepulchrum. inferiæ ex ritu Christiano data, funusque magnifice factum est.

Regis Lusitania nuptia.

CAPVT XVI.

MVLTVM erat profectum factis cum Mauro Rege induciis, Lusitana classe nostris littoribus prohibita. Carmona supererat: cuius rebellio non ad vnus modo expugnandæ vrbis moram, sed ad totius belli summam pertinebat, per fugium omnibus, quibus prærens rerum status displicebat. magno eos numero esse, necesse fuit, milites veteranos scientia militari præstātes. vis omnis belli in id oppidum conuersa est. Anno eius seculi septuagesimo primo inchoante omnibus copiis circuncessa. diuturna, ac difficilis obsidio fuit. pro mœnibus varia sæpe fortuna pugnatū erūpentibus oppidanis, sepeq; haud impari acie stantibus: tanta animorum confidentia, vt per diem nunquam portas clauderent, nunquam oblatum ab hostibus certamen detrectarēt. Die quodam omnia è mœnibus speculati post meridiem, cum Solis ardor vehementissimus esset, neglectis castrorum custodiis improuiso eruptione facta, hostium munitiones inuadunt, perrumpuntque. regium tabernaculum petunt, Principis cæde finem bello facturi. Diui indigetes Hispaniæ eo die rempublicam texere. nonnulli periculo permoti Carmonensium impetū sustinere. accessere alii. diu intra munimēta pugnatū. cruenta funestaq; illis audacia fuit. Sub hæc regii quoniam vi parum profecerant, ad artes cōuersi allatis scalis ad mœnia noctu succedunt. quadraginta milites scanderant, turrimque ceperant. trepidatio toto oppido facta, quasi amisso oppido. mox obsessi receptis animis hostes repellunt. defilientium pondere fractæ scalæ. capti alii. de iis aduentu Martini Cordubæ supplicium sumtum: quod Henrico Regi graue fuit, Martino exitiū attulit. fame tandem oppressis omnibus, deditionemque facientibus, quamuis incolumitatem pactus Hispali peremptus est. qua in re violatæ fidei dedecus erat sed Rex priuatum dolorem, militum cædem nobilissimi viri interitu, qui Calatrauæ Magister fuerat, vltus est. Petri Regis thesauri, filiique innocentes in Hērici potestatem venerunt, paterna scelera diuturna captiuitate luituri. Alfonsi Regis cineres, vt ipse testamento cauerat, Cordubā Henrici filii cura translati sunt. Retro aram templi maximi Alfonsi patris, Ferdinandique aui, tumuli extant facello dicato, lignei quidem & humiles, non ineleganti tamen opere incisi sculptoris arte. A Petro Velasco Senticæ Lusitanis crepta. atque in Henrici Regis potestatem redacta. Calæciæ motus compressi. Ferdinandus Castris qui se fuga ad Lusitanos contulerat, eorum motuum concitator, acie superatus à Manrico Sarmientoque pro Castellæ Rege copiarum Ducibus. iis cladibus fractus Lusitanus (molli effœminatq; voluptatib. corpori acer & vehemens animus deuinctus esse non poterat) ad ineundam cum Hērico pacem pronior esse cœpit. Alfonsus Gusmanius Gibræleonis regulus, facta ab vtroque Rege potestate Kalend. Martii ad Alcautinū Lusitaniæ oppidum concordia inter vtranq; gentem auctor extitit ea lege. Vt oppidis, quæ belli tēpore erant amissa Lusitano redditis, Eleonora Henrici filia coniux esset. Miobriga, Valentiaque in Turderanis

Turdetanis, in Calæcis Monteregio dotali. Lusitani imperii augendi magna opportunitas erat: sed omnia peruerit dira tetri amoris flamma, quo Lusitani animus Eleonore Menesie deunctus erat, ut est ante demonstratum, eò amplius q̄ ex ea Beatrix filia nata erat. prorsus nouo quod offerebatur cōiugio repudiato. restitutisq; per legatos vrbibus, quas ceperat, amicā sibi iustis nuptiis iungere statuit. Auspices Tellius Barcelosii Comes nouæ nupte patruus, Mariaque eiusdem soror germana. multarū ea res calamitatum extitit causa. ciues Olisiponenses correptis præ dolore armis, in regiam impetum faciunt, fugillari maiestatem eo coniugio dictitantes, fœdari Lusitani nominis gloriam. Nihil obiecto periculo obstinatus Lusitani regis animus mouetur. Portum vrbem se clā subducens, iis locis publice nuptias confecit. sis concubinæ nomen Reginæ appellatione mutatum est, addita ampla ditione, iussisque omnibus nouæ nuptæ manum osculo petere. quod regii etiam fratres præstiterunt, vno excepto Dionysio, qui facere palam recusauit: tanta ex eo regis iracundia, ut pugione districto vindicare veller. Dionysius latebras captare cogeretur, donec se totum ad Henrici Castellæ regis amicitiam transfudit. Noua Regina ex eo tempore regis, rerumq; potens, quasi veneficio virū dementasset, omnia pro arbitrio gubernabat. Acunii proceres ob memoriam prioris coniugii, & quoniam Olisiponensis tumultus auctores extiterant, solum exilio vertere compulsi sunt Reginæ metu. Eius cognati & necessarii nouis principatibus aucti. Ioannes Tellius patruelis Vianæ Comes, Lupus Sofa, Maria sorore genitus, eius militiæ Magister institutus, cui à Christo nomen est: aliis alia oppida data. plurima gratia, potentiaque Ioanni Andeiro. Natione is Calæcus erat, atque Orenii Comes creatus. eo Regina multum & familiariter vsa, remotis sæpe arbitris mutui stupri suspicionem præbuit: vulgoq; iactatum, filios ex ea consuetudine regi suppositos, mendacio an ex fide non satis compertum erat. & sæpe veritas vulgi rumoribus prona in deterius persuasione publica que inuidia corrūpi consuevit. Fine huius anni ab Henrico rege Tauri regni conuentus habebantur. in iis conuentibus, restitutis à Lusitano vrbibus, quæ priori tēpore occuparat, quæ illi res magnam inuidiæ partem ad populum conflauerat: de iis oppidis deliberatum, quæ Vasconum præsiidiis in Castellæ finibus tenebantur: sancitumque ut primo tempore armis, si voluntate detrectarent, in potestatem redigerent. Iudæi & Mauri, quorum erat numerosa multitudo nostris confusa, uti insigni nota distincti essent mandatum est. Pecuniæ non probæ valor imminutus. antiquare non est visum, ob ærarii publici tenuitatem. Secutum aliud certamen. Behetrias, quarum erat magnus numerus in vltiore prouincia, præter quas D. Bernardi Magistro ablatas fuisse monstratum est, certis Principibus addicere, regi erat propositū. ex p̄miscua libertate mutādi dominos magna incōmoda extare dictitabat. intercessere proceres priuati compendii causa: tamen si alia species obtendebatur. Itaque eo conatu cessatum est. Copiæ militares aduersus Vascones missæ, inuito cum Regina Vasconum fœdere, continuere impetum. conuenit, uti oppida de quibus controuersia erat, penes Gregoriū eo nomine XI. Romanum Pontificem, quasi sequestrū essent. Is principio huius anni, in Vrbanus defuncti locū successus erat, patria Lemoicensis, restitutis Romanis Pontificibus in antiquas maiorum sedes, nobilis, clarusque. additum in fœdere, ut pontificius Legatus, quem venturum propediem constabat, de omnibus controuersis diiudicaret. Ioānes Arellanus domo Vasco. magnis ab Henrico beneficiis obstrictus (nam operæ nauatæ Camerorū principatū præmium acceperat) ea oppida Pontificis nomine obtineret, sacramento adactus, ei redditurum, cui lite disceptata iudicatum esset. sic in præsentī à vi, armisque temperatum est. Paulo post Henricus Burgos profectus contra fœderis conditiones, missa militari manu, Saluaterrā, Campesumq; Vasconibus abstulit. Victoria, Lugruniumque nullis artibus ad mutandam fidem tunc potuerunt adduci.

Alia inter Reges fœdera. CAPVT XVII.

MAIOR ab Aragonio belli metus impendebat, acerrimo, infensoque hoste. multæ simultatis causæ extabant. noua accesserat: Iacobum Balearem è custodia emissum, contra quam Aragonius egerat per legatos: nam paternos principatus armis repetiturum, dubium non erat. Actum de armorum societate inter Aragonios Lecestriæque Ducem constituenda, iunctisque viribus Castellæ rege impugnando. sed eos conatus bellum in Gallia grauissimum inter Anglos, Francosque renatum, retardabat. Aragonium belli Sardi cura sollicitabat, metusq; ne Iacobus Balearis Galliæ viribus, vbi magni delectus habebantur, Ruscinonenses fines inuaderet, quod fore propediem fama erat. Conuenarum Cardinalis, à Gregorio Pontifice, de pace inter eas gentes Legatus, in Aragoniam appulit. Ne armis disceptare esset necesse omnium controuersiarū arbitrium. Romano Pontifici permissum, graui multa indicta, si quis pactas Ianuarii 4. die salutis anno 1372. inducias 1372

violaret. Variis Henrici tergiuersationibus verentis ne Pontifex Aragonio æquior esset, concordia faciendæ tempus extractum est. Tude, quam urbem Sanabria, aliq; in Lusitaniam profugi occuparant. circumfessa: atque in Henrici potestatem iisdem diebus redacta est. Duodecim Castellæ triremes Gallo Regi amico, & fœderato, auxilio missæ, ob memoriam accepti beneficii. Ductor Buccanigra, maris Præfectus, gloria belli, sanguinisq; nobilitate præstans, adiuncta Gallica classe, sex & triginta Anglicas naues nauali prælio vicit, cepitq; ad Rupellæ littus. victoria cum primis ea ætate celebrata. Vrbis Santonû firmissima in Gallia Rupella est, Anglicoq; præsidio tenebatur. quo deiecto in hostiû deditiõem redacta est. viri nobilissimi capti, ipseq; Anglicæ classis Dux, Magnum auri pondus, multa pretiosa vestis, victoriæ monimentum, operæ merces, Burgos vbi Henricus erat allata. Erant Aragonio regi ex Eleonora Regina Siculi regis filia, tres filii superstites: Ioannes regni hæres futurus, Martinus, Constantia. Constantiam sane Friderico regi Siculo nupsisse monstratum est. Maria Lupi Lunæ proles vnica Barcinone mense Iulio Martino iuncta est, Lunæ, atq; Segorbii principatu dotali. Exerica à patre rege addita. neq; multo post, idẽ equitum Magister in Aragonia est constitutus. Iisdem diebus Ioanni maiori eius regis filio Mata Ioannis Armeniaci soror desponsa est. dos dicta, centumquinquaginta Francorû millia. nata ex eo coniugio Ioanna Matthæi Fuxensis Comitum quondam vxor. Augusti vigesimo secundo die Bernardino nepoti Bernardi Cabrera ex filio Ausæ Comite per hæc tempora defuncto, auita oppida à rege restituta, Ausa vrbe tantum excepta, cum subiecto circum ad quartum lapidem agro. misericordia erga nobilissimam familiã successerat: conscientiaq; tanti viri iniuria perempti, regem Reginamq; vrebat. Inter Castellam & Lusitaniam, maiori quam ante mole atq; periculo bellum renatum. multæ Cantabricæ naues ferro, calybe, aliisq; mercibus, vt soli natura fert, onustæ à Lusitanis erant interceptæ, qua causa incertû: nisi quod trãs fugis, quorû erat magnus numerus, pacẽ inter vtranq; gentẽ cõstare ægre erat veritis, ne per conditiones, vt antea erat factum, ad supplicium hosti dederentur. Senticæ quo Henricus accessit bello cõparado intentus, missi feciales res repetituri, & nisi esset satisfactum, bellum denunciaturi. Ab his initiis ventum ad arma. Alfonso Henrici filius ex impari matre in Calæcia curare iussus. Buccanigræ mandatum, vt Hispali duodecim triremibus instructis Lusitaniam littora vexaret intestina gentis dissidia, præclari facinoris opportunitatem dabant. ad Senticam urbem, quod grauissimum impedimentorum erat relictum, Rex ipse in Lusitaniam irruit. vbi ventum in hosticum est, agros populatur, pecora abigit, villas vicosq; incendit: Almolda, Cilloricû, aliaq; oppida capta sunt fine anni. Quo tempore Guidonem Bononiensem Cardinalem à Gregorio Pontifice Legatum venisse in Hispaniam nunciatum est. rogat Henricus vti eius aduentum Caracæ operiretur, vbi Regina morabatur. negat ille cum tantum belli esset excitatum, cuius cõponendi causa missus esset in Hispaniã. ergo continuato itinere Mirobrigam appulit, vtrunq; regem adire constituens. Vrebat Lusitania belli flamma, proximique anni principio

1373. LXXIII. Viseum, cui olim oppido Vico aquario nomen fuisse creditur, expugnatum est. Conimbrica tentata. belli impetus Scalabim versus est: vbi Lusitanus Rex statua habebat & prælio cum eo decernere Henrico erat propositum. detrectat ille certamen. minori copiarum numero, suorumq; voluntati non satis credens. nam Dionysius frater hosti se adiunxerat, Dieghi Paciechi opera, cui iam Begiar in Castella principatus erat Henrici donec Dionysiu anxii aggressus hortatur, vt contumeliarû quæ à fratre extabant pœnas petat, Henricum secutus. facileq; vt ita faceret, persuaferat, in partesq; traduxerat. Ergo spe totius certaminis abiecta, Olisiponem itum. suburbia, quæ ea tempestate muro cincta non erant, primo aduentu occupata. pulcherrimis ædificiis iniectus ignis. pars vrbis superior, propter mœnium firmitatem propugnantiumq; virtutem expugnata non est. multæ tamen naues in portu qua combustæ, qua captæ sunt à Castellæ classe. ingens præda fuit, multi captiui. Cardinalis Legatus inter reges commeare nõ desistebat, nullum laborem, nullum vitæ periculum recusare certus pacis reuocandæ causa. Eo annitente ad quintum Kalend. Aprilis fœdus iis conditionibus factum est. Oppida vtrinque redduntor. Castellæ perfugæ omnino ad quingentos equites Lusitaniam finibus arcentor. Beatrix Lusitani soror, Sanctio Alburquerquii Comiti, Isabella eiusdẽ filia furto genita, Alfonso Henrici filio Gegionis Comiti nubunt. regum & Cardinalis colloquiû ad Scalabim in medio flumine fuit. ibi concordia inter reges sanctissimo iureiurando sancita. obsides à Lusitano dati. nuptiæ, vt conuenerat, in eo oppido celebratæ Sanctii Beatricisque. Isabella octo tantum annos nata, viroq; immatura, in Henrici potestatem tradita est. Sic pace constituta è Lusitaniam finibus discessum. Vis belli in Vascones versa. ad D. Dominici Calsadii fanû, Castellæ copiarum progressæ erant. Legati pontificii opera, priusquam ad manus veniretur, ea etiam parte concordia

dia sancita. Lugrunium, Victoriaque Castellæ regi restituta. Inter Eleonoram Henrici & Carolum Vasconis filios pactæ nuptiæ. Centum viginti aureorum millia Vasconi certis pensionibus numeranda erant dotis nomine: & propter eos sumptus, quos iis oppidis muniendis, quæ reddebantur, tolerare necesse fuerat. Ad Briones municipium, in finibus vtriusque regni, regum colloquium fuit. ibi Carolo puero Vasconis filio & Eleonoræ sponsalia data. initæ pacis conditiones fore stabiles, Petrus minor Caroli frater obses fuit, in Castellæ regia educandus. Bernardus Pompelonensis Episcopus, Crusatus Tudelæ Decanus, quos rebus gerendis à Vascone adhibitos quo tempore in Galliam abiit dictum est, eo reduce Hispaniam solû exilio vertere compulsi sunt. rei male gestæ crimen imponebatur.

10 & Præfectorum sepe periculo peccatur, quamuis nulla propria noxa, præsertim apud feroci animo Principes, atque implacabili, qualis Carolus fuisse memoratur. Crusatus infidiis exceptus peremptusq; est. Bernardus fuga felicior Auenionem euasit: deinde in Italiam transcendit Gregorii Pontificis comes.

Pax cum Aragonio Rege.

CAPVT XVIII.

SOLVTO Brionenfi Principum cõuentu, fundataq; publicæ in Hispania tranquillitatis spe, Henricus quidẽ in Carpetanos discessit: Carolus sese in Vascones retulit. sollicitasse eum quosdam persuasisseque, vt Regem Francum veneno perimerent, fama erat. venenarii deprehensi, capite pœnas soluerunt. Regina Vasconum eius criminis auertendi deprecandiq; studio in Galliam amissa. Rex ipse Madritû abiit, vbi Castellæ rege conuento eû

20 à Gallica amicitia deducere conatus est. discessuros Anglos ab armis, neq; de regno amplius cum Lecestriæ Duce futurû certamen, si Walliæ Principi ea pecunia repræsentata, quæ à Petro Rege stipèdii nomine pacta erat, Gallicæ amicitia Anglicâ præferret. Henrico aduersus Gallum neq; votum erat neque animus, superiori beneficii memoria obstricto. itaque se facturum præcise negauit: non recusare tamen, pace inter eos Principes facta, tertiu ad fixædus accedere: pecuniaq; præbita Anglo satisfacere quantam designati arbitri iudicassent. Sic Vasco inani conatu Pompelonem, Henricus in Bæticam abiere. subsecutum est nouum certamen de regni parte. Maria Ferdinandi Cerdæ filia, eadem Ioannis Laræ cognomẽto Coclitis soror germana Alanfonio Comiti in Gallia nupserat, regio ex sanguine nobilissimo. numerosa prole felix, cognatisq; cæteris in Hispania extinctis, Viscaia Laræ

30 que principatus materno iure repetebat. missus in eam rem legatus apud Henricum Regẽ Burgis quo is venerat Bætica obita, causam diligenter egit. graue erat amplam ditionem ad Gallos proceres redire. legibus resistere & æquitati nefas. arte Gallici conatus delusi sunt. Respondet Rex, se quidem paratum duobus Mariæ filiis, Laram Viscaiamq; reddere, modo in Hispaniam reducibus domicilio stabili. detrectant illi conditionem, amplis principatibus, opimisq; sacerdotiis in patria aucti, Regû fauore & propinquitate præpotentes. Aragonius ad iungendas cum Anglis vires sollicitatur, legato in eam rem Spinula ciue Genuensi: Murciam, Concham, Soriam, contributaq; iis vrbibus oppida, victoriæ præmium Aragonio futura, si communibus armis Castellæ regnum Henrico esset ablatum. cautior is Henrici amicitiam præferbat, bellica gloria ea tempestate clarissimi, suorum gratia præ-

40 ualidi: præterea rerum potentis, viciniq; & erat si bellum existeret Aragonio formidabilis propter rerum locorumq; notitiam: & quoniam exilii tempore magnam sibi Aragoniæ nobilitatis partem adiunxerat. Occulta lege fati ostentis ac responsis Henrico Hispaniæ regnum destinari, Aragoniæ etiam opinio erat: terroresq; de cælo multorum mentes conturbabant, horrendo terræ hiatu, motuque multis oppidis ea Aragoniæ parte, vbi Ripagorfa sita est, euersis mense Februario. Superstitioso homines ingenio, ea parte cladem prouinciæ imminere interpretabantur. dictis fides passim adiuncta, quod multæ cohortes Gallicæ Balearis stipendio conductæ ad fines Ruscinonenses tenderet irrumpere paratæ. Itaq; Anglici conatus vani fuerunt: & de Regibus Castellæ atque Aragoniæ inter se conciliandis Ludouici Andegauensis præcipua diligentia agebatur, Carcasone sese tenētis, in eâ

50 que causam intenti. metus ne Angli, perpetui Gallorum hostes, rerum potirentur in Hispania sollicitabat. Missi ea de causa ad Aragonium legati. Eleonoram filio suo antea desponsam reddi Henricus postulabat. neq; recusabat Aragonius honestissimam conditionem, modo iis vrbibus redditis, quæ priori tempore pollicitus erat. Excusabat Hêricus sibi profugo atq; exuli nullam opem allatam: contra cû hoste infensissimo fædus pepigisse. placuit totius cõtrouersiæ arbitriû Guidoni Cardinali Legato permitti, pace inter Hispaniæ gêtes constituenda, quam antea feliciori. Quo tempore hæc in Aragonia agitabantur Octobris die quintodecimo, Gregorio Pontifici ratio viuendi probata est: quam ii monachi consecrantur in Hispania, quibus à Diuo Hieronymo nomen est, copiis, ædificiorum amplitudine, diuinas laudes concentu suauissimo decantâdi studio, clausuræ patientia præcipui præ-

cæteris atque præstantes. natiuis lanarum coloribus extra veneto intus candido distincti. Quidam viri Itali pietatis studio incensi, non procul Toletum domicilium constituerunt, ab hominum conuentu secretum. Horum vitæ genus, propter excellentem sanctitatis opinionem æmulati alii sese illis adiunxerunt. Viri in eo numero primarii, Fernandus Iuanus templi Toletani Canonicus, Pechæ fratres, Alfonsus Petrusque hic regius cubicularius, ille Genuensis Episcopus. Primû huic ordini monasterium, legibus institutisque temperatum prope Caracam supra Lupianam pagum. Regum Principumque munificentia deinde multa alia fundata sunt. ab his Isidoriani monachi prodierunt annis consequentibus. Barcino inter Reges Castellæ Aragoniæque, mense Decembri, cum de pacis conditionibus non conuenirent, pactæ induciæ sunt, usque ad festum Pentecostis: quo die illapsi in Apostolos diuini Spiritus memoria celebratur. Ioannes Emporitanus Comes Aragonii patruelis, generusque, Ioanna vxore Aragonii filia, Ioannesque Arellanus pro Henrico Rege legatus, induciarum auctores. Iccium, qui portus in Morinis est, Galliæ Belgicæ parte, Lecestriæ Dux cum validis copiis transmiserat. adiunctus Ioannes Dux Armoricus, qui eius sororem coniugem habebat: eoque Anglicis partibus fauebat. à Fræco alienus. ab his finitimi Atrebatæ & Veromandui rapinis, ferro, incendiis vexati: verso mox in Aquitaniam itinere, Ligeris traiectus. ventum Burdigalam. Hispaniæ inferre arma cogitabant, atque Castellæ regnum inuadere. Aragonii Vasconesque ad belli societatem, missis identidem legationibus sollicitati. prudentiores illi pro incerta præmiorum spe, in certum exitii periculum incurrere detrectabant: fortunam, ut plerique mortalium, in consilio habituri, alieni periculi spectatores. Henricum eius tæpestatis amouendæ cura sollicitabat. Burgos ubi se tenebat, copiæ ex vniuersa ditione contractæ sunt. noui habitus delectus. veterani nominatim ad signa euocati. Affuere proceres periculo permoti, & studio in suum Regem incensi: illi etiam, qui superioribus bellis alieno animo fuerant, promptitudine, diligentia, alacritate, fidem approbare cupientes. diffidere antea solitos commune nunc externi imperii odium iunxit. Noua & inopinata re omnium animi conturbati sunt. eodem appulsus Sanctius Alburquerque Comes in tumultu nocturno peremptus est: cum eius & Petri Mendozæ milites de hospitibus decertarent, ad compescendos tumultuantes famulos, heri essent progressi, ad quartumdecimum Kalend. Aprilis, eius seculi anno septuagesimo quarto. Fratris casu Hæricus, pro eo ac par erat, commotus, vindicta tamen abstinuit culpæ per imprudentiam commissæ. Beatrix Sanctii vxor, grauida, Eleonorâ deinde peperit, Aragoniæ olim reginâ. Castra regia Bagnares municipium promotâ. iis locis recensitæ copiæ, equites sex millia ducenti, pedites 5000. inuenti: virtute quam numero validior manus: paratæque quocumque subita armorum vis aduocasset, eo occurrere. bellicumque terrorem, tum Galliæ, tum Aragoniæ finitimæ intentans. nam pactum induciarum tempus exibat: & Angli immunito numero belli Hispanici cogitationem intermittere nunciabantur. Philippus Burgundus, Ioannesque Vienna, maris Gallici Præfectus, magni nominis Dux palantes, vagos, prædaque graues toto itinere magnis cladibus oppresserant. sic ex triginta hominum millibus, vix sex millia Burdigalam peruenerunt. Rei bene gerendæ occasio offerebatur, pellendi Anglos ex vniuersa Gallia: quos belli fortuna destituisse videbatur versa ad Gallos. Ludouicus Andegauensis Henricum monet, uti iunctis viribus Baionam in Tarbellis obsideant, ad tuendam nominis existimationem, ea res pertinere visa est: si tantum virium fiduciaque inesse, persuasum hostibus esset, ut non tantum bello propulsando, sed etiam inferendo idonei esse viderentur. Obsessa ea vrbs ab Henrico est extremo mense Iunio. verum continuis imbribus impedita opera, commectus inopia, finitima Cantabria ob locorum sterilitatem maligne suppeditante, fessis omnibus, re infecta est discessu. & Ludouicus Andegauensis contra quam erat pollicitus venire non potuit, aliis curis districtus. In reditu Bertrando Gueuaræ eius familiæ principi Ognatii regulo, nauatæ operæ Lenitium eo tractu oppidum præmium fuit Henrici regis dono, nimia liberalitate profusi: quod posterius retractarent. Augusto mense Iacobus Balaris in Ruscinonensem agrum peruenit. numerosæ validæque copiæ sequebantur, quibus Aragoniæ vires impares erant futura, si vniuerso prælio decertandum esset: vicit tamen eius gentis fortuna. variæ manus vicinis locis dissipatæ exiguo fructu sunt. hominum tantum & pecorum prædæ abactæ. vis mali in Vrgelitanum tractum potissimum incubuit. Alia parte Bearnensis regulus & Gotifredus Recco Armoribus, quibus ampla ditio in Castella erat, siue Henrici permisso, siue sua sponte Borgiæ agros irruptione facta infestos reddiderunt. tentata oppida. villæ agrique incensi. A Granatensi Franciscus Perellus interceptus, quem Aragonius in Angliam mari legatum miserat, auxilia pacemque expetitum. Catalaunus mercatoribus iniecta vincula. captæ Granatensis nauis ad Tunetanum littus à Petro Bernardo Aragonio d. lor stimulabat: simul Henrico regi gratificari cupiebat. In tantis calamitati-

lamitatibus, tantisque periculis, quo se Aragonii verterent? unde euocarent auxilia? Henricus sanari Aragonium, quod perire malebat, memor eius ope, tantum Imperium accessisse. Ioannes Arellanus & Salmanticensis Præful rursus de pace legati, Barcinonem appulere. Ipso tempore Vasconum Regina in Eburouicibus decessit, die tertio Nouembris, eius lacrymis multa marito scelera antea condonata fuerant: nunc fratris regis aures suis precibus obturatas dolebat. is dolor ægritudinem, & ex ægritudine mortem attulit. Corpus in D. Dionysii ad maiorum busta tumulatum est. exequiæ regio apparatus splendidæ factæ. Noua marito inuidia ad populum concitata, eorum propinquis & necessariis vindicandis, quos hostium partes in ea temporum calamitate secutos esse constabat. bona publicata. ipsi exilio suppliciiisque mulctati. quæ mala si ipsis auctoribus inflicta essent, vindictæ dolor excusari potuit: nunc alienam culpam innoxii luebant. Grauius atque atrocius fame, quam bello Aragonia vniuersa conflictabatur. aduecto ex Africa frumento, inopia utcunque leuata. id incommodum salutem rebus attulit. hostium copiæ eo malo compulsæ, in Castellæ fines discessere principio anni millesimi trecentissimi septuagesimi quinti. ipse Balearis Princeps ex morbo continuo decessit. Corpus Soriæ in D. Francisci sepultum. Isabella, Montis ferati Marchioni iuncta coniugio fratrem in eam expeditionem secuta erat, spe paternas iniurias vindicandi. ea Duce Gallorum copiæ in patriam reductæ sunt. Paterna iura Ludouico Andegauensi ea lege data, si armis Aragonios inuaderet. Vnde noua contentionum materia exitit, vix inter Aragoniæ & Castellæ reges pace conciliata, opera Ioannæ Castellæ Reginæ, eo studio Almasanum appulsæ. venere eo Archiepiscopus Cæsaraugustanus, Ceruelloniusque ab Aragonio legati. iis agentibus concordia pridie Idus Aprilis confirmata est, his conditionibus. Eleonora Aragonia Ioanni Principi antea pacta, nuptura redderetur. Dos dicta ducenta florenorū millia: quæ Henricus belli ciuilis initio mutua ab Aragonio acceperat. Molina Castellæ regi restituta. Aragonio in belli sumptus centum octoginta florenorū millia pacta, certis pensionibus numeranda. Eius concordie lætitia, quam diuturnam fore ominabantur suæ quisque spei indulgentes, in vtraque prouincia conuiuuiis, ludis, spectaculis, publicaque gratulatione celebrata est. ex tantis motibus, tantisque tempestatibus in vniuersam Hispaniam exoptatam tandiu tranquillitatem reuocari gaudebant scilicet, atque sperabant.

Principum nuptiæ.

CAPVT XIX.

EVIT hic annus non Hispaniæ faustus, sed orbi terrarum vniuerso, quam late gens Christiana fusa erat. Gregorius undecimus Pontifex Maximus pontificium decus in veteres maiorum sedes, & celeberrima sanctitatis domicilia reuocauit. Auenione relicta, vbi septuaginta annis hæserat: Romamque delatus est, ut in ea vrbe reliquam vitam exigeret, vir magnus, immortalique laude dignus. res in Italia turbatæ absentiam Pontificum non ferebant. Catharina Senensis virgo sanctissima, cuius ad Gregorium duodecim epistolæ extant salutaris consilii auctor præcipua exitit, aduersus dissuadentes Cardinales, in re certa propriaque proprio ut arbitrio vteretur, elegantissimis verbis persuadens. Bertrandus Clakinus magnis honoribus in Gallia habitis, auctusque Longæ villæ principatu, Soriam, Atiensam, Almasanum, aliisque oppida, quæ in Castilla data erant, Henrico Regi vendidit. ducenta septuaginta aureorum millia (centies octies sestertium) pretium fuit. ingens ea tempestate pecuniæ summa, redditis viginti sex Anglis nobilissimis, qui ad Rupellam capti erant, magna ex parte compensata. pro reliqua pecunia, obses datus Ioannis Arellani filius, patri cognominis. nam regium ærarium bellicis sumptibus exhaustum erat. Conficiendis Principum nuptiis, vrbs Soria delecta est ad Vasconum & Aragoniæ fines pertinens. loci commoditate Rex Henricus inuitatus, vno tempore geminas nuptias celebrare constituit. Eleonora Aragonia deducentibus Lupo Luna Cæsaraugustano Præsule & Ceruellonio legato, Aragonia nobilitate prosequente Soriam venit. Eodem Carolus Vasconis filius appulit. prior Eleonora Henrici filia nuptui collocata Maii mensis die vigesimo septimo. is honor hospitibus habitus. Iunii octauodecimo die Ioannis Castellæ Principis & Eleonoræ sponsæ coniugium est initum. plausu faustisque acclamationibus ac ludis cuncta plena erant, non in ea vrbe modo, sed in reliqua Hispania, ob spem diuturnæ felicitatis hominum animis conceptam. Ferdinandum Castrium (Ioannæ Castriæ is frater germanus fuit) qui superiori tempore ex Lusitania profugerat, in Anglia decessisse dum spei imminet patriæ armis repetendæ nunciatum est: Angliæque littora cognitum, à Castellæ classe prædis, direptionibus, incendioque vastata. ductor Ferdinandus Touarius, Dux ea tempestate nobilissimus. Soria sese Henricus Burgos retulit, foris clarissimus, domi felix, Gallicis partibus vnde tantum præsidii extiterat subleuandis intentus. Alfonso Gegionis Comes pactas nuptias auersa-

tus iuuenili leuitate, in Galliam profugit: Rupellamq; mari tenuit, vnde patris diligentia aliquanto post reuocatus est. Obierat Manricus Toletanus Præsul. comitia habita successore designando. Sacerdotes Toletani, quorum ex partes erant studiis scissi, pars Petrum Fernandum Decanum Toletanum præferbat: pars Ioannem Manricum ex Archidiacono Talaueræ Auriensem prius, deinde Seguntinū Præfulem, defuncti propinquū, fratris filium Garfiæ Fernandi Manrici. huic Rex impē se fauebat, quippe Arellani affini & necessario. Controuersia ad Gregorium Pōtificem reiecta, iis pulsus, vti vitio creatis, Petrus Tenorius Conimbrica, vbi Episcopum agebat, ad Toletanam ecclesiam translatus est, eruditionis laude præstans: quam Italica peregrinatione obita, maximam ceperat Baldo præceptore vsus, prudentia ex multarum rerum vsu collecta, atq; animi magnitudine ea tempestate clarissimus. Nobilissimi viri Vascones extincti: Rodericus Vrricius opibus auctoritateq; præstans, sui Regis iussu Pompelone captus, trucidatusq; est mense Martio extreme 1376. mo, salutis anno 1376. male lecta defectionis consilia exitium attulere, cum Henrico Rege, vti fama tulit, communicata, falsis vt ego arbitror rumoribus accommodata fide. nā pacem tam cito turbare voluisse, quis inducat in animum? Bernardus Pompelonensis Episcopus Nonis Iulii Anagninæ in exilio decessit. Grauitas viri, & prompta libertas inuisa Regi erat. in eius locum Martinus cognomento Calua cooptatus est iuris cognitione sacri profaniqu; publici atque priuati excellens ea tempestate. prorsus vt Baldo æquali iuris peritorum principi multorum opinione exæquaretur. Fridericus Siciliæ Rex Messanz obiit ad sextum Kalend. Augusti, Maria regni hærede Athenarum, atque Neopatriæ. vnde nouæ spes, multisque Principibus contētionum materia, puellæ coniugium, Siciliæq; regnū ambientibus, nouorū motuū consiliorumq; expectatio, Aragoniis imperii ampliacādi occasio.

LIBRI SEPTIMIDECIMI FINIS.

HISTORIÆ DE REBUS HISPANIÆ, LIBER XVIII.
Disidium de Romano Pontificatu.

CAPVT I.

EQVNTVR tempora bello vacua, præcipua tranquillitate insignia. Hispani Reges quamuis legibus, institutis, lingua, animis, caussaque discrepantes, bello fessi & tam multis affinitatis vinculis inter se constricti quiescebant: pax diuturna fore videbatur. cum Mauris coniugii commercium esse non poterat ob diuersam religionem: induciæ tamen extabant. Lecestrix Duci Castellæ armis repetēde in tanta nostrorum concordia neq; facultas erat neque spes: & bellum in Gallia nuper citatum vigeat maxime. Angli victores passim cædebantur, versa partium fortuna. Henricus Rex tanto imperio parto clarissimus ea tempestate habebatur. in Hispania belli & pacis moderator ad pacis artes conuersus castigare flagitia, quorum maxima licentia fuerat belli tempore: mores pristinos reuocare: vrbes, oppida munire: rempublicam vniuersam modis omnibus augere. Aragonia modo nouis belli suspicionibus fatigata, Ludouico Andegauensi pro Baleari Principe, cuius iura persequenda susceperat, vicario substituto, vt paulo ante dictum est. Ea caussa Montione gentis Aragoniæ cōuentus habiti sunt. eius belli defendendi agitata consilia. pecunia in stipendium imperata ludæis atq; Mauris vniuersa prouincia confusis. vt promiscue indiceretur populi & proceres recusarunt: parati tamē more maiorum suo sumptu, regis auspiciis pro patriæ incolumitate, libertateq; militare. ergo magni delectus habiti, cæteraque omnia ex belli vsu comparata grauissimi & omnium quæ extiterant maximi. sic opinio hominum fuit, quadraginta triremibus in Gallia litore instructis, cataphractis equitibus ad quatuor millia. & pacem cum Anglis constituta, quod propediem fore videbatur (tanta à Romano Pontifice contentio ea caussa adhibita est) vniuersæ Gallia vires & copiæ ne sese in Aragonios fines infunderent, verebantur. Accessit noui atque inopinati belli metus, leui de causa excitatus: vti ex paruis sæpe scintillis, nisi tempestiue occurras, magna incendia concitantur. Ioannes Arellanus Seguntinum Episcopum de Toletano episcopatu coram Romano Pontifice disceptaturū, officii causa protecturus erat. in reditu Barcinone coram Aragonio Rege à Rotæ vicecomite confidenti animo iuvene ad singulare certamen prouocatur, perduellionis crimine imposito: quasi

ab Ara-

ab Aragonio multis beneficiis obstrictus Iacobum Balearum superiori tempore in prouinciam euocasset. Vicecomitis partibus fauere Aragonius visus est, Arellano cum primis infensus, nulla maiori culpa, quam quod eius consiliis Castellæ Rex multum & familiariter vteretur. haberetque intimum. diem certamini dicit, ex eo die nonagesimū. Henricus in amici ignominia ipse violari sibi videbatur. per legatos certamen excusatum. & cum non impetraretur, quoniam Aragonius in alteram partem propensus esset, tria equitū millia præsidio affutura renunciatum. haud obscura belli denūciatio ea legatione continebatur. Itaque Aragonius conatu destitit: consilium non ratione prudentius quam euentu salutare est habitum. Brugis, quod ea tempestate nobilissimum Belgii emporium erat, Andegauensis Burgundusque cū Lecestriæ, Eboracique Ducibus Anglis, data & accepta fide ad colloquium de pace conuenere. Petrus Velascus regio cubiculo Præfectus, & Alfonsus Barasa Salmantinus Episcopus ab Henrico Rege legati, si qua ratione inito inter Principes fœderi tertius accederet. magnus labor irritusque. ne Bononiæ quidem, in quam urbem nempe locis finitimam, proximo salutis anno millesimo trecentesimo septuagesimo septimo, Principes commigrarunt, concordia sancita est. Eduardi Regis Angli, sexto Idus Iulii, defuncti importunus obitus, præclaros Principum conatus, conceptamque omnium animis spem conturbauit. Obierat aliquanto ante Eduardus Walliæ Princeps. Richardus eius filius vndecim annos natus auo Eduardo successit. ita moriens testamento mandat, nulla à patris clarissimis Ducibus controuersia: quod in ea temporum perturbatione la-
20 beq; insigne pietatis & modestiæ exemplū fuit. Soluta Bononiensi conuentu, Burgundus quidem in Hispaniā venit, voti reus Compostellæ templum aditurus D. Iacobi religione, præsentiq; numine celeberrimum. Omnibus officiis & comitate Segobiæ, vbi Henricus erat, excultus persoluto voto rediit in patriā. Castellæ Rex Legionem reliquū ætatis exegit. hyeme proxima Hispalim abiit. Gallici belli impetus in Vasconis ditionē versus est Gal-
30 lis cum primis infensus, ob rerum gestarū memoriā. Erant in Nortmannia Petrus Mariaq; matrē Reginam Vasconū in Galliam secuti: si innocentiæ ætatis cōmiseratione Rex auunculus moueretur, iramq; temperaret in patrē conceptā. Eadem de causa Carolus maior natus, noua nupta apud patrē relicta, quamuis dolente dehortanteq; socero, in Galliam festinauit. dati comites Balduinus artiū belli ea tempestate peritissimus, Iacobus Rua patri in pau-
40 cis carus. huic data abs Rege mandata Anglos cōueniendi: si Aquitania redderetur quasi Angliæ beneficiario, Galliæ bellū inferre non recusare. nihil eorū quæ gerebantur Gallum latuit. Rua interceptus in itinere est. de capto quæstiones tormentis habitæ. confesso, capitale supplicium Lutetiæ inflictū. Balduino mādātū arces tradere, quas in Nortmannia Vasconis nomine obtinebat, arcanis notis indicatis, per quas intelligeretur haud dubium ipsius esse mandata. Carolo ipsi Principi vetitū ē curia pedē efferre. Petrus Mariaq; fratres Bretonii capti. auita Vasconis amplissimaq; in Gallia ditio vno impetu occupata. Eburouices multaq; aliæ vrbes & oppida partim expugnata, partim in fidē accepta: Vasconisq; conatus & facinora ea calamitate, qua grauior atq; atrocior nulla extiterat, vindicati. Clakinus, Burgundus, Borboniusq; belli Duces. vnū & alterū oppidū, qua causa incertū, sed in fide tamē
50 Vasconis perstitere. Chereburgū Anglorū præsidio tenebatur, mutuz amicitiaz, pecuniæq; pignus priori tempore datū. Henricus à Gallo sollicitatur, vt Vasconē præcipitatem opportunumq; iniuriæ, alia parte laceraret. belli inferēdi causa Principi amico & necessario nō erat. optimā fors attulit. querebatur ille, pactæ superiori fœdere pecuniæ, partē argenteam oblatā, cum auream deberēt. nempe adulterata pecunia. genus etiā monetæ cōmerciis in-
60 eundis pacifcebantur. eius iniuriæ vindicandæ studio, Petrus Manricus Castellæ Antelatus precibus gratia, pretioq; intuitatus, vt Lugrunis, quod præsidio obtinebat, Vasconi traderet. præstanti fide heros rē omnē Henrico Regi aperit. Monet ille, vti spem Vasconis alat, atq; specie dedēdi municipiū, attractum intra mœnia capiat. Re composita Vasco Lugrunium accessit. quadringenti equites sequebatur. horū pars in oppidū præmissa est, ipso quia
70 fraudē suspicabatur intra mœnia se includere recusante. capti si Vascones atq; spoliari pauci expedito animo, manuq; prompti, fuga seruati. in his regii vexilliferi Martini Henrici virtus enituit, qui districto ferro oppidanorum imperū tulit: deinde ē vicino pōte in Iberū subterfluentem defiliens se, vexillumq; cōseruauit. Ab hoc initio res ad apertū bellum deducta. Ioannes Henrici filius bello præfectus Dux, in Vasconū fines populabundus irrupit: Guardia Vianaq; captæ. Lagarra & Artaxona incensæ. odio implacabili pugnabatur. nulli omnium rerum parcitum, in quam ferrum, ignisve sæuire possent. miserabilis rerum status: à duobus potentissimis Regibus vno tempore Vasconibus bellum illatum, vel alteri futuris imparibus. Hæc salutis anno 1378. gerebantur. Qui annus Castellæ quidem
80 priuatim latus fuit, publicæ toti orbi Christiano maxime infaustus. Burgis vbi Castellæ

Rex morabatur bello intentus, rei bene gestæ in Vasconibus lætitiâ filii connubio locandis celebrabat. Alfonso Gegionis Comes ex fuga reuocatus, Itellæ Lusitanæ sponsæ iunctus est, inconstanti iuuenis ingenio, prauoq; Ioâna Eleonoraq; & ipse furto genitæ Hærici filie, Alfonfi Dianii comitis duob. filiis, prior Petro minori nupsit: Eleonora Alfonso maiori naru pacta est, ea tempestate apud Anglos obsidi in Gallia, pretii quod pater ad Tritium captus pro libertate erat pollicitus. ea caussa dilata nuptiæ, irritæ postmodum extiterunt. Romæ ante sextum Kalend. Aprilis Gregorius Põtifex deceffit. inferiæ defuncti manibus datur. vacuo pontificatu Cardinales ad successorem deligendum euocati. eos Romana nobilitas magistratusq; adeunt: ne Roma deserta, Gallia rursus repeteretur supplices orant, atque obtestantur: Ecclesiæ Romanæ Romanû Pontificem darent: vbi nobilissimæ, vnde origo religioni, vbi domiciliû sanctitatis extitisse misereretur. additæ minæ, metusq; in tentati: adeo plebē esse commotam, vt verendū esset, ne quod atrox exemplum ederetur. Quatuor Itali Cardinales, tredecim Galli, ad comitia conuenerant, studiis voluntatibusq; inter se discrepantes. multitudinis ad arma consternatæ strepitus clamoresq; terrebant, vna vox exaudiebatur. Per Deum crucifixû, Romanû Pontificē date certe generis Italici. Eo metu proposito, Bartholomæus Butillus patria Neapolitanus Barensiû Episcopus Romanæ ecclesiæ præficitur gubernator, ad quintum Idus Aprilis. Urbani VI. nomen Pontifex desumpsit. inter plausum populi atq; tumultum diuersi Patres alii molem Hadriani tenuerunt, alii extra urbem elapsi sunt: pleriq; in eades quisq; suas, vim illatam accusantes, execrantes factum. vniuersi tamen siue mutata repente voluntate, siue inseruiendū temporis iudicantes, Urbani pontificiis insignibus, tiaraq; exornarunt quartodecimo Kalendas Maias. Id præcipuum causæ fulcimentum fuit. si inuiti cur in urbem reuersi inaugurationis cæremoniæ interfuerunt? si voluntate, quæ peruersitas cum publico periculo quæ probaueris retractare? Excusabant illi infessas à militibus vias, exitus omnes occupatos: cum noui Pontificis seueritatē ferre non possent: cui vitio temporū impares erant. & sane debuisset Urbanus temporum meminisse: præsentibus obsecundare, meliora voto expetere: quæ maxima prudētia est. Honorato Caietano Fundesi Comiti Campaniæ procurationem initio pontificatus abstulit. ea res Cardinalibus male cogitantibus opportunitatē præbuit publicæ pacis turbandæ. Urbanos estus, cæliq; Romani grauitatem caussati fundos diuersi ac dissimulanter cõcesserunt. In ea vrbe Robertus Gebennensis Cardinalis, Pontifex est renunciatus terriodecimo Kalend. Octobris, Clementis VII. nomine imposito. publicis execrationibus inter se vterq; Pontifex certabāt. Urbanus collegii supplendi caussa nouem & viginti Cardinales vnica creatione nominauit, ex omnibus nationibus viros præstantes. Clemens continuo Auenionem abiit. Vter verus Pontifex esset, toto orbe Christiano dubitatum est. Itali, Germani, Angli Urbani partes secuti sunt: Galli Scotiq; Clementi ad hæserunt. Hispani neutris initio tametsi multis legationibus ea caussa sollicitati.

Henrici Regis obitus.

CAPVT II.

Quo tempore orbis Christiani pax funesto Pontificum dissidio turbata est, Lusitania opima diuturna; tranquillitate fruebatur. sed vt in pace peiore res esse loco nõ poterant. Regina viri potens, libidinis licentia infamis, Andeiro amasio, suisque propinquis & necessariis omnia tribuebat: in proceres alios aut vi aperta, aut ex insidiis grassabatur. ea caussa Dionysiu Regis fratrem in Castellam aufugisse dictum est. idem aliquanto post Ioannes fecit. Regis hi iusti fratres fuerunt. Ioanni Auisi Magistro ex impari matre iniecta vincula, metusque exitii intentatus. cautiior ille assimulatis ad tempus officiis, poenitentiaque, Regiæ infensum animum placauit. Olisiponis vrbs primaria pars inferior ad mare pertinens, mœnibus cineta. memoria superioris cladis incitabat: & belli sicunde existeret pericula, præstare Regi Ferdinãdo erat propositu. Reges Hispaniæ legationibus Pontifici sollicitati. Aragonius quidem in neutram se partē commouit, quamuis Urbano Pontifici ex priuata re iratus, Sardiniam Siciliamq; auferre cogitanti, edicta à Clemente in Urbanu contumeliosa promulgare in ditione vetuit. reditus pontificios penes sequestrum fore, publiceque custodiri, quousque iudicio ecclesiæ controuersia finem acciperet, in prouincia mandauit. Ad Henricum Regem, Cordubæ agentem legati ab Urbano Pontifice venerunt, vt eum Pontificem saluarent, æmulum quasi vitio creatum execraretur postulatum. viris primariis in consilium adhibitis de re tanta Toleti in frequentiori conuētu diiudicare visum est: quo Ioânes Regis filius hyematurus venire decreuerat. In eam urbē noui à Rege Gallo legati venerunt, Clemētis caussa affuturi. Episcoporum & proceru cõcilio aduocato in re cõtrouersa, sui iudicii non esse responsum in partem alterā inclinare: facturos quod

quod

quod ecclesiæ iudicio decretum esset. quæcunque in prouincia ad Romanos Pontifices pertinerent, integra ei fore qui æmulum superasset. Eo responso legati dimissi sunt principio anni millesimi trecentissimi septuagesimi noni. Rebus ita compositis Henricus Toledo Burgos abiit. bellum in Vascones instaurare parantē, legati ab hoste missi adierūt viri principes cum ampla paciscendi facultate. iis agentibus cōcordia sancita. leges dictæ: Vt Angli milites Vasconiæ finibus discederēt. Viginti arces, Castellę præsidio tenerentur ad decimū annum. in his Stella, Tudela Vianaque. Viginti aureorum millia Vasconi in belli sumptus mutua a Castellæ Rege data firmato fœdere. Regum colloquiū ad D. Dominici Calsadii urbem fuit. magnificentia, comitate, atq; omnib. officiis inter reges certatum. sic ab armis cessatum est. Belli impetus ne in Mauros verteret, rex Granatæ formidabat: ex conscientia eorum quę Petro rege fecerat digna metuēs: neq; satis Henrici animum placatum esse arbitratus. nullam retinendę potestatis nisi in scelere spem fore, eo omnes cogitationes intendit, vt præualidum hostem ex insidiis oceuparet. Maurus quidam eius suasu simulato exilio, accommodatisq; temporis officiis, Henrici gratiā promereri non desistebat. elegantia pretiosaq; munera addita, gemmę, ocreæque habiles, Mauricio opere pulcherrimæ: sed præsentī atq; efficaci medicatę veneno. sic idoneis auctōribus fama vulgauit. fides accommodata mendacio, quod quo primum tempore eas induit, vis morbi lethalis inuasit. neruorum dolore prudentiores extinctum aiūt, die decimo ex quo cœpit ægrotare, in ipsa D. Dominici vrbe, ad tertiu Kalend Iunii, die Lunæ. Vixit annos sex & quadraginta, menses quinq; regnauit ex quo Calagurri primum regium insigne desumpit, annis tredecim, duobus mensibus. vir aduersis æque ac prosperis admirabilis: constans aduersus fortuita, acer consilio, manu promptus, cibo promiscuo, veste cultuq; corporis vix à cæteris distinctus. vindicatis maternis fraternisq; manibus æmuli sanguine, regnoque ablato felix: clarissimum exemplum obscuritate natalium virtuti non officere. si libidinis intemperantia abesset, antiquis Regibus par. nam profusam liberalitatem, qua regni potentiam imminuisse visus est, temporis perturbatio satis excusat, proceribus alliciendis cōfirmandisq; ingentia munera data. & erat æquum, victoriæ præmiorū participēs esse, qui laborū & periculorum fuerant. Sed ea tamen munificentia postremis arcanisq; testamēti tabulis restricta est: cognatis à latere ab hæreditate exclusis, ac iis tantū admissis, qui recta serie succederēt, filii, nepotesque. vnde alio tempore magna eorū oppidorum, quæ donata erant, pars ad regiam conditionē rediit. Affuit moriētī Ioannes Manricus Seguntinus Episcopus. Eo interprete Ioanni successorī hæc missa mandata. In Pontificum dissidio non temere in alterutram partē inclinandū. Deum præ oculis & ecclesiæ incolumitatē haberet. Gallicā amicitia omnibus officiis tuendā: vnde tantū præsidii rebus asperis extitisset. Captiuos omnes Christiani nominis reddendos libertati. Nullū neque maius, neque magis pretiosum, iusti imperii instrumentū, q̄ bonos amicos. Prouinciā in tria hominū genera, tributā qui sibi, qui Petro Regi, qui neutri adhæsisent. primis data beneficia cōseruaret: sed ita fidei eorū innitēdū, vt perfidiam leuitatemq; vereretur. alteris satis tuto res cōmunes credi posse, constanti hominibus ingenio, offensam officio cōpensaturis, fidemq; diligentia atque industria approbaturis. postremos in officio contineret iurisdictione, legum cura: regni ne vllam partem attingerent, quippe priuata cōmoda publicæ saluti potiora habituri. Defuncti corpus ex eavrbē Burgos continuo delatum, Ioanne filio prosequente, funusq; regio apparatus curante, in templi maximi sacrario D. Catharinæ extemporario sepulchro tumulatum est. inde Vallisoleti postremo Toleti vertente anno, sacello eius sumptibus extracto, ea parte templi maximi, vbi præcipua turris surgit, Matremq; Virginem de cælo delapsam vestigio olim constituisse, ducta per manus opinione affirmatur. Verū id sacellum Carolo quinto imperatore, in locum alium migravit: vbi Hērici, eiusq; filii & nepotis Castellæ Regū, atque vxorum sepulcra sex, cum inscriptionibus extant elegāti opere. sacerdotes sex & triginta sacra quotidie hostia pro eorum manibus parētare non desistūt. Vestis Dominicani ordinis morienti defunctoq; induta. id eius voluntati amoriq; quo eum ordinem complectebatur ob D. Dominici sui gentilis memoriā datum est: & Regibus solennē erat ex eo numero & ordine sacerdotes diligere, quib. consciētia vulnera detegerēt, procurarentq;. Decessit per idē tempus Rex Maurus. successit filius Mahomad, cognomēto ab studio eā urbē amplificādi exornandiq; Guidixensis, regno nullis intestinis motibus turbato, præ cæteris Granatæ Regibus clarus atq; præcipuus. Rex Aragonius in affecta quamuis prouecta; ætate nouis se nuptiis implicabat. Ioannæ Neapolitanæ Reginæ cōiugio quod offerebatur repudiato, Sibylliam Fortiam viduam duxit, præstanti formæ venustate fœminam. id Regem in fraudem impulit. Nati ex eo coniugio duo filii in tenera ætate defuncti, filia vna Isabella nomine, Iacobi Vrgelitani Comitiss vxor futura.

IOANNES Henrici regis filius paterno funere procurato Burgis in Olgarū templo regni coronam suscepit, annos natus vnum & viginti, menses tres. centum nobilissimi iuuenes balteo militari donati. Eleonoræ coniugi etiā regia corona imposita. vrbi nobilissimæ pro iis sumptibus quos tantis apparatibus facere necesse fuit, proq; fide eximie culta, Pancorū oppidum datum est. inaugurationis lætitia tota ditione celebrata, festi dies agitati: eo maiori studio, quod haud dissimilem patri fore filium certa spes erat, ob præstantem indolem, ingenium facile, sedatos mores, atq; ad omnem pietatis partē compositum animum. Exigua corporis statura fuit, oris præcipua dignitas: minime per se præceps festinusve, alienis consiliis faciles aures præbebat. Regni cura suscepta, nihil antiquius Gallorum amicitia habuit. Itaque cōtinuo classis instructa, missaq; aduersus Ioannem Monfortiū Ducem Armoriciū, quem quod Anglicis partibus faueret, publicū Galliz hostem Lutetiz regius senatus iudicarat: principatuq; publicato bona fisco addixerat. Ea littora Castellæ triremium aduentu longe lateque vastata: arx capta, cui Gaio nomen erat. ætatis reliquum Burgis extractū est. Publicam vrbs regniq; lætitiā, duæ res subsecute, altera auxit, conturbauit altera. Iudeus quidam in ea gente primarius, opibus copiosus, cui Iosepho Picho nomen fuit, suæ gentis fraude occubuit. vectigalium rationibus præfectus fuerat, magnaq; ex ea re, tum gratia, tum auctoritate. Iudæi quidam in ea natione principes, qua causa non proditur, sed tamē exosi hominem eius interimendi consilia communicarunt. diploma à Rege infcio, & quid scriberet ignorante, fraude ablatum, vt continuo perimeretur mandans. adiunctus regius apparitor, seu simili deceptus fraude: seu pecunia corruptus, quod sumptum de eo supplicium arguit. Facto agmine in Iosephi domum inuaditur, venturi securus inopinato obruncatur: fraude cognita, sceleris auctoribus irrogata supplicia: Iudæorū genti in suæ nationis homines animaduertendi in posterū potestas ablata: quod temporibus antea datū erat Principū dissimulatione, propter ararii egestatē, genti pecuniæ vias omnes callenti. Quarto Nonas Octobris Regi filius, cui Hérico nomen fuit, natus est, in spem paterni auitiq; regni obtinendi. Finis huius anni, principiumq; proximi millesimi trecentésimi octogésimi, copiosis cōtinuentibusq; imbribus insignia fuerunt. scæda agrorum illuuiēs. inflati immensum amnes. Iberus ad Cæsaraugustam ruptis obicibus, aluo dimotus est: magnoq; demum labore & sumptibus castigatus pristinum cursum tenuit. Burgis Toletum abs Rege itum. In ea vrbe paterno funere instaurato, magnificèq; vt par erat, corpore tumulato, Hispalim irum. inde viginti triremes Duce Touario maris Præfecto dimissæ in gratiam Galli Regis Angliam appulsæ, aduerso Tamesi amne in Londini conspectū peruenerūt. omnia terrore luctuque cōpleta. vastati agri. deliciae ciuiū, villæ amœnissimæ in eorū oculis incendio vastatæ. Quo tempore dissidiū inter Pōtiffices Romanos concitatum, maiores indies vires sumebat, numine peccatis Principum & populi irritato. sancti viri, & eorum quidam diuinitatis signis clarissimi, opinionibus inter se discrepantes, Vrbanum alii, alii Clementem sequebantur: quo iustior venia populo fuit, malū grauius atq; diurnius. Reginæ Neapolitanæ, quam eius mali præcipuam auctorem fuisse constabat vlscende, Vrbanus Pontifex studio inflā-
 1380. matus, pace Florentinis, Perusinis, aliisq; populis, qui pontificii imperii iugum detrectauerant, data omnes ingenii industrięq; neruos in eam curam intendit. vires tantis molitionibus impares erant. externa auxilia conquisita. Carolus Dirrachii Princeps (nam alteram Ludouici patris filiam Margaritam nomine coniugem habebat) ex Hungaria euocatur, odio Reginæ ob Andrea sum Hungari fratrem ab ea necatum: & spe iniecta regni Neapolitani, si eius ductu impotentis scæminæ atque impudicę libidines & scelera essent procurata. In maxima fortuna, minima licentia esse debet. Principum peccata cunctorum oculis patent, fama atque fortuna paribus. Orthonem illa Brunsvicum tertiis nuptiis sibi adiunxerat: ex Gallia modo aduersus ingruentem tempestatem præsidia aduocare constituit. Ludouicus Andegauentis in filiū hæredemq; adoptatur. Absenti Calabrię principatus (vti hæredib. regni erat vsitatū) donatur. adoptionis cæremonia Neapoli ad arcem Oui 3. Kal. Iulii peracta. Clemens Pontif. quo partes firmaret, eius consilii suator. Hoc Andegauensib. primum initium extitit regnum Neapolitanum iis armis inuadendi, quib. res Christiana diu ac multum conflictata est. Bertrandus Clakinus in castris, quæ ad Castrum nouum in Armoricis oppidum erant, 3. Id. Iulii decessit: vir magnus, rebusq; gestis clarissimus. origo illi ex Britania Armorica, Reginaldus pater, cognomēto Clakinus, vir nobilis, Bronii oppidi regulus, nō procul antiqua Rhedonū vrbe. Gallicis Hispanicisq; bellis spectata virtus atq; industria, ingentes opes, paremq; gloriam attulerunt. in eius locum Oliuerius Clifsonius equitum Magister creatur. Carolus Galliz Rex potentissimus ad saltum Vincennarum

sextodecimo Kalend. Octobris defunctus & ipse est. Corpora coniunctis ferme funeribus
 elata: ad D. Dionysii, iunctis certe sepulcris tumulata sunt. is honos Clakino defuncto ha-
 bitus. sic Rex ipse moriens faciendum mandarat. Carolus eo nomine VI. paternum in Gal-
 lia imperium cepit. Lusitano Regi ingrauescente ætate de sur effore cura erat. filia Bea-
 trix è Regina suscepta. (legibus an stupro post euerfas fortunas, patrisq; obitum dubitatū)
 Friderico Beneuentano Duci, Henrici Nothi Regis filio ex Beatrice Pontia, fuerat despon-
 sa Henrico patre superstite. nunc mutata voluntate noua consilia inita. redeuntem è Bati-
 ca Castellæ Regem Lusitani legati adeunt: rescisso priori pacto puellam Henrico eius filio
 coniugem offerunt paucos menses nato. præposteram conditionem, infaustasq; nuptias
 10 propter imparē ætatem sponsæ maiorem futuras, regni Lusitaniæ spe proposita, rex Castell-
 læ auersatus non est. Sorix in conuentu regni data sponsalia sunt haudquaquam rata futu-
 ra. Petro Manrico Antelato vincula iniecta. rerum nouarum consilia cum Alfonso Dianii
 Comite communicata crimen fuit. defuncto in custodia sine prole, Dieghus Máricus fra-
 ter successor est datus. rerum præclare bello Vasconum gestarū id præmiū fuit. Galliæ pro-
 curatio propter imbecillam Regis ætatem, curis maioribus imparem, penes Ludouicum
 Andegauensem erat: magno periculo metuq; Aragonii Regis non defuturū occasione Ba-
 learica iura reperendi existimantis. sed maior cura inerat Reginæ Neapolitanæ, cuius pa-
 trocinium susceperat, armis tuendæ. & à Ioanne Rege foci Principis periculo & litteris
 prouocantib. missi in Galliã de pace legati viri principes, iura pretio emta, vt pretio vende-
 ret expetitum, oblato etiam de suo ingenti pecunię pondere, ne Hispaniæ tranquillitatem
 20 pulcherrime constitutam importunis armis turbaret. Missa etiam legatio ad Sultanum Æ-
 gypti, per causam Leonem Armeniæ Regem, qui fortunis euerfis captiuus tenebatur, vxore
 filiaq; in custodia amissis calamitosum liberandi. Dedit barbarus Imperator, quod à Re-
 ge Castellæ petebatur misitq; litteras de se superbas, in Ioannem honorificas: cuius virtutē
 & potentiam magnis laudibus celebrabat: expetebat amicitiam. Armenius tertio post an-
 no in Galliam Castellãq; delatus, & Madritum & Illiturgim à Rege accepit: anhuosq; redi-
 tus vnde vitam sustentaret, patriãq; & regni desiderium leniret. & est magnorum Principū
 propria laus alienam calamitatem, Regum maxime, subleuare: prohibere iniuriam. Is in
 Galliam cum abiisset tamen & Angliam, inter eos Reges pacem cōstituere satagens, com-
 30 muniãq; arma in communes Christiani nominis hostes maiori fructu gloriaq; verti mo-
 nēs, in ipso conatu tantarū molitionū obiit. Extat Lutetiæ in Celestinorū tēplo ad dextram
 aræ maximæ, in pariete excauata abside Leonis Regis Armeniæ marmoreus tumulus,
 haud ineleganti opere.

Castella Clementem Papam agnoscit.

C A P. III.

ROMANORVM Pontificum dissidio concussus orbis. Christiani Principes missis le-
 gationibus fatigati. religiones variæ omnium animis obiectæ, qua re nihil potentius
 est. Ad Medinam Campestrē Castellæ conuentus ea causã agitati sunt. à legatis pontifi-
 40 ciis summa contentio adhibita, quod ibi decretum esset, ratum in reliqua Hispania, fore,
 minime dubitantibus. Hi Romana, illi Fundana comitia præferebant. prudentioribus neu-
 tri parti fauendum fore videbatur: sed quasi pontificio interregno controuersiam ad arbi-
 trium generalis concilii reiiciendam. tempus altercationibus trahebatur. Regina quinto
 Kalend. Decembris filium peperit, cui Ferdinando nomen, Aragonia alio tempore regnū
 fuit, nobilissimo omniū ea tempestate atq; felicissimo Principi. Affuere Benedictini sōda-
 les frequētes, iniurias expostulātes, quæ à proceribus in Vltiori Castella grauissimæ ex-
 tabant, specie quasi ea monasteria opibus amplitudineq; præstantia, haberent ipsi commē-
 data. oppida per vim occupata: noua & insolita vectigalia imperari oppidanis: cognitiones
 rerum capitalium, iudiciaq;, eorum arbitrato fieri contra superiorum temporum morem
 50 legesque querebantur. Dati iudices in causã viri prudentissimi, procerum superbiam aua-
 ritiamque restringendam videri pronunciarunt. cœnobiorum diuitias fore sanctas, neque
 cuiusquam tutelæ præterquam Regibus commendari. id Ioanne Rege decretum valuit.
 Erat Petrus Luna nobilissimo inter Aragonios loco, à Gregorio Pontifice Cardinalis cre-
 atus: secutusq; in dissidio Clementis partes, ardenti ingenio vir, legum peritissimus. is in
 Hispaniam, si ingenii dexteritate eas gentes in partes attraheret, legatus est, ineunte salutis
 anno 1381. & in Aragonia quidē inanis opera fuit, Regis & procerū animis incertis suspen- 1381
 sisq;. apud Castellæ Regē maius operæ prætiū fecit. Viri præstantissimi selecti de re tota iu-
 dicaturi. multi dies in cognitione cōsumpti. Salmaticæ tadē, quo cōuētus translati sunt, ad
 tertiumdecimū Kalen. Iunias Urbani causam, vt vitio creati auersati, Clemētem Pontificē

quasi liberis comitiis electum salutarunt, Auenione morantem. in quo & loci viciniam fecuti sunt: & Regis Galli gratiam magis id datum, quam ad æquitatis regulas expensum. Regina matris obitus septimo post die subsecutus, male ominatam fore sententiam apud plerosque confirmavit foeminae sanctissimæ, munificæque in pauperes. vnde illi egenorum matris cognomen. vestem in monasticam conformatam viuens, moriensque gestauit. funus Toletum, vbi Hæricus maritus sepultus erat, apparatu celebre, sed & populi lacrymis, desiderioque celeberrimum illarum est. Dum Clementis Pontificis opera, Castella in partes trahitur, Carolus Dirrachii Dux ab Urbano ex Hungaria euocatus, venit in Italiam: acceptaque à Florentinis ingenti pecunia in stipedium, ne arma Hetruriam inferret, Romæ Senator à Pontifice creatus, regiisque insignibus exornatus, in Neapolitanos fines irrupit. omnia opinione faciliora fuerunt. vrbes & oppida aduenienti patefacta. Neapolis ipsa vrbs amplissima & nobilissima dedita. Ioanna viribus minus an ciuibus fideret incerta, arcis munitione aliquandiu bellum defendit. vir Otho ad pugnam egressus in acie capitur. Regina amissam iam omni spe deditioem fecit. dedita in custodiam coniecta: ac mox ea parte suspensio necata est, vbi ipsa viro Andrea fogulam fregerat. Otho Brunsvicus in patriam dimissus. multum ea victoria Urbani auctoritas confirmata est. numquam ab eo stare visum: oppugnare, damnareque æmuli conatus. Andegauensis spes irritæ fuere, in Apulia extincti morbo: eius obitu ingens exercitus cum quo venerat dissipatus. Ludouicus Vasco his rebus non interfuit, bello implicitus, quod in Attica gerebat, Athenarum atque Neopatriæ principatus armis occupandi spem vrgens, Neapolitanorum Regum veteri iure repetito. verum prouinciæ proceres è Catalaunis oriundi rebus Aragoniis fauebant: Regemque Aragonium ad id imperium capesendum litteris & legationibus prouocare non desistebant.

Bellum Lusitanicum.

CAPVT V.

NOVA ex Lusitania belli tempestas concitata inter Lusitanos & Anglos foedere facto, nitaque armorum societate, aduersus Castellæ Regem, propter ætatem iniuriæ opportunum (sic illi cogitabant). victoriæ præmiū Anglis proponebatur Castellæ imperiū, Lecestriæ Duci dotale. Lusitanum interceptæ regnandi spei dolor vrebatur: & Castellæ Regem tanquam impium auersabatur, ipse Urbani Pontificis partes secutus. Alfonso Gegionis Comes defectionis consilia agitabat. ex modicis sæpe principiis rerum maiorum euentus 30 pendent. fratris sanandi cura Ioannes Rex Ouetum in Astures abiit. Alfonso in eius se potestate fore dixit ficta voluntate, factione nondum satis confirmata. Senticam itum est, vbi bellici apparatus erant, militesque ex omni prouincia euocati conuenerunt. Almoda municipium Lusitaniæ, vicinum Mirobrigæ corona circūdatur. loci firmitas opponebatur, obsessorumque virtus. Dum obsidio ducitur, classis Lusitana trium & viginti triremium Duce Alfonso Tellio Reginae fratre Barcelosii Comite à sedecim Castellæ triremibus superata est. captæ viginti triremes, magnaque in iis Lusitanorum multitudo, præterea Dux ipse classis. ad totius belli summam magnū operæpretiū erat factum, parto maris imperio, terrore omnibus iniecto: nisi se Touarius Hispalim secundum victoriam retulisset: vnde Anglicæ classis 40 opportunitas Olisiponem appellendi. Castellæ Rex successu elatus, misso feciali ad pugnam prouocat, litteris in hanc sententiā datis. Scire se Edmundū Cantabrigensem venisse in Lusitaniā, fratris Lecestriæ Ducis vicarium: adiunctam lectissimam Angliæ pubem, si causa viribusque confiderent, pugna experirentur. se Almoda oppido capto, vitro venientibus occursum, progressurumque duorum dierum itinere. numina optimæ causæ affutura non dubitare. Ardebant Angli cupiditate dimicandi: sed equorum penuria, quos nondum Lusitanus contraxerat, certamen detrectarunt. feciali tantum vincula iniecta, in eo iure gentium violato. Castellæ copiæ propter anni tempus in hiberna deductæ, proximo salutis anno 1382. millesimo trecentesimo octogesimo secundo maiori conatu bellum repetituræ. Gegionis Comes rursus defectionis consilia agitans, Brigantiique se tenens, venia tamen à fratre Rege proposita, desertus à suis necessario ad officium rediit, Alfonso Dianii Comite sermonum inter fratres interprete: quem Castellæ Rex Magistrum equitum pridie Nonas Iulii creauit, more ex Gallia, atque Aragonia translato, nouo in Castella instituto Bini Marscali adiuncti Ferdinandus Toletus, Petrus Sarmentus Magistro subditi: ac fere iidem, qui Romana republica Legati vocabantur, aut castrorum præfecti. Præclara ingenia gloria ad bellum incitata: sapiensque Rex iis institutis honoribus rempublicam iuuare, atque illustrare cogitabat. Senticam, quo militares copiæ conuenerant, Pacem Augustam festinatum obuiam Lusitanis copiis, ea parte irruere parantibus, Helbesque duodecim passuum millibus progressis. E Lusitania tria equitum millia erant, iustus peditatus Cantabrigensis, tria alia equitum millia aduexerat, paremque sagittariorum numerum. In Castellæ castris equites

quites grauis armaturæ quinque millia erant, quingenti velites, pedites numerosi, quamuis rebus magnis idonei, multis bellis exerciti vincere assueti. eoque ardentiori pugnae cupiditate: prorsus ut Castellæ armis Lusitanam amentiam obrui posse considerent. regi tamē Castellæ, ut erat moderato animo, viam ineunda concordia tentare visum est, Aluaro Castrio caduceatore, Rerum humanarū inconstantia monet. Innoxia multitudinis sanguini parcerent. Victoriā haud multo minus luctuosam victoribus quam victis fore. magnas inter vtraque gentem, atque vetustas necessitudinis causas extare. rebus integris arma facile deponi: si ad manus esset ventum. quis exitus futurus esset neminem dubitare. Gloriam, imperium, nominis immortalitatem, concordia parari. Legibus, iudicioque quam martis arbitrio controuersiam componere, vtrique genti fore salutare. Longinquæ, & diuturnæ expeditionis tædere Anglos ceperat: tametsi Lusitani regni spes, victoriæ præmium proponeretur, Beatrice puella Lusitana, de cuius nuptiis toties licitatum est, Eduardo pacta Emūdi Cantabrienfis filio. Ex vtraque gente viri principes, pacis studio tenebantur. iis annitentibus conuenit tandem, ut Beatrix Ferdinando Castellæ Regis filio, rescisis prioribus pactis desponderetur. capti prælio nauali Lusitani, triremesque restituerentur. Angli Castellæ nauibus deueherentur in patriam. Graues eę conditiones Castellæ Regi, atque ignominiose videri potuerunt: sed quid ancipitem prælii fortunam experiretur? quid tantum luctū, tantamque cladem victoribusque ac victis in Hispaniam attraherent? & est nemo vsque adeo in arma promptus, ut non idem pretium quietis, quam periculi malit. obsides eas conditiones ratas fore Lusitano Regi dati, viri Castellæ primarii. sic ab armis eo quidem tempore discessum est atque à pugna temperatum.

Rex Lusitanus decessit.

CAPVT V I.

BREVIS ea letitia fuit, magnorum Principum funeribus obscurata. Ioanne rege in Carpetanos delato, Madritique ex morbo decumbente. Eleonora coniux Cuellare municipio in vltiori Castella decessit, ex partu filie haud diu future superstitis, tanto mariti, populariumque dolore, luctu, desiderio, ut tantum non memoriam consecrarent foeminae castissimæ, atque sanctissimæ. Corpus Toleti in Regum sacello sepultum est. Ea res Lusitano Regi nouorum consiliorum occasionē præbuit. missi legati, qui cœlibi Regi, quamuis geminae prolis parenti, florenti tamē ætate iuueni, Beatricem Lusitanam coniugem offerrent. Henrici ætas dum expectaretur, multos intercedere casus posse. regni Lusitani successionem, amicitiamque initam eo vinculo commodius firmari. Re constituta Helbes municipium, pace nuper constituta faustum, nuptiarum celebritati designatum. Fine anni hæc in Hispania agitata. Quo tempore Attica Vasconū & Aragoniorū armis tumultuabatur, de Athenarum atque Neopatriæ principatu contendentium. ductor Aragoniæ classis Dalmatius Rocaberti Vicecomes, cæsis, pulsisque Vasconum tota prouincia præsiidiis, eum principatū Aragonio Regi peperit. Raymūdus Villanoua Athenis cū iusto præsidio præfectus, in Sicilia nihil tranquilliores res erant. Artallus Alauona Mistretæ comes pro ea auctoritate quam habebat maximam, Regine coniugium ad suum arbitriū reuocabat: regnumque sui beneficii facere satagebat. Ioannemque Galeasum nondum Mediolani Ducem ex Insulibus eo consilio euocarat. Sed classe ab Aragoniis triremibus in ipso Pisano portu oppressa superioribus annis, Galeasi nauigatio impedita est. Siculis proceribus graue erat, tantum sibi Artallum sumere, ut plus priuatim ipse posset quā alii omnes. Guillelmus Mōcada, re cum Aragonio communicata, Catanam occulte ingressus Reginam Augustam suæ ditionis arcem mari deduxit, accessit Catalaunorum præsidium, Rogerio Moncada Duce ex Aragonia missum. Artallus furore percitus Augustam mari, terraque obsidione premebat. commodum Dalmatius ex Attica rediens periculo cognito, obsidionem dissipauit. Reginamque periculo exemptam, triremibus in Sardiniam aduexit. Inde in Hispaniam migravit. paternum Siciliæ regnum cum Aragonia, eius nuptiis tempore coniunctū.

50 Carolus Vasconis filius eatenus in Gallia detentus sublata discedendi libertate, regis Galli permissu tandem sospes in Hispaniā rediit: Pompelonemque tenuit ineunte salutis anno millesimo trecentesimo octogesimo tertio. Ioannis leuiri Castellæ regis, id gratiæ atque precibus datum est. beneficii memoria in iuuenis animo diuturna fuit. in Vasconibus festi celebresque dies aduentu Principis agitati. Rex ipse Vasconum cum ætate prudentior, prioris temporis errata melioribus actionibus castigabat, extant Pompelone aliisque locis, pia mutati animi monumenta. nā veluti numine irato piacula querenda existimabat: benefactis procurabat infamiam, quasi veneno multorum Principum salutem appetiuisset: Regis Galli, Ducum Burgundi, Bituricensisque. & Fuxensis Comitum. que siue vera, siue assumulata, quod magis credere iusat, iactata tamen in vulgus, magnam illi apud vtraque gentem inui-

1383

diarum conflagrunt. Nuptiæ Ioannis & Beatricis mense Maio, quo loco conuenerat, ingenti utriusque gentis lætitia celebratæ sunt: tamen Rex Lusitanus valetudine impeditus interesse non potuit. Alfonsus Gegionis Comes eodem tempore in Calæcis tumultuabatur, inquieto iuuenis ingenio. aduersus eum copiarum militares missæ. Rex Segobiam festinauit ad regni conuentus, veteri annorum computatione per Eras Cæsaris immutata Valentinorum exemplo, à Christi Dei ortu initio computandi sumpto, magis quam re alia memorabiles. Dum hi conuentus in Castella agitantur, in Lusitania quidem Ferdinandus Rex diuturna valetudine oppressus Olisipone decessit ad tertiumdecimum Kalend. Nouembris, ætatis anno quadragesimo tertio. regnauit annos sedecim, menses nouē, dies duos. egregius Princeps si dempta domestica intemperantia, ignominiaque, aliæ adspiciantur virtutes. sermone facundus, rerumque ciuiliū, magis quam belli peritus diuturna totius prouinciæ tranquillitate. Eius & Constatiæ matris corpora Scalabi in D. Francisci honestissimo loco tumulata sunt. In Sardinia autem quietæ res non erant. Hugo Arborea Mariani filius, paternas spes persecutus, haud minori ambitione regnandi, suorum cōiuratione ferro occubuit. omnes cruciatus adhibiti, quos ille perimendis hominibus exægerat, homo ferus immanisque, neque considerans, quantæ sint multitudinis vires malis exacerbatæ. Brancaleo Oria, cuius opera fidelis & præstans proximis bellis extiterat, pacandæ insulæ consilia cum rege communicaturus, in Aragoniam delatus quamuis fide publica, custodiæ est mancipatus: quod eius uxor Eleonora Arborea Hugonis perempti soror, virili animo fœmina, atque expedito consilio, correptis armis fraternam necem, paternumque imperium vindicatura, insulæ regiones peruaderet: oppida arcesque in deditiōem, qua vi, qua voluntate redigeret. Misus Brancaleo in Sardiniam, cum uxorem ad æquas pacis conditiones non perduceret, diu Calari substitit, erepta quoquam discedendi libertate. sic Aragonium imperium in ea insula nutabat. rege Aragonio aliis curis implicito, neque tempestiue eius belli defendendi cogitationes explicanti.

Castella Rex Lusitaniam adit.

C A P. VII.

FERDINANDI Lusitani Regis obitu noua atque internecina inter Lusitaniam & Castellam bella exstiterunt. plebs Lusitana mutationem Principum non ferebat: odio Castellæ uti in vicinis regnis fere consuevit: atque inter libertatem & licentiã incerta ex sua gente dari regem exoptabat. hæc pro se quisque, hæc in circulis, hæc viri, fœminæ, puerique iactabant. proceres Olisipone suspensis animis de republica consultabant. metus pro rege Castellæ. contra eum libido suadebat, pessimi consultores. Nullo consensu publico proceres quidam priuatum datis litteris Castellæ regem, ad regnum capeffendum inuicant, gratiæ nimirum aditum apud nouum Principem captantes. primus in eo numero fuit, ipse Auissii Magister natura, atque arte compositus, populi voluntatibus nondum conciliatis. male cogitantium conatus celeritate occupandi, mora conualuerunt. dum altercationibus consultationibusque tempus extrahitur, pulcherrima occasio elapsa de manibus est, non reditura amplius. Consultorum pars censebat expectandum, donec communis consensus populi, atque optimatum ad regni coronam vocaret. religio obiciebatur iurisiurandi. superiori fœdere Lusitanicæ procurationem, penes Eleonoram viduam fore, quousque ex Beatrice nata proles ad iustam ætatem perueniret pactum. Prudentioribus in ea rerum perturbatione, armis occupandum regnum videbatur: voluntate nihil facturos Lusitanos. vim adhiberi placebat. mediã viam tenere placuit, inepto atque incommodo utriusque sententiæ temperamento: ut Rex inermis præcederet, sequerentur armati. Guardix Episcopus, quæ olim vrbs Idigita fuisse creditur in finibus Lusitanicæ, in Beatricis Reginæ obsequiis erat, comes à patre datus, consiliorum omnium particeps. is sese intra urbem Regem accepturum pollicetur. sed erant in prouincia quorundam prauis conatus occupandi. Ioannes defuncti regis Lusitani frater, ex iustis nuptiis procreatus, in Castella profugus, metu tempestatis, quam in Lusitania viguisse dictum est, custodię traditur in arcem Toletanam, neque arte, neque obscure, nullum ob crimen. sed generis nobilitas, iuraque regnandi notabantur. Gegionis Comiti ad Montalbanum non procul Toletano iniecta vincula: quoniam ad officium toties retractus, turbida consilia agitare, atque datis ad Lusitanos litteris communicasse compertum erat. eius custodia Tenorio Præsuli Toletano commendata: eiusque iussu diu in Almonaciri arce detentus est. bona omnia fisco addicta. His rebus compositis Placentiæ Rex & Regina abierunt. inde in Lusitaniam festinatum. Idigitani sacerdotes cum sacris crucibus, infulisque venientibus obuii occurrere faustis acclamationibus, felix diuturnumque regnum comprecantes. arcis Præfectus restitit, quorsum commotæ res euaderent expectans: neque in alterutram partem se commouere certus, antequam Rex aduenteret. Olisipo sacramentum eius acceperat. auator Henricus Emanuel Ferdinandi regis auunculus Sintræ Comes: quod oppidum ad Tagrum montem

montem situm est. accessit Eleonoræ Reginæ viduæ consensus: ad compescendas procerū & populi voluntates studiaque, maiori opus esse potentia existimatis. Ex eo principio plebs tumultuari cepit: grassarique inter se. ex dis initium ab Andeiro Comite factum: quem in ipsa regia Auifii Magister obtruncavit. nimia Reginæ gratia, quam turpem consuetudinē plerique interpretabantur, exitium attulit. Efferata semel multitudine atque ad arma conternata, nullus modus, nulla reuerentia fuit. Martinus Olisiponensis Præsul intra templi turrim, ad quā confugerat, populi concursu periit (iniicere viro sacrato manus religio non fuit) nullo alio crimine, nisi quod in Castella natus, Ioannis regis partibus fauere visus est, turbida consilia detestari. Eleonora Regina in tanta rerum perturbatione vim verita, permissu Auifii Magistri vrbe egressa, Scalabim tenuit. præcipitibus vt assolet consiliis cuncta administrabantur, mole ciuilibus belli, tempestateque vrgente. Erat Auifii Magister ob multa ingenii bona, elegantiam, liberalitatem, comitatem populo æque, ac proceribus carus, acceptusque. dignus tantum, qui ex concubina ortus non esset. neque acceptum imperiū in quemquam grauius, aut seuerius, quam in semetipsū exercuit. Castellæ regi mite & tractabile ingenium, nisi iniuria prouocaret: sed sermo breuis, quo hominum voluntates maxime conciliantur: eoque eius facultatem facillimam homini voluit esse natura. Itaque simul in Lusitaniam appulit, & quorundam studia restinxit: aliorum animos auertit, gentis natura comis & priorum Regum familiaritate assuetæ. Idigita Scalabim itum est, Reginæ focus inuitatu, incunte eius seculi anno octogesimo quarto. Quingenti equites e Castellæ 1384.

la sequebantur, quantalibet virtute, parua tamen pro tantis molitionibus manus. verum Magister equitum, Toletanus Præsul, Petrus Mendoza Regis vicarii, eiusque iussu, rebus in Carpetanis præfecti, magnis delectibus in vtraque prouincia habendis, nouas indies cohortes submittebant. Exhausto ærario pecunia in stipendium redacta: ac thesauri Guadalupei templi ea tempestate celeberrimi, quos inde mouere religio erat, signa argentea, atque donaria conflata, ad tria circiter millia argenti pondo. male ominatum bellū vulgus interpretabatur: suumque templum Virginem turaturam, grauius à violatoribus piacula fore exigenda credebatur. tametsi Carolus Vasconis filius beneficii propinquitatisque memor, cum valida suorum manu auxilio festinabat. Aragonius annis grauis, & rerum suarum difficultate detentus, belli Lusitani spectator, quàm particeps esse maluit. Eleonora Regina vidua

tantæ rerum moli impar viribus & ingenio, Lusitanie procuratione genero cessit: magno dolore prouincialium Castellæ imperii iugum imponi, eo facto existimantium grauisimū seruitutiq; proximum. sic proceres, sic plebes priuatim, palamque conquerebantur, Magna pars procerum diuersas partes sequebatur. Castellæ regē Henricus Emanuel, Ioannes Texeda regii antea scrinii Magister, Petrus Pereira Prior Hospitalarius in Lusitania, in Castella deinde Calatrauæ Magister institutus, huiusque fratres Dieghus, atque Fernandus. Erant alii tota prouincia dispersi: ac præsertim regio, quæ Tagum inter Miniumque iacet, Castellæ regis partes secuta erat, Lupi Leiræ industria, qui quamuis in Calæcia natus, ei prouinciæ cum imperio erat præfectus. Alfonso Pimemtelius Brigantium dedit. Ioannes Portocarrerius Alfonso Sylua arces alias eorum fidei commissas.

40

Olisipo obsessa. CAP. VIII.

HACTENVS res Castellæ in Lusitania sine offensione processerant: magnaque spes erat vniuersam prouinciam voluntate in deditionem venturam. si bellum esset viribus impar, quamuis integris: nunc populus & proceres in factiones scissi erant, eoque opportuniore iniuriæ. breui tamen ea omnis spes euauit, versaque fortuna partium est: grauique documento sancitum. rebus sepe maius in vnius hominis prudentia, præsidium esse quam in viribus & potentia. Dolebant Lusitani recusabaturque externū Imperiū, Castellæ maxime, insito gentis odio, vt fere fit in vicinis regnis, quæ vna reliqua spes erat, Eleonoræ reginæ procurationem ablatam: contra quam superiori foedere erat cautum. Ioannem Ferdinandi regis legitimum fratrem Toleti victum esse, nulla sua culpa. nimirum hostis cum iure diffideret, vi & dolo opprimere innocentem Principem velle. Quod vnum supererat, ad Auifii Magistrum cunctorum conuersi animi. spes, atque opes Lusitanie in eo sitæ videbantur: hominē callido, altaque dissimulatione, versare multitudinis voluntates edocto. pollicetur ille suam operam: nullum laborem, nullum periculum pro communi salute recusare profitetur. Ioanni absentem imperium delatum. eius imago in vexillis prælata, ferro victi, quo maior populi commiseratio esset. Eleonoram Reginam imparem genere accusabant: sola corporis forma commendante, Acunii coniugio ablatam, in regiam contra auspicia irrupisse exitiū patriæ allaturam. filiam quasi stupro genitam à regni hæreditate excludi legibus. quod in

eius verba ante iurassent, id patris Ferdinandi voluntati datum: vnumq; ex omnibus, quæ constituisset seruandum non esse. Olisipone hæc consilia agitata: quæ vrbs à Castellæ rege maxime auersa erat. accessere proceres: sed principē auctoritatis locū Nunnius Pereira obtinebat, Prioris Hospitalarii filius, Bracarenfis Episcopi nepos, ceterū manu promptus, expedito consilio, præstanti vir ingenio, post victoriam Brigantinorum Ducum in Lusitania præpotentium conditor primus. Eo Duce valida Lusitanorum manus ad Castellæ fines euasandos præmissa. quod ad faciendam auctoritatem valere creditum est, si hostes vitro lacefferent. aduersus eos conatus, pars copiarum à rege obuiam missa ad Pacem Augustam pugna tumultuaria fuit. Alcantaræ Magister in conflictu cecidit. Ioannes Gusmanius Nieblæ Comes, Touarius maris Præfectus in fugā versi. magna clades, sed maior ignominia accepta. & ab eo initio, Castellæ res præcipitare cœperūt. Conimbrica Gonsalui præsidio tenebatur, Eleonoræ Reginæ fratris. spe eius vrbs potiundæ Castellæ Rex cū Reginis Eleonora Beatriceque festinauit. conatus inanis fuit, cum Præfectus à Castellæ rebus auersus in fide perstaret: eo maiore regis desperatione iraque. quod Petrus Regis ipsius patruelis, Friderico D. Iacobi Magistro natus, se in eam urbem intulisset, conscia vt creditum est & consilii particeps Eleonora Regina, pridem à genero alienata, rebusque Lusitanæ fauente. Mitti eam in Castellam, atque ad Tordefillam, honesta custodia detineri mandatū. quæ res populariū voluntates amplius exacerbauit. De Olisipone obsidēda deliberatio cœpta: cuius diuitiæ reliquā Lusitaniā vincebant, totius prouinciæ opib. in eam urbem auro atque argento congesto. Quibusdam propter vrbs firmitatem & amplitudinem fatuus fore videbatur, diducto in plures manus exercitu, qui iam numerosus erat, alias arces & oppida carpere. totius prouinciæ consensum, secuturos Olisiponenses: aut si resisteret, tum demum totis viribus impugnandos. vicit tamen ea sententia, quæ urbem nobilissimā, regni que caput petēdam diserebat. in vnius obsidione vniuersi belli summam verti. vastatis agris, oppidisque com pluribus in potestatem reductis, Olisiponem ventum est. castra ad eam vrbs partem posita, vbi Sanctorum cœnobium situm est. classis Hispali instructa, naues longæ tredecim, onerarię myoparonesque duodecim, in ostium Tagi fluminis inuecta, ad aduersam ripam com meatus ne ad obsessos inueheretur, intenta erat. In vrbe ampla, atque frequenti (& eo plerique quasi ad præsidium confugerant) annonæ difficultate laborari cœptum est, non tantum præsentis penuria, sed futurę metu, indies ingrauescentis. classis Lusitana. Portu vrbe prouecta, in qua triremes sedecim. octo onerarię erāt, per medios hostes inuecta quāuis trib. amissis, cōmeatus affatim intulit. sic repēte fortuna cōuersa est, & ex cæli insueti intēperie grauis & pestilēs autumnus, vires hostiū debilitauit. Actū de pace Petro Velasco caduceatore. is Ausii Magistrū facta conueniēdi potestate, alloquitur, si malorum quę futura erant, & periculi commemoratione moueretur. Imperandi dulcedine degustata, regni que spe propinqua, nihil pro sano facturum negat pacis vllam conditionem fore, nisi vni sibi Lusitanie procuratione permisa, donec ex Beatrice suscepta proles ad iustam ætatem perueniret. id populū, id optimates cupere: seque nisi concedatur, ciuibus de se optime meritis haudquaquam defuturum. regis plerisque grauis ea & infarsita militia videbatur, cum propinquis, necessariis, denique piis hominibus: & quacunq; ratione pacisci cum hoste cupiebāt. Pestis lues non modo in vulgus militum, sed etiā in Principes sæuiebat, absumptis duobus D. Iacobi Magistris Petro Fernando, & qui in castris successerat Messia; Touario maris Præfecto, Velasco: Sarmento, Toletq; Marescalis: ingrauescenteq; indies malo, ducenta in dies singulos funera in Libitina rationē veniebant: profusus vt extincta magna exercitus parte discedere ab obsidione necesse fuerit. Itaque Scalabi munita commendataq; Diegho Sarmento, qui fratris locum Marescali honorem acceperat, aliisq; præsidiis tota prouincia dispositis vno tempore classis Rexq; cum pedestribus copiis Hispalim discesserūt. grauis clades accipi potuit, si Lusitani discedētes insecuti essēt. à paucis modò integris deleri vniuersæ copiæ potuerūt. verum illi cautiore, neq; minoribus fracti malis, sese intra urbē continuerunt, satis profectū existimantes præsentis periculo ereptos esse, diuino potius beneficio, quā humano cōsilio. pro quo ad omnia tēpla insigni pōpa supplicationes habite, diuisq; immortalib' actę gratię. Quo tēpore Rex Aragonius à filiis Ioanne Martinoq; alienato animo erat, nouercali odio, arteq; circumuētus. sic fama ferebat, tamen in Ioannē maiore natu peculiaris caussa suberat: nuptiæ cū Violante Ioannis Biturigū Ducis filia, inuito patre, eoq; nullo principali apparatu festinata, repudiato Siculo cōiugio, quę honestissima cōditio erat. Ioānes Emporitanus comes Regis patruelis generiq; iuueni receptū in ditione præbuit. inde irarū causæ. filio ad patrē reducto Aragoniis armis Emporitanus petitus est: ablataq; ferme ditione vniuersa, quā amplissimā in Catalaunis obtinebat, ipse vix triremi Auenionē euasit, inde bellū suis & amicorū virib. ditionis recipiendæ studio reparaturus.

EMPORITANI Comitum fuga in annum salutis incidit 1385. Cuius principio magnis delectibus validæ copię à Castellæ rege comparatę sunt: classis instructa triremium duodecim, nauium viginti. verum omnia tardius opinione, votoque Regis administrabantur. quod ipse ex morbo grauissimo decumberet, salute à medicis desperata. eo maior sollicitudo inerat, maiorq; cupido belli instaurandi animum inuasit, quamprimum ex morbo confirmari cœpit. nunciatum erat, ab Scalabis præsidio Lusitanę militiæ Magistrum, eius cui à Christo nomen est, & Priorē Hospitalarium in cōflictu captos esse. sed quantū ex eo nuncio voluptatis, tantum mœroris incussum, cognito Auisii Magistrum Conimbricę Lusitanæ Regem fuisse salutatum. Concilio in ea vrbe coacto, de belli exitu deliberatio suscepta erat. Duce impigro opus esse, cunctis videbatur aduersus Castellæ vires, conatusq; sed nominis regii auctoritatem plerique adiungendam disputabant: vt maior iubendi atq; vetandi auctoritas esset: vnusq; imperio deuincti, cæteri in vnam defendendę reipublicę cogitationem ardentius incumberent. Regiam potestatem à multitudine exortam eius consensu commutari posse. Extare antiquitatis exempla multa atq; illustria. Defendendę libertatis ius, repellendęq; seruituris, omnibus à natura datū. Si legibus hostes siderēt, cur priores arripuissent arma, inita fœdera violassent? Illatā iniuriam viribus repellere, atq; armis nulli negatum. Aderant viri eruditi, qui id naturę legibus concessum, ciuili iure permissum multis argumentis confirmarent. Pars Beatrici regnum deferebat, iniquumq; fore affirmabat paterna hæreditate spoliari. meminisse se temporum quibus nati essent: meliorē rerum statum voto expetere, præsentē conditionem tolerare. Castellæ arma irritare fore temerariū, præsertim irritato conatu, exitio certo. Arma tenentibus æquas pacis condiciones haud denegaturos hostes. id priuatim, id publice satius extimare. Nonnulli Ioannē quāuis in Castella detentū, Regem iuebant: eius liberandi consilia agitent. sic paulo ante cōmuni consensu definitum. quid enim aliud illa vexilla designare? euenisse nihil cur recens instituta mutarent. Verū hæc sententia ab aliis explosa est. quid enim rebus præficerent, qui non Rex, neq; præsidium in periculo, sed tantum belli causa futurus esset? Eo maiori volūtate Auisii Magister Rex Lusitanæ proclamatur in D. Francisci, Aprilis quinto die, omniū qui aderāt cōmuni consensu. etiam qui diuersa senserant, ardentiori studio simulato in genua procumbere, dextram osculis fatigare, quo fidem nouo regi approbarēt. Responsum vatum & siderum motus referre. Infantem octimestrem Eboræ horum motuū initio, cunis assurrexisse, tertioq; Ioannem Lusitanæ Regem proclamasse. quod illi de Auisii Magistro interpretabantur, vt suis votis fauet nimium humana mortalitas. Ex eo die maiori conatu bellum gestum est, certiori præmiorum spe. vulgus ad noui nominis celebritatem erectum, insita à natura mortalium animis, cupidine rerum nouarum, odio præsentium. ea pars Lusitanæ, quæ Durio & Minio fluminibus comprehensa est, à nouo Rege expugnata. pars in fidem accepta. classis ex Bætica & Cantabria ad Olisiponē erat, maris imperio parto. agris illata vastitate, ciuibus timor incussus. ea res Lusitanorum conatus spesq; morabatur. Castellæ Rex Cordubæ se tenebat. Ineunte æstate Regina Abulam missa est oneri in bello futura, nulli commodo irritatis Lusitanorum animis, vincente reuerentiam fidemq; studio libertatis. dum omnes copię conueniunt, Tenorius Toletanus Pontifex Mirobriga iussus in eam Lusitanæ partem, vbi Viseum municipium situm est, validā suorum manum immisit ineunte mēse Julio. ii per agros & oppida spoliare, rapere, vi & stupris cuncta polluere, præda graues, atq; impedito agmine procedētes, aggressi Lusitani tumultuaria pugna vicere. Ceciderunt viri primarii. greges, spoliaq; ablata. Ex iis rebus cum spe victorię, animus Lusitanis creuit. bellum alternante fortuna, multis vno tempore locis gerēbatur. vbiq; direptiones, vastitates, rapinæ, miserabilis rerum facies. æstate præcipiti Mirobrigam Castellæ copię contractæ. Carolus Vasconis filius ex patria, quo se retulerat, breui aduerturus nunciabatur, cū valida suorū manu. In ea vrbe cōcilio aduocato, de belli summa cōsiliū initum. Pars totius certaminis aleā subire recusabat. Darent gentis furori, darent malorum poenitentię locum. Præclaros conatus confirmari mora, prauos debilitari: Lenti belli atq; diuturni malis Lusitaniam demandā, præsidiis tota prouincia dispositis, agris depopulandis. Superiori anno militiæ florē peste ad Olisiponē extinctū superesse Duces, iuuenes belli inexpertos. pecunię in stipendiū magnam inopiam esse. Omnino Regem à belli periculis eximendū neq; debere in hosticum penetrare, præsertim imbecilla valetudine. in vnus capite publicas & priuatas omnium fortunas, spesq; periclitari. Pars quibus ardentior animus erat, pugna decernere cupiebant, suorum vires efferentes, hostium eleuantes. Raptim ab illis delectu habito nomen magis exercitus, quam robur esse contractū.

neque permittendum, vt nouum imperium tempore confirmaretur. Arces & oppida, quæ in fide erant, deferri in periculo nefas videri. Hæc vicit sententia, in qua plus dignitatis inerat, in altera prudētiæ amplius: vti post fortunam belli intellectum est. Non semel nostri in hac expeditione peccarunt, numine à Castellæ rebus auerso. omnino manus Vasconum propediē affutura, fuerat expectanda. Ergo rebus constitutis, mota Miobriga castra. Cilloricum oppidum obfessum in ea Lusitanæ parte, cui Veræ nomē est, atq; in ditionem redactum. Conimbricæ suburbia combusta. Leiria quæ in Eleonoræ Reginæ fide erat, tentata. Ad Cilloricum testamentū à Rege Castellæ, incertos atq; inconstātes humanæ vitæ casus reputanti cōscriptum est, ad duodecimum Kal. Augusti. In eo testamento Viscaia atq; Molinæ principatus Regum Castellæ filiis maioribus additi sunt. sex tutores Henrico filio instituti, regni procuratores duodecim. de Regina socru, Ioanne, Dionysioq; Lusitanis, de filiis Petri Regis, ac Ferdinandi Castrii filio, qui vincti tenebātur, iure decerni mandatū. omisisset offensas, an dissimulasset breuitate vitæ in incerto fuit. multa alia tumultuarie sancita, vnde iurgiorum & contentionū copiosa materia exitit posteris. Lusitanæ copiar interim ad Tomarium oppidum erant, vniuerso prælio dimicare certæ. mota vtrinq; coniunctaq; medio ferme itinere castra. Lusitani priores loco restiterūt, à fronte quidem plano, ceterum ab vtroq; latere gemina atq; profunda valle muniti: equites duo millia ducunt, pedites ad decem millia. hostes multo ampliori numero, ad sex passuum millia castrametati in planicie æqua atq; patenti ex omnibus partibus. ipso peruigilio Assumptæ in cælū Virginis matris, copiar ad pugnam instructæ. In medio agmine Castellæ Rex erat, cornua ductare præcipui proceres iussi, inutilia pugnar propter interiectas valles. ex omni copia subducta manu præfectus Gonsalvus Gusmanus Alcantaræ Magister occulte circuire hostium tergum iussus est, vt quasi indagine cincti cuncti aut caperentur, aut perirent. tanta inerat fiducia animis, hostiumq; cōtēptus. Lusitani proter locorū angustiā duobus agminibus pugnare decreuerunt. in Priori Nunnius Pereira, in altero Rex ipse Lusitanus curabat. latera vtrinq; claudebat equitatus. eo ordine acies promotæ ferme ad teli iactum. consistebant Lusitani de suo loco pugnaturi. tunc de pace à Pereira, quem paulo antea Magistrū equitū crearant, appellati aduersarii. Missis viris primariis, dū altercationibus tēpus extrahitur (industria vt postea creditū est) nullo fructu: inter Castellæ Duces de pugnar conferendæ ratione, magna sententiarū varietate disceptabatur. Pars laceffendos hostes iudicabat: alii nisi æquo loco detrectabāt certamē. neq; Ioānis Riæ pro Rege Galliar legati, Castellæ castra secuti prætermittenda oratio est, propter insignem hominis septuagenarii prudentiā, auctoritatemq; Hospes, inquit, atq; externus, cui audire equius erat, cōsiliū tamē iussus do, si proficuū vtimini, si ineptū parcite. Meo in vestrā nationē studio beneuolentiæq; venia dāda, atq; huic ætati, in qua nulla arrogatiæ, aut leuitatis suspicio subesse potest: eaq; omnibus bellis, quæ in Gallia gesta sunt exacta, diuturno vsu didici: nulla re magis in bello peccari, quā acie ad pugna perperam instruenda. locum eligere, tempusq; acies competenti ordine explicare, easq; opportunis subsidiis firmare, magnorum imperatorū partes sunt. sepiusq; arte victoria, quam viribus & potentia paratur. Nunc hostes quamuis minori numero, & vt nonnulli ante me verbosius disputarūt, nulla virtute, loco tamē muniti sunt: cornua nostrorum nulli vsui futura: diei tēpus in vesperam extractum: milites in eodem vestigio herentes, labore itineris, armorumq; pondere fatigati: potus cibiq; nihil sumtum, quod procul sint castra. Censeo, igitur à pugna abstinendū censeo: perstandumq; in acie. si hostes inuasērint, æquo loco pugnabimus: si detrectarint certamen, noctis superuentu & nostri corpora curabunt, & multos ex hostiū castris dilabi necesse erit, commeatu in hunc tantū diem parato, collectitio exercitu. & sunt tenebrę pudori inimicę. luce à virtute secernitur ignauia Ipse sane quodcunq; tandē consilium Rex ceperis, periculi particeps esse non cuso. sed nisi audaciā frenatis, vtinam falsus vates sim, luctum, ignominiā, exitiū vobis, non miniq; vestro sempiternū, haud dubium comparabitis. Hęc placebat regi sententia: sed iuuentæ ardore proceres quidam morę impatientia, ne dato quidem signo, in hostium agmina incurrunt feroces, formidabilesq; secuti sunt ceteri, vti par erat, ne primos in periculo desererent. Pugnatum, vt de regno acriter. Castellę milites regni iniuria intercepti dolor stimulabat. Lusitanos libertatis studiū incitat, ipsa morte durius extimantes à Castellę Rege & magistratibus iura petere. Missa inuicē pila: cōsumptisq; telis omnibus, districtis gladiis res geritur. multū effunditur sanguinis. conferti equites, peditesq; dimicant, non timidus, non ignauus cessat. in eodem vestigio stant, mori aut interimere cōtendentes. Castellę Rex sella sublimis propter valetudinem gestabatur, magnū suis incitamentum. Hostium prima acies loco mota respectare fugam. cum Lusitanus cognito periculo agmen secundum promouit. Ego ego Rex sum, contenta voce inter phalanges ingeminans. quo ruitis milites

milites? quæ causa trepidationis? Fugæ locus sublati, circumfusi vndiq; hostibus. nisi in dextra, salutis nulla spes est. An excidit pro patriæ incolumitate, pro libertate, pro liberis, pro coniugibus esse certamen? Castellæ nomen penes hostes est, non vires, robore exercitus proxima peste consumpto. An tyronum primos impetus nõ feretis, spolia potius ad bellum, quam arma viresq; ferentiũ? Ponite ante oculos luctum, calamitates, ignominia, quæ victis accidere necesse est: ac illud prouidete, ne mihi imperiũ ad ludibrium dedisse videamini. His hortationib. nutantes milites confirmati. restituti ordines. momentoq; temporis, versa prælii fortuna. Castellæ copiarũ suorũ præsidio destitutæ, cæduntur magna strage. nobilissimi Duces in oculis sui Regis trucidati aduerso corpore omnes. ipse veritus, ne viuis in hostium potestatem veniret, in paratum equum imponitur: è pugnaq; educitur. ceteri in fugam versi. Cædes magna fuit. decem millia ceciderunt. in hoc numero promptissimi quique, nobilissimiq; viri. Petrus Magistri equitum filius. Ioannes Tellio genitus, Ferdinandus Sanctio, vterq; Regis patruelis. Dieghus Manricus Castellæ Antelatus, Carrilius Marscalus, Ioannes Touarius maris Præfectus, in patris locum nuper creatus, Petrus Mendoza regiæ Magister. è Lusitanis, Ioannes Tellius Reginae auunculus, Pereira fratres Petrus Calatrauz Magister, Dieghusq; Castellæ partes eo bello secuti. præterea Ioannes ipse Riapro Rege Gallo legatus, indignus ea calamitate. multi noctis superuentu seruari, pars ad Alcantaræ Magistrũ peragit: qui fuis fugatisq; cæteris loco se aliquanto tempore tenuit. pars ad Carolum Vasconem sese recepit, diuersa parte prædas agentem, quoniam regia castra consequi non sperarat. Alii qua data cuiq; fugæ via est, dissipati abiectis plerique armis, in Castellæ fines aufugerunt. Lusitanis incruenta victoria non fuit. quidam ex eorũ numero ad duo millia desiderata ait. Rex Castellæ, cõtinuato tota nocte itinere, vincente valetudinẽ metu, quatuor & quadraginta milliũ cõfecto itinere Scalabim tenuit. inde proximo die auctariũ nauigiũ nactus Olisiponem secundo flumine abiit: classeq; discedere iussa, Hispalim tandẽ incolumis appulit in atrata lugubriq; veste, totius ciuitatis luctu admixto lætitiæ ob Regẽ è periculo seruatũ. Hæc est illa memorabilis pugna inter Castellã & Lusitaniam cõmissa, cui à vicino pago Aliubarrotæ vulgo nomẽ est celeberrimæ. Victoriæ memoriã gens Lusitana anniuersariis sacris Olisipone instaurat, sed peruigiliis, & Bacchanalibus magis, quã Christianæ disciplinæ simili lætitia. Orator è suggestu declamãtis in morẽ, in Castellæ ignauia inuehitur. Lusitanorũ virtutẽ effert, præclaraq; facta: ac ne à verborum obscenitate nonnunquã abstinet. Cõsequitur magnus astantiũ risus, plaususque. turpe dictu: sed dãda venia ob partã retẽtamq; eius prælii euẽtu, patriæ libertatem. Castellæ homines non virtute hostiũ, sed suorũ lassitudine ignominia acceptã vulgo aiũt. vim numinis persuadẽt alii, cõtra quam nulla potẽtia satis est. Virginẽ Matrẽ à Guadalupe tẽpli spoliatorib. eas habuisse pœnas. Omnia ex eo tẽpore victori in Lusitania procliuia fuerunt Scalabis, Brigantiũ, aliarq; arces & oppida, pars vi, pars voluntate in ius, ditioneq; venerunt. regiũ nomen sibi, & posteris stabile, perpetuũq; fecit. Rex Aragonius graui ex morbo ad Figueras oppidũ decumbebat, ætate grauis, corpore multis laboribus fracto: sed recuperata valetudine Ioannẽ filium abalienauit. iniectam ab vxore magicis sacris amentia vulgus interpretabatur. excedit ille curia militesq; ex Gallia euocat, sibi & Emporitani Comitibus rebus præsidium. à patre regni procuratione spoliatur. In Aragonia vti superius est indicatum, magistratus veteri instituto est, quã Iustitiam Aragonia nominant, legũ libertatisq; præsidium certissimum, ne à Regibus opprimatur: nam quasi tribunitia intercessione omnem iniuriam prohibere, & plebis atq; optimatum commoda tueri consuevit. Hunc Ioannes regni procuratione exclusus adit: paternas iniurias, Reginae insidias conqueritur: impetratque, vt eius auctoritate quousque causa diiudicata esset, in pristinum dignitatis locum reponatur. Verum hæc hoc ipso anno inchoata, proximo perfecta sunt. ad Castellæ res referenda est oratio.

50

Lusitani Castellam inuadunt.

CAPVT X.

IN ipso acceptæ cladis luctu, Castellæ Regi, atque proceribus nouus exoritur metus. Varios atque ancipites rerum humanarum casus considerabant. fortunam vbi semel mota est non vno gradu consistere. Lusitani feroci homines ingenio vrgere victoriam destinantes, primũ legatione missa in Angliam, Lecestriæ Ducẽ ad belli societatem inuitant; victoriæ præmiũ Castellæ regnum futurum: hostium gemina clade vires fractas, ignominia debilitatos animos. insistendum spei, neq; prætermittendam occasione proteruæ gentis domandę. Deinde correptis armis Rex ipse Lusitaniam omnem peruadit. equitũ Magister cum delecta manu in Batiæ agros populabundus incurrit, antequam Ducibus au-

ctoritas, militi fiducia rediret. denuo hostes opprimi posse confidens. Obuiam missi Munitius D. Iacobi, Gonsaluus Gusmanius Calarrauz Magister, Niebleq; Comes. ii collectis reliquiis superioris naufragii ad Vallem viridem (pago id nomen est) hostes minori numero quasi indagine claudunt. eo etiam loco auersa à rebus Castellæ fortuna fuit. in supremo discrimine trepidos, fœdusq; orâtes Lusitanos, Munitii Magistri inopinatus casus eripuit, initio conflictus confesso equo perempti. quo casu percussii alii, pugnam quasi male ominatâ exhorrentes destiterunt. Itaq; Lusitani incolumes in patriâ recesserunt diuites præda, latiq; merces operæ Nunnio Gonsaluo Pereiræ Barcelosii comitatus fuit. in occisi Munitii locum Villagarfia D. Iacobi Magister est institutus. Belli Anglici tempestas supererat. ea Castellæ Regi prior quam vindicandi iniurias cura erat. Hispali ad regni conuentus Vallisoletû contendit. profequitur Carolus Vasconis filius bello bonus, officio in leuirum Regem pius, gratusq; noui delectus, atq; maiores quâ antea habentur. externa auxilia cõquiruntur, pecuniaq; in belli vsus, cuius maxima difficultas erat. in Galliâ, vbi præsidium certissimum fore rebus asperis iudicabant, missi legati, viri nobilissimi Lutetiæ dato senatu, in-

1386. eunte anno M. CCC. octogesimo sexto patriæ calamitatem lugubri oratione exposuerunt. Nouam ex Anglia impendere tempestatem, nisi excitatam flammam oppressissent, ingenti mox incendio uti in coniunctis ædibus arsuram primum Hispaniam, deinde Galliam. Dolere se quod oneri toties esse cogerentur: cum nulli vsui ante fuissent, certe exiguo, quoniâ ita res tulerunt. sed Castellæ regnum Galliæ beneficium Henrico patri collatum, debere ipsos in filio tueri. Non de sociorum iniuriis. de ditionis parte certamen esse: sed de dignitate, libertate, animaq; victis nihil reliqui futurum. Galli proceres qui aderant promptissimis animis Regi amico & fœderato opem ferendam decernunt. auxilia destinata, duo equitû millia Duce Ludouico Borbonio, Galli Regis auunculo, centum millia Francorum in prima stipendia. additumq; nisi ea præsidia bello defendendo satis essent, Regem ipsum cum Galliæ copiis omnibus & viribus auxilio venturum. Venerunt à Clemente Pontifice litteræ, quibus amici Regis casum solabatur ex diuinis libris, atq; antiquitate accommodatis exëplis. Petrus Regis patruelis, quem ad Conimbricam defecisse dictum est, & inde exul in Galliam abierat, data delictorû venia rediit in patriâ. Exigua hæc præsidia rebus asperis, ac propemodû deploratis erât. sed mora, qua nihil fuit salutarius, cicatrix obducebatur. Lusitanus Rex Cauria in Vectonibus obsidione têtata, nouo inuecto ab hostibus præsidio victoria desperata in patriam cû præda rediit. Ex Anglia Lecestriæ Dux classe vectus in Brigantinû Calæciæ portû (quæ hodie Corugnia est) ad octauû Kalend. Augusti, sese intulit. mille quingenti equites erant, pariq; numero sagittarii. exigua manus, sed multum momenti allatura, si sese Lusitanis adiunxissent. primo aduëtu sex Castellæ triremes in ipso portu sunt captæ. oppidû expugnari non potuit, eximia Andradæ Præfecti virtute fideq; defensum. Ea mora non ad eius modo expugnâdi oppidû, sed ad totius belli summâ pertinuit. quædâ tatum in Calæcis oppida capta, ipsaq; Compostella p̄uinciæ caput dedita: vim verita, an rerû nouarû studio incertum. nonnulli certe viri primarii eo tractu Anglis sese adiunxerunt, rebus mutatis maiora præmia sperantes. Lusitani Regis inuitatu in Lusitanâ Lecestriæ Dux abiit. ad Portû urbē, quo Durius in mare illabitur, Principû colloquium fuit Lecestriæ & Lusitani. Venerât ex Anglia, Cõstantia Ducis Lecestriæ vxor, Catharina filia Constantiæ, præterea dux priuignæ ex priori mariti coniugio, Philippa, Isabellaq;. De summa belli in eo congressu consultatû, sancitumq; ut iunctis viribus Castellâ inuaderent. victoriæ præmiû Anglus Castellæ regnum, cuius iam nomen & insignia vsurparat: Lusitanus vrbes quædâ & oppida ferrêt, de alieno inter se munifici. Cõcordiæ vinculû. nuptiæ Philippâ inter & Lusitanû pactæ, cœlibatus legis modo venia ab Urbano Põtifice esset, cuius religione alitricus erat Lusitanus, ad instar Calatrauæ militû homo religiosus. Castellæ res periculo proximas Diui indigetes Hispaniæ tutati sunt magis quâ vlla humana industria. tamen si sese Castellæ Rex Zamoræ tenēs, in omnes p̄spiciebat partes: noueq; indies ex prouincia Galliâq; copiæ aduentabât. Legionem in quâ primus impetus futurus erat valido præsidio muniendâ curauit, Ioâni Mârigo Cõpostellano Episcopo ea cura demâdata. sed locis natura grauibus, pestilentiq; anni tẽpore morbii inter Anglos vulgati. vnde crebrę mortes, tertiâq; copiarû pars extincta est. præterea commeatus, aut pabuli caussa palâtes per agros, vagosq; interceptabât oppidani, (nam pars maxima in fide perstitit) quę priori peste grauior pestis fuit. ego reliquum estatis nullo magno opere pretio consumtû, nisi quod legationes inter Principes missę sunt, fecialis ab Anglo nisi regnû redderetur, bellû denũciaturus: à Castellæ Rege viri primarii, in quibus Serranus erat Guadalupeus Prior, eo templo recēs Hieronymianis cõtributo. ii Aurię, vbi se hostis tenebat, causas explicarunt, cur Ioannes iure Rex esset, Constantia paterna hereditate excluderetur. Sanctii neptis eius cui regnum per vim occupati

Alfonſus pater cognomento Sapiens iure paterno maledixerat, & quaſi impium erat execratus, Cerdis ſucceſſionis iure reſtituto: vnde ipſe materni generis originem duceret. de iniuſtis Padillæ nuptiis mentio nulla. credo vt inter ſe vitium generis condonarent. Hæc palâ conſilio aduocato explicata ex arcano Prior Guadalupeus optimum fore ſui Regis verbis denunciavit, Catharinam Conſtantiæ filiam Henrico iungi, Caſtellæ iuuentutis Principi. ſic vtriuſq; familiæ iura connubii lege firmari, atq; in vnum coaleſcere. id publice, id priuatim conſilium ſalutare fore. Gratiſſimū id Anglo fuit, honeſtiſſimaq; pacis cōditio viſa. tamenſi, re nondum matura aliud præ ſe tulit: coramq; niſi regnum reſtitueretur bello ſe temperaturum negavit, neque aliam pacis conditionem fore reſpondit.

Trium Regum obitus.

CAPVT XI.

10
20
30
40
50
Sic res in Caſtella erant, vt in malis conditione tolerabili. quod non eſſent, continuo oppreſſi in præſens lætitia, in futurum ſpes, poſſe inclinata reſtitui: minusq; iam terroris ab hoſte erat. Regionibus diſunctiſſimis continuata ferme trium Principum funera. in Hūgaria Caroli Neapolitani pridie nonas Iunii, ſecuri in caput inſecta. Pompelone Caroli Vaſconis eo nomine II. ipſis Kalend. Ianuarii principio anni 1387. tamenſi de anno variant auctores, & nonnulli ſuperiorem adſcribunt. ſed quoniam die Martis deceſſit diuerſam opinionem ſequamur neceſſe eſt. Vixit annos quinquaginta quinque, meſes quatuor, dies duos & viginti. regnavit annos ſeptem & triginta, meſes duos, dies quinq; & viginti. Corpus in eius vrbis æde maxima tumulo eſt compoſitum. Rex Aragonius Petrus eo nomine III. quarto poſt die Barcinone deceſſit, annos natus ſeptuaginta quinque, regni anno quinquageſimo primo expleto, minus diebus decem & nouem, in exiguo & debili corpore, ardenti vir ingenio, ambitione maxima. omnia ad decorem imperii eo Rege comparata: vnde Cæremonioſi nomen. ſuis copiis cum opulentis Regibus bella geſſit: ſepeq; violentiam fortunæ excelſo animo toleravit. litteras, litteratosq; coluit, Aſtrogia impenſe deditus, atq; chalchymia metallâ commutare arte profitenti: ſi ars eſt, & non otioſorum potius & vaniſſimorum hominum præſtigia. Corpus Barcinone primum ſepultū: deinde Populetum, vt ipſe teſtamento mandarât, tranſlatum. Neapolitano Regi ampliſſi
candi imperii cupiditas exitio fuit. ab Hungaris proceribus ad regnum eapeſſendum Ludouico Rege defuncto, iure propinquitatis euocatus, atq; ab Elifabetha Regina vidua benevolentia ſimulatione ſplendide acceptus, Budæ in conuiuio atq; inter pocula ipſuſmet fraude perimitur, hoſpitii iure violato, Mariam filiam paterna hæreditate excludi dolentis. Vxorem habuit Margaritam Ioannæ minimam ſorem Neapolitanæ Reginae (Ioannam alteram huius Caroli ſorem, Ludouico Vaſconis fratri nupſiſſe dictum eſt) ex ea liberos ſuſceperat Ladislaum, Ioannāq; deinceps Neapolitanos Reges, ætate ſexuq; inualidos. vnde noui in Italia motus, bellaq; internecina extiterunt. Rex Vaſco ſuperiori tempore lepre contagione ita laborare cœperat, vt corpus depaſceretur vreretq; iuſtas cælitum iras vulgo homines interpretabantur, ob ea quæ impie & crudeliter geſſerat feroci, auaro, crudeliq; ingenio, præterea immenſa libidine. Inde fabulam ortam exiſtimo, horrendo vitæ exitu ſemiuſtulatam deceſſiſſe, lecti cortinis forte incenſis, linteisq; quibus corpus erat inuolutum auide concipientibus flammam: quod ſulphureis balneis & fomentis medicorū iuſſu curaretur. Filia ſane natu minima, cui Ioannæ nomē erat, Ioāni Mōrtortio Duci Armarico pacta de meſe Septembri ad ſponſum nauigarat: puella auis, atq; atavis nobiliſſima, prole deinde numeroſa felix Ioannē, Arturū, Guilhelmum, Richardū, filias tres viro peperit: eoq; defuncto Hērico Angliæ Regi nupſit annis conſequentibus. Succēſſit defuncto Vaſconi filius cognominis, ea tempeſtate Caſtellæ Regi aſſiduus: vnde paterno obitu nūciato in patriā accurrēs, parentis manibus iuſta perſoluit. mox in procerum conuētū, Clementē eo nomine VII. iuſtum videri Pontificem pronunciatum. quod eatenus Aragoniæ exēplo factū non erat, incertis ſuſpenſisq; Principū & populi animis. Regū Galliæ atque Caſtellæ gratia id dari viſum eſt, potius quam ad veritatis, atq; æquitatis regulā ſatis expendi. & ex
tabat à Caſtellæ Rege nouum beneficiū, redditus Vaſconi arcibus, quæ in ditione eius Caſtellæ præſidiis magno numero obtinebātur: pecunia etiam, quā pater magno pōdere mutuum acceperat, cōdonata. Erant etiā à Gallo & Anglo multa oppida & vrbes, quæ in Nortmannia, aliisq; locis occupata erāt, recuperanda: eoque honeſtiſſimæ legationes ad vtrūq; Principem miſſæ, in magna prouentus ſpe. ſic inter ſe Principes officiis, & beneuolētia certabāt, quæ pulcherrima contentio eſt. & paſſim nouo Principi fauebatur, propter morum integritatem, facilitatem ingenii, atque liberalitatem, nihil denegantis quod dono dignū eſſet ad cætera quibus nemo ætate inſtructior Princeps fuit, cōgeſtis omnibus à natura

1387.

fortunaq; bonis: eoq; patri dissimillimus, vnde Nobilis cognomentū factum est. Ex vxore Eleōnora Ioannam, Mariam, Blancam, Beatricem, Isabellam: præterea Carolum, Ludouicumque in minori ætate defunctos genuit, furto Gotifredum Marefcalum Correfumque Marchionem futurum, Ioannam, quæ Eneco Stunicæ viro nobilissimo nupfit. Aragoniæ regnum post patris obitum, Ioannes Princeps suscepit, modesto, mitique ingenio, nisi iniuria naturam corrumpere. decubuerat is paulo ante Gerundæ ex morbo grauissimo, desperata propemodum valetudine. ex quo nondum plane confirmatus, neque paterno funeri interesse potuit, neque regni curam suscipere: tamen si respublica commota vehementer erat, Sibylla Regina vidua, fratresq; Bernardo aliisq; viris primariis in fuga captis, qui metu noui Regis suæ salutis consuluerant. Magicarum cantionum, iisque virum contamina- se crimen Regiæ impositum, Iudæi cuiusdam indicio haud satis idoneo (sic visum est.) de consciis quæstiones tormētis habitæ, atq; sicuti de manifestis rerum capitalium supplicium sumptum. Regina eiusq; frater conseruati. tamen si bona eorum nouæ Regiæ addicta sunt, leui compensatione annui vectigalis, vnde Sibylla vitam sustentaret. Rege restituito, nihil prius quàm de Pontificum dissidio actum, vti moriens pater testamento sanxerat diris execrationibus, nisi esset obtemperatum. Barcinone in Episcoporum & procerum conuentu agitata causa, diu multumq; Fundana comitia præferenda videri, pronunciatum pridie Nonas Februarii. Ergo Clemens omnium ordinum consensu atq; lætitia, Pontifex saluatur. sic Hispaniæ multo maxima pars eius auspicia sequebatur: nouisq; accessionibus factio ea vehementius confirmabatur. Petri Lunæ Cardinalis Aragonii, qui à Clemente Legatus in Hispaniâ agebat, diligentia, & auctoritate res ad exitum perducta. Ioanni Emporitano ob memoriam amicitia, quæ illi cum nouo Rege fuerat, in patriam reduci, melioraq; speranti vincula Barcinone iniecta. sæpe apud Reges magna merita leui offensione inducuntur, officiorum obliuione parata. Gallica arma commouisse crimen obtendebatur. De Sardinia motibus pacandis, quod sæpe ante tentatū erat, nouo conatu speque agratū. & erant Sardi diuturni belli malis domiti. duroq; seruitutis iugo oppressi, finem calamitibus orabant. Semen Arenosius ea re insulæ pro Aragoniis Præfectus, cum Eleonora Arborea, viroq; Oria foedus ea conditione sanxit: vt Arboreæ principatus illis, Mariano filio, & posteris integer esset. de oppidis controuersi iuris, dati partium consensu iudices disceptarent, atq; statuerent. quæ eorum armis & præfidiis occupata tenebantur, ad regiam conditionem redirent. sic in præfenti discessum ab armis est.

Pax cum Anglis facta.   C A P V T   X I I .

IS D E M diebus bellici apparatus, motusq; graues Lusitaniam inter Castellamque erant. Beneuentum Angli equites sexcenti, parique numero sagittarii, reliqua multitudine peste consumpta, è Lusitania duo millia equites, pedites ad sex millia inuadunt: incensibusque prohibiti ab Aluaro Oforio Præfecto, leui pro munitione commisso certamine oppidum obsident. ignobilia circum oppida capiunt. Rex Castellæ superiori clade cautior in proposito totius certaminis detrectandi perstabat. Sic nullo magno operæpretio duo menses exacti sunt. quo spatio pestis lue nondum plane sedata & denuo resumente vires, præterea inopia commeatus, qui in loca tuta collatus erat, reliqua de industria corrupta, cum tanta vno tempore difficultates premerent, copiæ Anglicæ Lusitanæq; qua parte Merobriga sita est, sese in Lusitaniam contulerunt. Milites moræ impatientia, quibus in temeritate spes, cædes, & vulnera prædæ auiditate pensantur, iniecta inter Principes pacis mentione, minori studio gerebant arma. metu depulso Gallica auxilia serius quam opus fuisset aduententia, à Castellæ Rege dimissa sunt, stipendii parte in pecuniâ, parte alia in nominibus persoluta. Caduceatores ad Anglū in Lusitaniâ, de pace continuo missi, ad Troncosum oppidū mandatis expositis, mite, ac temporali locoq; cōueniens respōsum tulere. tēdebat Anglos infaustæ militiæ: patriq; desiderium vrgebat. nuptiis Henrici Catharinæq; quam vnicam Lecestriæ Dux ex Constantia filiam haberet, victoriæ fructū compendio breui redire, nē spe Castellæ regnum. Ergo ex nuptiæ in primis pactæ. dos puellæ dicta Soria, Atensâ, Almansū, Molina. matri Caraca in Carpetania: Medina Cæpestris, Olmedū in vltiori prouincia. Sexcēta francorum millia certis pensionibus numerāda erant. præterea dum Lecestriæ Dux vxorve Constantia viuerent, quadraginta francorum millia annua promissa sunt. Hæc summa foederis fuit Lusitano ingrati. qua causâ Portu vrbe solutes Angli, Baionā in Tarbellis tenuerūt irati Lusitano regi, quod festinatis nuptiis, nōdū voti religione exolutus despōsam sibi Philippā toro iūxisset. Simul Angli è Lusitania discesserūt, omniaq; in Calæcis oppida, quæ fuerāt primo aduētū occupata ad pristina Castellæ ditionē redierūt. pccatis qui defecerāt, venia data. prouinciæ magna ex parte restituta trāquillitas, metus depulsus.

missi denuo Baionam, vt conuenerat, legati fœderis conditiones retractaturi, sacramento-
 que inuicem reddito, acceptoq; firmaturi. Pecuniæ à popularibus cogendæ præcipua dif-
 ficultas obiiciebatur, multo maioris, quam pro eorum facultatibus. eo studio Viruescæ in-
 sulte salutis anno millesimo trecentesimo octogesimo octauo conuentus generales ex
 vniuersa prouincia agitati. locorum propinquitas inuitauit, & quoniam Burgi vrbs, aliaque
 circum oppida, pestis contagione laborabant. In iis conuentibus institutum vectigal est, e-
 ius summæ redigendæ gratia: à quo neq; viri sacriati, neque ingenui immunes essent: neque
 videbatur iniquum, quoniam de communi omnium libertate agebatur, communi sub-
 sidio reipublicæ opitulari. Sed ab eo initio ius libertatis imminui optimates conquerebatur,
 nihil non aufuri per desperationem. quæ tandem sententia valuit: decretumque inductū.
 Soluta conuentu ad Calagurrim Regum Castellæ & Vasconis congressus fuit. Rursus Na-
 uarreti, eorum Principum colloquium habitum, Eleonora Vasconum Regina virum co-
 mitata affuit: eiusque permissu in Castella permansit, valetudinem qua diu aduersa confi-
 etabatur. natiuo cœlo, quod præsentissimum remedium esse consuevit, curatura. Catharina
 Lecestriæ Ducis filia firmato inter Principes fœdere, in Hispaniam missa, Palentiæ propter
 vrbs amplitudinem, subiectique agri bonitatem, sponsalia regio apparatu celebrata sunt.
 decimum ætatis annum Henricus agebat, Catharina annos decem & nouem nata erat. vt
 Asturum Principes vocarentur datum, more ex Anglia translato: vbi Regum filii maiores,
 Walliæ Principes nominantur. quod ab hoc initio susceptum ad nostram ætatem conser-
 uatur, vt Castellæ Regum maiores filii, Asturum Principes sint: quibus annis consequenti-
 bus Vbeda, Biacia, Illiturgisq; sunt adiectæ. Pace ad hunc modum inter Castellam & An-
 gliam constituta, Constantia puellæ mater, regio iam nomine abstinens, permissu Castellæ
 Regis Medinam Campestem ad eum mense Augusto venit. benigne acceptæ, officiisque
 omnibus, vti iura propinquitatis, & amicitie nuper inite postulabant, cultæ ad pacta oppi-
 da Opta vrbs adiecta est, vnde annui redditus ampliores suppeditarent. præcipua liberalitas
 sed regni amissi, compensatio non magna. Inter Regem & Lecestriæ Duce munificentie
 certamen erat. aurea cœrona eximii decoris pretiūq; missa abs Lecestriæ Duce. addita mu-
 neri verborum gratia: regni iure abdicato, corona etiam quam suo capiti pararat, cedere.
 Pactæ pecuniæ conquirendæ ratio excogitata. conuenit vti priori decreto rescisso, in quo
 tantum offensionis erat, summa ea per familiarum capita, mutui nomine imperaretur, eo-
 rum qui ante ea tempora in ærarios relati essent. ingenuis, virginibus, matronis, viris sacra-
 tis immunitas conseruata. Constantia incunte salutis anno millesimo trecentesimo octo-
 gesimo nono possessionem Caracæ vrbs sibi attributæ adiit. Rex Madriti restitit. Quo tē-
 pore à Lecestriæ Duce de mutuo colloquio, ad Cantabriæ Aquitaniæque fines, per legatos
 appellatus primū venturum se dixit: eaque voluntate Burgos sese reulit: vbi ieiunii tēpore
 quod ritu Christiano obseruatur, ex morbo decubuit. spatio temporis interiecto sententia
 mutata. tamen Victoriæ accessit, vnde Constantia ad virum dimissa erat. Legati Petrus
 Aiala, Vxamæ Episcopus, Fernandus Illesca, qui ex ordine Franciscano, Regi à sacris con-
 fessionibus erat, Lecestriæ Duce conuento Regis valetudinem nondum plane confirma-
 tam, annique tempus excusarunt: Pyrenæi iuga niuib; impedita, gelu rigentia fore supe-
 randa. hæc species obtenta. ex arcano colloquio Rex detrectabat, quod Lecestriæ Duci
 propositum esse cognouerat, eum à Gallica amicitia distrahere. parque periculum offere-
 batur. siue Principi recens fœderato, aliquid coram negaret: siue annueret, iniquissimo po-
 stulato, tantis à Gallis Regibus beneficiis obstrictus, in quo turpissimam ingrati animi no-
 tam incurreret. Actum de re tota cum legatis. ii sui muneris esse negant quidquam nisi
 Rege conscio constituere: remque omnem ad eius arbitrium reuocari integram petunt.
 sic re infecta Victoriæ ad Regem redeunt, ne facta quidem Anglis potestate Compo-
 stellam religionis ergo adeundi, quod reliquis nationibus datum erat. Calæcorum ani-
 mos ne suo aduentu denuo ad studium rerum nouarum concitarent, ob belli superioris
 memoriam prouidebatur. Quo tempore omnino quarto Idus Martii Cæsaraugustæ, dum
 templi pars reficitur, cui ab Engratia nomen est, opinione sanctitatis in ea vrbe celeberrimū,
 dumque superstruendo operi fundamenta effodiuntur, gemina sepulchra vetu-
 state obruta forte reperta sunt, D. Engratiæ, atque D. Lupertii. consecuta publica vniuersæ
 ciuitatis læticia & gratulatio, eo pignore Diuos tutelares propitios amplius fore existiman-
 tis. numini gratiæ actæ, supplicatioque ad omnia templa insigni apparatu habita.

Regis Castelle obitus. CAPVT XIII.

MV T V I inter Principes Lecestriæ, Castellæque colloquii mentio intermissa est. In-
 ter Anglos Gallosq; triēnes induciæ factæ: succedēteq; æmulatione virtutis ex lōgo

1388.

1389.

88, 1

interuallo sacrum bellum repetitum. iunctis viribus Genua traiciunt in Africam. Aphro-
 disium, quæ vrbs hac ætate Africa nomen habet, obsidione tentata. prouentus tãtis mol-
 tionibus impar fuit. Hispania nondum quiescebat. Castellæ cõuentus Segobizæ habitus sunt.
 inde ad Lusitanum missi legati, quoniã in Gallico fœdere vtriusq; gentis cõfœderati Prin-
 cipes comprehensi erant, quid animi haberet seiscitatum. negat ille ad se rem eam pertine-
 re: rebus secundis insolens feroxq; neque satis reputans rerum humanarum inconstantiã:
 & nouo bello Calæcos impetere cogitabat. induciã tantum semestres Ferdinandi Illescæ
 diligentia impetratæ: quem ego ea tempestate probum industriumq; hominem fuisse cõ-
 perio. Romæ Vrbanus VI. decessit Idibus Octobris. in eius locum Petrus Tomacellus pa-
 tria Neapolitanus paucis post diebus cooptatus est. Bonifacii IX. nomen Põtifex desump-
 sit. Tuda Calæciæ vrbs ad Lusitaniã fines pertinens, quo primum tempore induciarum
 tempus transactum erat, à Lusitano obsessa, omniq; conatu impugnata est. subiectus ager
 incendiis, ruina, cæde fœdatus. Castellæ Rex belli fortunam, quam auersam erat expertus
 formidabat: & Lusitanos successu feroces laceßere tutum non erat. ne tamen nihil agere
 videretur, Tenorium Toletanum Præsulem, Martinum Iuanium opitulaturos præmittit.
 serum auxilium fuit, rebus perditis, vrbe capta. Eorum tamen interuentu induciã in sex an-
 nos inter vtrãq; gentem factæ. Tuda restituta, aliaq; ab vtrãq; parte oppida. Proximo anno
 1390. regni conuētus Caracæ habitus sunt, rerũ gestarũ magnitudine, multitudine, varietate
 omnium celeberrimi. referente Rege de regno abdicando actum: si Castellæ imperiũ de-
 posuisset, filioq; de manu tradidisset, Lusitanos eius & Beatricis vxoris imperium haud-
 quaquam repudiaturos. Decumarum ecclesiasticarum tertiam partem Clemens Pontifex
 concesserat, vt eo blandimento Castellæ Principes deuinctos teneret, exemplo Vrbanus VI.
 qui idem Anglis præstiterat. Eas se decumas Hispalim, Cordubam, Giennium, Murciam,
 atq; Cantabriã retenturum dixit: cætera cessurum filio. proceres sententiam rogati, sese id
 passuros negant. pessimum exemplum induci. Regem idonea maxime ætate reipublicæ cu-
 ram abdicare: tradere puero curis publicis impari. malo cogendos Lusitanos, neque quid-
 quam profano voluntate facturos. Deinde de factiosis relatum. iis in commune venia est
 concessa. modo delicti pœnitentiam benefactis approbarent. vnus exceptus Gegionis Co-
 mes in custodia manens: cui infensus Rex omnes ad eum opprimendum occasiones sæpe
 captarat: fecissetq; ni Petri Regis calamitatis exemplum, ob similes cædes retardasset. Ve-
 stigal militare ordinum consensu maius quam vnquã institutum. Cõsueuerat milites ho-
 stili metu sublato, consensentibus bellis tota prouincia vagari, res agrestium agere, ferre-
 que. Sancitum, vt eorum multitudo ad competentem numerum redigeretur. grauis arma-
 turæ equites quatuor millia, leuis mille & quingentos, sagittarios mille cum suo iusto co-
 mitatu, ordinario stipendio ali: atq; in præsiidiis, quarum videretur vrbium collocati finem
 licentię facerent. Sic militaris disciplina restituta, & ærarii inopię prouisum, imminutis sti-
 pendii immunitate veniaq; multarum legum concessa. externa stipendia faciendi facul-
 tas omnibus sublata. rem haud dubio vtilem, & à bonis postea Principibus perpetuitate
 disciplinę firmatam. Externis hominibus sacerdotia in prouincia dari vsu receptum erat,
 vnde magna incommoda extare necesse erat: templorum cultum negligi sacerdotum ab-
 sentia: litterarum studia prouinciales non curare, nullis virtuti præmiis. Comuni consen-
 su constitutum, Clementem Pontificem de ea re appellandum. neq; enim iustissimis pro-
 uincię votis repugnaturum putabant. Priorum temporum perturbatione Castellæ Vlterioris
 proceres in iura ecclesiarum inuaserant, patronorum occupato nomine sacerdotes in-
 stituere soliti. exiguo stipendio constituto, decumarum multo maximam partem, pro se
 quisq; domum auertere, ecclesiarum iura occupare, dare, & auferre templis mercenarios
 sacerdotes atq; temporarios. Episcopis Burgenßi & Calagurritano, vbi vis mali incubue-
 rat maxime, agentibus de ea re in conuentu est relatum. Rege ad equitatem propenso præ-
 clari ii conatus impediti regulatorum intercessione, ne noua offensione eorum animi irrita-
 rentur. Erat enim subditis paulo ante potestas concessa, à proceribus ad regios iudices
 prouocandi: quod ægerrime tulerant. Itaq; ecclesiarum libertas sanciri non potuit: & illi
 morem per multas ætates cõtinuatum, maiorum merita, priorum Pontificum veniam ex-
 cusabant, ante concilii Lateranensis tempora: Alexandro tertio Pontifice scilicet, cū no-
 uo decreto est cautum, ne decumas profani inuaderent, ne Pontificum quidem permisso.
 Præterea petentibus, vt Henrici Regis testamētum, qua parte profusas donationes restrin-
 xisse dictum est, nouo decreto rescinderetur, præter speciosa verba: placere Regi dona pa-
 terna esse rata, nihil impetratum. Vno tempore à duobus Regibus Vascone, atq; Grana-
 tensi legati Caracam venere, Ramirus Arellanus, Martinus Ayuarus pro Vascone dato
 senatu postularunt Reginam Eleonoram curata valetudine, qua causa discesserat impe-
 trata

trata venia, ad virum remitti. æquum non esse integra vtriusq; ætate coniugium dirimi. regium infigne, quod eatenus dilatum erat, more gentis vtriq; imponendum fore. De care, Eleonora Regina à fratre Rege appellata: videri æqua virum petere: profectioem continuo maturaret: odium illa gentis excusauit, insidias vitæ suæ comparatas, veneno à medico Iudæo præbito, vnde tandiu aduersa valetudine conflictata esset. vim adhiberi regiæ foeminae graue erat. legatis tamen postulantibus datum, vt Ioanna maior filia, quoniam virili prole carebāt, Roa vbi à matre erat relicta, primo quoq; tempore, vt factum est remitteretur ad patrem. Qui reuocandæ vxoris spe depulsus celeberrimo apparatu Pompelone in templo maximo regias insulas suscepit Idibus Februarii. regni libertatem, subditorum
 10 commoda iuratus, inunctusq; de more, clypeo militari impositus, humerisq; sublatus Rex à cunctis ordinibus proclamatur. totius ceteroniz Antistes Petrus Martinus Salua Pompelonensis Episcopus. Petrus Luna Clementis Legatus affuit, aliiq; magno numero nobilissimi proceres. à Rege Mauro Malacæ Præfectus legatus, insignes equos, gemmas, vestesque pretiosam splendidi muneris loco, Castellæ Regi attulit. petenti induciæ cōcessæ. Petrus Tenorius Archiepiscopus Toletanus insigni ponte Tagum iungendum curabat, eo cui ab Archiepiscopo nomen est iuxtaq; casæ rusticanae in pagi formam. loci cōmoditate Rex oblectatus, cum belli Lusitani tempore Hispalim peteret, hac tempestate ex petēti eadem Præfuli dedit incolis eius oppidi vectigalium omnium immunitatem, Villæ Francæ, hoc est, immunis, ab eare nomine dato. idem Alcoleæ oppido concessum, in cuius agro
 20 pons ædificabatur. Extat diploma regium in ærario sacro inter schedas templi Toletani, Caracæ datum, pridie Idus Martii. Ferdinando minori Regis filio, cui Lara principatus erat, oppidū Pennafielis additum, Ducis nomine. corona capiti imposita, nullis extantibus floribus, quod collatæ dignitatis infigne erat: tametsi nostra ætate non Duces, sed Comites etiam coronam clypeis adiiciunt regiæ haud ab similem. ex vtraq; regia Castellæ atque Aragoniæ insignia puero temperata distinctionis causa, & quoniam vtriusq; Regibus factus erat. Sic adulto vere, tantisq; rebus, qua perfectis, qua constitutis, conuenus Caracenses soluti sunt. mense Iunio cum Lusitano Rege, cuius indies potentia confirmabatur Castellæ formidabilis, induciæ sexennes denuo pactæ. Romæ pontificatum gerebat Bonifacius eo nomine I X. patria Neapolitanus, anni superioris sine, vt paulo ante monstratum est, in
 30 Urbani defuncti locum subrogatus. eo concedente Ovisponensis Præsul Archiepiscopi honore auctus est Conimbricensi Episcopo contributo. nostra ætate Portalegrisi episcopatus Pauli tertii Pontificis Maximi venia recens institutus accessit. hoc aliaq; multa blandimenta Lusitanis in fide confirmadis à nouo Principe Pontificeq; per id tempus data. Segobia in aditu Castellæ Vterioris sita est vrbs ampla, ciuium numero frequens, lanarū artificio, vnde magnus ciuibus prouentus, quam re alia nobilior, montibus ambientibus, qui perpetuis niuibus rigent, eoq; per æstatem præcipua cæli temperie. eo se Castellæ Rex Caracæ profectus contulit. Vicinis locis ad pagum Rascafriam Regis impensa structura monasterii surgebat, eius cui Paularii nomen est, inter Carthusianorum domicilia ipso ædificii splendore, copiis, & loci sanctitate in Hispania celeberrimū. Vallisoleti arx vetus in monasterii formam conuersa: vnde Bened. ctini monachi vniuersa prouincia iura repetere,
 40 nostra quidem ætate soliti sunt. Guadalupeum templum aliis sacerdotibus, quibus ab Alfonso auo datum erat, detractum, atq; monachis, quibus à D. Hieronymo nomen est, attributum superioribus annis fuerat, regiæ pietatis atq; religionis, quæ in Ioanne erat, hæc extant monumenta in Hispania. Æstate circumacta, Reginam quidem Madritum præmisit: Henricum & Catharinam sponsam Talaueram hyematuos, regionis temperie & amœnitate inuitatus. Ipse consilio in Bæticā festinandi, vbi perturbatione temporum omnium facinorum licentia erat, inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur, fluxa magistratuū auctoritate, quæ magna pernicies est, Complutū in primis abiit. Venerant ex Africa quinquaginta milites, professione quidem Christiani, atque Farfanes
 50 vulgo dicti: ceterum Marrocio Regi operam nauare soliti, atq; Africanæ militiæ assuefacti, vt fere quibus quicq; in locis milites versantur, multum earum regionum consuetudine moueantur necesse est. equos magna agilitate incitabant, variosq; orbes elegantia quadā implicare explicareq; erant edocti. Eo spectaculo cum se Rex & proceres oblectare cuperent, die Dominico, septimo Idus Octob. sacris procuratis, egressi in vicinum agrum sunt, ea porta, quæ palatio coniuncta est, & vulgo Burgensis vocatur. Rex studio incitatus equū quo insigni vehebatur in veruacto cum subditis calcaribus incitasset, loci inæqualitate sulcisque offendente equo, concusso afflictoque corpore ad terram præcipitatur: momentoque temporis extinguitur. O nullam constantem felicitatem, magnumque rerum humanarum ludibrium, morteque ipsa tristius mortis genus? Quid regia potentia pro-

fuit, opes, comitatus, copiarum? quid ætatis viridæ decoræque iuuentæ flos, annum agenti trigefimum tertium? regnum tenuit annis vñdecim, mensibus tribus, diebus viginti. Sub vitæ finem Segobiz ipso Diui Iacobi festo die insigne excogitatur, ex aureo torque radiis distincto columnæ effigiem, aulicis, atque nobilibus ad præclara facinora aui exemplo honoris specie obiecta incitamentum. verum eius morte res ea priusquam confirmaretur euanuit.

Res Aragonia. C A P. XIII.

HÆc in castella. in Aragonia Ioannis Regis mores à paternis degenerabant institutis. Ille viuido ingenio erat, bellaque ex bellis ferendo imperium amplificare se imperitudo: belli & pacis consilia, vtilitate magis metiri, quam honestate. Ioanni mitis ac tractabilis animus fuit, nisi naturam fortuna corrumpere, aut grauis aliqua iniuria ad vindictam prouocaret. quietis quam belli cupidior. cuncta tamen ad imperii gloriam composita. aucupio, venationi, musices & poetices studiis deditus in primis fuit, sed cum splendore sumptuq; vt pares imperio diuitiæ, ijs oblectationibus vanitatiq; non sufficerent. neque dissimulatæ voluptates alæ, neque tecta luxuria. Regina iisdem studiis, vt sexus ferēbat delectabatur: eoque viri potens erat. regia conuiuuiis, cantibus, saltationibus personabat. puellæ quæ in obsequiis erant, psallere elegantius & frequentius, quam necesse erat ingenuis. omnia instrumenta luxuriæ viscebantur. Præcipua præmia poetis, qui Lemouicensi lingua aliquid dignum ingenio ijsque moribus consentaneum cuderent: prorsus vt legatione ad Regem Gallum missa id genus poetas conquiri, atq; ad se mitti postularit. Prouocauit eius rei fama Wenceslaum Cæsarem pudenda hominem ignauia, vt per legatos noui Regis amicitiam expeteret, eiusque filiam Ioannam sibi in coniugium dari. morum similitudo studia conciliabat: tamen quod de coniugio petebatur, dilatum in præsentia, ac postmodum disturbatum est. Proceres Aragonii rerum perturbationem ex Regis fœcordia non ferentes, communicatis inter se consiliis, iunctisque viribus Galafandium anno superiori conuenerunt: quo tempore regni conuentus Montione erant. conspirationis princeps Alfonsus Villenæ Marchio, Iacobusque illius frater Dertusæ Episcopus, præterea Bernardus Cabrera, alique viri principes. Querelæ de scripto proposito, missæque ad Regem & conuentum. summa erat: Militarem disciplinam labefactam voluptatibus. priscos gentis mores indies magis euertere. nec libidini, nec sumptibus, neque vestium pretio modum esse. Atque illud intolerandum, ad vnius sceminae arbitrium rempublicam verti: (Carrocia hæc erat, qua multum & familiariter Regina utebatur) plus in aula posse, quam grauitas illius ætatis sexusque conditio, & imperii maiestas postularet. vulgi & procerum querelas, atque sermones in eius potissimum nomen erumpere, neq; à Rege & Regina tamen temperare. certatum ab vtraque parte minis contumitiisque. & initium belli ciuilibus in factiones ductis, quæ ri videbatur. Regis mite ingenium præsidio rebus fuit. post multas altercationes Principibus coniuratis datum, quod iuste petebatur. Regia lasciuia voluptatesque restrictæ. repetitæ leges sumptuariæ. & quod caput erat Carrocia, aula exacta est: nullamque vt deinceps reipublicæ regiæve partem attingeret, cautum. Sic iræ confedere: paxque publica modice lacescit tandem stetit. Noui tamen ex Gallia belli terrores ostentari. Armorici milites magno numero, Tomichus ad decem & octo millia equitum fuisse ait, ductore Comite Armeniaco, cui ægre erat fraternos conatus frustra fuisse, in Ausetanos, Indigetesque sese magno impetu infuderunt, nulla belli causa, vno tantum studio prædandi. villæ vicique incendi. direpta oppida. abacta pecora. cædes factæ. in Emporitanos Gerundensesque fines vis mali delæuit. Contractæ raptim prouincialium copiarum. Raymundoq; Bagio Duce ad Cabanias oppidum, iusto prælio cum hoste certatum est. vñcti fusi que Galli. Dux ipse earum copiarum Mastinus in potestatem venit. secundum eam victoriam Rex, qui se Gerundæ continuerat, ad omnem occasionem, intentus ex ea vrbe egressus, hostium copias, quæ ex variis partibus in vnum corpus conuenerant, deleturus contendit. Gallorum vires impetu valent, mora consenescent: vt tunc accidit. diuturna enim militia fessi, & superiori clade castigati, certamen deuitarunt: seque superato Pyrenæo monte in Galliam retulerunt, agro Ruscinonensi direpto vexatoque: cum Marigotus Auernus Regis Aragonii auspiciis militaturus, Armeniacum Comitem in patriam retraxisset, ditionis defendendæ necessitate. Bellum in Aragoniæ finibus gerebatur, & nouorum coniugiorum pacta inibantur, Ludouicum inter Andegauensem alterius Ludouici filium, qui se Neapolitanum Regem ferebat, & Violantem Regis Aragonii filiã per legatos, Clemēte Pontifice

tifice Auenione disceptante corā & conditiones ferente, pactæ nuptiæ. Maria Siciliæ Regina Martino Exericæ regulo, Regis ex fratre nato pacta est. sponsalia Perpiniani data: vbi Rex bello defendendo intentus, veris tempore morabatur. In Sardinia noui motus concitati sunt, principio anni millesimi trecentissimi nonagesimi primi à Brancaleone Oria nulla memoria icti nuper fœderis, veniæq; impetratæ arma quasi pro communi libertate correpta. fauebant Genuenses insulaniq; rerum nouarum studio, Aragonioq; imperio fessi. Salsaris vrbs primaria, aliaq; oppida & arces, pars vi, pars voluntate occupatæ. Aragoniæ vires imminutæ erant. nouæ ergo copiæ conscriptæ: atq; Cæsaraugustæ ad quintum Idus Febr. omnes quicunq; in ea insula possessiones aut oppida haberent, continuo præsidio accurrere à Rege mandatum est. Quo anno Martinus Salua Pompelonensis Episcopus à Clemente Pontifice honore purpuræ donatus est: eumq; primum ea ecclesia Cardinalem habuit, virum omnibus animi & corporis dotibus præstantem ea tempestate.

Henrici tertii Castella Regis initia. C A P. XV.

Regis Castellæ lateri, quo tempore equi casu afflictus oppressusq; est, Tenorius Archiepiscopus adhebat præstanti vir, expeditoq; consilio. Ergo extemporali tentorio ipso loco extracto acres custodias adhibet, exanime Regis corpus vestibus & fomētis tegit. pro Principis incolumitate, quasi eius iussu votis & supplicationibus superi fatigantur, haudquaquam exaudituri extincto iam Rege. sed à prudenti Præfule prouidebatur, vt extracto tempore extrusi in omnes partes tabellarii vrbes & oppida in fide confirmarent: proceribusq; & Episcopis, qui diuisi studiis erant, reipublicæ conturbandæ facultas non esset. Quo consilio interdum nuncii vulgati Regem melius habere: dareq; mandata. sed cum vultus non consentiret cum verbis, omniaq; timide ac perturbate agerentur, multumq; ministri inter se arcano colloquerentur consultarentq;, diu res contineri non potuit. Prima Beatrix Regina ad triste spectaculum accurrit, paterno ante spoliata regno, nunc etiam viduata viro nulla prole, quæ calamitatem leuaret. Henricus eodem percitus nuncio Madritum venit, iter prosequente Ferdinādo fratre. Agenteq; Toletano Archiepiscopo, cuius primæ partes erant, in eo municipio, vexillis de more explicatis, Henricus primū in cōuentu procerū, deinde per compita Castellæ Rex proclamatur vndecim annos natus, paucis adiectis diebus. publicæ lætitiæ mœror permistus, tanto sublato Principe, corpore noui Regis imbecillo, vnde Valetudinarii cognomen accessit. Conuenere tamen certatim tota prouincia proceres nouum Regem salutaturi, rebusq; in discrimine opem lataturi. nouas nonnulli fingebant spes rebus mutatis turbatisq;, augeri ipsos copiis & potentia posse. affuerunt Fredericus Beneuenti Dux, Petrus Trastamaræ Comes, Magistri militum Laurentius Figueroa D. Iacobi, Gōsaluus Gusmanus Calatrauæ, Martinus Iuanus Alcātare, Ioannes Martinus Archiepisc. Compostellanus, idem regii serinii Magister. Alfonso Villenæ Marchionis, qui priori tempore in Aragoniam discesserat infensus (sic arbitror) Castellæ Regi, nunc expetenti, seseq; ea conditione affuturum pollicenti equitum præfectura concessa à Rege Reginaq; est, iudicium defuncti Principis secutis, sub quo eum honorem obtinuerat. neq; venit tamen, aliis in Aragonia rebus implicitis. Extincto Regi postquā iusta magnifice facta sunt, corpusq; vti ipse mandauerat Toleti in regio sacello est tumulatū: proceres in vnū conuenere, vt inter se de reipublicæ statu componendo disceptarent. venere vrbiū procuratores studio incitati, patriæ opitulandi. Eleonora Sanctii Alburquerquii Comitissæ filia vnicæ, & amplissimi principatus hæres, prorsus vt ea tempestate locuples fœmina vulgo diceretur, in aula versabatur, huius nuptias Beneuenti Dux eius patruelis ambire cepit. verum conatus frustra fuit. Ferdinādo Regis fratre prælato, ea lege, ne prius ratæ nuptiæ essent, quā Rex quatuordecim annos esset natus, vti erat in Anglico fœdere cautum, si quid Henrico ante iustam ætatem humanitus accidisset, Ferdinandum cum regno in Catharinæ nuptias subrogari. Ea causâ Eleonora sacramento, nuptiarum pactū confirmauit, lectissima puella forma, regia indole, decem & sex annos nata: Ferdinandus ætate minor, iureiurando abstinuit. Dum de republica disceptatur, Petri Aialæ, ad quem Fuensalidæ Comites genus referunt, indicio cognitum est, a Ioanne Rege testamētum conscriptū superioribus annis fuisse. conquirendum proinde diligenter visum est priusquā certi aliquid statuerent. regiæ schedæ excussæ omnes, atq; testamētum inuentum ante annos aliquot ad Cilloricum oppidum in Lusitania nuncupatum, vti superius dictum est. Recitatæ tabulæ in conuentū. variorum animorum consecuti sunt motus. ac illud plerosque offendebat maxime, quod Henrici tutores vsq; ad quintumdecimū ætatis annum instituti erant, Alfonso equitum Magister, Archiepiscopi Toletanus, Compostellanusq;, Calatrauæ Magister, Nieblæ Comes Alfonso

sus Gusmanius, Petrus Mendoza regie procurator. his sex ciues Burgis, Toletis, Legionis, Hispali, Corduba, Murcia, ex singulis vrbibus singuli, aliorum ciuium suffragio deligendi, adiungebantur. Res magna controuersia agitata. pauci defuncti Regis voluntatem ratam esse cupiebant: aliis testamentum abrogandum videbatur: quod conditori ipsi displicuisse multis argumentis & testibus confirmabant. Itaque ea sententia valuit: tametsi Archiepiscopus Toletanus comburi tabulas testamenti vetuit: quod in eo templo Toletano multa abs Rege legarentur, que rata fore disputabat, ut cetera consulta & decreta rescinderentur. De administrando imperio mox actum. & communi sententia rerum potestas Beneuenti, Villenæ, atque Trastamaræ regulis commendata, Archiepiscopis Toletano, & Compostellano, D. Iacobi & Calatrauz Magistris. è sedecim regni procuratoribus octo per vices spatio trimestri adiuncti proceribus. collatis omnium sententiis, quod maior pars decreuisset, id ratum fixumque fore placuit. Ea gubernationis ratio vni Toletano Archiepiscopo displicebat, in plures partito principatu, eoque minori singulorum potentia, maiori rerum perturbatione: atque Alfonsi Sapientis stari lege malebat, vnum tres, quinque, aut septem Regem minori creati procuratores sancientis. victus tamen aliorum procerum importunitate, minisque consensit. Monetæ genus Agni figura percussæ, quoniam nuper ex cogitata erat, & temporum vitio adulterata, abrogari placuit: atque ex pristina forma valoreque conflari. Alfonsus Gegionis Comes victus, in Toletani Archiepiscopi potestate erat. eo referente contendenteque Almonaciri arcem Montem regalem translatus, D. Iacobi Magistro eius custodiendi cura demandata: donec maturo consilio de eius rebus communi consensu deliberatum esset. Fine anni Hispali atque Cordubæ in Iudeorum gentem sauitum à populo est. illarum cladés. domicilia Synagogarumque eorum direptæ. turbæ concitator Ferdinandus Martinus Archidiaconus Astigitanus per plateas concionabundus, inualidis magistratibus, apud vulgus spe prædæ, magis quam sincero religionis studio. vis mali ex interuallo in alias Hispaniæ regiones diffusa. Toleti, Lugrunii, Valentia atque Barcinone, quasi signo dato ad certam diem Nonis Augusti in miserorum fortunas grassatum est. multi, Christiani hominis officium datis nominibus, simularunt potius, quam impleuerunt. metus haud sincera voluntate impellebat. verum hæc aliquanto post. Madriti in templo quodam procuratorum regni conuentus haberi soliti erant. Beneuenti atque Trastamaræ reguli ferro tecti in conuentum irrupere. cohortibus armatis locus circumseptus. ea res in Præfulis Toletani pectus altius, quam ut facile euelli posset, descendit. Itaque proxima luce Complutum abiit, suæ ditionis municipium: deinde Talaueram concessit. ex ijs locis sollicitare populos & proceres litteris non desisteat, atque ad arma concitare. Pontificem Clementem, Reges Galliarum atque Aragoniæ monere: Paucorum vi oppressam Castellæ libertatem. In senatu non argumento & ratione, sed lingue petulantiæ, de rebus publicis & priuatis disceptari. Non publicum consilium vigere, sed paucorum libidine regnum administrari. In regia signa esse, in oppido vbi curia erat, milites vagari. Senatui nihil decernere, nihil à singulis pro sententia dici: terrore proposito ad paucorum libidinem circumagi. Defuncti Regis voluntatem. quæ sacrosancta esse deberet, pro nihilo duci. Quod si regii testamenti tabulæ contemnebantur, quasi in procinctu ac perturbate factæ, id enim nequitia velamen prætenditur, quid regni leges à sapientissimo Rege promulgatæ? an eum etiam parum animo valuisset, confectum annis & laboribus contendat? Ne ergo senatus iudicio, neque regni publico consensu statutum esse putate, quod paucis collibitum fuit. ac rebus potius perditis Regi minori, cuius ætas ludibrio est, regnum quaestui, opem ferre maturate. quod per omnia numquam, & quidquid in terris sanctum est, melior & sanior regni pars oramus, obtestamurque. Beneuentis Toletani Præfulis exemplum secutus, in salutato Rege Beneuentum discessit, seseque cum Toletano coniunxit. accessit in partes Villenæ Marchio. missi ad omnes legati: ut quoniam regni conuentus futuri erant generales, venire non recusarent. certe pro se vicarios cum potestate mitterent. frustra is conatus fuit. variæ factis excusationes prætextat. Dominicus S. Pontii Episcopus ex Prædicatorio ordine, præstanti vir eruditionis opinione à Clemente Pontifice Legatus, geminas litteras attulit, ad Regem, regni que procuratores. summa erat. Dolere eum optimi Principis inopinato tristisque casu: atque ex eo intelligere, quanta sit inconstantia humanæ felicitatis. debere eos æquo animo ferre orbitatem: atque in vnam reipublicæ iuuandæ concordiam pari voluntate incumbere. publicamque regni salutem priuatis doloribus atque cupiditatibus potiore arbitrarî. quod ut facerent, pro iure paterni imperii mandare. Eo legato vltro citroque commeante, de concordia inter proceres actum, nullo fructu. A Regibus Galliarum atque Aragoniæ legati eadem de causa venerunt. cum iis fœdus instauratum, ac nouo iureiurando sancitum est. Vasconum Regis legati præterea, Eleonoram Reginam ad virum remitti postularunt eo loco futuram,

quo erat consentaneū. De ea re appellata, quæ fratris preces reiecerat, pueri conatus facile iisdē excusationibus ludificata est. Interea à Toletano Præsule delectus habiti:conquistata auxilia. species erat reipublicæ liberandæ: sed vt est prona vulgi in deterius persuasio, pleriq; existimabant, occasiones captare vniuersę administrationis occupandæ, profunda ambitione hominē, personæ quā sustinebat nulla memoria. legationibus ineundę concordiz ratio semel & iterū tentata: & cum nil proficeretur, vim veriti regni procuratores, atq; Madriti munitione diffisi, cum Rege Segobiam abierunt. Trastamaræ Comes Magister equitum creari cupiebat: idq; Ioanni Regi fuisse propositum dum viueret, disputabat. Villenæ Marchionem eo honore detracto irritari, in ea rerum colluione, sanioribus non placebat. temperamento excogitato, septuaginta millia æris annua in præsentī, ex regio fisco Trastamaræ regulo constituta, quod Magistri equitū stipendium erat: in posterū nisi Villenæ regulus mutaret, à factione q; recederet, honor quē ambiebat promissus. quod paulo post factum est. Sequebantur Toletani partes Aleantaræ Magister, & Dieghus Mendoza, is ad quem Infantatus Duces copiis & ditione hac tempestate præualidi, generis originem referunt. Exercitus conflatus: in quo mille quingenti equites erant, pedites quingenti. cū ijs copiis coniurati Vallisoletum perueniunt, quo Rex se contulerat. ad vicini fluminis ripam posita castra sunt. Vasconum Regina, quę se Areuali tenebat, periculo percita, ne pars cum parte confingeret, pari damno siue victoribus siue victis coniuratur regiisve, virosque adeundo, magno labore, magna contentione impetrauit, vt colloquium de pace esset.

¹⁰ Peralio oppido designato conuenere die dicta, ex vtraque parte proceres. affuit Regina ipsa, virili animo foemina, Clementis Pontificis Legatus. rogat in conuentu Toletanū Præsulem Compostellanus: cuperet ne rata esse omnia quæcunq; defuncti Regis testamento sancita erant. ad eam vocem Toletanus cunctatus, dolumq; veritus, id agi vt Beneuentanus alienaretur, quoniam in regni procuratoribus eo testamento nominatus non erat placere sibi respondit, ea tamen lege, si tres alii proceres accederent Beneuenti, & Trastamaræ reguli ex regio nati sanguine, atque D. Iacobi Magister, opibus & clientelis in primis potens. id publice & priuatim fore salutare, tantos Principes à reipublicæ procuratore non excludi. Assensere aduersarii ante discrimen feroces, in periculo pauidi. cautumque vt eo scedere confirmando Burgis generales conuentus haberentur. dati obsides virorum

²⁰ principum filii, Ioannis Mendozæ regis procuratoris, ad quem Montis accuti, Almasanique reguli genus referunt, Petri Aialæ, Dieghi Sunicæ, Alfonso Cerdæ. sic in præsentī discessum quidem ab armis est.

Fœderis conditiones mutata. C A P. XVI.

TOLETANI Præsulis partes nouo fœdere haud obscure confirmabantur: plusq; vnus auctoritatis & virium habiturus videbatur, quam omnes aduersarii, & suis opibus validus, & noua trium Principum accessione formidabilis. id intelligentes Compostellanus & focii, omnes ingenii & industrię neruos ad imminuendam illius potentiam conferunt. Consilio inter se cōmunicato Alfonso Gegionis Comitibus liberandi, atq; in pristinam ditionem restituendi auctores existunt. satis ærumnarum pertulisse, satis pœnarum esse datum.

⁴⁰ sic ille mutatione temporum euasit, ad Regemq; deductus est. Burgis vbi conuentus agebantur, de fœdere nuper icto disceptatur. negat Compostellanus assensurum, nisi Gegionis Comes, quartus tribus proceribus accederet, pari nobilitate potentiaq; dolet Toletanus suis de artibus peti. diducti in partes ipsi ciuitatū procuratores. res magna altercatione agebantur. nouorū motuum metus iniectus. partiū consensu, delecti iudices controuersię, Gonfaluus Episcopus Segobiensis, atq; Aluarus Martinus, vtriusq; iuris publici & priuati peritissimi, ceterū & ipsi infecti partibus, eoq; consensu nullo. Principio hæc anni 1392. age-

⁵⁰ bantur. multis in ea re diebus & laboribus consumptis conuenit tandē: quatuor proceribus, de quibus controuersia erat, ad reliquos adiunctis regia vectigalia diuidi: tempore imperii singulis cōstitui: ita vt semestri spatio quini rempublicam procurarent: cessarent alii. ea compositione tranquillitatis spem prouincialium animis conceptam, improuisus casus repente conturbauit. Dieghus Rogius ex Gegionis Comitibus familia, è venatione rediens, à duobus Beneuentani asseclis trucidatur, hero haud ignaro (sic vulgo persuasum est) vnde magna inuidia flagrare cœpit. singulis cōsiderantib. qualis futurus esset accepta potestate, qui id specimen sæui animi ipsis iniectis præbisset. ergo rebus mutatis, retractatoq; fœdere defuncti Regis testamento stari placuit: ea modo conditione, vt quoniam Villenæ & Nieblæ reguli aberant, dum euocati denuo regiis litteris venirent, eorū partes Toletanus Præsul impleret, quasi vtriusq; vicarius, cum iure trini suffragii. Duci Beneuentano, & Gegionis Comiti ex regio fisco, stipendii nomine centū æris myriades annuæ, singulis designatę.

datū præterea Toletano, vt regia vectigalia dimidia ex parte penes ipsum essent: vnde eos
 sumptus compensaret, qui paulo ante contrahendo, alendoq; exercitu facti erant, publicæ
 vtilitatis causa. sic ipse prædicabat, crediq; cupiebat. & quoniam induciarum tempus ex-
 ibat, quæ pactæ cum Lusitano erant, neq; tatis virium ad bellum instaurandum: communi
 consensu legatio ad Lusitanum missa est. cuius legationis principes fuere Ioannes Serranus
 Seguntinus Episcopus, atq; Dieghus Corduba Castellæ Marefcalus, nobilis in primis po-
 tensq;. vnde Egabri siue Cabræ Comites, generis stemma perpetua serie deducunt. Nie-
 blæ Comite in curiâ euocato, graues Hispali motus extiterunt. Maris præfecturam Alua-
 rus Gusmanius illius propinquus obtinebat. Dieghus Mendozius pro ea gratia & aucto-
 ritate qua apud puerum Regem valebat, dari sibi cupiebat. attraxeratq; in partes Nieblæ
 Comitem, aliena calamitate studētem, nouum sibi & potentissimum amicum conciliare.
 ea irarum causa grauissima. Petrus Pontius Marchenæ regulus, iunctis cum Aluaro Gus-
 manio viribus Hispalim occupat. Nieblæ Comitum amici & necessarii ad vnum omnes vr-
 be exacti. Segobiam propter loci firmitatem ciuiumq; fidem abs Rege itum est. eo ex Lu-
 sitania allatum: Regem Lusitanum à fœdere aures auersas præbere. Henrici Regis ætas
 contemptū erat, & ex procerum Castellæ discordia rei bene gerendæ occasio existere vi-
 debatur. præterea Beneuentanus Dux, qui publicam inuidiam non ferens, & ne testis de-
 formis acceptæ ignominie in curia videretur, in patriam discesserat, rebus Lusitanis fauere
 nunciabatur, Beatrice Regis Lusitani filia notha desponsa, ingenti auri pondere dotis no-
 mine promissa. ægre id habuit Regem & proceres reputantes, quantum momenti acces-
 surum Lusitanis esset, Beneuentano in partes attracto, magnis opibus & clientelis, finitimo
 principatu. Eleonore Alburquerquii Comitum nuptias interceptas, accusabat ille, dolebat-
 que. ea causa Rogium interficiendum curasse creditum, cupiditati repugnantem. quod si
 Ferdinando detracta, sibi redderetur, facile Lusitanam conditionem esse repudiaturum.
 consilio inter proceres collato, parere necessitati visum est. Areualum in Viteriori Castel-
 la nobile municipiū, nuptiarum celebritati designatū: quam rem incenso studio ambierat,
 eius copia fastidiū peperit, repenteq; mutata voluntate destitit. siue id fuit, siue insidias &
 fraudem veritus in fœderis specie, certe ad Lusitanum coniugium denuo animum retu-
 lit. Toletanus Præsul haud ignarus quantum periculū rebus immineret, pro ea gratia & au-
 ctoritate quæ penes Beneuentanum obtinebat, ad eum citato itinere profectus est. Villenæ
 Marchionis filiâ coniugē pollicebatur: auri pondus dotis nomine, non minus quam quod
 in Lusitania offerebatur. recusat ille conditionē: sibiq;, externo præsidio opus esse ait, ad-
 uersus inimicorū potentiam: quorū erat magnus numerus in prouincia, opes amplissimæ.
 ergo nihil profectū. tantum in reditu à Tolerano Præsule Senticæ, hoc est, Zamoræ ciues
 in fide cōfirmati: Villaisanoq; arcis Præfecto suspecto, ne eam Beneuentano traderet, pro-
 ditionis facultas sublata, præcipua turri templi maximi, cui à Salvatore nomen est, quam
 occuparat præsidio, detracta. Erat annus in æstatem extractus: cum ex Lusitania, quo lega-
 ti de pace amandati sunt, intellectū est, nihil ea legatione fuisse profectū. tamen ad Sabu-
 galiam oppidum in vtriusq; regni finibus, vbi Prior Hospitalarius pro Rege Lusitano cum
 ipsis cōuenerat, supremus conatus erat adhibitus, res ad bellū respectare: Lusitanos ex me-
 moria rerū gestarū spei imminere ditionis amplificandæ: nec nisi suo commodo fœdus fa-
 cturos. Beneuentanum quingentos equites sub signis habere: peditū magnum numerum.
 cum ea manu ad Pedrosam habere castra, quod oppidū prope Taurum in Vaccæis sitū est.
 Magna regni procuratoribus iniecta cura: ingens popularibus metus reputantibus ad in-
 testinas difficultates malaq; quantum periculi accederet, nouo bello concitato. Ergo Rex
 Medinam Campestrē abiit. vniversa ditione militares delectus habiti. bellico strepitu, ar-
 morum apparatu cuncta personare. Eo maiori terrore, quod à Maurit alia parte bellū im-
 minere videbatur Mahomadis Gránatenfis Regis obitu: cui huius anni principio impor-
 tune sane defuncto, magnoq; rei Christianæ incōmodo (nam nostrorū amicitiam perpe-
 tuo coluerat) Iuzephus filius successit, ingenio haud ab simili, moribusq;, atq; pietate: qui
 superstitie patre, multis Christianis libertatē restituit, eosq; in patriâ remisit, nullo redem-
 ptionis pretio, sed propensa de nostra gente bene merendi voluntate. quod illi Regi factio
 malo fuit. Quatuor genuerat filios, Iuzephum, Mahomadem, Halim, Hametū. Mahomad
 ardenti spiritu iuuenis, nullamq; spem regni nisi in fraudibus habens, ætate minor patrem
 criminando, quasi nomine tantum Maurus esset, re & ex arcana professione Christianus,
 multos in partes attraxit, vitio humani ingenii rerum nouarū cupiditate cōcitatōs, & præ-
 uæ superstitionis studio incēfos. Eo res à partu inchoatis processerat, vt periculū esset, ne pars
 cum parte armis certaret, pari vtrinq; gentis malo cladeq; aderat Marroci Regis legatus,
 vir à multo rerum vsu collecta prudentia, vt in ea gente admirabilis. eo annitente, dissidio
 sublato

sublatō inter patrem & filiū, pax in presenti quidem composita est. ne potentia imminuta
 ciuili bello, gens Maurica præde esset hostibus prouidebatur, ad omnē occasionē eius im-
 perii delendi intentis. Moneant, inquit, vos vtriusq; temporis documenta, ne contumaciā
 cum pernicie, quam concordia cum securitate malitis. Nostris diffidiis, nulla hostiū virtu-
 re, maximæ clades acceptæ. quid nunc fore putatis, nouo tumultu cōcitato? Parenti quā-
 uis impio, filiū obsequi consentaneū est. in eius vitā conspirare, quid aliud, quam naturā in-
 uertere, & ima summis, summa infimis cōmutare? Quin potius iunctis viribus, in hostium
 fines irruitis, iniuriæ opportunos propter infirmā Regis ætatē, dissentientes procerū inter
 se voluntates, belli Lusitani metū. Ad has voces rebellū studia repente cōquieuerunt. Ma-
 homad in patris se potestate fore dixit. mox in Murcia fines impetus factus, ea parte vbi
 Eliocrota sita est, nostris Lorca. vastati agri. actæ prædæ. Septingenti equites erant, peditū
 tria millia. his obuiā factus Alfonsus Fagardus cum centum & septuaginta equitibus, qua-
 dringentis peditibus, magna eos strage cecidit, fuditq; , ablata præda. magno metu Hispania
 liberata. quo metu bellietia Sardiæ apparatus classe Barcinone instructa per causam
 Sardinia repetendæ, vbi Brancaleonis armis vrbes & oppida occupabatur, disturbatus est.
 Accepta Mauri clade castigati, maioriq; mali metu, ad pacatiora cōsilia animos reuocan-
 tes, inducias petierunt, impetraruntq; : reputantib. nostris plus gloriæ atq; periculi è Lusitania
 instare: eoq; bello, aut cōposito, aut profligato, Mauros in cetera victoriæ præmia fa-
 cile accessuros. Augebatur Lusitanus numerosa prole, quatuor filiis continuatis ferme an-
 nis ex Philippa vxore susceptis. Alfonsus, qui ad iustam ætatē non peruenit, Eduardus cui
 regnū fata destinabant, priorib. annis nati sunt. hoc anno Septemb. nono die Olisipone Pe-
 trus in lucem prodiit, Conimbricæ deinde Dux: & sedecim mensibus elapsis Henricus cui
 Viseū principatus fuit, eius militiæ Magistro, cui à Christo nomen est: rerū cęlestiū atq; cō-
 uersionum peritiā maxima. Quo præsidio, atq; animi magnitudine, Oceano enauigato,
 intima Africa littora explorare primus, atq; aperire tentauit vnde posteris occasio in vlti-
 mas Orientis oras circūducta Africa nauigandi, magno splendore, fama, prouentuq; gen-
 tis Lusitanæ, vti alio loco cōmodius est explicandum. Caroli Regis Gallie eo nomine vi-
 mens cōuulsa erat, furore q; percita, ex inopinato miserabiliq; casu. Magistrū equitum Lu-
 tetiæ ex aula redeuntē noctu, Crao vir nobilis aggressus multis vulnerib. inflctis pro mor-
 tuo reliquerat, seq; ad Armoricæ Ducē ex fuga recepit. inde iræ in vtrunq; Regi, quæ semet
 vindictæ mora atq; difficultate accendit. dedere hominem iussus Dux non parebat: se ta-
 men neq; auctore neque conscio facinus factum excusabat. Rex delectu habito vindicare
 iniuriā parabat. Ex Cenomannorum vrbe, iniquissimo anni tempore, maximis Solis ar-
 doribus sub meridem præceps abiit. vix ad alterum ab vrbe lapidem peruentum erat, cum
 inuisus eum furor corripuit. stringi repente gladium. vnum & alterum interimit, vulne-
 rat alios: equo tandem delapsus pro mortuo inter manus Cenomannos reportatur. adhi-
 bita curatione ita restituitur, vt ex interuallo mēte periclitaretur, vacillaretq; vnde magna
 mala Gallicę genti extiterunt, Rege curiū grauioribus inepto, rerum procuracionem mul-
 tis vno tempore proceribus ambientibus. Ioannes Iuuenalis Bellauocorum Pontifex Ca-
 rolum in eo furore nihil molestius tulisse ait, quam si quis Anglię Anglorumq; mentionem
 faceret. purpureas cruces, quæ Anglis pro militiæ tessera sunt, plurimum execrari solitum.
 credo quod infans & dormientibus ex potissimum inerrant menti, atq; oculis imagines;
 quibus sani vigilantesve maxime mouebantur.

Inducia cum Lusitanis facta. C A P. XVII.

FRIDERICI Beneuentani Ducis pacandi, in partesq; trahendi cura Castellæ proceres
 sollicitabat. Toletanus Præsul nullum reipublicæ laborem negare fas esse cogitans, &
 nouis propositis conditionibus eius animum flecti posse confidens, rebus aliis neglectis ad
 eum maturare constituit principio anni millefimi trecentefimi nonagesimi tertii. optimi
 Præsulis precibus & auctoritate id modo datū, ne Lusitanas nuptias maturaret, donec in-
 ducia, de quibus magna cōtentione agebatur pactæ essent. vt ad Regem veniret, militesq;
 dimitteret, adduci non potuit, multis inimicis, præpotentibus aulicis: quod erat necesse
 Rege minore, neq; sui penitus arbitrii. turpe autem illis rempublicam gubernantibus se in
 curia cōspici, nulla apud Regē auctoritate. Digresso Toletano, rursus Sentica vrbs in peri-
 culū venit, ne a Beneuentano caperetur: sed conatus eius, Villafani inconstantia dedende
 arcis cōsilia agitantis, Compostellanus, Toletanus, & Calatraue Magister magna celeritate
 occuparūt, ciuib. sua præsentia in fide confirmatis, munita vrbe. Beneuentanus, qui cum
 copiis in vrbs cōspectū venerat, ea spe depulsus, alio impetū vertit. Maiore arcē Alfonsus
 Cerda obtinebat, Ferdinadi regii fratris nomine. eo dedente, in Beneuentani potestātē ve-
 nit. acceptę iniurię dolor stimulabat, q; honore esset spoliatus ex Ioannis Regis testamen-

to, quē in Ferdinandi pueri aula obtinuerat, familiæ procurator. vrebat etiam Villaisanū, licitoris munus, quo pater erat functus Senticæ, ereptum esse. ea inconstantis fidei caussa erat: vt solent homines dolori indulgere, magis quam officio satisfacere, nulla famæ memoria. eo minus fidus fore putabatur, persuasumq; vt annuo vectigali concessio, arcē traderet Gonfaluio Sanabriæ Bletifæ, hoc est, Ledesmiæ ciui, eius Sanabriæ filio, quē ad Montielem captum fuisse monstratū est, Petro Rege interfecto. Henrici Regis curia Senticam migravit, vt locorum vicinitate commodius de Lusitano foedere ageretur. Beneuentani gratia potentiaque indies minuebatur: multiq; consilio mutato, eo relicto sese ad Regem conferebant. Retractandis foederis conditionibus multi menses consumpti sunt. re diu multumq; iactata, conuenit tandem, vt Sabugalia, Mirandaq; superiori tempore de Lusitanis captæ redderentur. Castellæ Rex Beatrici nouercæ, Ioanni, Dionysioq; eius patruis, quos in Castella detineri dictū est, Lusitano regno recuperando, quo se ferebant iniuria spoliatos, nullam opem cōmunicaret. idem Lusitanus faceret, si qui vellent Castellæ fines inuadere. Captiuus vtraq; parte libertas esset. Iis legibus induciæ annorū quindecim pactæ: cautumq; vt duodecim obsides in Lusitani potestati darentur, procerū Castellæ filii. id vnū mutatum: datiq; Hispali, Corduba, Toletu, Burgis, Legionem, Senticam ex singulis vrbibus bini obsides, primariis ciuibus nati. sic foedus sancitū; Olisiponeq; & Burgis, vbi Reges erant Castellæ & Lusitanæ, magna vtriusq; gentis lætitia voce præconis promulgatū, Maio mense dimidiato: turpe quidē atq; ignominiosum Castellæ Regi. sed est prudentium virorū, malis reipublice temporib; obsecudare: meliora in voto habere, quęcunq; tolerare. 20

Archiepiscopus Toletanus captus. C A P. X V I I I.

EÆ induciæ, quantum prouinciam vniuersam recrearunt, diuturnæ tranquillitatis spe, tantopere conturbavit Toletano Præfuli irrogata iniuria. Externo timore depulso, intestina dissidia confirmata. fauebat Duci Beneuentano Toletanus Præsul: Ioanni Velasco regio cubiculario vtriusq; amico & necessario, maiores honores haberi cupiebat, augerique stipendium, quod ex regio testamento magna ex parte erat imminutum: & cum non impetraret, curia abire constituit. veriti alii proceres, ne nouorum motuum ea occasio existeret, propter amplas opes, ditionemq; Toletani excelsum animum, omnisq; iniuriæ impatientem: consilio inter se & cum Rege cōmunicato, eum in aula Ioannem Velasum domi suæ capiunt. erat is opibus & clientelis validus, (nuperquē accesserat Villalpandum dotale municipium) eius Velaschi filius, quem ad Olisiponem decessisse dictum est, nobilissimæ familiæ conditor: vnde plures Magistri equitum continuato honore, nostra tempestate extiterunt. capti etiam Petrus Vxamensis Episcopus, Ioannes Fusselensis Abbas. iniicere viris sacris manus, pudori non fuit. publicæ tranquillitatis species obtenta. Senticæ, vbi capti sunt, Palentia, atque Salmantica sacris interdictæ. Itaque aliquanto post dimissi omnes sunt: cum Toletanus Talaueram, Complutum, obsidum loco tradidisset, præterea quatuor propinquos. Ioannes Velascus Sorie arcē, quā Regis nomine obrinebat. Anathematis religione Rex & proceres ex eo facto erant deuincti. Eius procurandæ potestas Dominico pontificio Legato, Albiensi tunc Episcopo facta est, iis litteris, quarū exem- 40

» plum subiicimus ex Toletani templi schedis. Impleuit amaritudine mentē nostrā nunciata
 » nobis nouiter venerabiliū fratrum nostrorum Petri Archiepisc. Toletani, & Petri Episco-
 » pi Oxomensis, & dilecti filii Ioannis Abbatis de Fussellis in ecclesia Palentin. captio, seu
 » detentio personarum, per nonnullos, tam ecclesiasticos, quam laicos, Henrici Regis Ca-
 » stellæ & Legionis illustris, tutores, consiliarios & subditos, ac de mandato & consensu Re-
 » gis ipsius perpetrata. dolemus siquidem & inconsolabiliter contristamur, ecclesiæ sanctæ
 » Dei, his mœstuosissimis temporibus, tam afflictæ & multifarie desolatæ, necnon schismati-
 » co dissidio miserabiliter laceratæ, super tot suorum vulnere, per dictum Regem ipsius
 » peculiarem filium & præcipuum defensorem superadditum existere tantum vulnus. ve-
 » rum quia sicut pro parte dicti Regis expositum nobis fuit, in captione seu detentione præ- 50
 » dicta, quæ ex certis, iustis & rationalibus caussis, personæ Regis eiusdem & regnorum,
 » ac subditorum suorum statum bonum, securitatem, pacem, quietem & commoditatem
 » concernentibus, maturaq; consiliariorum ac magnatorum suorum super hoc deliberatio-
 » ne præhabita, facta fuit: alias grauis vel enormis circa personas dictorum sic captorum, seu
 » detentorum, non interuenit excessus: ipsiq; sic capti siue detenti, postmodum restituti fu-
 » erunt plenarie libertati, & ipsa principaliter potiuntur. nos teneritudinē ætatis Regis ipsius,
 » adhuc impuberis, propensius attendentes: & proinde captionem seu detentionem huius-
 » modi, nō tam ex ipsius, q̄ sui deliberatione consilii perpetrata fuisse verisimiliter arbitran-
 » tes: volentesq; propter hoc mitius agere cum eodem: suis in hac parte supplicationib; incli-
 » nati

nati, fraternitati tuæ committimus & mandamus, quatenus ipsum Regem ab excōmuni-
 cationis sententia, quam occasione præmissorum incurrit à iure vel ab homine, quoquo-
 modo, si hoc humiliter petierit, auctoritate nostra absolvas in forma consueta: & iniungas
 inde sibi pro modo culpæ pœnitentiam salutarem: & alia quæ de iure fuerint iniungenda:
 etiam iuris rigore circa hoc mansuetudine temperato: si & prout ex iustis & rationabili-
 bus causis discretioni tuæ videbitur faciendum. nec non pœnas alias, in quas propter præ-
 missa quomodolibet incidit, circa ipsum eadē auctoritate relaxes. Datis Auenione, quar-
 to Kalend. Iunii, pontificatus nostri anno quintodecimo. His acceptis mandatis, in D.
 Catharinæ templi maximi Burgenfis sacrario, Rex in genua proeumbens, atq; humilimo
 10 corporis habitu veniam præcatus, sacramentoq; adactus, se in posterum legibus sacris ob-
 temperaturum, satisfacturumq; Toletano Præsuli redditis arcibus: anathematis religio-
 ne exolutus est quarto Nonas Iulii, diē Veneris. Affuerunt Episcopi Petrus Vxamensis,
 Ioannes Calagurritanus, Lupus Mindoniensis, Dieghus Mendoza maris Præfectus. inter-
 dicti decretum inductum, quo tres vrbes astrictæ erant. Ad hanc lætitiā, noua accessit.
 Compostellano, penes quem rerum arbitrium erat, deprecatore atque annitente, Bene-
 uentano Duci persuasum est, vti dimissis copiis animum ad tranquillitatem referret: atq;
 se Regis permitteret potestati. Lusitanæ induciæ mouebant, amici Præsulis casus, vnde re-
 bus suis præsidium expectabat. Sexaginta millia Francorum pacta, dotis Lusitanæ com-
 pensatio: libertasq; concessa ex quauis gente vxorem ducendi, exceptis modo Lusitanis.
 20 vt Taurum venit, nullis acceptis obsidibus, quo fidem fide obligaret, Rex eum omni co-
 mitate atque officiis omnibus complexus, eo loco apud se habuit, quem eius nobilitas po-
 stulabat: minori aulicorum potentia, Regis ætate confirmata. sic magnorum motuū sub-
 lato metu, qui sollicitos habebat prouinciales, pax rebus reddita est. Compostellanus ma-
 gnus haberi: in ore omnium esse: gloria haud diuturna, Rege breui sui iuris facto, Tole-
 tano æmulo in pristinū gratiæ & auctoritatis locū restituto. q; illi malo fuit, vti fictis vtriusq;
 Præsulis nominibus vulgatoq; prouerbio populus ominabatur. q; alio loco explicandū est.
 Regi Vasconū Chireburgum in Nortmannia ab Anglis redditū est, mutæ eatenus pecu-
 niæ pignus. impositum præsidium propter circumfusas vndique Gallorum copias, Marti-
 no Lacarra Præfecto. Martini Principis & Regina Siculæ pactæ nuptiæ, superiori tempo-
 30 re confectæ erant, Clementis Pontificis venia: quod ea insula Romanæ ecclesiæ esset ve-
 stigalis Siculi proceres ad spem libertatis artecti magnam insulæ partem præsiidiis occupa-
 bant. armis ad officium pertrahendi erant: nam voluntate quidquam pro sano facturos
 non sperabant. eo noui Reges classe comparata traiciunt, Martinusque Momblanci Dux,
 Regis Siculi pater. Bellum geritur varia alternanteq; fortuna. Aragonii, quibus initio cun-
 ctæ prona fuerunt, ij rebus conuersis intra Catanæ arcem compulsi, obsessique teneban-
 tur. Bernardus Cabrera (quem ea ætate præstantem virum bello paceque fuisse constat)
 virtutum indole, suis maioribus æqualis, ad eam expeditionem profectus, classisq; præfe-
 ctura donatus, propter Sardonum motus, in Hispaniam redierat: sua nunc sponte, an ab
 Aragonio euocatus, incertum, sed periculo tamen ex Sicilia nunciato, paternis auitisq;
 40 oppidis oppigneratis. ex Catalaunis, Aquitanis, & Morinis exercitu raptim conflato, atq;
 in Siciliam traiciens, rebus in extremum discrimen adductis, ac propemodum desperatis,
 salutem attulit. versa partium fortuna, victi coniurati proceres, totaq; insula rursus
 Aragonii imperii iugum subire compulsa est quod ad nostram æta-
 tem perstitit, propriumq; fore augura-
 mur.

LIBRI OCTAVI DECIMI FINIS.

HISTORIÆ DE REBUS HISPANIÆ LIBER NONVSDCEIMVS.

Henricus Rex rerum administrationem cepit. C A P. I.

RECREATA ex magnis dissidiorum tempestatibus, magnoq; timore tantisper Castilla est. multorum imperio, vnde magna incommoda extiterant sublato, rerum administrationem Rex desumpsit quatuordecim annos natus (quæ ætas patris testamento legitima erat) duobus tantum mensibus minus. sed id specimen sui dederat, vt magni, prudentis, iustiq; Principis in eo indolem esse appareret, si modo vita suppeteret. Proceres vt rempublicam capefferet, conuitio propemodum hortabantur, non vno omnes studio. quidã vt puerili cupiditati indulgendo gratiæ aditum sibi & necessariis patefacerent: pars inuidia præsentis status æstuantibus, & nouarum rerum studio incitati. Consilio Rex approbato, in Olgarum monasterio, quod prope Burgos est, vbi Castellæ Reges regni infulis exornari cõsueuerunt, cõgruentia, tẽpori elocutus: Quod superis placitũ, reipublice salutare, felix faustumq; omnibus esset, regni administrationem se suscipere professus orat, ac postulat, vt imbecillam ætatem consiliis suis ipsi sustentent, atq; vna secum prouinciam administrent. cæterum tutorum, procuratorumq; nomine & potestate ab eo die penitus sublato, eius signo, litterarum, diplomatumq; fides constaret. Secutus est omnium qui aderant plausus, procerum approbatio: pontificii Legati, Ducis Beneuentani, Magistri Calatrauæ, aliorum, qui toti cæremonia interfuerunt testes spectatoresq; Compostellanus Præsul, vti erat à multo rerum vsu exercitatus, & quoniam ei primas cæteri deferebant, in hunc modum locutus fertur. Non minore religione, neq; minore lætitia apud te, inquit, ô Rex verba faciemus, quam modo pro tua incolumitate ad aras superis vota persoluimus: te quoq; eadem animi pietate auditurum confidimus. Tertius agitur annus, ex quo tuæ ætati rectores, vniuersæ prouinciæ moderatores, patris tui testamento & voluntate sumus adhibiti. Quantum sit profectum, aliorum iudicium esto. nullum certe laborem, nullum vitæ periculum cõmunis salutis causa subire recusauimus. De nostris laudibus dicere inuidiosum est: sed domestica tamen concordia perstitit, in magna quamuis voluntatum varietate. Nullus effusus est sanguis: nullæ cedes extiterunt: quæ res comparanda miraculo, & tuæ felicitati accepta feratur necesse est: atq; ad reliqui imperii omen vertatur. Cum Mauris ad spem imperii depellendi concitatis, perpetuisq; hostibus nominis Christiani fœdus instauratum est. ferocientes Lusitanorum animi factis induciis pacati. Galli, Angli, Aragonii, vt erat opus, omnibus officiis culti, cõciliatiq;. At plebes nostris imperiis exacerbatæ, exhaustæq; sunt: quæ id cum populis recreandis, decuma rerum venalium, quam pendere soliti erant, ad vigesimam sit redacta: sic populi inopiæ, atque querelis occursum est. pleriq; patriæ extorres violentia, atq; crudelitate publicanorum, atq; fortunis omnibus euersi, domos redierunt. At ærarium est exhaustum, thesauri regii cõsumpti. esto. sed æs alienum nominibus soluere quæ poteramus: nobilium, & populi cõmotas voluntates sedare, nisi augendis muneribus: quæ à te tamen, regno confirmato restringi pro voluntate possunt. Nullum hæctenus oppidum detractum est, ne ignobilis quidem pagus. omnia integra sunt. nihil tuæ felicitati deest, nihil nostræ lætitiæ, quin confecta nauigatione longissima, multis perfuncti periculis, mercibus, armamentisq; saluis, portu tandem occupato, velisq; contractis libenter conquiescimus in tua prudentia & benig-nitate, certi si quid in tanta rerum varietate peccatum est, te id vltro nullo deprecante cõdonaturum. Hoc quoq; in tuam gloriam cedit, eos habuisse tutores, quos, quibus hæctenus modestiæ prudentiæ, diligentis inter se, quibus virtutibus res tantæ perfectæ sunt, & aduersus vitia certamen fuit, nunc quoq; modica tolerare, & quietem pati possent. Ad hæc Rex: Vestra quidẽ erga me merita, cū perspecta sint omnibus, dum vita suppetet, æterna erunt: & vt ante vestris præceptis pueritiam conformaui, sic deinceps consilio vt certum est, in omni reipublicæ parte. Hæc ineunte Augusto mense acta sunt. mox de regni statu relatum: Sacris Castellæ beneficiis, vt quæq; opulentissima erant, ita maximo studio, spe, conatu externi imminebant, nullo probitatis respectu, nullo eruditionis honore, tanti mali procu-randi

randi causa, Caracæ in regni conuentibus, vti superius dictum est, cautum: ne externi in ea beneficia inuaderent. nihil esse sordidius, atq; crudelius, quam si ecclesias arroderent, si qui nihil opis contulissent, neq; ipsi, neq; maiores eorū: nulli deinceps vsui futuri essent, Cum id decretum à Romanis Pontificibus negligeret, à regni procuratoribus prioribus annis sacerdotiorum redditus, quæ externi obtinebant, occupati erant. De ea re referente Clementis Legato, in conuentu disceptatum: consilioq; inter proceres cōmunicato responsū. Iniqua videri externos petere: sed aulicis tamen spe imminentibus ea sacerdotia impetrandi venia Pontificum, lubrica pueri Regis ætas tentata precibus, ac victa tandem est. De ea, aliisq; controuersis cōmuni procerum consensu deliberandum videbatur. conuentus ergo regni generales Madritum indicti. Verum dum euocati conueniunt, nouus Rex Cantabriam præfens cernere volens, vti eius prouinciæ homines flagitabant, eo profectus, eius principatus possessionem iniit: datumq; Cantabris expetentibus Castellæ exemplo (nondum enim mos ille sublatus erat) prouocandi ius ad singulare certamen, Marte arbitro controuersias, quæ multæ in ea gente erant, diiudicandi. sic tempora erant. Fuit hic annus insignis Fortunatis insulis ex interuallo noua nauigatione repetitis. Cantabri ingenti sumptu, classe instructa, circumductisq; Hispaniæ littoribus ad eas insulas appulsi, earum situ, amœnitate, numero atq; nominibus cognitis, ad Lansarotam (vni earum insularum id nomen est) excensione facta, confertaq; pugna victores, Regem, Reginam, centū ac septuaginta insulanos captos: præterea pelles caprinas, ceræq; primitias, quibus insulæ abundant, nauibus in Hispaniam aduexere, innatæ fertilitatis specimen, prouentusq;: si repetitis nauigationibus eas insulas Hispanorum imperio subiugarent.

Madriti conuentus habit.

C A P. II.

INTEREA proceres, Episcopi, ciuitatum procuratores, Madritum, vti erant iussi, magno numero conuenerunt. Rex rebus in Cantabria compositis, atq; ad Segobiam æstate transacta, mense Nouemb. eodem appulit. Vocato concilio, de parentis laudibus, de reipublicæ statu pauca præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregie imperii atq; administrandi, domestica suppetere, multa & præclara memorauit. Pace cum externis Principibus pulcherrime stante, se minore regnum domesticis discordiis agitatam, ac tantum non oppressam. Quod vitio temporum, magis quam hominum culpa, deprauatum erat, affectūq;: sua cura, eorū, qui aderant, consilio sanandū. Futuri principatus, eam formā fore, quæ maxime ea declinaret, quorum recens inuidia erat. Curaturum, effecturumq;: ne ambitioni quidquam peruium, aut pecunia venale esset. Iudiciorum, legumq; auctoritatem, superiorum temporum licentia euersam, cupere restitutam: cum benignitate tamen, ad quam ætatis conditione, ingenio, atq; natura esset, quam ad seueritatem procliuior. Publici ærarii, cuius erat tenuitas maxima, supplendi vnam rationem esse, si aut populis ipsi noua tributa imperarent, aut donationes ipse rescinderet, quæ superiori tempore a tutoribus factæ erant, optimo haud dubium animo, sed magna tamen calamitate regionum vectigalium. Regis oratio, grata Patribus fuit: tametsi ex eorum ore mitti constabat, qui in aula gratiosi adolescentis Principis ætatem haud leui aliorum inuidia pro voluntate, proq; arbitrarij gubernabant, in pari potentia gratiaq; concordibus animis, quod miraculi instar erat: Ioannes Mendozius regiæ Magister, Dieghus Stunica, Rodericus Daualus cubicularius, præstanti omnes fide, magnoque ingenio viri. Certamen tribus vnum erat, lubricæ Regis ætatis frændæ, reipublicæ tuendæ, aduersus procerum cōatus. Rogati patres sententias ad vocem noui tributū, se exhortescere affirmarunt, populo tantis antea vectigalibus exhausto: vigesimam tamen rerū venalium, libenter concedere. Importuna procerum auiditate antiqua vectigalia alendis militibus, maiori quam opus esset numero consumi, intolerandum videri. Æs militare ad antiquas priorum Regum rationes esse reuocandum. Id consilium approbatum: atque ex publicis rationariis inductæ pensiones, quæ Rege minore, aut concessæ denuo aut plurima ex parte auctæ erant. Multorum ex ea re offensi animi, publicarum opum attractu contaminatorum. sed odium in occulto erat, palam approbatio. Geminæ nuptiæ publica gentis lætitia celebratæ: Regis & Catharinæ sponse, quoniam ad legitimam ætatem peruenerat: Ferdinandi fratris, & Eleonoræ Alburquerquiæ. His rebus confectis, Madriti conuentus soluti sunt. Rex Illefcas abiit, principio anni millesimi trecentissimi nonagesimi quarti. metū incusserat pestis contagio, quæ Madriti grassati cœperat. Loci opportunitate inuitatus Toletanus Præsul, quoniā id oppidum in eius ditione erat, sese ad Regem contulit, pristinumq; gratiæ & auctoritatis locum facile obtinuit: facetus natura, & consuetudine exercitus, magnorū Principum gratiā promereri officiis ad tēpus accōmodatis. Grauius ea res percussit Cōpostellanū Præsulē pro-

sus ut simulata valetudine, sese è curia subduxerit, abieritq; Hamuscum, suæ ditionis oppidum in Vteriori Castella, Regi, Toletanoq; iratus, vindicaturusq;, si qua sese occasio daret. Fuere ea tempestate ij duo Præsules diuersis virtutibus, artibus, moribus, quos quoniam res obtulit, visum est, vtriusq; naturam, atque ingenium explicare. Nobilitas his, ætas, eloquentia, animi magnitudo, paria ferme fuerunt. ad gloriam non eadem via nitentur. Compostellanus blanditiis, calliditate, munificentia certabat. Toletanus egregiis artibus, vitæ integritate. Officiis ille, & conciliandis procerum voluntatibus præstabat: hic seueritate, dignitate, opibus. In illo flagitiosis per fugium erat: hic bonos tuebatur, malis perniciem comparabat. Compostellanus laborare, contendere, amicis fauere, nihil negare, citius haberet facultatem. Toletano studium modestiæ, decoris, & probitatis erat. Dolor illum interceptæ ecclesiæ Toletanæ stimulabat, transfuersumq; agebat: hunc obtentæ nullo ambitu, nulla cura, gloria decorabat, formidabilemque reddiderat aduersariis. sæpeque oppressus, euasit tamen: & quasi lucis radiis discussit insidiarum caliginem, quas æmuli offundere conati erant.

Magister Alcantara occisus. C A P. III.

DOLEBAT proceres intercepta vectigalia, annuasq; pensiones, quas ex regio ærario auferre consueuerant. ea occasio rebus turbandis in Vteriori prouincia extitit. Beneuentanus Madrito digressus, in regia vectigalia ipsosq; templorum redditus inuadere non desisteat, Regis æratem ludibrio habens. missus ad eum Ferrerius Marefcalus, ut officii & modestiæ admoneret: non sine periculo occupari, quæ à Principe essent precibus meritisq; impetranda. iussus Reginam etiam Vasconum, Gegionis, & Trastamara Comites, quos idem dolor urebat, viresq; & copias sociarât, iisdem verbis appellare. Respondit Beneuentanus, nouis hominibus apud Regem primum gratiæ & auctoritatis locum esse, ægreferre. ea causa discessisse è curia, neque rediturum tamen, vti Rex postulabat, nisi obsequiis datis trium aulicorum potentissimorum filiis. Ad Compostellanum, quoniam ad cõiuratos Principes propensus erat, Stunica abs Rege legatus, eius verbis mandauit quam primum in curiam rediret. Negat ille præsentem Toletano, cum quo ab antiquo inimicitia essent, venturum ad Regem. Reginam Vasconum maritus Rex reuocare fatagens, rei que perficiendæ opportunitatem venisse ratus Principum alienatione ob factam cum proceribus conspirationem, noua legatione missa, Henricum Regem de ea re appellare constituit, legati Complutum appulsi, quo se Rex contulerat, quamuis maxima contentione, nihil amplius quam antea impetrarunt. exhorrebat Regina redditum, detrectabatq; principi fœminæ & necessariæ vim adhiberi, molestum. ne duæ quidem filia, quas penes se habebat, ut ad patrem redirent datum est. dirempto coniugio, proles diuidi ex equato numero æquum videri obtendebatur: quarum vterq; aspectu, viduitatis, & solitudinis incõmoda sustentaret. Noua accessit à Lusitano legatio, quorundam procerum subscriptione, qui eatenus facere recusarant, inducias nuper pactas, ratas esse conuictio ex postulatî, Villenæ Marchionis, atq; Alfonsi Comitis Gegionis. suo ille consensu & approbatione, nihil esse opus excusabat, cum quo rem integrâ non communicassent. negabat Gegionis Comes fœdus initum antea approbaturum, quam oppida, quæ dotis nomine in Lusitania promissa erât à Lusitano redderentur. Ergo Lusitani legati re infecta, dimissi sunt. res ad bellum respectare videbatur. Maior tamen aliunde terror ostentatus est, vnus hominis imprudẽtia, & temeritate, fœderis cum Mauris in ita mota fide. Martinus Barbuda, præcipiti vir ingenio, natione Lusitanus, Ioanni Auissii Magistro infensus, tametsi eius ordinis Clauiger erat, an spem liberalioris militiæ, (nam causæ æquitatem secutum non arbitror) belli superioris tempore Castellæ Regi adhæsit: prælioq; ad Aliubarrotam facto interfuit. studii operiq; præmiu, Alcantaræ Magister creatus est: vnde magna auctoritas, opes amplæ. Ioannes quidam Sagus vir sanctus, (sic vulgo creditum) qui diu secretam ab hominũ conuentu vitam in montibus egerat, quasi instinctu, inflatuq; numinis (furore percitum euentus docuit) ingentes de Mauris victorias, nominis gloriã, amplissimũ imperiũ pollicetur. hortatur, persuadetq;, ut cum Mauris, de Christianæ religionis veritate, præstantiaq; armis decertet. Præclarum initium, legibus Christianis violandis earum tueri sanctitatem. Idoneos viros Granatã mittit, Maurorum Regem ad singulare certamen prouocatum. si id recusaret, viceni, triceni, aut centeni dimicarent, Maurorum duplicato numero. eam defendendæ professionis conditionem proponere, quam recusare non deberent. inclementi responso, legati conuictiisq; violati. Eo Magister maiore celeritate consilium maturare constituit. nihil potentius ad permouendos multitudinis animos, quã religionis opinio. qua vbi capta est, impotens, sua, mutabilis in præceps ruit. Ad rei famam multi mortales cõciti. trecenti equites sequebantur, mille pedites. accessere magno numero milites voluntarii, omnino ad quinq; peditum millia

millia erant: sed ex omni numero, quota pars militaribus armis instructa: ceteris, spari, fundæ, fudes. Consilio indicato, conatus est Rex hominem ab ea mente deducere. Aquilarii reguli Alfonso, Dieghusq; quibus à Corduba nomē erat, obuui facti: Quo, inquit, Magister ruis? cur te & socios in præceptas? nimirum fata in exitum trahunt. Horum miseret, quos tanquam pecudes mactandos, Christiani nominis hostibus obiciis. Per omnia numina, & quicquid in cælo sanctum est, istam mentem exue: compressoq; tantisper impetu, animi cupiditatem, ad rationem reuoca. si recusas, næ magnum genti malum perpetuum luctum, ignominiam religioni certissimam comparas. Ad has ille voces, neq; flectitur animo neq; mouetur, non magis quā durissima cautes. obcæcat animos diuina vindicta, cum supplicii imminentis aciem retundi non vult. In hosticum penetratum VI. Kal. Maii, die Dominico. Ex ea turris in ipso aditu impugnata. quo tēpore Rex Maurus improuisus aduenit, equites quinq; millia, pedites ad centū viginti millia insano delectu trahens, iussis tota ditione arma capere, quorum esset ætas idonea. re improuisa perculsi nostri momento temporis superantur: pedites præsertim ab equitatu disclusi, & ex promiscua colluione conflati, nulla virtute, nulla militari scientia. equites restiterunt egregie pugnant. Barbuda ipse memor Christiani nominis, atq; pristinae dignitatis, supremo virtutis conatu edito, perimitur. cæteri quē quisq; pugnando locum ceperat, eum ex animi corpore textit, aduersis omnes vulneribus confossi. exiguum id acceptæ calamitatis & ignominia leuamen fuit. Sic dies Christi ad vitam reducis memoria octauus, req; & nomine candidus in atrum versus est. Barbudæ corpus, Maurorum permissu, Alcantaram relatum, atq; in D. Mariæ tumulo compositum, inscriptione, quam incidi ipse mandarat: HIC SITVS EST MARTINVS IVANVS, IN OMNI PERICVLO EXPERTI TIMORIS ANIMO. Hanc ferunt inscriptionem referenti cuidam Carolum Augustum eo nomine V. subiecisse. Fauillam ardentem candelæ restinxisse hunc digitis nunquam arbitror. In eius locum Calatrauz Clauiger Ferdinandus Villalupus cooptatus est, magna obrectatione militum, ex alio ordine Magistrum præfici recusantium. sed vicit tamen regis voluntas, parereq; necessitati cōpuli sunt. Barbudæ calamitate, atq; Henrici Regis excusatione Mauri mitigati, ne in nostros fines incurrerent, alioqui parati, armis illatam iniuriam, violatum fœdus vindicare.

Nona in Castella dissidia. C A P. IIII.

BELLI Maurici suspicio proceribus, qui in Castella veteri tumultuari cœperant, occasionem suppeditauit factionis opes nouis delectibus confirmandi, per speciem belli; quod instabat, defendendi: ad Regemq; deinde Toletum eius iussu veniendi, vbi reliqui apparatus bellici erant. Villenæ Marchionem Alfonso Aragonium regis amicitia, Calatrauz Magister restituit, Illescasq; perduxit. venientē cum splendido nobilium comitatu, qui ex Aragonia honoris causa sequebantur, benigne Rex accepit. adiicit complexum & osculum, comis natura, simulareq; benevolentiam, quæ inter regias artes ponitur, à primis annis edoctus. secundum salutem se Magistrum equitum, à Ioanne Rege institutum; iniuria esse spoliatum conqueritur: restitui postulat. Pollicetur Rex, si in vltiorem Castellam se prosequatur, ad pacandos procerum motus euntem, qui depulso belli timore, in miserorum fortunas grassabantur. quasi graui ac diuturna tempestate iactata republica, nondum dissidiorum fluctus componi potuerant. excusat ille, in patriamq; redit, irato similis. Superatis Rex montibus, Vallisoletum abiit. proceres veriti, vt regis potentia pares essent, rebus suis diffidere: ad meliora consilia reuocare animos. fide incolumitatis accepta, Compostellanus prior, deinde Beneuentanus in curiam veniunt: factum excusant: inimicorum iniurias conqueruntur: ignosci petunt, fatali propemodum necessitati, maioribus officiis superiores offensas compensaturis. venia data: præterea Beneuentano ex publico ærario annuum vectigal cōstitutum, sestertii quinquaginta millia, in Beruria Valentia municipium. dotis Lusitanæ ea compensatio fuit. vtrunq; ea lege, vt vectigalium, quæ sua auctoritate à publicanis extorserat, rationem redderet. Exoptatæ tranquillitatis affulserat spes, eo diuturnioris, quod Petro Trastamare Comiti Henrici fratris opera, Rege cōciliato, in curiamq; deducto par vectigal datum est: Paredesq; municipium, quod Alfonso Gegionis Comes iniuria occuparat, regia auctoritate restitutum. & est nemo ita turbido ingenio, vt non idem quietis præmiū, quam laboris malit. Gegionis Comes supererat audaci homo ingenio, callidus, inquietus. In eum quoniam voluntate nihil pro sano facturum videbatur, Rex vires conuertere parabat, cum à Carolo Rege Vascone oratores venerunt; Episcopus Ofsensis homo Gallus, Martinus Ayuarus. quod toties irrito conatu tentatum erat, Eleonoram Reginam ad virum remitti postulant: impetrandi, quod petebatur spes e-

rat, propter æquitatē postulatī, Henriciq; Regis alienatam ab amita voluntatē: quam cum cæteris proceribus conspirasse constabat, atque ex Madriti conuentibus irata discesserat: quod annui reditus, qui ex regio fisco dabantur, magna ex parte essent detracti. De eius reditu disceptabatur, cū repente Trastamaræ Comes sese è curia subduxit, Roamq; ad Reginam abiit, præsidio futurus si vis pararetur. Beneuentano conscio, dolum & coitionem suspicatus Rex, in aulam euocato, vincula iniici mandat sabbatho ad VIII. Kal. Augusti, custodiasq; adhibet. mox cum ijs copiis, quas in Gegionis regulū habebat paratas, magnis itineribus contendit: ne se Petrus & Regina temporis spatio munirent. Occurrunt ad munimenta venienti Regina & filia atrata, suppliciq; habitu veniā precantes. nulla sua culpa Petrum aufugisse, sed fratri tamen perfugiū, & hospitii iura denegare fas non fuisse. necessario pietatis officio se ad eas contulisse, vt consolando dolore leuaret. excusatio ita admiffa, vt Petro in Calaciam elapso, oppidum Rex sui iuris fecerit, vectigalibus modo Reginae relictis, vnde vitam sustentaret. eam Vallisoletum se sequi iubet. custodias circumdat, sublata quoquam discedendi facultate. Gegionem Alfonso armis, milite, com meatu munire nunciabatur. eius conatus celeritate occupandi erant. profectus Rex in Astures est: Ouetiq; vrbe recepta, quæ hostis præsidio tenebatur, Gegionē promotā castra. Vi capi, loci natura prohibebat. obsidionē duci gratie erat, frigidissima anni tempestate, regioneq; morbis in castris vulgatis. Ne nihil profectum esse tantis molitionibus videretur, Trastamaræ Comes effecit Regi conciliatus, veniensq; in castra. cum Alfonso obfesso fœdus ea lege factum est: vt Gegione tantū retento, reliqua ditione regiis præfidiis occupata, de perduellionis crimine, quod obiiciebatur, in Gallia præfens disceptaret. quod Rex Gallus consensu delectus arbiter iudicasset, id fas iusq; esset. Henricus Alfonso filius paternæ fidei obfessus. sic in præfenti ab armis discessum est: respublicaque ex magno timore magna que sollicitudine recreata.

Benedictus. XIII. Pontifex creatur. C A P. V.

DV M hæc in Hispania geruntur, Auenione Clemens Pontifex decessit, ad XVI. Kal. Octob. Principes finitimi atq; longinqui cum Cardinalibus per legatos egerunt, ne comitiis festinatis, quemquā in defuncti locum cooptarent. tollendi schismatis rationem prius ineundam videri. Differri comitia non placuit. id modo Principum voluntati concessum, vt pro se quisq; Patrum conceptis verbis iuraret pontificatū abiturum, si eligeretur, modo idem facere Romanus induceret in animum. totius orbis terrarum concordia reuocandæ eam optimam rationem videri. Iurisiurandi formam hoc loco adscribi placuit.

„ Nos omnes & singuli S. Romanæ ecclesiæ Cardinales congregati pro electione futura in
 „ conclau, ante altare, in quo missa communis celebrari consuevit, pro Dei seruitio, vnitatem
 „ ecclesiæ suæ sanctæ, ac salute animarum fidelium omnium promittimus, & iuramus ad san-
 „ cta Dei Euangelia corporaliter per nos tacta, quod absque dolo, fraude, & machinatione,
 „ quibusq; ad vniõnem ecclesiæ, & finem imponēdo schismati, pro dolor, in ecclesia nunc
 „ vigenti, quatenus in nobis erit, laborabimus fideliter & diligenter, quatenus ad nos per-
 „ tinet, seu etiam pertinebit & dabimus pastori nostro, & gregis dominici, ac Vicario Iesu
 „ Christi domino nostro futuro, qui erit pro tempore auxilium, consilium, & fauorem:
 „ nec ad impediendum præmissa dabimus consilium, vel fauorem directe, vel indirecte,
 „ publice, vel occulte. Et ista omnia & singula, & alia vltra præmissa, omnes vias vtilēs, &
 „ accommodas ad vtilitatem ecclesiæ, & vniõnem prædictam eiusdem sane & veraciter, sine
 „ machinatione, seu excusatione vel dilatione quacunq; seruabit: & procurabit posse tenus
 „ quilibet nostrum, etiam si assumptus fuerit ad apostolatū, etiam vsq; ad cessionem in-
 „ clusivæ, per ipsum de papatu faciendam: si dominis Cardinalibus, qui nunc sunt, vel erunt
 „ in futurum, de iis, qui sunt nunc, vel maiori parti eorundem hoc, pro bono ecclesiæ & v-
 „ niõnis prædictæ videatur expedire. Hac conceptione verborum iurati singuli Cardinales:
 „ iurati vniuersi vnus & viginti, omnibus suffragiis Petrum Lunam, Aragonium natione,
 „ nobilissima familia ortum, Pontificem iusserunt, iuris cognitione excellentem, ciuilibus, sa-
 „ criq; multis obitis legationibus ea tempestate clarissimum. Comes inerat, atq; natura-
 „ lis ingenii dexteritas, quibus studia hominum, conciliantur maxime. Benedictus voci-
 „ tatus est. mox de transferendo in Italiam domicilio, consilia agitata. de abdicatione me-
 „ moria nulla. Vtraque re Gallica natio, in primis perculsa est. Lutetiæ in conuentu Princi-
 „ pum suscepta deliberatio est. Ad terrendum nouum Pontificem: tanta præsertim animi
 „ magnitudine, quantū reliqua vita declarauit, maiestate opus erat. tres Duces Burgundus,
 „ Aurelianensis, Bituricensis Auenionem legati orare, flagitareq; vt pacem terris redderet,
 „ memor iurisiurandi, memor calamitatum, quas gens Christiana passa erat. Cogendū Pa-
 „ trum concilium qui in re præfenti disceptarent. Negat ille, deserturū se Dei viuētis eccle-
 „ siam,

fiam, Petriq; nauem quam in tantis fluctibus susceperat gubernandam. cum finem obsecrandi non facerent, neq; quidquam tamen impetraretur, re infecta abeuntes, Regem & gentem noua impleuerunt ira: ad quam mitigandam, ius decimæ, de sacerdotibus cogendæ, in annum Regi Gallo concessum. hæc mense Maio gerebantur salutis anno 1395. A i 3 9 5. milite Franco, regioq; Prætoris obsideri nouus Pontifex, oppugnariq; ne quis ab eo sacra pereret edictum. vnde secessio, ex omni Cardinalium numero, vno Pompelonensi in Benedicti fide perstante. neq; prius constitere commotæ semel voluntates, quam in dissimulato habitu sese Auenione subduxit, in Catalaunosq; abiit. verum hæc aliquot post annis contigerunt. Inter Reges certe ea causa vltro citroq; legationes missæ: contendente Rege
 10 Gallo, Reges Hispanos nõ Vasconem modo, & Aragonium, sed Henricum etiam ea ætate à Benedicti Pontificis studio, obedientiaq; deducere. Ioannes Conchenfis Episcopus ab Henrico in Galliam legatus: si ingenii dexteritate inter Pontificem & Regem Gallum, reconciliaret gratiam. nullum eo conatu operæpretium factum. In Aragonia belli suspicio ex Gallia ostentata, militibus magno numero ad fines Ruscinonenses, quasi ad prædam vagantibus. à Violante Regina, penes quam viri cessatione rerum potestas erat, pulsa tempestas, ad Regem Francû, Ducemq; fratrem Coponio legato. Ioannes Rex in Foxano nemore cum venationi operam daret, portentosa magnitudinis lupa excitata, siue spectrum id fuit, siue vera species, morbo repentino & lethali oppressus est. ad XIII. Kal. Iunii decessit, nulla re præterquam ignauia, otiiq; studio nobilis. Corpus ad Populeti sepultum. iusta
 20 funeris regio apparatu facta. prole virili caruit. Ioannem, Violantemq; ex duobus coniugiis susceptas, illam Fuxensi Comiti Mattheo collocarat, Violantem Ludouico Andegauensi desponderat, vti antea dictum est. Martinus Momblanci Dux, eius frater ad regni successionem lege, defuncti testamento, & voluntate gentis vocatur, eo tempore Sicilia motibus pacandis districtus, absensq;. Maria eius vxor, virili animo fœmina, regnum pro viro vicaria, regiumq; nomen capessit: atq; in procerum conuentu Barcinone, quoniã Regina vidua prægnatem se esse relictam simulabat, custodes adhiberi sancit: ne qua esset ludificatio. illa conatu, simulationeq; destitit. Fuxensis Comes de regno litem intendit, paratus nisi causæ æquitate impetraret, armis desceptare. aduersus defuncti Regis testamentum, Petri eius patris voluntas proferebatur, supremis suis sanxisse Ioannis filias ad regni
 30 successionem vocari, si mascula prole destitueretur. id mutari nefas fuisse. nouum proinde decretum inducendum rescindendumq; videri. hæc Fuxensis causæ munimenta erant. Cæsaraugustæ tamen Iulio mense regni conuentus habiti omnino frequentes. communi omnium voluntate Martino, quamuis absenti, regium insigne, nomen, potestasq; decreta sunt. belli, quod ex Gallia instabat, defendendi consilia à proceribus explicata.

Regina Vasconum ad virum rediit. C A P. VI.

Sic Aragonia noui belli suspicionibus iactata est: armorum strepitu, & apparatu, vrbes & oppida personare. In Castella tranquillæ res erant, reliquis proceribus ad officium pertractis, Gægionis Comite in Galliam, Eleonora Vasconû Regina ad virum abire compulsa, sacramento adactum in eius verba eo loco futuram, qui Regina, regioq; ex sanguine
 40 prognatæ esset consentaneus. Abeuntem Castellæ Rex Alfarum & ad fines Vasconum profecutus est. propinquitati id, honorique datum, atq; solatio necessitatis impositæ, cui repugnare non licebat. Rex Carolus venientem Tudelæ excepit: vbi eius aduentum morabatur, lætitiã ingenti siue vera, siue simulata. Pro Regina reditu, regioq; coniugio instaurato, supplicationes decretæ, festi dies agitati, ludi, spectaculaq; commissa. vniuersæ gentis animi recreati. Ioannes Mendoza principem auctoritatis gratiæq; locum apud Castellæ Regem occupabat. Agreda municipio recens abs Rege donatus erat, Ciria, atq; Borouia oppidis in Sorix agro. ea nauatæ opæ, atq; industriæ merces fuit, meritis maior. sic vulgi opinio fuit, vt est ad deteriora promptum, & ferme magnos homines obrectatio comita-
 50 tur. Agredæ incolæ noui principatus iugum subire recusabant, libertatem tueri armis, si opus foret parantes. Quid enim regium imperium, priuato mutarent, initio leni, deinde grauissimo futuro? vti multa documenta vetera recentiaq; oppidorum confirmabant. in Vasconum & Aragoniæ finibus sito municipio, ac propterea iniuriæ, direptionibusque opportuno, quid priuatæ opes præsidii allaturæ essent? maiorum certe meritis, fideiq; eximie cultæ parem gratiam non reddi. Commotas incolarum voluntates, vt præsentia & auctoritate pacaret Castellæ Rex, eo festinandum duxit. vix se incolæ continuerunt, quin venienti portas clauderent. vicit tamen sanior pars: periculose à Regibus extorqueri, quod esset precibus & æquitate impetrandum. Id consilium salutare fuit. facile enim Regi persuasum est, vt eius oppidi possessione retenta, Ioanni Mendezio Almasanum, Gormatium

que prioris muneris compensatio esset. sic tumultus populares deuitati. In Galliam legati ab Henrico Rege amandati, Lutetiæ ad diem dictam præsto fuere. Gegionis Comes venire distulit, necessitate, an prudens incertum: sed cum legati de reditu cogitarent, nunciatus est ad Rupellam Santonum urbem & portum, nauigatione appulsum, lite ergo coram Rege Gallo, uti conuenerat, contestata Gegionis Comes lege maiestatis damnatur, sancitumque est, ut in sui Regis potestate esset. si ita faceret, eorum quæ cõmissa erant, veniam, principatumque pristinum speraret, ipso Rege Gallo annitente, deprecatoreque: si recusaret, nullam spem præsidii, ac ne tutum quidem per fugium in Gallia fore. De ea re ad Armoricum Ducem, aliosque vicinos proceres, & præfectos litteræ datæ: vetitumque eum pecunia, milite, armis, nauibus ueiuare ad repetendam Hispaniam. Gegionem ex fœdere dedit Castellæ Rex postulabat: & cum Comitissæ vxor recusaret virilis animi fœmina, ne mora vires confirmaret, eo festinatum. haud diuturna obsidio fuit. nulla defensionis spe, deditum oppidum est, soloque abs Rege æquatum. iustissimum obstinationis supplicium, rebellandi facultate priuari. Isabellæ Principi permissum, recepto etiam Henrico filio, qui obsidis loco fuerat, ad virum discedere sese in Santonibus tenentem, neque magna, neque nulla spe principatus recuperandi. Capto euerque Gegione, Madritum festinatum, consilium Bæticæ vniuersæ inuisendæ: quod eatenus factum non erat, ex quo Henricus Rex erat renunciatus. mense Nouembri ad Talaueram nobile municipium Mauri Regis legatos obuios habuit, quoniam induciarum tempus exiuerat, postulantes, uti nouo inito fœdere, earum tempus prorogaret: & metus suberat, ne intestinis motibus pacatis, in Granatenses fines impetus fieret vindicandi iniurias studio, quæ Rege minore acceptæ erant. integra totius rei deliberatio, in aliud tempus reiecta: legati que Regem Hispalim sequi iussi. in ea vrbe inter festas populi acclamationes, splendido apparatu receptus est. Archidiacono Astigitano, qui cladis illatæ Iudæorum nationi auctor præcipuus extiterat, iniecta vincula: cæterisque eius supplicio documentum datum, non esse temere pietatis prætextu tumultus populares concitandos. Noua lux reddita rebus esse videbatur, fontibus cõpressis, prouincia pacata, cum Mauris expetentibus, instaurato fœdere. In Henrico Rege magna virtutum semina inerant, cum ætate ad maturitatem perducta. breui tamen ea omnis felicitas luxuriavit, inanis quo effecta est diuturna principis grauique valetudine, perpetua oris macie, corporis viribus debilitatis, mentis vigore vacillante. vnde curis grauioribus impar, præstare reliqua ætate non potuit, qualẽ prioribus annis promiserat Principem: vix ut cognosci possit, quid deinceps rerum gesserit. quod non scriptorum incuria magis accidisse arbitror, quam ipsiusmet cessatione Principis, Republica nullis aut leuibus tempestatibus iactata. id diuino magis beneficio, quam hominum industriæ tribuatur necesse est. Dux Beneuentanus ad Montem regalem asseruari iussus, D. Jacobi Magistri cura, fideque, inde Almodouarẽ translatus est, annis consequentibus. ea iniuria Compostellanum Præsulem maxime vrebatur, virum in exiguo corpore, præstanti animi magnitudine, ingenio turbido, neque in adulationes prompto. se agente datam Beneuentano fidem conquirebatur esse violatam. Præterea ex Auenionensibus Pontificibus religiones captatæ, quos vitio creatos disputabat: legibus Romanos. ea siue vera causa fuit, siue prætexta, fuga in Lusitaniam certe dilapsus Episcopus Conimbricensis primum, deinde Bracarensis Lusitani beneficio creatur. abdicatæ Compostellanæ ecclesiæ compensatio fuit, mutatæ id fidei præmium. in eius locum Lupus Mendoza substitutus est Compostellanus Episcopus. Palentinis iura sacra Ioannes Castrius ea tempestate dicebat: fidei constantia erga Petrum Regem, eiusque posteros quam realia nobilior, clariorque. Lecestriæ Ducis beneficio Episcopus Aquisgranensis in Aquitania factus antea, Constantiæ vxoris precibus datum in cuius ille obsequiis erat, pace facta, redux in patriam Giennensibus Episcopatu primum, deinde Palentino donatus est. Hunc ferunt, de Petri Regis rebus gestis commentaria scripsisse multo synceriori fide, iis quæ vulgo circumferuntur, ex fraude & mendacio composita eius, qui perfidiæ maculam eluere, sequi ad fortunæ motum mouere induxit in animum. sic fama fert. sic magni auctores testantur. intercidisse tamen eam historiam constat. non tam iniuria temporis, quam eorum arte, quibus veritatem celari, & rerum memoriam inuerti, commodum erat. Hæc illi. nobis cõmunis hominum sententia, quæ vna famæ vox est, potior videbatur: neque mentis oculis minus officit amor, quàm odium, ut verum syncere dispiciatur, nullo in alterutram partem præiudicio. In Aragonia quieræ res non erant. Ioanni Emporitano Comiti, quoniam Fuxensis partes sequebatur ex memoria acceptæ iniuriæ, an causæ æquitate motus, vincula iniecta, ne sese commouere posset. ordinum conuentus Cæsaraugustæ ad sextum Nonas Octobris, in D. Francisci habitati sunt. ex vniuersa gente frequentes. communi consensu tumultus indictus, desumpta faga, habitati tota prouincia delectus. Petrus Vrgelitanus Comes, omnibus copiis præfectus

imperator. Fuxensis Comes cum iusto exercitu Pyrenæi saltu superato, Illyricam regionem, quam Sicoris amnis interfuit, ferro, igne, direptionibus vastabat: mense Nouemb. extremo Barbastrum obsedit. habebat sub signis quatuor equitum millia: peditum numerosa multitudo sequebatur. in castris regio insigni desumpto, Reges proclamantur Fuxensis ipse vxorq;. In Valentino agro mense Decembri dimidiato, terra horrendo fragore mouit, magna ædificiorum strage. concidere alia, nonnulla conuulsa sedibus suis inclinata manserunt, magno intuentium miraculo. vulgus ex ea re religiones captare, futuraq; mala suspensis animis ominari. breui tamen depulsus metus, Fuxensi propter inopiam comitatus, locis omnibus corrupti, aut in alia loca conuerti, obsidionem soluere compulso, atq; in Vascones primum elapso, fugientis instar: quod festinatio & impedimeta multis locis relicta indicabant: inde sese per vicinos montes in Galliam retulit inglorius, nullo operæ pretio facto, amissa suorum parte: cum Virgelitanus locis omnibus instaret, vrgeretq; assiduus infestusq;. Sic Aragoniæ tranquillitas reddita principio anni 1396. Martinus nouus Rex reigestæ nuncio recreatus, compositisq; Siculis motibus, in Hispaniam redire constituit, classe Messanæ comparata, instructaq;. ex itinere Sardorum etiam motus ex parte pacati. nouo Regi cuncta esse facilia videbantur. Ad Prouinciæ oram delatus, aduerso Rhodano Auenionem vectus, Pontificem Benedictum omni comitate complexus, ab eoq; tum aurea rosa, tum maxime Sardinia, & Corsicæ imperio donatus, data acceptaq; fide, sospes tandem & tantorum regnorum accessione clarus, triumphantis in morem, Barcinonæ classe appulsus est. In ea vrbe regnum se iure capeffere professus, fratrisq; defuncti testamento: Fuxensem Comitem, eiusq; vxorem, quoniam in regium nomen inuaserant, armatiq; prouinciã vexarant, lege maiestatis damnauit: iure, an iniuria quis statuatur? Verum hæc aliquanto post, ad intermissa reuocanda narratio est.

Bellum Lusitanicum repetitur. C A P. VII.

Sic in Hispania res erant, non omnino male. Orientis imperium in præcipiti, importuno Græcorum procerum dissidio, perpetua Othomanorum felicitate. Amurates Turcarum Imperator, ab ea parte accitus, quæ in ciuili certamine impar erat, aliorum calamitatem suam occasionem fecit: Callipoliq; ad fauces Helleponti, atque Hadrianopoli vrbe nobilissima occupatis, reliqui imperii obtinendi spe imminebat, finitimis etiam prouinciis infestus formidabilisq;, Pannoniæ maxime: ubi late imperabat Sigismundus, pace in ecclesiam consequentibus annis reuocata quam bello felicior. Ab eo ad Regem Gallia Carolum VI. legati venere, auxilii impetrandi spe aduersus ingruentem tempestatem. Communem Christiani nominis causam agi, communibus armis periculum propulsandum: priusquam imperium gentis efferæ & barbaræ in Europa diuturnitate confirmaretur. Missi Ioannes Burgundi filius, Philippus Magister equitum in Gallia, Henricus Borbonius, alii viri principes genere & factis nobilissimi. iustus equitum numerus adiunctus. In Pannoniam ut ventum est Budæ consilium belli gerendi cum Sigismundo Rege communicatum. primo quoq; tempore prælio decernere visum est, priusquam ardor cum quo Galli venerant mora remitteret. præde ex vicinis locis actæ. ignobilia oppida expugnata. Ex re prospere gesta securitas orta, hostiumq; contemptus semper in bello exitialis. ad Nicopolim Thraciæ urbem, nostrorum castra hostium castris coniuncta. pugnae mox signum propositum. Galli suarum virium fiducia elati, prius in hostes irruunt, quam è castris Hungari processissent. eate meritate victi oppressique nostri. Ioannes Burgundi filius venit in hostium potestatem: paternoq; auro redemptus est. Sigismundum fuga seruauit. ipso D. Michaelis profesto die insignis ea clades accepta est, anno 1396. Pij toto orbe non præfenti tantum malo, sed etiam futuri metu solliciti esse: prouinciæ omnes luctu personare, in vota & supplicationes verti, si cælestem iram placare possent: Granatæ Iuzephus Rex diem obiit. Phuthensis Rex specie beneuolentiæ eius vitæ insidias comparauit, splendida munera mittens, atq; in his vestem veneno medicatam, vsq; adeo efficaci, ut cum primum eius pulchritudine inuitatus induit, morbo lethali oppressum ferant: atq; intra diem trigesimum inter grauissimos cruciatus expirasse, laceratis diffluentibusq; sanie artibus. regnum ab eius morte Mahomad cognomento Balua defuncti minor filius armis occupauit obtinuitq;: Iuzepho maiori fratre, quem ætatis prærogatiua ad regnum meliori iure vocabat, prætermisso, in ordinemq; deiecto. Erat nouus Rex ardenti ingenio, promerendi hominum studia arte præditus. Henrici Regis conciliandi cura sollicitabat, ne fratris patrocinio suscepto imperium eriperet. ergo Toletum eius conueniendi causa festinauit. ibi tametsi commississe videbatur, ut hostis loco esset, instaurato fœdere pactisq; induciis à cōgressu discessum. Quo tempore Toleti quidam regni conuētus agitati de summis reipublicæ rebus. regiumq; edictum

promulgatum, externos homines à sacris Castellæ beneficiis arcens: in quo aliarum provinciarum exemplum secuti sunt: venia tamen legis, nonnullis priuatim data, ac Lusitani omnes excepti. id blandimentum genti promerendæ, in partesq; trahendæ datum. Hispani autem die Iouis, XIX. Octob. Ioannes Gusmanus Nieblæ Comes decessit, successore Henrico filio. Henrico natus Ioannes Gusmanus aui nomē referens, Assidonix Dux consequētibus annis Regum beneficio dictus est. Calatraux militibus vestis nigra, qua pectus & humerum regentes insigni vti consueuerant, rubra cruce quadrata forma mutata. Gonsalvus Gusmanus eius militiæ Magister Benedicto Pontifice concedente sanxit, quod perpetuo vsu ad nostram ætatem confirmatum est. Henrici Regis valetudo Lusitanis contemptui esse cœperat. nouo bello laceffendi occasio quærebat. inducias à Castellæ proceribus non esse opportuno tempore confirmatas accusant. bellum indicitur. repente correptis armis Pax Augusta locis finitima à Lusitanis occupatur. Garfias Ferrerius Marescalus ei vrbi præfectus capitur. malorum orbis repetitur, quæ superiori scedere procurata erant. bellum toto triennio non minori, quam ante animorum contentione gestum est. Rodericus Daualus equitum Magister recens creatus erat, Petro Trastamaræ Comite defuncto incertum, an in ordinem redactō. maris Præfectus Dieghus Mendozius erat. his præcipuis Ducibus bellum administratum. proximo mense Maio salutis anno 1397. à Castellæ classe quinque longarū nauium, septem triremes Lusitanæ victæ sunt: quæ Genua veniebant, armis, omniq; bellico apparatu onustæ. quatuor captæ, vna ad terram eiecta, duæ tantum fuga euaserunt: homines quadringenti in mari proiecti sunt parta victoria. crudele exemplum: sed eius gentis insolentia, insigni seueritate reprimenda videbatur. Præterea à Diegho Mendozio maris Præfecto, Lusitana littora longe lateq; vastata: direpta, incensaque oppida, abactæ prædæ. multi viri nobiles, siue causæ æquitatem secuti, siue Lusitani Regis imperio fessi, in Castellam aufugerunt: Regiq; Henrico fortem & fidelem operam bello paceq; nauarunt. in his Acunii fratres, Martinus, Egidius, Lupus: præterea Ioannes & Lupus Paciechi & ipsi fratres, vnde nobilissimæ familiæ in Castella propagatæ sunt. Tūde vrbs Lusitanis armis in Calæcia occupata. Belli impetus in eam veteris Lusitaniæ partem versus, cui Beturiæ, nunc Extremaduræ nomen est. Alcantara nobile iis locis municipium circumsessum, Magistri equitum occurſu periculo est ereptum. præterea vicini hostium fines igne ferroq; vexati. ignobilia oppida expugnata. magnus genti terror illatus. Alia parte Miranda vrbs, quam Durius amnis alluit, à Calatraux Magistro Dieghoq; Mendoza, atq; Stunica regio Prætorē obsidione premebatur. Accurrit eodem Daualus Magister equitum: & cum resisti non posset, ciues deditionem facere compulsi sunt. Sic Lusitanorum audacia compressa in præſenti est, in futurum spes concepta animis concordix inter vtranq; gentem refarciendæ.

Inducie instauratæ.

C A P. V I I I.

BELLI Lusitani initio, duo Franciscani sodales, quorum nomina memoriæ prodita non sunt, Christianæ pietatis propagandæ studio incensi, gentisque Mauricæ ab stulta persuasionē, ad veram religionem reuocandæ, Granatæ in magna populi frequentia conciones habere aggressi sunt. moniti vt desisterēt, adduci non potuerunt, ac ne verberibus pulsati. Mauri sacerdotes factō agmine Regem adeunt: iniuriam patriæ religioni fieri exposcunt: impetrantq; vt lege maiestatis in eos homines ageretur. capita amputata. corpora vno in gemonias tracta inter populi conuitia. sed post fata tamen à nostris dicati templis sunt, atq; in sanctorum Martyrum numero habiti. Auenione Pontifex Benedictus Rege Gallo infesto à suis desertus, atq; intra palatiū obsessus, pontificatus retinendi, neq; magnam, neque nullam spem habere. terrebat eum popularis inuidia, qua flagrare cœperat. Regum Hispanorum studia adhuc integra faciebant animos. Eos Rex Gallus litteris & legationibus à Benedicti amicitia deducere satagebat. concordix reuocandæ nullam viam esse, nisi Benedicto abdicante, quod sanctissimo iureiurando erat ipse pollicitus. Salmanticiæ Episcoporum aliorumq; virorum eruditionis opinione præstantium, conuentus habiti sunt ex vniuersa ditione generales. affuere Aragonii legati Vitalis, Raymundusq; iureconsulti. nouari tamen nihil placuit: quamuis Rege ad murandam fidem propenso. sancitum tantum, vt rescissis ab vtraq; parte inductisq; decretis, quæ in alteros promulgarant: loco communi consensu designando, duo Pontifices consilia pacis constituendæ, serio inter se, & quamprimum communicarent. Pompelone templi maximi præcipua pars prostrata iacebat, ante septimum forte collapsa annum. eius instaurandæ rationes excogitatæ: impensæ magnitudo terrebat, cui priuatæ opes, pares futuræ non erant. quadragesima regiorum vectigaliū in annum duodecimum insigni Caroli Regis liberalitate operi faciendō di-

do dicata. extantq; de ea re publicæ tabulæ ad nonum Kal. Iunii, hoc ipso anno datæ oppido, cui à D. Ioanne nomen est, ad radices Pyrenæi montis in ora Galliæ sito. cura cum ditionis pristinæ recuperandæ sollicitabat, quam maiores in Gallia amplissimam obtinuerant, Eburœicum atq; partis Nortmanniæ. actum de ea re per legatos: & cum nihil proficeretur, ad Gallum Regem ipse contendit, ex superiori morbo nunquam plane restitutum, sed pectore per interualla temporis titubante, impariq; regni curis. ergo nullo operæ pretio facto, mense Sept. anni 1398. in patriam rediit, filiumq; sibi cognomen, quem proximo anno ex vxore susceperat, regni successorem fore sanxit, cunctis ordinibus in eius verba sacramento adactis. tota cæremonia Pompelone peracta, V. Kalend. Decemb. lætitia haud diuturna fuit puero breui, immaturâ morte extincto. Lusitanorum ferocia non vna glade castigata, ad pacis cõsilia animos reuocarunt. Henricus se, neq; causam eius belli fuisse respondet, neq; moram paci facturum: si modo æqua & honesta conditione liceat ab armis discedere. pax stabilis constitui non poterat: priores modo induciæ instauratæ. De Aragoniis fama indies grauior, ne alienati arriperent arma: & cura crescere Castellæ Regi præsertim Villenæ Marchione, ad vtriusq; regni confines amplum principatum obtinente. is in curiam Regis venire recusabat, in quo multum offensæ erat. Accedebat honesta occasio belli inferendi. duobus Alfonsi Villenæ Marchionis filiiis Alfonso Petroq; duæ Henrici Regis amitæ connubio iunctæ fuerant. dos dicta triginta aureorum millia singulis. ea Anglis data paternæ libertatis pretium, pro quo Alfonsus filius erat obses. Petrus ad Aliubarrotam ceciderat, eius Henrici pater, cui à Villena cognomentum fuit, eruditionis tantum studium, vt magica etiam sacra, carminaq; calluisse fama sit. extant ingenii monimenta: in quibus multa reconditaq; eruditio est, elegantia parum quippe affectatæ, sed horridæ, & cum Hispana lingua Latinam miscens. Alfonsi coniugium diremptum, ob male tectas vxoris libidines. Henricus Rex earum sceminarum patrociniis suscepto, cum dos non restitueretur in ditionem inuolauit, atq; præter Villenam & Almanfam, quæ in fide perstiterunt Aragonio præsidio, & locorum firmitate defensæ, cætera omnia eius principatus oppida regis præsidii occupata. Henrico Villenæ ætate eruditioneque æqualis Paulus Carthagena fuit, cognomento Burgensis à patria vnde ortum habuit, & vbi Episcopum egit, professione antea Iudæus, copiis, nobilitate, doctrinæ laude, in ea gente facile princeps. Is D. Thomæ Aquinatis scripta de Theologia peruolutando, facile intellexit, quantû Christiana religio Iudaicæ superstitioni præstaret. noster effectus, religionis quam suscepit placita litteris illustrauit: librosq; edidit in suo genere mirandos. Erat enim ingenio facili, copioso, perspicaci, & diuinarum litterarum cognitione præstabat. Treuigni Archidiaconus primum, deinde Carthaginensis Præsul, postremo Burgensis creatus. id probitatis eruditionisq; præmium fuit. addita consequentibus annis serinii regii præfectura perspectæ fidei argumento, quod rarum in ea gente est. Eiusq; illa vox fuit. (sic fama tulit) Ex ea gente prognatis nullam reipublicæ partem committendam videri, moribus ex fraude atq; mendacio compositis, simulare mentiriq; natis, neq; bello bonis, neque pace. tres filios ex vnâ nuptiis reliquit, priusquam noster esset susceptos: Alfonsum, ex Decano Segobienfi in defuncti patris locum subrogatus Burgensis Episcopus: cuius extat de Hispaniæ Regibus opus non inelegans, cui Anacephaleosi nomen fecit. Gonsaluum, virtutum merito Placentinum Episcopum. Aluarum Gasiam familiæ propagatorem, sanguine, vt erant eius tempestatis mores, cum nobilibus Hispaniæ familiis confuso. cuius extant commentaria de rebus Ioanne secundo Castellæ Rege gestis, non ineleganter conscripta.

Res Aragoniæ. C A P. I X.

FOEDA tempora ecclesiæ dissidiis, pestis lues magis insigniuit, superiori præsertim anno, ad oram maritimam Barcinone Auëtionem vsq; grassata: Iberi & Orbem inundationes cum magna agrorum, ædificiorum, pecorum, hominû strage. Rex Aragonius his malis mitigatis, Barcinone vbi se tenuerat, Cæsaraugustam, ad eam urbem regni conuentu euocato abiit ad tertium Kalend. Maii. In D. Saluatoris æde, concio abs Rege ad circumfusos proceres & populû, è folio habita est: amplissimis verbis gentis Aragoniæ laudes celebratæ. Non ferro, inquit, atq; copiis militarib. sed fide ciuiû imperia cõstare, viri amici, & necessarii, si alia argumenta deessent, domestica exempla satis declarant. Sic nostri regni ab humili principio, angustisq; finibus opes auctæ sunt. nominis gloria vniuersum terrarum orbem peruasit. Ab ipso Pyrenæi montis saltu, vbi ægræ maiores libertatē tutabantur, locorum magis munitione, q̄ armis confisi, ditionis fines non in Hispania tantû prolati, sed ad extremas etiã insulas maris Mediterranei. Vestrarum laudum trophæa in Sardinia, Sicilia, totaq; Italia extant nobilissima atq; præclara. O magnam concordie fideiq; vim. Non numero;

„ sed virtute Sanctius & Petrus Sanctii filius Osca expugnata, quasi ex latibulis, vbi se tenuerant, in planiciem dilapsi sunt. Hac ipsa vrbe Alfonso de Mauris capta, regnum confirmavit: posteris ad bene sperandum signum sustulit. Ecquid attinet vetera commemorando, tempus contere? nos ipsi quingentis Aragoniis equitibus numerosas Siculorum copias sudimus: vniuersamq; insulam filii imperio subiecimus, vestra ciues fide atq; constantia, quæ seu vincit ferociter instat victis, seu victa est, instaurat cum victoribus certamen: neq; se opprimi finit. Pro quibus meritis Deum precor, vt parem gratiam referat: quoniã nobis pro nostro animo, vestrisq; erga nos obsequiis fatis facultatis non est. curabimus tamen, ne ingrato, aut immemori beneficium dedisse videamini. Quod præsentis celebritatis est, solenni vos cæremonia, vt in nostra, filiiq; nostri verba de more sacramento adigamini cõuenistis: id vt præstetis precamur. Propensa id omniũ ordinum voluntate factũ est. Publicã ex ea relectitiã noui belli suspiciones cõturbant. equitũ peditumq; copiẽ Pyrenẽi montibus superatis Tardensi notho ductore Thermas Vasconum oppidum primo impetu occuparunt. Aragoniis terror illatus. breui tamen ea tẽpestas disiecta est, Lihorio regni procuratore pro Vascone obuiã hosti progresso. Sicilia mollibus noui belli tempestatibus & ipsa iactata: vbi ad x v. Kal. Decemb. Martino filius est natus in spem paterni auitiq; regni, incredibili vtriusq; gentis lætitia. sed ea tamen breui mœre murata, infante ante legitimam ætatem, matreq; , importuna morte sublatis, vti competenti loco repetendum est. Cæsaraugustẽ Rex & Regina mense Aprili, salutis anno 1399. de more inuncti, regia insignia, atq; imperii insulas suscipere. cæremoniã Antistes Fernandus Heredia Episcopus Cæsaraugustanus. Alfonso Villenã Marchioni regia insignia, atq; Gandiẽ ducatus data abs nouo Rege sunt. Interea Auenione Benedictus Pontifex desertus à Cardinalibus, obsessus ab hostibus, in magno discrimine erat. ad eum ab Aragonio Rege legati viri præstantes Ceruellionus Zaquamus vtriusq; iuris priuati & publici peritissimus, Marinus ex ordine Franciscano præstanti eruditione vir. ab iis de concordia reuocanda sublato dissidio appellatus: respondet se in eorum Regum potestate futurũ, qui ipsius partes secuti erant. Galli præsertim atq; Aragonii arbitrio, controuersiã disceptandã permittere. sibi nihil antiquius pace esse: cauere tamen ne pacis nomine seruitutem inducerent: iusq; & æquitatem in re minime dubia perturbaret. Eo accepto responso legati Aragonii, vt in mandatis habebant, ad Gallum Regem sunt profecti. Luretã in gentis concilio de concordia reuocanda consultatum. mandata ad Benedictum missa: quorum hæc summa erat: Vti pro virili parte quamprimum pacis constituendæ rationem excogitaret. Ad conuentum Episcoporum veniret, quẽ ex toto orbe Christiano euocare destinabant, in Patrum potestate futurus Galli Regis fide, atq; præsidio militari, à vi & iniuria securus. In Castella Petrus Tenorius Toletanus Archiepisc. decessit in ipso limine anni secularis, die Veneris, ad X. Kal. Decem. (marmoreo tumulo Toleti inscriptus titulus obuisse ait XV. Kal. Iunii. ipso illapsi in Apostolos diuini Spiritus festo die) vir bello paceq; clarus, præstantiq; animi magnitudine, rebus aduersis æque ac prosperis admirabilis. Taurinã in Lusitania natus est. alii Talauerã in Carpetanis aiunt. iunior iurisprudentiã studiis operam dedit, in Italia cum fratribus patria extorris, propter turbida reipublice tempora Petro Rege. cum ætate Conimbricæ episcopatum obtinuit, deinde Toletanum, nullo ambitu, Pontificis tãtum Romani, cui notus erat, beneficio, vti superius dictum est. extant multa & præclara ædificia, tota prouincia Tenorii impensa cõstituta, munificẽtissimi animi certissima argumẽta. vix vt credas tantis sumptibus priuatas cuiusquã opes pares fuisse. nimirũ domi frugalis, parcus in suos, ad publicum splendorẽ cõmunemq; vtilitatẽ cuncta referre solitus erat: quẽ magna in Principib. virtus est. Toleti quidẽ pontem, cui à Diuo Martino nomen est, bellis ciuilibus quæ Petrum inter & Henricũ fratres fuerunt euersum restituit. Arcẽ subterfluenti Tago amni imposuit, quibus olim vestigiis S. Seruandi ecenobiũ fuit. Templo maximo coniunctũ peristyliũ amplissimũ: vbi ipsius sepulcrum cernitur sacello dicato, prope alterum Vincentii Balboẽ Plucẽtini Episcopi, quo multũ & familiariter vsus erat. Sedecim in eo sacello sacerdotes perpetuis sacris, ipsi & maioribus quotidie parõtant. Ad fines Granatẽses, vbi Alcalã regia municipiũ est, turrim extruxit, captiuorũ, quorũ erat inter Mauros magnus numerus pfugio, perpetuis per noctẽ ignibus monstrato itinere. Talauerẽ D. Catarinẽ nomine ecenobium amplissimum templo maximo contiguum, Canonicis illud destinans, abdicatis voluptatum illecebris, cõmuni mensa & domicilio victuris: sed incolarũ intercessione conatu impedito, D. Hieronymi monachis attributum est, amplissimis redditibus, ipsoq; structure genere in paucis insigne. aliis locis alia, munifice omnia, religioseq;. Mariam sororẽ Ferdinãdo Syluẽ collocauerat: vnde Alfonso Tenoriº est natus, cui Casorlẽ præfectura ab auũculo data est. Hic ex Isabella Menesia geminã prolem suscepit, Petrũ Tudensẽ Pacifq; Augustæ Præ

Præfulem: cuius extat sepulcrum Toleti in Dominicanorum æde: atq; Ioannem Syluam, qui in Basiliensi olim concilio legatus, rerum gestarum merito Cifontanus Comes abs Rege creatus est.

Annus secularis. C A P. X.

DE publica consequentis anni millesimi quadringentesimi lætitia: quo more & instituto maiorum, venia delictorum concessa est omnibus, qui Romam adirent Christiana religionis caput, arcemq; sanctitatis, multum diminutum est, Pontificum dissidio nondum composito. tamen tanta à Principibus adhibebatur contentio, vt prope res confecta videretur. Henricusq; Castellæ Rex a Benedicti auctoritate quoniam auersum se à pacis consiliis præbebat, abdicareq; recusabat, contra quam erat pollicitus, publico gentis consensu defecit, faces subdente Petro Fria Cardinali Hispaniæ. Regis id Galli gratiæ datum, vulgus interpretabatur: Aragonio tamen pro Benedicto annitente, decretum tandem inducū est. Accessit pestis lues, quæ multos mortales vniuersa Hispania consumpsit, ex Gallia Narbonensi & Catalaunis, vbi vis mali primum incubuit, in reliquas Hispaniæ prouincias diffusa. Hispali Castellæ Rex frequens morabatur, vrbis elegantia, & locorum amœnitate oblectatus. mense Iulio, Rege è templi maximi turri despectante, vbi magno populi concursu, primum horologium, magniq; ponderis campana collocada erat, repente procella exorta, multiq; fulmine exanimati. malorū præsentium indicium, futurorum præsagium esse pleriq; existimabant. prodigio auerruncando, supplicationes decretæ habitæq; sunt. In Vaccæis ad oppidum Nicuam, Virginis Matris signum forte repertum: vbi constituto Dominicanorum cœnobio, impentia Regiæ Cathariæ, locus religiosus haberi cœpit, plenusq; numine: breuiq; multorum concursu in municipium excreuit, eius templi possessione, atq; opinione sanctitatis, quæ realia nobilius. Violantes Ioannis Aragonii Regis filia, ad virum missa Barcinone est: nam eatenus nuptiæ dilatae erant, propter immaturam virginis ætatem. dos dicta centum sexaginta florenorum millia, ea lege, vt paterni regni iure publicis tabulis, atq; iureiurando decederet. Ioannes Montfortius Dux Armoricus decessit. Ioanna Caroli Regis Vasconum soror eo viduata (cui Ioannem, Richardum, Arturum, Guillelmumque genuerat) Henrico Lecestriæ Duci, Richardo æmulo recens oppresso, iam Angliæ Regi nupsit, & ipsi ex priori coniugio, vnde multiplicem prolem susceperat, cælibi. Blanca Vasconis Regis filia tertia, coniux Martino Regi Siculo pacta est: cuius prior vxor, filiusq; ex ea, salutis anno 1401. decesserunt, coniunctis elati funeribus, mater ad VIII. Kal. Iunias, filius paulo ante. eius coniugii paciscendi causa, ad Cortes Vasconum oppidum colloquium Regum fuit, Vasconis Aragoniiq; puellaq; in fœderi Regis manum contradicta, eximia formæ venustate, lætissimis moribus, præcipua felicitate: nam prioribus sororibus extinctis, fratreq; regni ipsa paterni hæreditatē accepit: sed annis consequentibus. Proximo quidem, de mense Septembri noua nupta Valentia in Siciliam nauigauit ad virum, eius insulæ imperium ex defunctæ coniugis testamento retinentē. clafsis qua uehebatur, ductor Bernardus Cabrera. Henrico Castellæ Regi, Maria filia ex vxore Segobiæ nata est Nouembris quartodecimo die, magna parentum lætitia, gentisq; Alfonso Aragonii Neapolitaniq; regis vxor futura ventre infœcundo.

Tamerlanes Scythæ. C A P. XI.

NICOPOLITANA victoria, fuis fugatisque Hungaris, Francis oppressis, Turcæ Orientis imperium spe vniuersum inuaserant. finitimis longinquisque maximus terror illatus. Baiacetes eorum Imperator felix sibi esse videbatur: copiisque omnibus Constantinopolim obsidebat Græcorum imperii & fortunarum sedem. Fallax rerum humanarum fides, mirabilis inconstantia. eam tempestatem maior aliunde procella disiecit ad tempus atque discussit. Tamerlanes Scythæ magnus corpore, animo magnus, ex gregario milite audendo, moliendo, populares ad arma concitando, magnam auctoritatem, pareque opes consecutus ingentem exercitum conflauerat, equites quadraginta millia, pedites ad sexcenta. vix fidem faceret numerus, ni idoneis id auctoribus confirmaretur. cum his copiis torrentis instar rapidissimi sese in Orientis prouincias infudit, terris vastitatem, cladem, exitium alaturus. Parthi primi imperata fecerunt: Syria, Ægyptusque ludibrio, cædi, rapinæ fuerunt. In more habuit cum ad urbem aliquam castra poneret, primo die signa candida præferre clementiæ significatione: si continuo portas aperirent facta deditio, neque morarentur spem. die proximo purpurea cædem minitancia. exilia, bonorum euersiones. tertio atra, quibus excidium, vastitatemque denunciabat hominibus, agris, vrbi. neq; vllis precibus sæuus animus mutabat. sic magnitudine supplicii

terrorisque, cuncti certatim imperata fecerunt. Accidit vt Berytenſes in diem alterum de-
 ditione dilata, barbaro placando, virgines, puerosq; ramos geſtantes cū infulis & velamen-
 tis ſupplicum habitu præmitterent. ad genua cum procumbere conarentur, voceq; flebili
 patriæ interitum deprecarentur, adacto equitatu conculcandos obterendosq; præbuit. cru-
 deli ſpectaculo cōmotus quidam Genuenſis, qui barbari caſtra ſequebatur, loquebaturq;
 Scythice, benignitatis admonuit, ſe hominem ac mortalem eſſe recordaretur. ad quem il-
 le toruo vultu, contractoq; ſupercilio. Ecquid me hominem eſſe putas? flagellum ego ſum
 Dei, diræ, peſtisq; terrarum. Pro magno Genuenſis habuit incolumem euafiſſe. Baiacetes
 Aſiæ periculo permotus, relicta Conſtantinopoli, cum omnibus copiis obuiam progredi-
 tur. ad Tauri montis eam partem, cui Stellæ nomen eſt, pugna olim Pompeii & Mithrida-
 tis nobilem, totis vtriſq; viribus & copiis dimicatum. vicere Scythæ. ſupra ducenta homi-
 num millia ceſa. ipſe Baiacetes captus, ludibrio reliqua vita futurus: qui tot gentibus fuerat
 terrori, aureis catenis vinctus, atq; in caueâ ferræa per vniuerſam Aſiam Syriâq; ad oſten-
 tationem circumductus, cibum capiens, quem tanquam cani de menſa victor proiiceret,
 aſcenſuroq; equum, ſubſternens pedibus tergum. Idem calamitatis & vitæ finis fuit. Sic
 homines humanaq; vertuntur. & eſt infeliciffimum infortunii genus miſeris, fuiſſe aliquã-
 do felices. Henricus Caſtellæ Rex aduerſa quamuis valetudine oppreſſus, omnia ad impè-
 riū ſplendorē conferebat. ad finitimos longinquosq; Principes frequentes legationes mit-
 tens, quæ apud quamq; gentem præcipua eſſent, ſciſcitari non deſiſtebat. Ad Orientis pro-
 uincias Pelāgius Sotomaior, & Fernandus Palaſuelus legati, earum gentium vires moreſq;
 exploraturi prælio interfuerunt, forte an prudentes, quod inter Turcas & Scythas cōmiſ-
 ſum eſt. eos victoria parta Tamerlanes honeſte habuit, remiſitq; in Hispaniam, nouo ex ſua
 gente oratore adiuncto, Henrici Regis amicitiam expetitur. cum eo Alfonſus Pæz, Ro-
 dericus Gonſalūus, atq; Gometius Salazarius dentio ad victorem barbarū miſſi. quorum
 extat de eo itinere cōmentarius Itinerarii nomine, ab ipſiſmet legatis confectum. Tamer-
 lanis potentia, gloriaq; diuturna non fuit. in Scythiam reuerſus, tantis belli manubiis urbē
 Mercantim condidit, ſpoliſq; aliarum gentiū exornauit, elegantiffimamq; reddidit. mor-
 tuo duo filii ſucceſſerē, neq; fortuna, neq; indole eadē: de paterna hæreditate diſſidentes,
 imperiū patris virtute partum ſua ipſi ignauia amiſerunt, corrumpere gloriam. Fuit hic an-
 nus Luſitanis priuatim atq; Vaſconib. infauſtus, vtriuſq; regni hæredē morte ſublato. Al-
 fonſus Luſitani Regis filius maior cum duodecim annos eſſet natus, deceſſit magno gentis
 luctu. Corpus Braçaræ in templo maximo ſepultum eſt. tameſi eam fortunæ iniuriā, nu-
 meroſa proles Regi ſuperſtes ſupplebat, Eduardus, Petrus, Henricus, Ioannes, Fernandus,
 duæ filiæ Blanca, Iſabellaq;. eo minor genti, atq; parentibus mœroris cauſa fuit. Pompe-
 lone Ludouicus ſemeſtris, & Carolus quinq; natus annos, coniunctis funeribus ſublato, ſe-
 pultiq; in æde maxima, ipſo Philippi Regis abauī ſepulcro. luctus ingens nulla virili prole
 ſuperſtite, regniq; hæreditate neceſſario ad fœminas deuoluta. Fine anni, atq; conſequentiſ-
 ſis initio 1403. magnæ fluuiorum inundationes vniuerſa Hiſpania extiterunt, Hiſpali præ-
 fertim Bætis ſupergreſſus ripas, ipſaq; urbis munimenta, magnam urbis partem cooperuit.
 ad D. Michaelis, atq; ad portam, cui à cōiuncto nauali nomen eſt, inundatio peruenit. fœ-
 da rerum facies. metuendaq; colluuiēs. prætoris diligentia, cui Alfonſo Tauro nomē erat,
 ſaluti fuit, noctu atq; interdū omnib. partibus occurrentis, ripas ſtatuminantis, portas pice
 ſtupaq;, urbis mœnia alia materia ſtipantis. ſic periculum procuratum eſt, terrorq; populi
 ſedatus. Toletana eccleſia, ex quo Petrus Tenorius deceſſit, Pontifice vacuā erat. iniuriā
 id temporum factum. diſſidioq; Romanorum Pontificum. in Caſtella præfertim Benedi-
 cto repudiato nullus Pontifex erat, vnde ſacra peterentur, magno gentis incōmodo. Ergo
 Valliſoleti in frequenti regni conuentu, Benedicte Pontifici ad IIII. Kal. Maij, imperii ius
 reſtitutum, ſolenni cæremonia: cui Rex ipſe, proceres, & Epifcopi affuerunt. idem ad VII.
 Kal. Iunias in Gallia factitatum. conuerſę repente vtriuſq; gentis voluntates erant. breue
 tamen obſequium fuit. ſed datum tamē Benedicte Pontifici, vt eccleſiā Toletanam Petro
 Lunę fratris filio cōmitteret, quod tertio Kal. Auguſti factum eſt. tameſi venire aliquan-
 diu diſtulit, Dertuſanæ eccleſiæ, cui antè præfectus fuerat procuratione, & motu tempo-
 rum impeditus. Martinus Salua Cardinalis Pompelon. Sellone in ora Prouinciæ, quo Be-
 nedictus peſtis vitandæ ſtudio ſe contulerat, diem obiit ſexto Kal. Nouemb. eccleſiā Pom-
 pelonenſem, poſt eius obitum Michael Salua gubernandā ſuſcepit. additus aliquanto poſt
 purpuræ honos, quod eruditioni eſt datum (erat enim iuris peritiſſimus) atque patrii de-
 functi meritis, fideiq; perpetuæ erga Benedictum Pontificem, aliis Cardinalibus deſeren-
 tibus. Matthæo Fuxenſi Comite in patria ſine prole deſuncto, Aragonii regni obtinendī
 nulla ſpe, Ioanna vxor, nulla ex ſe edita prole, internuncio Iacobo Scriba Aragonio Regi
 concl-

conciliata: rediensq; in patriam tria millia florenorum annua, vnde vitam sustentaret, abs Rege pacta est. exiguam regni erepti vilemque compensationem. nimirum necessitati parandum fuit, cuius quam pietatis, honestatisve maiores sunt vires.

Henrico Regi filius nascitur. C A P. XII.

OPIMA festaq; pace Hispania florebat. domestici motus compositi. externa arma si-
lebant. Vasconem tantum interceptæ à Rege Gallo amplissime ditionis dolor vrebatur,
Eburouicum, Campaniæ, atq; Briæ. missis vltro citroq; legationibus, nihil erat profectum.
Rex ipse Vasco semel & iterum Gallicam profectioem ea causa susceperat, haud magno
operæ pretio. nunc extremam spem tentare visum est: si à Rege Gallo amitino, cæterisque
¹⁰ Gallicæ Principibus, presens agendo, moliendoq; aliquid impetraret. regni cura Regine cõ-
mendata. Vt ad Regem Gallum ventum est, suprema contentione de re tota disceptatum.
conuenit tandẽ, vti omni ditione de qua controuersia erat, Gallis relicta, Chireburgo etiã
Vasconũ presidio deducto, Nemorosum Ducis nomine Celticę vrbẽ acciperet. iniqua per
mutatione, amplissimorũ principatuũ opes abdicatę: addita tamẽ annua duodecim Fran-
corum millia: præterea in presenti ingens auri pondus. hæc salutis anno 1404. quinto Idus
Iunii Lutetię gesta sunt. Ex ea pecunia gemina palatia Oliti atq; Tafallæ, quę oppida qua-
tuor inter se milliũ interuallo sunt dissita, cõstituta à Carolo Rege fuisse, vulgo hominũ opi-
nio est, plane magnificentissima: prorsus vt nihil artificii, ad pulchritudinem, magnificen-
tiãq; ac cõmoditatem deesset. Et erat is Princeps harũ non minus elegantiarũ, quam ci-
²⁰ uiliũ, militariũq; rerum peritus. ea oppida inter se perpetuo porticu cõmittere habuif-
se, in animo fama fert, si longior vita contingeret. Ipso tẽpore Reges Granatæ atq; Castellę
munificentiã inter se, atq; comitate certabant. Salutaris barbaris erat nostrę gentis amici-
tia propter angustiã ditionis: Castellæ necessariũ ob perpetuam Regis imbecillitatem, sua
magis tueri, quam alienos fines inuadere. missa abs Rege Mauro ad Henricum amplissima
munera, aurum, argentũ, gemmæ, picta vestis, atq; pretiosa: & quo maior gratia esset, vxor
etiam cum iis donis legata, nimirum è multis vna: quas Mauri singuli, pro opibus quisque
quam plurimas habent, Reges maxime. sic animo distracto, nulla in magno pretio est. iis
officiis vtriusq; gentis animi nõua beneuolentia deuincti, neq; syncera tamen, neq; diutur-
na, vt rerum euentus breui declarauit. Romæ Bonifacius IX. decessit Kal. Octob. in eius
³⁰ locum festinatis comitiis Cosmatus Melioratus, patria Sulmonen. ex presbytero Cardinali
subrogatur ad XVI. Kal. Nouemb. Innocentiũ VII. nomine desumpto breuis pontifica-
tus fuit, duorum annorum, vnus & viginti dierũ. Conciliandæ inter Pontifices pacis spes
à Principibus tentata. cæterum variis artibus ii conatus ludificati: cum locus vtriusq; par-
tis quem consensus probaret, conuentui nullus inueniretur: prorsus vt collusio videre-
tur, & vtrunq; Pontificem in sacra causa præuaricari. Benedictus præsertim magna ami-
corũ parte alienata, cæteris ad Romanos respicientibus, vagus, incertusq; agebatur. neque
illi res vlla, neq; consiliũ, aut quisquam hominum satis placebat. tamen eius causam multi
viri eruditionis & sanctitatis opinione præstantes tuebantur. in his ex Dominicano ordine
Vincentius Ferrerius Valentinus: cuius ea tempestate fama, per ora omnium nationũ vo-
⁴⁰ litabar: ad quas Euangelii lumen intulit. satis constat patrio sermone concionantem ab ex-
ternis gentibus, auditum libenter, atq; intellecta quæ diceret: quod ab Apostolorum tem-
poribus vni contigit. doctrina miraculis confirmata. cæcorum aperta lumina. claudis gra-
diendi facultas data. omne genus morbi depulsi. mortui ad vitã reuocati. Quo minus mi-
rum sit, eius opera innumeram hominũ, altissimis eatenus ignorantia tenebris oppressam,
cælesti illustratã lumine Christo nomina dedisse, in vna Hispania Mauri octo millia, Iudei
ad triginta quinque millia: ac præsertim Palentiã in Vaccæis multo maxima Iudeorum
pars Christiana sacra suscepit, Sanctio Rogio eius vrbis Episcopo. Calamitas ex ea re sa-
crorum vectigalium, cum suscepta religione immunitate donarentur, ex regio fisco an-
nui Episcopo attributis redditibus est procurata: vti regium diploma per hæc tempora da-
⁵⁰ tum declarat. Publicam ex ijs rebus lætitiã Catharinæ Castellæ Reginæ partus felicissi-
mus auxit. Tauri in Franciscanorum cœnobio filium enixa est, cui de aui appellatione Io-
annis nomẽ fuit, salutis anno millesimo quadringentesimo quinto, die Veneris, pridie No-
nas Martii. per oppida & vrbes festi dies agitati: ludi, spectaculaq; commissa: quo diutius
expectata fuerat, ac prope diffidebatur, eo maiori vniuersę gentis lætitiã. ab externis Prin-
cipib. missæ legationes, quæ gaudio fungerentur. Ioannes Reginæ auunculus, Petri Regis
filius, Soriæ vbi vincus erat, paulo ante decesserat, ex Eluira vxore, q̃ in vinculis duxerat,
custodis Bertrãdi Eriis filiã geminã prole relicta, Petro, Constãtiaq; hanc Rex cõtinuo na-
ctus Madriti in D. Dominici regii virginẽ sacrari curauit. Petrus quẽ in custodiam tradere
cupiebat, subtractus est. Amitini cõmiseratione Regina ad se deductũ Regi post partum

forte inuisenti conciliauit, venia precibus impetrata: neq; erat æquū aliquid denegari pū-
erperæ, quod dono dignum esset. repente ergo è latebra. vbi retro Reginæ stratu erat, ad
Regem deductus in velte sacerdotis genibus nixus, in gratiam acceptus: atq; vt esset vnde
vitam in studiis litterariis sustentaret, Alarconis Archidiaconatu continuo donatus est.
deinde Vxamēsis Episcopus, ac tandē Palentinus est creatus. nobilitas pro virtutibus fuit.
Ex duabus concubinis, Isabella domo Anglica, atq; Maria Bernarda numerosam prolem
genuit: quatuor filios Alfonsum, Ludouicum, Sanctium, Petrum, pari numero filias, Al-
fonsam, Isabellam, Catharinā, Constantiā. Ab his ac præsertim ab Alfonso maximo filiorū,
cui ex iustis nuptiis septem proles fuerunt, ea familia deducta perpetua serie cui à Castella
cognomentū est, in paucis nobilissimæ, ad paucos redactæ, modicis opibus.

Bellum Mauricum C A P. XIII.

INTEREA Aragonia intestinis tumultibus vexabatur: ac Cæsaraugustæ cædes passim,
bonorumq; direptiones factæ. partium duces Lupus Nuza, atq; Petrus Cerdanus, viti-
opibus, clientelis, auctoritateq; præpotentes. Ad Maelliam municipium conuentus gen-
tis habiti. de ordinando regni statu, deque iis motibus pacandis abs Rege est relatum. le-
ges aliæ in tempus aliquod, quædam perpetuæ vtilitatis causa in æternum promulgatæ.
sancitumq; Martinum Regis filium primo quoq; tempore in Hispaniam euocandum: vt
hominibus maxime liberis, ius à natura datum, virtute, meritis, fide, fœdere, ac religione
fundatum disceret conseruare: neq; rempublicam pro voluntate, arbitratoq; vt in ceteris
provinciis, sed legibus æquitateq; gubernare. ergo auctore patre Drepano soluens, atque
Benedicto Pontifice ex itinere ad Nicæam, quo se is contulerat specie ineundæ pacis, sa-
lutato, fœdereque in ea vrbe cum Ludouico Andegauenſi, qui se Neapolitanum Regem
ferebat, & ad Aragoniæ imperium aspirabat, Pontificis opera constituto, Barcinonem tan-
dem classe appulit, tertio Nonas Aprilis. Pro eius aduentu dies festi per vrbes & oppida a-
gitati: nam diu in Hispania moraturum sperabant, nimirum opinione sua falsi, cum Sici-
liam relinquere metueret, suspensis antea, & incertis provincialium animis, & nunc Ber-
nardo Cabrera, in quo præsidium esse debuit, plus eius discessu sibi auctoritatis arrogante,
quam quod reipublicæ rationes, & regia dignitas pati possent. Itaq; rebus vtcunque in Hi-
spania compositis, ad octauum Idus Augusti, Barcinone classe qua vectus erat, Siciliam re-
petiit. Bernardus Cabrera, aula primum deinde tota insula pulsus est. eorum quæ obiicie-
bantur cognitio, ad patrē Aragoniæ Regē integra reiecta. Quatuor argenteæ statuæ gem-
mis, auroq; nitentes, mense Nouemb. ineunte Barcinonē delatæ, Benedicti Pontificis do-
num: quibus Valerii, Vincentii, Laurentii, Engratidis cineres, qui Cæsaraugustæ seruan-
tur, præcipuis diebus inclusi, in pompa circumferrentur, thensis impositi, & humeris ho-
minum magna populi religione gestati. In Castella pax erat domesticis factionib. sublati,
externis Principibus aut fœdere aut amicitia deuinctis. quam Granatensis Regis insolentia
turbauit, Aiamonte oppido in Turdetanis ad Anę ostiū per vim capto, detractoq; Alua-
ro Gusmanio, in cuius ditione erat: præterea annum tributū pendere recusabat. Quibus
rebus tametsi commisisse constabat, vt hostis loco esset, experiri tamen placuit, si reuocan-
dæ concordia ratio aliqua iniri posset. missi qui iure feciali res repeterent. Barbarus me-
tum interpretatus, principio anni 1406. suorum manum in vicinos Biatæ fines immisit.
magnus gēti terror, agris, & oppidis vastitas illata. Petrus Manricus limiti præfectus, Dieg-
hus Benauidius, Martinus Rogius tumultuario delectu habito, obuiā progrediuntur Mau-
ris. ad Quesadam oppidum acie dimicatum: pugnantēs nox diremit dubia victoria. nisi
quod nostri per medias hostium acies perrumpentes, vicinum tumulum occuparunt. id
perculsi animi, peioresque in pugna tulisse argumentum fuit. cecidere non pauci. in his
nobilissimi Martinus Rogius, Alfonsus Daualus, Ioānes Ferrerius Mareſcalus, Garſias O-
forius. Henricus Rex Segobiæ se in Vaccæis ea tempestate tenebat, quāuis imbecillo cor-
pore, memor dignitatis, publicæ salutis memor. bellum omni conatu comparare certus, ipse
quidem Madritum continuo abiit: regni autem ordines Toletum primo tempore co-
uenire iubet: vt communi gentis consensu de re tota consilia ineantur. Rex Vasco in Gal-
lia eatenus moratus, rebusq; confectis, vt paulo ante dictum est, alio itinere in Hispaniam
rediit; per Narbonem in Catalaunos appulsus. ipsius & Aragonii Regis colloquium ad
Ilerdam habitum, mense Martio: in ea vrbe instaurato inter vtrunq; Regem fœdere Cæ-
saraugustam itum: Aragonio omnibus officiis & comitate Vasconem toto itinere profe-
quente. Beatrix Vasconis filia Blanca minor, Iacobo Borbonio Marchiæ Comiti despon-
sa erat, iuueni in procero corpore eximia formæ dignitate, bellica fortitudine præstati. ex
nuptiæ Pompelone Septemb. die XIII. principali apparatu celebratæ sunt. Quo mense
Michael

Michael Salua Pompelonensis Cardinalis Benedictum Pontificem in Liguriam secutus, ad Monziciarcem ex peste decessit: qua contagione iis locis multi mortales consumptierant. defuncti corpus Nicæ in D. Francisci tumulatum est. in eius locum Lancelotus Nauarra Pompelonensis Episcopus creatur. Gallia vniuersa à Benedicto Pontifice discedit. quoniam eatenus concordia inita inter Pontifices non erat, fraudem subesse atq; præuariationem vulgo homines, sed & gentis Principes interpretabantur.

Henrici Regis obitus.

C A P. XIII.

10 **C**ONVENTVS Toleti agebantur omnino frequentes, rerum de quibus suscepta deli-
beratio erat, magnitudine, Principum numero, ac tristi tandem Regis exitu nobiles.
Ioannes Seguntinus Episcopus, qui Toletani Episcopi partes implebat eius ecclesie rector,
ex quo Petri Tenorii obitu vacua erat, Sanctius Rogius Palentinus, Paulus Carthaginen-
sis, Fridericus Trastamaræ Comes, Henricus Villena Calatrauæ Magister in locum Nun-
nii Gufmanii ante bienniu substitutus, Rodericus Daualus Magister equitū, Ioannes Ve-
lascus, Dieghus Stunica, aliiq; viri principes interfuerunt. Regem in ipso conatu morbus
solito grauior oppressit. Itaq; pro Rege vicarius Ferdinandus frater substitutus est. Eo refe-
rente de subsidio in bellum Mauricum conferendo, pecuniæq; genti imperanda actum:
vnde equitum millia quatuordecim, peditum quinquaginta millia conscribi possent: tri-
20 ginta triremes instrui, quinquaginta onerariæ: præterea sex ignea tormenta maiora, quas
nostrates historiae Lombardas vocant, fortassis quod in Longobardia id genus machinæ
inuentum primo esset: minora tormenta centum, aliaque instrumenta belli: quod extir-
panda genti Mauricæ supremo conatu gerendum erat. Res per altercationes ducebatur.
negabant vrbium procuratores tantum pecuniæ redigi posse, præsertim Episcopis oneris
partem subire recusantibus centum modo aureorum myriades in belli sumptus concessæ.
datumq; vt nisi ea summa sufficeret, aliquanto amplior populis imperaretur, non consul-
tis regni ordinibus, neq; conuentu procerum euocato. Equiti stipendium erat in dies sin-
gulos sestertii viginti, pediti dimidiatum. Ferdinandi Principis diligentia res ad exitum
perducebatur: cuius secundum Regem fratrem prima & maxima rebus omnibus erat au-
30 thoritas. Cum Roma allatum est Innocentio Pontifice defuncto ad octauū Idus Nouemb.
successorem datum pridie Kal. Decemb. Angelum Corarium Cardinalem, natione Ve-
netum, Gregorii x i i. nomine edito. Toleti Henricum Regē mors oppressit octauo Kal.
Ianuarias, in eunte salutis anno 1407. annos natum viginti septem, atq; omnibus sacris ex
ritu Christiano procuratis. regnavit annis sedecim, duobus mēsis, diebus vno & viginti.
filios reliquit Ioannem, Mariam, Catharinam. Corpus in veste Franciscana regio sacello
templi maximi Toleti tumulatu, verissimis totius gentis lacrymis, luctuq; immatura mor-
te præreptum eximia indole Principem lamentantium. rempublicam rursus quasi rectore
spoliata nauim, nouorum motuum fluctibus agitari necessarium. fuit ingenio facili, miti,
atq; liberali. vultus satis decorus, nisi perpetua valetudo foedasset. vernacula facundia in-
40 structus, omnium quæ diceret atq; ageret, arte quadā ostentator. Ad Principes tum Chri-
stianos, tū Mauros finitimos longinquosq; legationes mittere solitus, vnde multū pruden-
tiæ rebus gerendis multumq; splendoris haustum est, animi magnitudinem, atq; consilia,
vnius rei argumento notasse sat erit. Superioribus annis cum primū regni administrationē
suscepit, Burgis accidit, vt ex coturnicum aucupio; quo se oblectare consueuerat, post me-
ridiem redeunti die quadā nihil opsonii ad prandium esset paratum. causam sciscitanti, re-
spondit opsonator, regiis vectigalibus exhaustis, fidem etiam esse consumptam. ne pignora
quidem superesse cibis regis familiaris comparandis. Miratus Rex, Arietinas carnes, pallio
oppignerato, emi continuo mandat: ijs & coturnicibus, quas ceperat, prandium parari.
ministrat brachatus regius ipse opsonator. in serum dies erat extractus: proceres, Toleta-
50 nus Archiepisc. Dux Beneuentanus, Trastamaræ Comes, Henricus Villena, Medinæ Celi-
næ Comes, Ioannes Velascus, Alfonso Gufmanius, aliiq; magno numero, luxu inter se &
splendore mensarū certabant, soliti in orbem conuiuuii se mutuo excipere. Forte apud To-
letanū cœnabatur. eo Rex nocte tectus, inuolutoq; capite abiit. opipara fercula illata, deli-
ciciis lautitiaq; diffuebant. Remotis mensis, varii vt sit sermones additi. quantū quisque co-
piarum haberet, quantum ex regiis vectigalibus perciperet, vt in nullo tali periculo com-
memorare. Noua ea res Regem impleuit ira. proxima luce fingit grauiissima se valetudine
opprimi. dare suprema madata velle. proceres in arcē euocat singulos. iis admissis comites
exclusi. Sub meridie Rex ferro tectus, districtoq; gladio, ad proceres ingreditur in cœna-
tionem magnam, vbi rei euentum suspensis incertisq; animis expectabant. assurgunt illi;

Rex assidet, truciq; vultu, Toletanum rogar. Ecquod Reges antea nosset: idem ex alijs sigillatim sciscitatur. alij tres respondent, quidam quatuor, qui plurimos quinque. Equi id verum esse ait, cum hac ipsa mea ætate, viginti Reges nihilominus in Castella nouerim regnasse. Mirantibus dicti causam. Vos inquit, vos omnes Reges estis, magna reipublicæ calamitate, nostri nominis ignominia. sed ne diutius imperetis, neque Reges ludibrio habeatis, vestris capitibus continuo sanciam. Simul cõtenta voce lictores euocat, militesq; sexcentos, quos arcano paratos habebat. quæ ad supplicium postulabat parari, afferriq; iubet. tunc Toletanus ab insita animi magnitudine præsidium petens, in genua procumbit, veniam supplicis rogat: idem eius exemplo cæteri faciunt, panis manibus, lacrymis toto ore manantibus. emendaturos atq; in eius potestate se suaq; fore pollicentur. Increpitos atq; vltimi supplicii metu percussos, non ante dimittit, quam regis arcibus traditis omnibus, auriq; pondere representato, quod occupatis regis vectigalibus debebatur. Iis rebus perficiendis duo menses consumpti, ex quanto tempore in arce seruati sunt. regia auctoritas confirmata: nullo ut tempore obsequentiores proceres fuerint, timore ipsis timoris causis longiori. Simile seueritatis exemplum Hispali editum est: quo tempore Niebla Comes & Petrus Pontius intestinis dissidijs tumultuabantur: nisi quod grauius supplicium fuit mille fontibus Regis iussu peremptis. Regia vectigalia liberata, præsertim Ferdinandi fratris diligentia: vnde annis singulis magnum auri pondus in regium ærarium illatum. cuius pars maxima Madriti seruata ad grauiores reipublicæ casus. Henrici Regis impensa ei arci munitissimæ turres sunt additæ. Eius illa vox fuit: Populi se execrationes amplius quam hostium arma formidare. eoq; thesauros congeffit, innoxios tamen & sine subditorum gemitu: cura tantum regionum vectigalium, modestiaq;, quæ magna Principum laus est.

Ioannes Castella Rex renunciatur. C A P. XV.

I V S T A funeris Henrico Regi splendide facta: simul de successore renunciando suscepta à proceribus deliberatio est. non vna omnium mens erat, nec eadem cunctis oratio, graue reputantibus expectare dum infans menses duos & viginti natus, ad iustam ætatem perueniret. malorum imagines, quæ passa prouincia erat, Regum priorum ætate minori ante oculos versabantur. Defuncti Regis testamentum prolatum: in quo reipublicæ procuratores, Regina vidua, Ferdinandusq; Princeps scripti erant. Dieghus Stunica, Ioanes Velasus infantis tutores designati: Paulus Carthaginensis Episcopus magister institutus, adulescentia litteris & regis moribus informanda: ea tamen lege, ne aliquam reipublicæ partem attingerent, contenti ea cura, quæ ipsis concredita erat. Verum ea decreta rescindenda omnia nonnulli disputabant: Regem cõfectum morbo parum mente valuisse. nam pridie obitus testamentum cõfectum erat. & si cetera essent integra, nouarum tempestatum fluctibus rempublicam obiicere recusabant. Hæc clam inter se. hæc palam atq; in circulis conquerebantur. consilia mali vitandi non satis explicabant: quodq; in re tali difficillimum est primus auctor, primaque vox expectabatur, dum animis spes, timor, ratio, casus ancipites obuersantur. loquebantur omnes, adiuicere consilio periculum suum singuli detrectabant. Vnus erat Fernandus Princeps, qui regno suscepto rebus opem ferre poterat, (sic illi existimabant) sed natura cunctator, mansuetus, in modestia singulari: quæ vulgus virtutibus affinia vitiorum nomina affingendo, metum, ignauiam, angustiam, humilitatēq; animi interpretabatur. Nouorum consiliorum opportunitatē Regine tum sexus, tum absentia suppeditabat, Segobie cum filiis, quorum res euaderent, expectantis, squalore luctuq; oppressæ, ob mariti obitum, neq; magis presentis calamitate afflictæ, quàm metu imminenti, ne ipsa filiusq; ludibrio haberentur. Re inter se comunicata proceres, Ferdinandi constantiam tentare decernunt. Daualus Magister equitum post multos secretosq; sermones cunctantem dubitantemq; hac oratione erigere ac confirmare nititur. Nos te, Ferdinande, ad patrium auitumque regnum vocamus, salutare reipublice, tibi magnificum, nobis omnibus faustum. in tua id manu situm est. nemo erit, qui nostro consilio repugnare audeat. Neque speciem adulationis, fraudemq; subesse cogita. Ad regni fastigium ambitu & malis artibus niti turpe est: vltro delatâ, & quasi ad tuum præsidium confugientem rempublicam deserere in periculo, ne sopor & ignauia videatur, prouidendum est. Possit gentis consensu regna mutari, nosq; Reges institui. ipsa regie potestatis natura documento est: quæ populi voluntate exorta, rebus exigentibus transferri potest ad alios. Vagi initio homines, incertis sedibus errabant. in quaq; familia tantum, ei à cæteris honos deferebatur, quem ætate prudentiaque cæteris præstare constabat. verum cum vita omnis iniuriis esset obnoxia, ac ne consanguinei inter se satis conuenirent animis: qui à potentioribus premebantur, societates tunc aliis iniire;

inire, & ad vnum aliquem opibus fideq; præstantem respicere ceperunt. Hinc urbani co-
tus primum, regiaq; maiestas orta est. non fraude, atq; ambitu, sed moderatione, innocen-
tia, virtute, obtinebatur: neq; hæreditario iure, sed pro multitudinis voluntate, in defuncti
Regis locum alius substituebatur. Imperaturus omnib. eligebatur ex omnibus. Nimia re-
gum potentia effectum, vt parentibus filii, præuis sepe moribus, imbecilla ætate succedant.
qua peruerfitate, quid exitius excogitari potest? exercitus, prouincias, copias ex vxoris si-
nu dari accipiq; temere nullo delectu? & quod virtutibus erat datū, nullis iam meritis con-
tra malis artibus obtineri: rempublicamque vnus respectu, grauissimis procellis exagitari?
Licet antiqua exempla proferre. Henrico eo nomine primo defuncto, Berēgaria soror mi-
nor est prælata, Blanca Gallix Regina prætermiffa. quod consilium superis esse probatum,
Ferdinandi Regis Berengarii filii, sanctitas ac perpetua felicitas declarauit. Alfonsi Regis
cognomēto Sapientis minor filius, quia indoles erat, nepotibus ex maiori filio prælatus est.
Licet recentia. Henricus auus tuus fratrem Regem imperio euertit, eiusq; filias paterna hæ-
reditate spoliavit. quod nisi iure factū est, priores Reges iniuria regnasse, fatearis oportet.
Prioribus annis Ioannes Auisii Magister Lusitania occupata, iure an iniuria non disputa-
mus, sed certe eximia populi voluntate hætenus stetit, quamuis Castellæ armis sepe laceffi-
tus: & nuper duæ Ioannis Aragonii Regis filix à paterno regno depulſæ: Martinusque Ioan-
nis frater ex Sicilia ad imperii scepra euocatus est. Nimirum quod publicæ salutis causa, &
communi consensu institutum est: eadem multitudinis voluntate rebus exigentibus im-
mutari quid obſtet? Quod si externus homo inuitaretur, nulla nobilitate, nulla rerū gesta-
rum gloria, consilium reprehendi posset: nunc Principem nobilissimum, patre atq; atauis
Regibus natum, ad imperium vocamus, & fratre superstite rerum moderatorem. Vide ne
propius contumeliæ quā laudi sit, hanc eximiam nostrum omnium, & populi voluntatem
repudiasse: patriæq; supplici, & quasi manus tendenti, periculum si quod esset, certe laborē
curamq; denegasse. Nam illud admonere non attinet, vt oblata dignitate, quam modestissi-
me vtare. Post hanc orationem cæteri proceres circumſistere, hortari, cælitum voces, & a-
strorum motus referre. Negat ille tanti esse regnum, vt ambitiosi propterea notam velit in-
currere, atq; inhumanitatis, innocenti puero spoliato, Regina vidua contēpta, quorum pa-
trocinium suscipere æquius foret: atq; nouorum bellorum materiam præscindere, quæ re-
gni mutatione futura necessario prouidebant animis. Se quidem pro eo studio immortales
gratias agere: sed maius beneficium dare nō posse, quam fratris filio, vt ratio & æquitas po-
ſtularent, Rege renunciatō. ipsum remp. curaturum, vt frater moriens mandarāt: neq; vl-
lum laborem, aut vitæ periculum patriæ denegaturū. vt suo nomine imperaret, adduci non
posse. Conuentus procerum in templi maximi eo sacello habitus est, quod Tenorii Archi-
episcopi impensa extructum erat. Daualus equitum Præfectus, rursus ad Ferdinandum cō-
uersus, si subeunte poenitentia mutasset, equem Regem renunciari vellet, rogauit. Ille in-
dignantis habitu, contentaq; voce, Quem, inquit, nisi fratris mei filium? Continuo ergo Io-
annes in conuentu primum, deinde per vrbis plateas explicatis vexillis, Rex est Castellæ
præconis voce proclamatus. Ferdinandus omnium confessione, eorum etiam qui maximè
institerant, ab eximia moderatione, fideq; laudē tulit, cum vltro delatam regiam dignitatē
repudiarit: quam alii per ignes & ferrum petunt. dignus cui ad amplissima regna viam nu-
mina aperirent, gloriamq; eo maiorem, quod variis antea criminibus apud fratrem fuerat
appetitus ab iis, qui Principum offensas aliis euertendis acriter rimantur. & per se inuidio-
si suspectiq; Principibus sunt, qui proximi ad imperiū destinantur. sed sub vitæ tamen finē
eius probitate perspecta odium beneuolentia mutarat. Maria etiam filia Alfonso Ferdinan-
di filio maiori cum spe regni desponsa: quod vtriusq; rationibus commodum, reipublicæ-
que adeo vniuersæ salutare erat futurum.

Bellum Granatense.

C A P. XVI.

NOVVS in alia Hispaniæ parte luctus exortus Aragoniæ genti est, Mariæ Regiæ funere
præstantissimæ Principis, ad Villam regiam extinctæ prope Valentiam, quarto Kalend.
Ianuar. corpus ad Populeti est tumulatum: exequiarum iusta magnifice facta. tres filios Ia-
cobum, Ioannem, Margaritam in minori ætate amiserat, Martinum sibi superstite reliquit:
verum rebus Siculis implicitum, multisq; ex eo periculis obnoxium, & vt erat præstanti a-
nimi magnitudine, offerentē sese: quod illi perniciem tandem, maximas genti calamitates
attulit. Ferdinandus Princeps rebus Toleti compositis, fraternoq; funere procurato, iplis
Ian. Kal. Segobiā abiit: vbi se Regina limine cōtinebat, recēti mœrore oppressa, squaloreq;
fœdata. coram de repub. summisq; regni rebus consilia cōmunicata. & quo maior esset au-
toritas proceres ex vniuersa prouincia, populiq; ad generales conuentus euocati sunt. pu-

eri Regis educandi cura Reginę matri ipsius rogatu permiffa. id vnum in Henrici Regis tabulis mutari placuit. Velasco & Stunicę auri pondus abs Rege datum, duodecim florēnorū millia, ablatę potestatis non satis æqua compensatio. sed erat tempori cedendū: neq; vacabat periculo Ferdinandi Principis voluntati, atq; Reginę votis velle repugnare. Mox de bello Granatenfi in conuentu suscepta deliberatio est, eo maiori animorum alacritate, quod Februario mense nostri, per Murciaę fines in Maurorum agros inuecti, Veram municipium impugnant: & cum obtinere non possent, sine scalis vineisq; ad bellum profecti, cęterisq; quę expugnandis oppidis idonea sunt, duodecimo inde lapide ad Xuxenam Maurorum manum auxilio obsessis venientem, commiffa pugna profligarant. minor quā pro victoria cędes fuit: vicinum oppidum multis perfugio. arx defensa. captum direptumque oppidum. ductores præcipui Ferdinandus Ferrerius Castellę Marefcalus, Ioannes Fagiardus, Ferdinandus Caluillus, aliiq; viri primarii. Id principium ad totius belli omen spectare visum est: magnumq; auri pondus referentibus in conuentu Regina, atq; Ferdinando, volentibus populis imperatum. vniuersi belli cura Ferdinando Principi, vt par erat, demandata. exortę inter eum & Reginā nonnullę suspiciones: cum apud Reginam Eleonora Lopides plus posset, quā imperii maiestas postularet: multiq; corruptores, & vaniloqui, quales in aulis Principum sunt, Ferdinandi potentiam Reginę, atq; filiis fore formidabilem disputabant. Iis criminationibus effectum, vt procurationis finibus diuisis, Vltior Castella Reginę permitteretur, Citerior Ferdinando: cui in Vaccęis nonnullę vrbes additę sunt. vxor & filii Ferdinandi Medinam Campeftram amandati. ipse Idibus Aprilis Segobia ad bellum profectus ad Villam regiam in Oretanis restitit, dum copię militares idoneo numero & omnibus partibus, vti erat iussum, conuenirent. irruptiones tamen in Mauricam ditionem facere interea, ē finitimis populis permiffi pedites, equitesq; non eadem sepe belli fortuna. vastati agri, direpta oppida, abactę prædę, crebra facta transfugia. Maurus quidam nostrę religionis studio incensus, ad Magistrum D. Iacobi, qui sese Astigitenebat, dilapsus, facta cum conueniendi potestate: Transfuge, inquit, nomen, quam sit omnibus execrabile suspectumq; non ignorans, ad vos tamen venire constitui, numinis impulsu actus, cui repugnare non potui. Transitio apud vos, neq; fraudi, neque honori sit, nisi insigni aliquo officio prius fidem approbauero. Christianis tantum me sacris expiate: mox nostra opera vtimini: quā fortem & fidelē fore, dies & vsus declarabit. Factum vt Maurus postulabat, lotus salutaribus aquis indicat Prunam oppidū opportunum iniurię esse. Duce Promagistro D. Iacobi, copię militares improuiso sese ad mœnia ostendētes, qua parte ille indicauit admotis scalis, pridie Nonas Iunii, momento temporis in oppidū transcendunt: magno Christianę rei commodo, gentisq; lætitia, recordantiū Mauros præfidiarios ex eo oppido excursions in finitimos priorū agros facere solitos. Ferdinandus Princeps in eius belli curam intentus, Cordubā primum, deinde Hispalim abiit, decimo Kal. Iulii. itineris labor, insueti loci calores morbum importuno tempore conciliauerunt. Marchiæ Comes octoginta equitibus stipatus eodem appulit decora iuuenta florens, studioq; incitatus rei Christianę aduersus Mauros iuuandę. insigni morū suauitate comitateq; omnium voluntates conciliabat sibi. A Mauris Lucena primum tentata: & cum conatus non processisset, incredibili Maurorum multitudine Biatia circumfessa: pedites centum millia, septem millia equites ipso Granatę Rege ductore, in castris esse ferebatur. ingens tota prouincia trepidatio. conclamatū ad arma, concursumq; in muros, atq; portas est. suburbiis combustis, vix hostilis impetus sustentatus. prouinciales eius vrbs periculo permoti, ad arma concitantur ingenti multitudine: quod vbi auditum est, hostes præda graues, multiq; captiuis in patriam discessere. Ab Alfonso Henrico maris Præfecto ad Gadeis insulā ingens victoria parta, de quinque & viginti triremibus, Regum Tunetani, Tremeseniūq; octo triremes captę. alię pars submersę, pars in fugam actę: eo maiori laude, quod nostrę triremes tredecim tantum erant. Ferdinandus Princeps eo nuncio lætus, confirmataq; valetudine, septimo Idus Septembris Hispali profectus est. incertus tamen qua parte Mauros inuaderet, cum viris principibus deliberatione habita, variis dictis sententiis, tandem constituit in Arundę agros irrumperē. Zahara nobile iis locis oppidum, copiis omnibus circumfessum. tribus tormentis igneis, diu noctuq; verberata mœnia: haud magno operę pretio, rudi tum arte, magnaq; imperitia librandi. ducebatur obsidio: obsessiq; malis omnibus fatigati, & maioris mali metu percussī, deditioem fecerunt, pacti libertatem, resq; efferēdi potestatem, exceptis armis & comætu. Mox minora alia oppida in potestatem venerunt. Septimum ad mota castra, oppidum eo tractu viris, arteq; munitum. Interea Aiamontem quiddam Petrus Stunica cepit de Mauris, cui ea cura à Ferdinando erat commendata. Rex autem Maurus virtuti diffusus, atque totius certaminis discrimen subire detrectans, in cuius

uentu, rei Mauricæ summa verteatur: nouo conatu Giennium urbem obsidet, octoginta millia peditum, sex equitum sub signis habens. nihil tanta multitudine profectum. nostrorum accursu, inglorius reiectus est. vastitas modo illata agris. sed in ea iniuria vindicata, Maurorum finibus depopulatis Malacam vsq;. nam variæ nostrorum manus è castris in omnes partes ad prædam egressæ inferre hostibus clades non desistebant. Capi Septimium non potuit. id vnum ad cumulum felicitatis defuit. autumnò præcipiti, continuisq; imbribus. nostri fatigati, ab obsidione ad octauum Kal. Nouemb. discesserunt. Hispalim reductæ copiar. Gladius quo Ferdinandus Rex Sanctus. clarum iis locis nomē, in bellis vsus fuerat, eumq; Ferdinandus Princeps omnis causa, vti more erat susceptum, commodato derulerat, loco restitutus, Hispali, Cordubæ, aliisque locis præsidia constituta. ad colligenda belli subsidia in Citeriorem prouinciam Ferdinandus abiit. Quo tempore Calagurri quidem Petrus Aiala, extrema ætate quinq; & septuaginta annos natus, defunctus est, regii serinii præfectura, sed & suorum temporum historia à Petro Rege vsq; ad Henricum tertium deducta, clarius in paucis ea tempestate. Tametsi factionis studio creditus est, Petri virtutes obscurasse, æmuli illustrasse, pari vtrunq; vitio, & veritatis iniuria. Corpus in Quixanæ cœnobio tumulatum est. Vniuersa autem Gallia mota, diductaq; in factiones est, Ludouici Aurelianensis cede, quem Ioannes Burgundiæ Dux Lurætiæ, ex aula, multa iam nocte redeuntē, interficiendum curauit Otonuilla sicario, Kal. Decemb. Simultatis causæ in incerto fuerunt. Sed Regis imbecilla mente vtrunq; ad sererum potestatem reuocare voluisse fama est. cædis auctore detecto, Burgundus quidem in ditionem abiit, armis paratus immanè parricidium defendere. Valentina vidua de facto inquiri lacrymis & querula voce postulabat. venit ille ad causam dicendam. Ioannes Paruus Theologus, hominem venalem, assentationiq; seruientem, parricidium defendit, defuncti manes insectatus: quasi in regium nomen inuadere cogitasset. tyrannidis depulsorem gratia, honore, diuitiis cumulandum videri. armato venia data Ludouici filiis merito exoptulantibus: vnde eius belli flamma concitata est, qua vniuersæ Galliæ opes fortunæq; afflctæ sunt. Inter Theologos magno animorum motu iactatum diu: Fas sit opprimere tyrannum priuato. quod aiebat Paruus: Patres Constantienses negarunt, cum de ea quæstione eoq; factò esset in conuentu relatum. Ludouicus Caroli Regis frater erat, Burgundi patruelis.

Induciæ Mauris concessæ. C A P. XVII.

TOLETI Christi Dei natalis dies principio anni 1408. à Ferdinando Principe est celebratus: Henriciq; Regis manibus instaurato funere parentatum. Caracæ Rex & Regina erant, locorum amœnitate, cæliq; salubritate inuitati. eo ad conuentus regni proceres atq; Episcopi euocati, magno numero conuenerunt in cōmune de belli Maurici summa deliberaturi: quod maiori impetu repetere cogitabant. Summa redigendæ pecuniæ difficultas erat: & ad vocem noui tributi popularium aures obturate, metuentium ne in pace manerent, quæ belli necessitas excusare videbatur. Magna Ferdinandi Principis, & aliorum procerum cōtentione impetratum, vt centum quinquaginta aureorum millia in belli sumptus imperarentur prouincialibus: ita tamen, vt accepti & expensi rationes constarent, ne ad alia conuerterentur, pro voluntate imperantium. Alcaudetem municipium Rex Granatensis Februarii octauodecimo obsederat septē millia equitum, peditum centum & viginti millia sub signis habens. res prope periculum erat magna vniuersa Bætica trepidatio, modicas vires esse sibi non ignorantibus, auxilia longinqua, tempus importunum: sed virtute tamen obsessorum fracta Maurorum audacia: nostriq; tribus ex partibus in Granatenses fines inuecti, agros depopulati, acta præda hominum pecorumq;, præclare iniurias vlti sunt. Quibus malis fracti Mauri, missis Caracam legatis, inducias postularunt. Recusabat Ferdinandus, ac Maurorum rem in præcipiti esse disputabat: sed Regiæ tamen voluntate à bellis abhorrentis, octimestres induciæ concessæ sunt Mauris, neq; ideo de pœcuniæ conquestione mutatu: vt esset vnde in proximū annum bellum sustentaretur. pugnantibus tantum exigentibus datum, vt eius summæ pars quarta remitteretur. Venit ad hos conuentus inter alios Principes Petrus Luna, quem superiori tempore Toletanum Præsulem fuisse renunciatum, monstratum est, secum deducens Aluarum Lunam propinquum, decem & octo annos natum. Huic Aluarus Luna Cagneti & Iubere in Aragonia regulus pater fuit: mater Maria Cagneti: in qua præter formam, nihil laudares, libidine sic accensa, vt quatuor filios, totidem viris furto genuerit: hunc, & Ioannem Ceresolam Cagneti præfecto, Martinum Ioanni cuidam opilioni, quartum eodem nomine agricolæ Cagnetensi. sed duobus postremis Lunæ cognomē ab Aluaro fratre fuit. vsq; adeo ab humili ducta Aluari potentia creuit, inopi iuuenta cum ætate nō modo cæteris proceribus. sed Regi etiam

formidabilis, quod illi exitiū attulit. Petri nomen q̄ à prima etate habuit, Benedictus Pontif. pueri ingenio, & venustate oblectatus, Aluari appellatione mutauit nunc inter regii cubiculi aſſeclas annumeratus est. aderat facundia, mulcendiq; homines artes, formæ dignitas, atq; auctoritas. Mahomadis Regis Mauri subsecutus interitus, diuturnæ pacis spern confirmauit. Granatæ in arce extinctus est, interula veneno medicata: sane ad quintum Idus Maij. Iuſephus eius frater è vinculis, quibus conſtrictus Salobrennæ, iuſſu Mahomadis Regis tenebatur, ad regnum eductus est. sic rerum humanarum vices mutantur. ſilentio, & celeritate res vniuerſa adminiſtrata, ne Chriſtianorum viribus ij conatus impedirentur. ſuſcepto regno, legatis vltro citroq; miſſis, induciæ confirmatæ. magnificentia munerum vtrinq; certatū: Mauriq; legati equos, gladios, telas bombycinas, vuam paſſam, carieas, amigdala, quibus ea gens oblectatur, ad Caſtellæ Regem attulere: neque iis donis tamen, vt longiores induciæ concederentur, impetrarunt.

Benedictus Pontifex venit in Hispaniam. C A P. XVIII.

INTEREA Benedictus Pontifex, prouinciis diuturnitate diſſidii feſſis, amiſſis amicis, quorū pleroſq; ipſe importunis actionibus alienarat, anceps incertuſq; agebatur: neq; illi res vlla aut conſilium ſatis placebat. Auenione vitata Gallorum vim veritus, ſeſe Maſſiliæ ad D. Victoris tenebat. inde ad Gregotium æmulum de pace litteræ datæ: à qua nunquam abhoruiſſe dictitabat: neq; modo facturum moram, modo æquis conditionibus locoque idoneo delecto: ad quem vterq; conuenirèt, coram diſceptaturi de re tota longo itineris ſpatio, cum per alios conditiones ferantur, idem perfici non poſſe. Conuenit vt Gregorii legati Maſſiliam venirent: interim à noua creatione Cardinalium abſtineretur. Saona in ora Liguriæ conſenſu legatorū delecta, Pontificū colloquio. eo Benedictus, quo ſe promptiorem oſtenderet, continuo nauigauit. recuſat Gregorius conditionem, locumq; in Benedicti poteſtate eſſe, ſibi minime tutum cauſatur. Lucam tamen Hetruriæ vrbe ipſe, Benedictus portum Veneris accedunt huius anni principio, ex propinquis locis, de omnibus conditionibus diſceptaturi. modica cōcordiæ ſpes erat: colludereq; inter ſe pontifices credebātur. confirmata opinio, cū contra pacta, tres Gregorius vna creatione Cardinales renunciaſſet. ea re alii college alienati, ſeſe facto agmine Piſas cōtulerunt. eorū alienationem Benedictus ſua occasione facturus, eodē quatuor Cardinales, tres Archiepiſcopos mittit. Liburni medio itinere mora facta, dum Florentinorū fides expectatur. mentio de concilio generali facta: rumoreſq; ſparſi, de Benedicto capiendo conſilia agitata. quæ fama, ſiue vera fuit, ſiue de industria cōfiſta, Benedictus Italiā timens tam incertis & ſuſpenſis omnium animis, & Ladislai Neapolitani Regis, quē Gregorius imperii Vicarium dixerat, Romanū Senatorem, vim veritus in Hispaniam nauigare conſtituit concilio Perpinianū indiſto. Illiberim appulit, Iulij menſis ſecundo die. inde Helenā, atq; Perpinianum abiit. Quo tempore Vaſconum Rex Gallia motibus ſperans priſtinæ ditionis partem poſſe recuperari, eo feſtinans Cæſar auguſtam tenuit: Regeq; Aragonio Barcinone, Benedicto Pontifice Perpiniani ſalutatis, Lutetiam contendit. nihilo felicior ea proſectio fuit. nullo opere pretio rediit in patriam. A Benedicto Pontifice, vt erat inſtitutum, concilium Epiſcoporū centum & viginti ex Hispania ferme atq; Gallia, Perpiniani inchoatū, ipſis Kal. Nouemb. Concordiæ in eccleſiam reuocandæ prima cura erat. non eadem mens omnibus ſententiis variantibus, pleriq; è conuētū dilapſi ſunt. Decem & octo Patres qui ſupererant, oblato codicillo, ſuadent, hortanturq; in eam vnā curā incumberet, pontificatuq; ſi ſit opus abire: atq; in eo, orbis potius terrarū conſenſum ſequi verius, quam prauis quorundā adulationibus moueri. Luctu, & ſqualore oppreſſam eccleſiam, ac pene conſectā, cum lacrymis ſupplices manus tendere. Comuni ſaluti nihil eſſe denegandum: neq; aliter diuturno morbo poſſe ſuccurri. Parum ſpei erat, quidquam Benedictum voluntate facturum: qui ſe in extremam Hispaniam, quaſi ad præſidium ſubduxiflet. ſeptem tamen viri primarii ab eo Piſas legati, ſimulatione ineundæ concordia, re vt Patrum conatus cognoscerent, explorataq; renunciarēt. Erant in ea vrbe præter alios Epiſcopos, qui magno numero cōfluxerant, tres & viginti Cardinales. in hoc numero ex Benedicti aſſeclis ſex, hoc eſt maior pars collegii ipſius. Ab his vterq; Pontifex ad dicendā cauſam vocatur: & cū non obtemperarent, tempuſq; altercationibus duceretur, ad VI. Kal. Iulij, ſalutis anno 1409. Petrus Philargus Cretenſis ex Minorum ordine Mediolanenſis Preſul Presbyter Cardinalis, Pontifex renunciatur, Alexandri V. nomine in poſito. breuis pontificatus fuit. non toto vertente anno deceſſit. & vnde melioris fortunæ ſpes aſfulerat, amplius exacerbate res ſunt, ad priores Pontifices tertio adiuncto, qui ſe legibus creatum diceret: alii vitio contenderent: orbisq; terrarum, nullo vno conſenſu, in tres factiones diſtractus eſt. ſic ſepe in peius vertuntur, quæ prudenter videbantur eſſe in ſalutem deſtinata.

MELIORE fato, fideq; res Castellæ à Ferdinando Principe gerebantur. potentiam
 Mopesq; familię, bonis artibus quęsitis, tempore confirmabat: tametsi nonnulli occul-
 tis apud Reginā criminationib; eum in suspicionē vocare non desistebāt, quasi regiæ ma-
 lo cresceret: neq; vnquā satis fida potentia, vbi nimia est. Regum animo nihil suspicius,
 incertius nihil ea gratia. præcipui impulsores Velascus, & Stunica, siue inuidię stimulis in-
 citati, siue quia ita iudicabant. Fridericus Trastamara Comes, eius Petri filius, quę equi-
 tum Magistrū fuisse dictū est, auctor Ferdinando erat, iis manus & vincula iniiciendi. eua-
 serunt illi fuga, periculo indicato. Regine animus exulceratus, quasi iis pellendis maiestas
 violata esset, rebus suis præsiđiū sublatū. Erat Ferdinandus ad cætera naturę bona, nume-
 rosa prole felix. ex vnis nuptiis susceperat Alfonso, Ioan. Henricum, Sanctiū, Petrū, quos
 vulgi cōsuetudine Aragonię Infantes vocarūt, præterea Mariā, & Eleonorā. Accidit, vt Al-
 cantarę Magister Ferdinandus Villalobus diē obiret. in eius locū Sanctius Ferdinādi filius,
 patre annite substitutus est, ætatis legē Benedicto Pontifice soluēte. idem factū, Laurentio
 Figueroa intra paucos mēses sublato, Hēricus D. Iacobi Magister cooptatus est. vtrunq;
 Ferdinādi gratię est datū, non sine aliorū procerū obtrectatione motuq;: cū ad regni pro-
 curationē amplissimas præfecturas adiecisset: vnusq; suo, & filiorū nomine, omnes reipu-
 blicę partes velle cōplecti videretur. A Carolo Aurelianensi missi in Castellā legati, operā
 pollicenti milleq; equites auxiliares, si bellū Mauricū instauraretur. idem Lucemburgius
 Comes obtulit, Duxq; Austriacus. præterea Beatricē Reginā Ioanni Regi Castellæ antea
 iunctā, coniugem Carolus postulabat. Vtrunq; repudiatū: cum Regina à nouis nuptiis ab-
 horreret, neq; specie coniugii Hispaniā vellet longinquo exilio mutare: & Iuzepho Regi
 Mauro inducię pactę, in alios quinq; menses progatę essent: & si Priegho municipio Mau-
 ritentato cōmisisse videbātur, vt hostiū loco essent. quod Rex barbarus se conscio factum
 negabat, paratus satisfacere, quantū delecti arbitri iudicassent. Fuit hic annus insignis, Vir-
 ginis Matris signo reperto, Salmanticā inter & Mirobrigā, religiosissimo: cui à Francię ru-
 pe nomē est. Dominicanorū id cœnobia instituto, hominumq; cōcursu ex vicinis longin-
 quisq; locis celebre est. infaustus autē Aragoniis, Martino Rege Siculo Calari in Sardinia
 extincto, ad VIII. Kal. Augusti, in ipso iuueturis flore, cursuq; rerū gerendarū. Venerat in
 eam insulā Brancaleonis Orię, & Aimerici Narbonensis Vicecomitis armis prouocatus:
 qui duabus Mariani Arboreę reguli filiabus matrimonio iunctis, ad imperiū insulę nō ob-
 scure nitebantur: ac pene res cōfecta erat. nam modicę vires Aragoniis supererāt: & præ-
 sentibus magis à populo fauebatur. Regis aduentu, versa belli fortuna. nam ad oppidū Lu-
 rim coniunctis castris, cōmissoq; prælio, de Sardorū copiis victor euaserat, capto etiā ipso
 Brancaleone, hostium Duce. verū eius importuno obitu, cū cetera prona essent, corrupta
 omnis spes est: tametsi Petro Torellio amicorū principe, copiis præfecto, aliquā diu est su-
 stentatū. Corpus Galari in eđe maximā tumulatū est. ex duobus Siculis pellicibus, ex The-
 rasia Fridericum, ex Agathusa Violantem filiam reliquit Nieblę Comitis coniugē. fama q;
 vulgatum, cum non satis cōfirmata valetudine, puellę pulcherrimę, in Sardinia nate, com-
 plexibus indulgeret, sibi exitiū attulisse. Tabulis testamenti patrē regni Siculi heredē scri-
 psit: vxori Blancę reipublicę procurationē, q; discedens instituerat, demandauit, adiunctis
 viris primariis, quorum consiliis auspiciisq; regeretur. Eius Principis obitu, grauis luctus
 Aragoniam gētem occupauit: multa exceperere de successiōe certamina. Rex pater quan-
 tam lacrymarum vim fuderit, de suo sensu quiuis æstimare potest. sed filii tamen funere
 procurato, ad stabiliendas regni rationes animum retulit. persuasum ab intimis, vt vxorē
 duceret. procreandę sobolis spem integram esse. eam vnā rationem esse, sæuę tem-
 pestatis, depellendę, quę rebus communibus imminere videbatur. Margaritam Pra-
 rensem eximia formę venustate, regia stirpe ortam, sibi toro iunxit. nuptiæ celebratę Bar-
 cinone, ad quintumdecimum Kalendas Octobris. ætate Rex idonea erat. vnum & quin-
 quaginta annos natus, cæterum fracto valetudine corpore, & à multa sagina grauis, libi-
 dinis audis, magis quam potens: cuius facultas dum exquisitis medicamentis excitatur,
 vitalia labefactata, fatalisq; hora accelerata est. Conseranus Episc. ex Gallia continuo à Lu-
 douico Andegauēsi legatus est, postulāte, vti filiū, cognominē ex Violāte Ioannis Aragoni
 Regis filia susceptū, iure propinquitatis successorē renunciaret, matrēq; cōcederet in A-
 ragoniam venire: filiumq; Aragoniis moribus educari. funesti id ominis loco acceptum: in
 ipsa nuptiarū lætitia, Regē de successiōe appellari. Potiori iure Iacobus Vrgelitanus Co-
 mes niti videbatur provincialibus: aderatq; multorū fauor, pro ingenio hominū, insito ex-
 ternū imperiū exhorrentiū, & quacūq; cōditione domesticū Regē dari exoptantiū. eratq;
 Alfonso Regis cognemēto Pij, ex filio Iacobo, atq; Petro nepote pronepos. præterea Isabel

lam Regis sororem connubio iunctam habebat. Similes spes sed longo proximus intervallo, Alfonsus Dianii Comes, Villenque Marchio necebat, extrema ætate, suorum importunitate ambitiosus, atq; à Jacobo Rege generis stemma deducens.

De iure successionis coram Rege Aragonio disputatur. C A P. XX.

DE horum Principum iure, audita Galli episcopi oratione, exclusaq; multitudine, coram Rege, cum se è conuentu recepisset in conclauē, noua disceptatio inter aulicos suscepta est: quam vt hoc loco infererem, in pauca collatam, quoniam omnia causæ fundamenta continet, operæpretium me facturum putabam. Orsus Guillelmus Moncada: „ Vtinam: inquit, Rex, ex te prolem videamus, viuo solamen, defuncto hæredem. alioqui „ quis Ludouico Andegauenſi præferatur iure, Ioannis fratris tui ex filia nepoti? Non dubitabo animi mei sensum aperire in suo quisq; negotio quam in alieno minus est peritus. „ obstat metus, cupiditas, amor. sed nisi tu extitisses, an non patri, Regi Violans filia substituta esset? te (quod absit) sine prole sublato, cur non eadē in pristinum iuris locū reponatur? „ Quod si sexus impedimento est: en filium pro se offert materno genere Aragoniū, idoneum, „ gentis imperio. Dicenti pleriq; aulici assentiebantur, ac vera prædicare mussantes confirmabant. Tum Bernardus Centellia. Diuersa nostra sententia est. Comiti Vrgelitano successio potius debetur, cuius pater Ioannes eodē quo tu est auo prognatus, in quē Aragonia „ sceptrā trāsata, post Alfonsum Regē fuissent, nisi Petrum patrem tuū, Jacobo Vrgelitani auo „ excluso, ætatis prærogatiua subleuasset. Fœmina à regia hæreditate exclusa, vti superiori „ tempore est iudicatum, quū in filium transferat ius, quod ipsa nunquā habuit? quod si fœminis „ noua censure locū damus, Vrgelitani vxor præferatur necesse est, tuo patre Petro Rege „ ex Silybia nata, eoq; tibi propinquior gradu filia fratris. Commouerat assensionē Centellia „ disputatio. Sed Bernardus Villalicius. Recte, tu, inquit, & acute, nisi Alfonsi Villenque Marchionis Gandiæ Ducis, pares ac vero superiores partes essent, patre Petro, auo Jacobo Rege, „ qui fuit proauus tuus, patruo Alfonsi auo tuo. sic cū proauus tuus idem Gandiæ Ducis „ auus, sicut è cōtrario proauus Vrgelitani auus tuus fuerit, eodē te, ille fraterq; Comes Præ „ tensis profocer tuus gradu contingunt, quo tu Vrgelitanum, eo digniores quo propiores „ ijs Regibus sunt, vnde quasi ex fonte regni potestas deriuauit. de Vrgelitani vxore non attinet commemorare, neque Silybiam matrem qualis fuerit priusquam Regina esset, explicare. „ Suspensis animis auditus est Villalicius, nulla admurmuratione subsecuta. probabiliter dicere visus est: sed erat ingratum confecta senem ætate ad regnum vocari, iura obsoleta „ vetustate moueri. Ergo disputationem Villalici magis nolebant. quā non probabant. Rex, „ eleganter, inquit, de tribus disputatum cum sit, plura adiungi de illis possent: sed est quartus causa potior, nisi me animus fallit (eum vos infecti partibus videre non potuistis) Ferdinandus Castellæ Regis patruus, Eleonora natus sorore nostra germana, in quo Silybiæ „ filia est potior. Villenque Marchio, Vrgelitanusque procul à nobis remoti sunt: idem de Ludouico iudicium esto. sororis filius fratris nepote propinquior est, arctiorique coniunctus „ gradu. vnus omnibus præferatur oportet. Exemplo res aperienda est: sicut intercisā fontis „ vena, atq; alio deriuata, riuu priores omnes, quib. antea deducebatur, exarescunt neq; aqua „ recurrit in canalem pristinum, nisi irrigatis completisque omnibus posterioribus aut riuu „ aut areis: ita progenies eius, quem semel à successionē contigit dimoueri, excludatur „ necesse est in perpetuum: neq; adeat hæreditatē, nisi sublata alterius successoris progenie. „ Nam cum res sint in iure, atq; mancipio vltimi possessoris, nō autem superiorum, quorum „ ius est in alios transfusum: vt quisq; ei maxime coniunctus erit, ita optimo iure nitetur: si „ biq; ius succedendi vindicabit. Erratis ergo eum priores Reges Petrum, Alfonsum, Ioannem „ consideratis: indeq; quasi è latere successionis iura deducitis, me prætermisso: cui nemo „ Eleonora sorore propinquior sanguine est: ipsa omnibus, & secundū eam, eius proles „ Ferdinandus. Cui in dubia causa fauere æquum tamen esset, omnium optimo Regi futuro. „ blanditur sua cuiq; spes, & votis nostris fauemus: sed id tamē specimen virtutū dedit, vt iusti „ & moderati Principis in eo indolē esse appareat. Hęc est nostra sententia, hoc iudicium, „ vtinam tam felix, quam reipublicę & vobis omnibus salutare. de fœminis disputare nō est „ necesse, cū inter mares lis omnis sit. non vnde sint geniti: sed quo gradu nos ipsi attingant „ considerandos puto. Hęc Regis testimoniū per urbem Barcinonē, in cuius suburbio hæc „ gesta sunt, sed & per omnes nationes euulgatum fama, nunciisq; magnam Ferdinando auctoritatis partē conciliauit, qua aduersarios vicit. hæc palam iactata: sepeq; de successionis iure, coram in aula, & in circulis disputabatur Rege non inuito. cum præiudicatum haberet, ceteris exclusis, imperiū Friderico nepoti, qui Lunæ Comes erat, astruere, à Benedicto Pōtifice vitiosi ort⁹ venia impetrata: si nō succederet, in Ferdinandū Castellæ Regis patruū non obscure propensus: quē eximię virtutes, bellica gloria, regnumq; contemptū, ad noua imperia

Imperia vrgentib. superis destinabant. tametsi Vrgelitano expetenti, regni procuratio data est: quod est gentis instituto successionis insigne, magno æmulorum præiudicio: nisi esset à Rege occulte prouisum, vt ab Vrris, Heredisq; regulis, Cæsaraugustæ vrbis aditu, acceptæ potestatis administratione prohiberetur. quod magno Vrgelitani dolore factum est.

Martinus Rex Aragonius defunctus. C A P V T XXI.

INTEREA induciarum tempus abierat cum Mauris pactum: nouæque iniuriæ ad arma vocabant, Zahara oppido vi capto, direptoq; vicinis agris vastatis, præcipua agrestium calamitate. Ergo Ferdinandus Princeps non amplius cunctandum ratus, maximos delectus habet. nauium, militum, armorum apparatus, vrbes & oppida strepere. Mense Februario salutis anno 1410. collectis omnibus copiis, Cordubam itum est. arx Zaharæ expugnari à Mauris non potuit: oppidi mœnia instaurata sunt. Castra mox Antequerâ, quæ veteribus Syngilia fuit, promotâ. decem millia peditum erant, equites tria millia quingenti, Castellæ robor. Aderant Sancius Rogius Palentinus Episcopus, Aluarus Gusmanius, Ioannes Mendozius, Daualus, Velasus, aliiq; viri principes. ad sextum Kal. Maij oppidum circumfessum, omniq; diligentia impugnatum. obsidio ducebatur, missiq; à Rege Mauro equites quinq; millia, pedites octoginta millia, oppidi liberandi causa: & si recusaretur, vniuerso certamine dimicaturi. castra collata castris, pridieq; Nonas Maij signa collata sunt. victi Mauri. ad quindecim millia in pugna, fugaq; cecidere. vno impetu capta direptaque castra. victoriæ fructus eo syncerior, quod è nostris centum viginti non amplius desiderati sunt. Ferdinandus secundum actas numini gratias, missasq; in omnes partes litteras, nouam munitionem instituit: fossam competentis latitudine circum oppidi mœnia duxit. additur agger ex formaceis parietibus, qui ascensum hostium tardarent. præterea propugnacula adhibita, competentis inter se interuallo distantia. id hoc consilio factum, ne commeatus inferri ad obsessos posset: neve de improviso irruptiones illi, vt antea consueuerant, facerent, diminutis nostris copiis: quæ longius à castris progrediebantur, spe prædæ agrum omnem Malacam vsq; vastantes. ingens apud Mauros trepidatio: nullumq; erat genus mali, quod non experirentur. Rex barbarus collectis omnibus copiis, omnibus qui arma ferre possent, cõuocatis, vicinis locis se ostentat. vt rursus totius certaminis sortem experiretur, adduci non potuit. At ii, qui in oppido obsidebantur, consumpto frumento de exitu fortunarum suarum consultabant: & abiecta quamuis defensionis spe, obstinatis tamen animis perstabant, verti fortunam posse cogitantes. & recens trecenti equites ex Giennensi præsidio, in Maurorum fines imprudenter inuecti, circumuenti ab hostib. oppressiq; erant. Iplis diebus, quibus ad Syngiliam dimicatum est, omnino quinto Nonas Maii nouus Pontifex Alexander Bononiæ in Gallia Cisalpina decessit. Corpus in D. Francisci sepultum. festinatis comitiis in eius locum Baltassar Cossa, patria Neapolitanus, Diaconus Cardinalis, eiusque vrbis pro Põtifice gubernator, ad 16. Kal. Iunii subrogatus est. Ioannis XXI. nomine edito. audax, callidus, promptus, & prout animû intendisset, prauus aut industrius: alieno tamen põtificatu felicior, q̃ suo. Subsecutum est Martini Aragonii Regis fanus, Barcinone in virginum collegio, q; vrbis muro coniunctum est, veterno oppressus diè obiit, pridie Kal. Iunii. Corpus ad Populeti sepultum. funeris apparatus exiguus, luctu præfenti, metuq; futuri, cunctorum animis occupatis. Generales conuentus Barcinone habebantur, non sine animorû motu. ex omnib. ordinib. viri delecti sunt, qui Regem agentem animam, officii admonerent rogarentq; vti contentionib. vitandis successorè ipse regni declararet. Ergo præeunte Ferrerio vrbis Senatore: cui is honos à ceteris est delatus, rogatiq; vellet ne eum Regem præfici, qui iure propinquitatis potior esset: cupere vero capite annuit: neq; aliud verbum exprimi potuit. Ex eo tẽpore Aragoniæ felicitas obscurata, in Martino Rege virili Barcinonensium Comitum profapia intercisa, quæ eatenus in sexcentisimũ annum præpagata erat. Aragonii obitus in omnes partes fama, & frequentib. litteris euulgatus, multorû studia, spesq; inflammauit. celeritate opus erat ad gẽtis studia præoccupada: sed Ferdinandum Principem, cui numina viã ad regnũ parabant, bellum Mauricum distinebat. itaq; in præfenti satis habuit, publicis litteris regni hereditatẽ accipere, nullo quãuis offerente: mittereq; de re tota in Aragoniã legatos, Vegã & Aceuedum viros industrios, atq; primarios. neq; toto tamen obsidionis tẽpore ab oppidi impugnatione cessatum. Et erat ad Archidonam in tumultuaria pugna cum Maurorum manu prospere à nostris dimicatum. De huius pugna occasione, euentuq; paulo plura dicẽda sunt, sed ex Vallæ historia, q̃ de rebus Ferdinandi confecit non inelegantem.

Petra Amantium. C A P. XXII.

VICINA oppida in nostrorum potestatem venerant, pars vi, metu alia, Coza, Sebar, Alzana, Mar. Mauri de Archidona valido ius locis municipio solliciti (ab Antequer-

ra abest octo tantum millibus passuum) collecta valida manu, cōmeatu, & milite instructa, quoniam prima ex sententia successerant, elati animis, & studio, in vicinos agros excursione faciunt, vt pabulatione, & cōmeatu hostes prohibeātur. id esse facile, quoniā equitatu ipsi abundant, hostiū iumenta magno numero procul à castris ad præterfluentē amnē nomine Gorzā, quotidie modico præsidio producebātur. in hæc illos & custodes impetū dātes, è vicina rupe, quæ Amantium Petra vulgo dicitur, animaduertens noster speculator, imminens periculum fumo significat. Correptis, vt in re tali nostri armis, è castris prouolant. vrgent barbaros: compelluntq; sese in oppidū vnde venerant recipere. nostris à tergo vrgentibus, carpentibusq; postremos, distinetur iter. ad Archidonæ muros pugna fit, magno animorum ardore. vincuntur barbari, cædunturq; ad duo millia: capiuntur multi. recepta nostri præda incolumes reuertuntur, duobus modo desideratis, paucis vulneratis, læti ouantesq;. De Petre illius appellatione, quoniā nobilissima est inter Archidonam & Antequeram medio spatio, pauca dicenda arbitror. Iuuenis quidam professione noster, nomen & patria non traditur, sed Granatæ tamen captiuus duobus, tribusve annis, quo multum dominus rebus vrbanis, & domesticis vtebatur, morum elegantia, vultusq;, heri filiam in suum amorem allexit. Libera consuetudo futura diu non erat, altero seruo, puella nubili: & ne deprehensi capite pœnas darent, verebantur. fugæ consilium capiunt, adolescenti honestius, quoniam ad suos fugiebat, à suis illa abibat: nisi verè religionis amor impulit, quod non puto. Profecti cum ad Petram peruenissent, fessaq; puella requiesceret: en patrem & comites omnes equis vectos, cōtento cursu insequentes vident. quid facerent? quo se verterent? quid consilii caperent? fallaces hominum spes, miseram conditionem, exanimati metu, quod vnum erat reliquum, per petre cautes rependo in cacumen euadunt. inane præsidium. Flagrans oculis pater, trusiq; voce descendere iubet: nisi morem gerant, continuo extrema exempla editurum minatur. ceteri admonere, hortari, vnam salutis spem in patris misericordia superesse: se ad pedes abiicerent, precarentur veniam, parere recusantibus in pedes dilapsi omnes rursus ascendere tentant. Iuuenis obmoliri saxa, glebas, stipites quæcunq; desperatio dabat, arma facere. è vicino vico sagittarii aduocantur. Eorum aduentu fracti animis iuuenis & puella, certo exitio, quod reliquum erat, ignominiam, probra, cruciatus maiores euadere parantes (quæ fuerint extrema duorum verba commemorare non est necesse) sane arcto complexu innexi, ab ea parte, qua sæuus pater operi intentus erat, sese præcipites deuoluunt. In eo complexu perlati, extinctique sunt, fortunam miserantibus omnibus qui aderant præter patrem, illacrymantibus, nonnullis dolentibus casum eorum, quos non prius amor quam vita defecit. In eodem habitu, quamuis inuito patre, eo loci sepulti sunt: & Petre ab ea re nomen inditum. animorum constantia meliori exitu digna, nobileque certamen: si pro religione vera, non vafano amore fuisset susceptum. Ad Antequeræ impugnationem redire oportet. secundum pugnam ad Archidonam commissam, aditus in vrbem tormentis non vno loco est patefactus, casso labore cum noctu instaretur, quod per diem erat deiectum. Supremum conatum adhiberi placuit. ad turrin, cuius superior pars deiecta erat, admotis repente scalis, ægre quidem, sed in oppidum tamen virtute penetratum. Mauri amisso oppido, sese in arcem receperunt. eo minor cedes fuit. De murali corona die postero disceptatum. multi profitebantur, non tam ipsi inter se acriter contendentes, quàm studia excitantes, suæ quisq; nationis hominum. ea contentio cum prope seditionem esset, recuperatores dati cognita causa, auditisq; testibus, pronunciarunt, Turrianum, Seruam, Cherinum, Biatiam, primos turrin aggressos esse: conscendisse Ioannem Cantabrum, qui in ipsa turri occisus est, alterumq; Ioannem à S. Vincentio. quos Ferdinandus laudibus, præmiisq; cumulauit: quod eorum virtute, non tantum lautissimi municipii compos factus erat, sed eo capto, Mauris in omnē tempus, cæterisq;, qui fortunam belli expectauerant, animi fracti essent. Ad sextumdecimum Kal. Octob. captum oppidum: octauo post die, qui in arcem cōfugerant, deditioem fecerunt, incolumitatem pacti, vt sine fraude dimitterentur, resq; efferendi facultatem. agmine facto Archidonam, locis vicinum oppidum, vti conuenerat, dilapsi sunt. Superis actæ gratiæ, pro diuino dono: temploq;, quod in arce erat, cum ex ritu Christiano sacratum esset, habita supplicatione, diuina in eo hostia sacrificatum. Rodericus Naruaes arce præfectus, sacramento in verba Castellæ Regis adactus. Ferdinandus his rebus confectis, vicinisque aliis oppidis & arcibus captis, agris illata vastitate, Hispalim autumnoprecipiti maturauit.

HISTORIÆ DE REBUS

HISPANIÆ LIBER

VIGESIMVS.

Rerum status. CAPVT PRIMVM.

10

TEMPORA subsequuntur variis casibus, bellis, diffidiisq; obnoxia, ipsa etiam pace, sæua non in Hispania tantum, sed in toto terrarum orbe, quam late Christiani imperii fines pertinebant. sublato metu, qui haud diuturnus officii, sed necessarius magister est, nouis cladibus affectæ prouinciæ: vrbes incendiis vastatæ: pollutæ cæremonia: domestica diffidia: & quasi permissione terrarum cunctæ reipublicæ partes concussæ: incertū maligni fideris vi, numinum ira certissima. Italia tricipiti ambitione Pontificum, Germaniæ Imperatorū aut ignauia, aut imbecillitate vna est maxime vexata, hinc Ladislai Neapolitani Regis armis, qui Gregorii Pontificis partes sequebatur: impugnabat Ludouicus Andegauenſis, à noua Pontificum stirpe patronus aduocatus. In Gallia Cisalpina Ioannes Galeacius Vicecomes imperium late propagabat. Bononia recens occupata, vrbiū aliarū oppressa libertas. In Germania imperii interregnum erat, Alberto Augusto defuncto ipsis Kal. Iunii. Wenceslai antea Imperatoris, & nunc Regis Bohemi ignauia in ea prouincia vetustæ de religione opiniones mutabantur, conuellebanturq; passim. Ioannes Hussius, & Hieronymus Praga concitatæ multitudini se duces præbuerunt. metus suberat, ne incendium ab iis initiis ad cæteras prouincias manaret. Orientis prouinciis quies tantisper post Tamerlanis expeditionem data erat. cæterum noua trepidatio sollicitos habebat, à Turcarum gente Bosphoro transmissa, spe vniuersæ Europæ occupandæ. Emanuel Palæologus Græcus Augustus prouisa tempestate, Venetias mari appulsus, pedestri inde itinere in Franciam supplex abiit, spe noui aduersus cōmunes hostes subsidii. frustra susceptus labor. præter speciosa verba, nihil relatum. & ardebat Gallia ipsa domesticis malis post Aurelianensis cædem. varii rerum motus. multiplices hominum conatus. temporum conditio misera. plebs in plebem armata. Lanii etiam crudele hominum genus Lutetiæ in partes recepti Burgundioni fauebant. Rex mente per interualla vacillante, impar tantis curis, belliq; magis causa, quam rebus profligatis præsidium erat. Anglorum arma volitabant, post longam seculorum seriem maiori conatu, speq; repetita. In Aragonia Martini Regis obitu, varii motus animorum erant, de successore deligendo sententiis in omnes partes distractis. res spectabat ad arma. tametsi legibus disceptabatur, inter amplissimas familias multiplici causa cognationis, agnationis, propinquitatis, stirpis, capitum iure controuerso. Conuentus de ea re frequentes habiti, nullo initio successu. Petrus Torellius res Sardiæ extrema spe sustentabat, modicis virib. nullis ex Aragonia auxiliis. Siciliam Cabreræ arma vrebant. Regina etiam Blanca intra Syracusanam arcem obsessa nulla maiestatis reuerentia. filiaz periculo permotus Vasconum Rex, confecta Gallica expeditione, rediens in patriam, Barcinonem tenuit. quarto Kal. Ianuarii, principio anni 1411. Regiæ liberandę consilia communicata, in patriamq; reuocandæ: quando nulla prole suscepta, alieno nomine proprio periculo Siculorum rempublicam procurabat. Castellę prouinciæ Rege minori Catharinæ matris, & Ferdinãdi patris auspiciis regebantur, partito tamen imperio. quæ res exitialis esse potuit: & multi corruptores aderant, Regiæ insidiantes auribus. Ferdinandi prudentia, & dexteritas in bonum vertit: cui tantum omnes ea tempestate, quantum suis quisq; parentibus, debere profitebantur. bello Mauricio ex sententia confecto, illustrior euaserat, induciisq; mensium septendecim Hispali concessis, rebus in Bætica constitutis, in interiorem prouinciam maturabat. Cum nouorum motuum suspiciones exortę sunt. Fridericus Benetientanus Dux, quem in custodiam missum superioribus annis dictum est, Ioanne Apontio Montis regalis præfecto interfecto euaserat. magnam ea res Ferdinando sollicitudinem incussit, ne pacem pulcherrime stantem turbaret homo præpotens, nobilitate regia. itinera versus Lusitaniam obsessa, exitusq; omnes interclusi. ille forte an consilio ad Vascones aufugit Regis sororii opibus, amicitiaq; fretus. contra res accidit. nam a Rege Vasconum in patriam reuerso, Ferdinando per legatos expetenti datus ad Alniodouatis arcē in agro Cordubensi repetito carcere, eundem

i 4 i 1.

captiuitatis, & vitæ finē habuit. Vni Lusitani opima pace florebat: nouusque Rex vitium natalium optimis actionibus compensare non desisteat, regnumq; nouis operibus illustrare. cœnobium Prædicatorio ordini ad Aliubarrotam constituit, partæ de Castellæ Rege victoriæ monumentum, vnde & loco Victoriæ nomen. Almerinum oppidum ad Tagi ripam. Sintræ regiã, aliisq; locis magnifica & pulcherrima ædificia constituit, iustitiæ cultor eximius, summos cum infimis, atq; cum ijs medios in officio continebat. Illud paulo seuerius quod Ferdinandum cubiculo præfectum, è templo, ad quod confugerat, quasi ad asylum per vim extractum igne combussit. vitium Beatrici Castriæ, quæ in obsequio Reginæ erat, illatum obiiciebatur. illa etiam aula exacta. sic res Lusitaniæ erant, vt pace publica fundata in Africam arma transferre, aduersus Maurorum gentem, non dubitarent: quod ei nationi principium magnæ felicitatis aditusq; ad gloriam fuit. Hic erat rerum status, in vniuersis prouincijs. Pontificum dissidium, quem exitum esset habiturum, suspensis animis mortales expectabant. maiori animorum æstu, recens de Aragonio regno controuersia in Hispania agitabatur.

Novem in Aragonia iudices designati. C A P. II.

CATALAUNI, Aragonii, Valentini, quæ nationes Aragoniis Regibus parent, suos quæque conuentus habere, de summa rerum solliciti, & quem potissimum Regem dicerent deliberaturi, studiis in partes scissi, neq; in vnam sententiam conspirantes. suas singuli candidati clientelas habebant, propriosq; fautores. quisq; sui beneficii regnum facere cupiebat: nouumq; Regem officio obstrictum habere. Vrgelitano Catalauni ferme fauebant, atq; in ea gente nobilissimæ familæ Cardonæ atq; Moncadæ: in Aragoniis Alagonæ Lunæque, non minori potentia atq; nobilitate. prorsus vt Antonius Luna studio incensus, Gardiã Herediã Cæsaraugustanum Præfulem, vnum maxime repugnantem Vrgelitano, ad Almuniam oppidum insidijs exceptum, simulata beneuolentia ferro peremerit. Graue id scelus visum est: caputq; sacrilegum diris execrationeq; ritu Christiano defixum. ab Vrgelitano multorum studia, facti atrocitate alienata: infaustum fore principatū, atq; iniustum omnium, cuius tale specimen extaret. Inter proceres Aragonios tumultus concitati, ad armaq; concursum, alijs vlscisci scelus, alijs defendere parantibus. celeritate opus erat: grauioreq; indies metus proponebatur. Ex Gallia, atq; Castella sese militares copiæ ostentare, ferro regnū, nisi vltro daretur, paratæ vindicare. Missis inter prouincias legationibus, req; diu & multum agitata, conuenit, vt controuersia finiendæ ea forma esset. nouem iudices darentur, ex singulis nationibus terni. ij in arce Caspe, quæ in Aragoniis finibus est, conuenientes, auditis partium rationibus, in causa pronunciarent. quod sex saltem eorum decreuissent, id ius, fasq; esset, modo in eo numero ex singulis gentibus singuli. Secundum id decretum, hi delecti. Dominicus Oscensis Episcopus, Franciscus Aranda, Berengarius Bardaxius, Aragonii omnes. è Catalaunis Sagariga Tarraconensis Archiepiscopus, Valscea, atq; Bernardus Gualbius. præterea è Valentinis, Vincentius Ferrerius, cuius ea tempestate insignis erat opinio sanctitatis, ex Prædicatorio ordine, ex Carthusiano eius frater Bonifacius Ferrerius, atq; cum his Petrus Bertrandus. rem inauditam, atq; mirabilem paucorum hominum iudicio, amplissima regna dari, auferriq; Euocati candidati. affuere nonnulli, alii misere legatos. Ferdinandi partes Sanctius Rogius Palentinus Episcopus, & Dieghus Stunica Begiaris regulus implebant. pro Vrgelitano aderat Semen ex Franciscano ordine Melitenis Episcopus, quo multū is Princeps & familiariter utebatur. singuli sacramento adacti, id ratum habituros, quod iudicum sententiã staret. vnus Ludouicus Andegauensis venire assentiriq; iudicio recusauit, causæ diffidens an armis certare malens. certe quatuor iudices, sibi suspectos esse accusauit. Friderici Lunæ Comitiss nulla ferme à iudicibus ratio habita. minor ipsius ætas, nulli fautores erant; iustis ex nuptiis procreatum non esse opponebatur: neq; nouū inducendū exemplum, obscurandamq; Aragoniam successionē vitio nataliū disputabant. Alfonso Gandiæ Dux, eoq; in ipso ardore controuersia defuncto, filius, fraterq; facile exclusi: quod remotiori agnationis gradu proximos Aragoniæ Reges attingerent. Vrgelitanus, Ferdinandusq; relinquebantur, nō vna via ad victoriã contententes. Afferebat Vrgelitani legatus, sceminas à regiã hereditate maiorū instituto semper exclusas. tumultus concitatos Petro Rege, quod filiã Constantiã, regni heredē renunciare voluisset. Ioanne Rege defuncto, vtranq; filiã exclusam, Ioannam, Violantemq;: neq; esse q; ante præiudicata nouis contentionib; retractarent, neq; exoletis vetustate exemplis stare ius, sed recentissime cuiusq; consuetudinis vi, atq; auctoritate. exclusis sceminis, earum filios admitti iniquū videri: neq; trāsmittere ad posteros posse, quod habituræ nunq; essent, si maxime superuicerent. Vrgelitanū à Martino Rege Aragoniæ Procuratorē, Magistrum equi;

equitum sub mortē creatum, voluntatis atq; iudicii argumento certissimo. Hæc Virgelitani causæ fundamenta. Ferdinandi autē legati, à Vincentio Aria Placentino Episcopo, qui magnam sibi laudē ex iuris peritia professioneq; quæsierat in Hispania instituti fœmineæ successiois ius tanquā imbecillū prætermittens, regnū iure sanguinis dari confirmabant, descendantibusq; & ascendentibus recta serie sublatis, agnatos è latere succedere propinquitatis gradu, eorū sexu & ætate consideratis, neq; in stirpem vocandos. id iure communi rectū esse, proprio obseruatū. sic Alonsum Ramiri Regis nepotē auitū regnum suscepisse. sic ipsius Alonfi voluntatē. filiam ad regnum euocantis, si alia proles deesset, à magnis iurisperitis irritam fuisse iudicatam. quid enim an in regni successione, vbi tam graues curę sunt, non is potior iudicabitur, qui ex regia familia ortus, propinquiorique gradu nixus, sexum, ætatem, regiasque virtutes afferat: quam qui minori propinquitate regias attingunt, quamuis per viros ducta profapia? Sed quoniam hæc controuersia sæpe agitata, sæpe recurret, locus admonet, vt de iure regię successiois, & quibus modis paretur, pauca in commune repetantur.

De iure regię successiois. C A P. III.

GRAVIS disputatio suscipitur, varia, multiplex, spinosa, tantaq; difficultate impedita, quantā hactenus explicare pro dignitate nemo potuit, quamuis multis ingeniis & temporibus in eius inquisitione consumptis. Cæteris principatū generibus, regium esse præstantius in confesso est, naturæ legibus consentaneum, vniuersitatis cæliq; rectionē ad vnū caput reuocantis. Quod primi homines prouidentes, qui propius aberant ab ortu, prima & meliori progenie, eoq; facilius rerū naturā intuebantur, amplexi sunt. alias regiminum formas tēpus inuexit. inde illæ voces natę. Multos esse Principes non est bonū: Rex vnicus esto. Initio quidem cum nulli Principes essent, voluntate eos ac suffragiis populorū in rerum fastigio collocari necesse fuit: quorum ætas, prudentia, spectataq; virtus præ cæteris emicabat. Dubitatum deinde, vtrum commodius foret, & salutaris rebus humanis, vno Principe defuncto, filios, propinquos vt ex eadē familia successores dari, an eligi ex omni multitudine, qui omnibus esset imperaturus. quod diu institutum in plerisq; gentibus tenuit, prouidentibus, ne regia potestas data ad salutem, diuturnitate imperandi, certa q; successione degeneraret in tyrannidem, & filios sæpe paterna indulgentia, aut copia voluptatū corrumpi, & parentibus esse dissimiles non ignorabāt. Is mos in Hispania tandiu viguit, quandiu Gotthorū in ea imperiū stetit. Imperio & legibus cōmutatis, hæreditariā successioē, vt fere in aliis prouinciis, tempus inuexit: populis Principū voluntati blandientibus, & contra experimenta suæ nimium spei indulgēte multitudine: Principumq; filios ex nobilissimo sanguine procreatos, & in plena sanctitatis atque pudicitie domo educatos, similes fore maioribus augūrate. Fefellit eos opinio, spesq; concepta, non parū sæpe: Principesq; reipublicæ dati, vitis & prauitate fœdi. sed id incommodum atq; periculū considerabant: multis bonis compensari. Maiorē Regibus reuerentiā exhiberi, ex Regibus auis atq; atavis natis. Res hominū opinione maxime gubernari. pereunte obsequio etiam imperiū intercidere. & ferunt æquiore homines animo quē Princeps infeliciter genuit, quā qui electus est non male. Perpetuæ reipublicæ perpetuos quodāmodo Principes dari. Res cōmunes diligentius quasi proprias curari ab eo qui posteris esset, quā acceperat relicturus potestatem. Interregni turbulenta tempestates auferri, quasi cōtinuato principatu. Graues de successione contentiones simulatesq; vitari. Legibus tantum circumscripta constrictaq; successio est: quas Principibus mutare non liceret, populi voluntate, suffragioque regnum adeptis, certis conditionibus, legibusq; munitum. Ex leges pars in æs incisæ, in tabulasque relatæ, pars moribus institutisq; singularum prouinciarū conseruatæ. sed descriptis legibus quomodo intelligendæ sūt, dubitatū sæpe est: consuetudines sæpe pro rerum conditione mutantur. Inde totius controuersię difficultas extitit, quā scribentiū diuersitas magis etiā obscurauit. Filios patribus in regno succedere receptū est, ac ferme virili sexu, natuq; maximos: sed vbi superstite patre, è pluribus filiis maior natu decessit prole relicta, nepos aui defuncto an eius patruus præferri debeant, dubitatū sæpe est, illustriaq; in vtranq; partem exempla extāt, tum in Hispania, tum in cæteris prouinciis patruis aliquando, nepotib. prætermittis, regnū adeptis, nō nunquā è contrario nepotes ad regnū vocati sunt. Quod æquitati esse, atq; legibus magis consentaneū, plerisq; visum est. in auiti regni spem natos, atque educatos, non esse ea spe, eoq; iure spoliandos: acerbumq; videri patris obitū, noua filiorū calamitate cumulari. Illud maiori sententiarum varietate disputatur. Omnibus liberis sublatis, aut nulla prole suscepta, ex agnatis qui succedere debeāt, Rege defuncto, sūge illi fratres, sororesq; fuisse. an nati ex sororibus, an ex fratribus: an stirps consideranda, an singulorum agnatorū capita inter se, non secus ac si filii essent, comparanda, sexus atq; ætatis dif-

crimine perspecto. præterea an gradu remotiori præferendus sit, vt nepos maioris fratris patruo, aut amitæ. Sane in ceteris bonis, quæ hæreditario iure proueniunt, vtroq; modo contingit: legeq; imperatoria, quæ lex est De hæreditate ab intestato proueniente, scitum est: auo cum patruis nepotes ex filio defuncto succedere, in stirpẽ tamen relatos: vt nihil amplius obueniat omnibus, quam patri si superstes esset. idem sancitum, cum defuncto fratri intestatoq; frater succedit: nam si contingat, alterius fratris ante extincti filios superesse, ad communionem hæreditatis vocãdi sunt, in vnã omnes stirpem relati. Nam si cum patruo nepotes, aut filii fratrum non succedunt, sed aut hi inter se comparati aui, patruive hæreditatem adeunt, aut qui remotiori gradu propinquitatis defunctum attingunt: in capita vt referantur, & æquas singuli portiones obtineant, necesse erit. ergo in priori hæredũ genere repræsentatio suscipitur: excluditur in posteriori. vtrum horũ in regno obseruari debeat, cũ descendenti sublati, propinqui à latere ad scepra vocantur, magna quæstio est, incredibili sententiã varietate, exagitata inter iurisperitos. Numero tamen & eruditione potiores, capitũ rationem haberi iubent, negant stirpis. Omnia argumenta colligere nostri instituti non est. fontes designare satis habent. Quod iure sanguinis regnum obueniat. Dicuntur autẽ sanguini dari quæ more, instituto, lege, aut priuata cuiuspiã voluntate, vni cuiuspiã familiæ destinata capiuntur, non iudicio & voluntate vltimi possessoris: vti alia quæ hæreditario iure prouenientia, pro voluntate mutantur. eoq; in pari propinquitate iubent, præstantissimũ ex ea familia ad regni successionẽ vocandũ. Quod feminis, quas ipsa natura ab imperio seiunctas voluit, puerisq; ætate minoribus, & curis grauioribus impari aditum ad regnum, diuersa sententia patefaciat: quæ magna perniciēs est, omnibusq; piaculis procuranda. Reicienda repræsentatio, quasi iuris figmentũ, neq; extendenda ad ea, quæ expresse legibus sancita nõ sunt. quid enim, an cõmentis fictionibusq; susceptis rem publicã præstanti gubernatore spoliabimus? atq; in manifesta pericula incõmodaq; scientes prudentesque præcipitabimus? vanasq; cogitationes & argumenta, multorũ salute potiora iudicabimus? At parentes in posteros omnia sua cum generatione transfundunt. verũ in iure quæsito: in futuro, si superstites essent, non item. At in minoribus principatibus hæredes reuocantur ad stirpem. negant id quidã. deinde si cõcedatur, non continuo verũ est in regni id successionẽ seruari debere: vbi multa propria sunt ab aliis omnibus hæreditatibus discreta. sed vt in pauca disputationẽ conferamus, sint ex iustis nuptiis, modo iusti filii, imperiiq; sanctitas, cum coniugii sanctitate iungatur, in pari propinquitate è latere succedentiũ in regno, qui ætate, sexu, virtutibus præstantior est, ei regnum deferatur. tamen si iure successionis cõtrouerso eam sequi partem rem publicã posse non negamus, modo voluntate, certoq; iudicio, quæ rebus & tempori erit maxime accõmodata. vnde varia in vtranq; partem, illustriaq; exempla manarunt. Quod si priuatis Prouinciæ legibus aut more secus est sancitum, illis standum putamus. nostra disputatio ex ipsis nature principiis procedebat, & iure cõmuni. Constat etiam iura regnandi in armis plerunq; homines ferre, malis artibus ambitiosos, atque vãcordes: & qui minus iure, plus viribus nonnunquam potest. silent autem inter arma leges: nemoq; est, qui oblatam facultatem regnandi, iudicũ arbitrio permittat. prorsus vt miraculi instar fuerit, Aragonia cõmitia sine offensione, sine sanguine, prosperum cursum ad exitum tenuisse. vt proxima narratione est explicandũ.

Ferdinandus, Rex Aragoniũ renunciat C A P. IIII.

REBVS maturis, collatisq; inter se iudicũ suffragiis, pro oppidi templo, amplũ suggestum constitutũ est aureis peristromatis contextũ, vnde esset in omnes partes despectus. In nobiliori parte iudices considebant: in alia Principum legati. Aderat Benedictus Pontifex, magna consilii suscepti pars. Oscensi Episcopo sacris de more operato, Vincentius Ferrerius, cuius sanctitati à cæteris primæ partes deferebantur, luculentã orationem habuit, à diuinis verbis exorsus: Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ agni. Post turbidas tempestates, serenum consequitur: nostraq; nauis sæuis pelagi fluctibus tandiu exagitata, naueleroq; destituta, exoptatum tandẽ portum occupat. E templis quasi è colloquio Dei Opt. Max. venientes, non minore religione apud vos verba faciemus, quã modo ante aras vota pro cõmuni salute suscepta sunt. vos quoq; pari animi pietate audituros confidimus. Quid autem in Rege diligẽdo antiquius opportuniusq; quam de regni dignitate sanctitateq; disputatio? sed eam tempus intercludit. Reges sane instituti, qui Dei summi Regis vice munereq; fungerentur in terris. debet ergo is probitate proxime ad diuinas virtutes accedere: debet quidquid in ceteris pulchri honestiq; est, id omne solus ipse præstare: quem maiorem conditione mortali, & quasi de cælo dilapsũ heroem subditi populi intueantur, admirentur, colant. nõ suę, sed reipublicę saluti, cõmodisq; dies noctesq; prospici-

prospicere. Verum hæc pluribus explicare Rege absente, non attinet. Quæ tamē Rege diligendo considerata fuisse diligenter putate quotquot adestis omnes. vobis obsequiū persuadere necessariū, sine quo frustra tantus labor susceptus esset, vanaq; esset auctoritas imperandi. Positis priuatis cupiditatibus, vniuersi Deum præ oculis habentes, in commune consulite: atq; eum optimū Principem fore vobis persuadete, qui tanta consensione animorum, quod diuinæ voluntatis certū argumentū est, fuerit datus: huncq; diem festū lætumq; agere. tantūq; optimo Pontifici & Maximo, qui præsens est, tantū sapientissimis iudicibus, quorū labore, industria, diligentia, res tanta ad exitū perducta est, omnes debere, quantū suis quisq; parentibus existimate. Secundum hæc verba, suspensis animis, quæ res exitū esset habitura, cuncti expectabant. Iudicium sententia de scripto eiusdem voce pronunciata. Vbi ad Ferdinandi nomen ventum est, tum Vincentius ipse, tum cæteri præ lætitia vix se animis continere: vitam, victoriam, felixq; regnū nouo regi ingeminare: alii alios intueri mirabundi, velut somnii vanam speciem: suarum aurium fidei minimum credentes, rogare proximos: vix inter se intelligere præ clamore, & quoniam vnum gaudium omnium aliorum sensuum officium occuparat, cunctorum, fere qui aderant animos. Pro diuino munere laudes continuo numini decantatæ. Gesta hæc sunt pridie Kal. Iulii. Soluto cōuentu legati ad Ferdinandum missi, qui ad regnum capessendum inuitarent. Conchæ is in Celitiberis erat, quorsum comitia euaderent expectans. missæ ex omnibus partibus legationes, quæ gaudiū afferrent, aut simularent: ac nominatim à Sigismundo, qui superiori mense Maio in Germania fuerat Imperator salutatus, pace quā bello felicior, diffidioq; inter Pontifices sublato, clarissimus breui futurus. Ferdinandus rebus cōpositis Cæsaraugustam abiit: vbi Aragoniæ Rex à cunctis ordinibus ad III. Nonas Sept. proclamatur. In eius & Alfonsi filii, quasi successoris futuri verba iuratur. Alfonsus Castellæ imitatione Gerundæ Princeps vocatur. Affuere ceteri candidati. Fridericus Lunæ Comes, Alfonsus Aragonius iunior Gandiæ Dux. vnus Vrgelitanus Comes non interfuit, excusata valetudine: reablatū iniuria regnū (sic existimabat) armis obtinere cogitabat. & quoniā modicæ factionis vires erant, Anglica auxilia euocare parabat, Clarentiæ Duce in fœdus attracto. Nouū Regem ea sollicitabat cura. scintilla sæpe contempta excitauit incendiū. sed ad Sardinia Sicilięq; motus compescendos, primum omnium animum retulit. Genuenses, qui ad Sardinia imperium aspirabant, tanti Regis ad famam excitati, missis legatis Cigala, Perseoq; inducias quinquennes impetrarunt. In Sicilia Bernardus Cabrera ad Panormum hostium improviso concursu captus erat, atq; ad Tauromeniū in arce Mota in custodiam erat traditus, seueriorem quā grauitas personæ, & res olim præclare gestę postularent. sed vesano amor congruens supplicium, quo Regine nuptias expetierat, modestię immemor, eratisq;. Lihorius maris Siculi Præfectus ex priuata similitudine Cabrerę infensus, auctor precipuus eius calamitatis extitit. Noui Regis importuna efflagitatione, vix tandem è custodia dimissus est, è Sicilia discedere, seq; quamprimum ad Regem conferre causam dicturus in Aragonia iuratus. Pax rebus Siculis reddita ex longo interuallo. Vniuersa vero Sardinia sub Aragoniam ditionem reuocata Guillelmo Narbonensi Vicecomite conciliato, atque pro vrbe Sastari, quam occuparat, aliisq; ea insula hæreditariis principatibus, æqua abs Rege compensatione facta. sic res Aragonię erant. In Gallia Archimbaudus Fuxensis Comes diem obiit, quinq; filiis relictis, Ioanne principatus hærede, Gastone, Archimbaudo, Petro olim Fuxensi Cardinali, præterea Matthæo Conuenarum Comite. Ioanni, Vasconum Regis filia Ioanna nomine, connubio iuncta est: eaq; sine prole defuncta, ex Maria secunda coniuge Caroli Labreti filia, filios suscepit, Gastonem natu maiore, & Petrum Lautrechii Vicecomitem, Lautrechii familiæ conditorem, rebus bello paceq; gestis ad nostram memoriam in Gallia clarissimæ.

Vrgelitanus capitur. C A P. V.

50 **R**es Aragoniæ foris quidem quietæ erant, domi turbatæ, Vrgelitani Comitis importuna ambitione. in Castella inducię Mauris expetentibus superiori mense Aprili fuerant in mensem XVII. prorogatæ. Pecunia in bellū Mauricum à populis antea redacta ad centum aureorum millia, Ferdinando nouo Regi concessa est, propensissima totius prouincię voluntate. morum comitas, atq; naturalis ingenii dexteritas cunctorum conciliabat animos. equites, peditesq; magno numero secuti. opportunū vtrunq; motibus pacandis subsidium. Graue Aragoniis custodiam corporis sui, regni, quod vltro delatum erat, firmandi spem in peregrino milite poni, damnata prouincialium fide, quam à condito regno inuiolatam suis Regibus præstitissent. Vrgelitanus Comes ad Regem cum copiis Ilerdā profectum legatis viris primariis se in eius potestate fore professus est. ad V. Kal. Nouemb. man-

data à legatis exposita, Vrgelitaniq; nomine in Ferdinandi Regis verba iuratum, fide, verum rerum euentus declarauit. sed ranti erat Castellæ copias, quacunq; ratione ex Aragonia depellere. A Rege & Benedicto Pontifice colloquium Derusæ habitum: iusq; Aragoniis in eo congressu imperii Siciliae atq; Corsicæ venia Pontificis confirmatum est. Barcinone

I 4 I 3. Catalaunicæ gentis conuentus agitati sine huius anni & principio proximi 1413. In his conuentibus Vrgelitano pacando omnia concessa sunt, quæcunq; eius nomine legati postularunt. verum iis blandimentis ferox animus nihil placatur. collectis suorum copiis, atque Gallicis auxiliis euocatis, regnum armis occupare cogitabat. Rex periculum veritus, ne modica negligendo, magnæ inclinationes fierent, delectus militares vniuersa prouincia habet. quadringenti equites à Catharina Regina è Castella opportune missi. Regi Vasconum suæ gentis auxilia mittere profertenti remisit, odii vitandi causa. Gotifredus tantum Cor-tesius Comes, Vasconis filius nothus, cum equitum ala auxilio venit. Iusto exercitu conflato in Vrgelitani ditionem impetus factus est: ipsamq; urbem Balaguerim principatus caput, copiarum promotæ: quo se propter loci firmitatem Vrgelitanus contulerat. obsidio diuturna fuit. interim eo tractu oppida in Regis potestatem redacta. Vno tempore à Gallo & Neapolitano Regibus legationes venerunt. Gallus renunciabat, Burgundionis insolentia, Parisiensis populi tumultu, res in extremo sitas. ipsum, & filium, alioq; Principes captiuorum instar esse. rebus profligatis ferret opem memor humanitatis atq; amicitiae, quæ inter vtrinq; regiam ab antiquis temporibus extitisset. Ladislaus Rex de belli societate aduersus Andegauensem appellabat. Aragonia regna repetiturum bello, nisi cõmunibus armis repulsus esset. respondit Ferdinandus: Gallis quidem, dolere se nobilissimi regni calamitate quod peterent curæ fore. Ladislao autem, se amicitiam non repudiare oblatam. Cum Andegauensi omnia necessitudinis iura intercedere: competitorem, extitisse, hostem nunquam. Pacis se potius auctorem, quam belli socium fore. sic dimissi legati. Obsessi omnibus malis oppressi, ad ditionem procliuës erant. Isabella Vrgelitani coniux ad Regem egressa est: si viro veniam impetraret. fides tantum data inuiolatum, si venisset fore. Rex in extremo erat. Ergo conditione accepta, pridie Kal. Nouemb. ad Regem egresso, atq; in genua procumbenti, infimiq; precibus, vt iuuenili errori ignosceret deprecanti: tametsi cõmississe videbatur, vt capite plecteretur, vitam tamen dare dixit. De libertate atq; principatu nulla mentio. Illerdam in arce custodiendus mittitur. Mox vrbe Belagueri dedita, rebusq; aliis eo tractu compositis, lege maiestatis postulatus, bonis publicatis, perpetuo carceri mancipatur. & ne tumultus causa in Aragonia existeret, propter vigentia partium studia, in Castellâ missus est, Vrenia arce ad custodiã designata, vbi primũ, deinde More, Setabi tandem ad vitæ finem retentus fuit, miser non magis amissi regni memoria, quam patriæ desiderio. Antonius Luna, qui Loharrim arcem præsidio obtinebat. ea dedita ex Aragoniis sinibus fugatus est, ditione omni in regiam potestatem redacta. Hunc intestini Vrgelitani motus exitum habuere, expectatione hominum, metuque prouinciæ faciliorem.

Concilium Constantiense indictum.

C A P. VI.

CONCURSUS oratorum ex toto orbe Christiano ad Cæsarem Sigismundum fiebat, crebus ecclesie turbatis in eo præsidium fore, cunctis nationibus sperantibus. Consensu tribus Pontificibus denunciatum, vt sine frustratione concilium generale haberi finerent: ipsi abdicato pontificatu, in Patrum essent potestate. catenus simulationem profusus & imaginem deponendi imperii tantum fuisse, distinendis ea spe mortaliũ animis nullam synceram voluntatem. Ioannes & Gregorius æquas aures iis postulatis præbere videbantur: Benedictus præfractor. Eius flectendi cura Aragonio Regi commendata, legatis ad eum à Cæsare, atq; Rege Gallo, viris primariis. Qui pace publica fundata domi, forisque, quasi ad triumphum nullis hostibus, Cæsaraugustam abiit. in ea vrbe regium insignem

I 4 I 4. desumpsit tertio Idus Februarii, salutis anno 1414. Tarraconensis Episcopus coronam capiti imposuit, quam Catharina Castellæ Regina dono misit, magni ponderis, aurum distinguentibus gemmis: materiam vincente operis pulchritudine. affuere legati Principum: proceres magno numero: Bernardus Cabrera Aufæ Modicæque Comes cum nouo Rege reconciliata gratia, Henricus Villena, Calatrauz magisterio nuper ablato deformat: quod Maria Albornacia prædiuite femina, Alcocerio, Salmeronio, Valdoliua, aliisque Infantatus oppidis dotalibus quasi irrito coniugio repudiata, Henrico Castellæ Rege obtinuerat. ne maiorum opes ei militiæ crederent prouidendum erat. Ergo Tineum, Canicam, & Villenæ principatus iura Regi donauit: tanta erat cupiditas eius honoris impetrandi, haud diuturni futuri, Milites eo coniugio soluendo fraudem subesse existimantes, instauratis comitiis, Ludouicum Gusmanium, amoto Henrico cooptarunt: vnde

diffidia

diffidia in sextum annum tenuerunt, militibus in vtranque partem distractis. donec Pontificis consensu in Cisterciensi conuentu hoc ipso tempore secundum iura & merita Ludouici æmuli est pronunciatum. Henricus in tantis litteris, tantaque eruditione, parum sibi sapuisse visus est: repetitoque coniugio egenus, vitæ reliquum exegit. Soluta Cæsaraugustano conuentu ad res ecclesiæ componendas conuersi animi. Morella oppidum in ditione Valentina, Catalaunis, & Aragoniis finitimum Benedicti Ferdinandiq; colloquio designatur. ad quintumdecimum Kalend. Augusti eo loco congressi sunt. Magni Pontifici honores sunt habiti. venientem Rex ipse pedes sub vmbella in templum vsque equitem deduxit. inde ad hospitium vestis caudam gestauit. prandenti die proximo, cum splendidum conuiuium parasset, ministravit ipse, Henricus filius pincernæ partes impleuit, aureis argenteisq; vasis & lancibus substitutis pro stanneis, quibus Pontifex utebatur mæroris argumento propter dissidium de pontificatu summo. Quæ blandimenta non magis maiestati data sunt, quam promerendo peruicaci hominis animo. Itaque crebris sermonibus, de pace, ponendoque per conditiones pontificatu actum est. difficilem se Benedictus præbebat, difficiliore aulici discrimen ac dedecus, si ita fieret, ostentantes, & fidem in libidine victoris. Quinquaginta dies magnis altercationibus exiguo fructu consumpti. Quo tempore ex Italia renunciatur, Ladislaum Regem Neapolitanum diem obiisse. Augusti sexto die Neapoli defunctus est, veneno, vt vulgo opinio fuit, in ipso certe felicitatis cursu, quo ad totius Italix imperium aspirare videbatur. Ioanna soror ex Guillelmo Duce Austriaco, cui iunior nupserat vidua, supra triginta annos nata, Regina est salutata, nihilo sanctius honestiusque superiore Ioanna Regina habitura regnum, pudicitiamque. Nouæ tamen spes excitatæ initio, multis Principibus eius nuptias ambientibus: ac nominatim missis legatis in matrimonium pacta est Ioanni Ferdinandi Regis minori filio. lætus adolescens, quasi ad certas nuptias in Siciliam nauigauit. Iacobo illa Borbonio Marchiæ Comiti, præstanti corpore formaque nupsit. Pandolfus Alopus conspicua forma iuuenis maiorem apud Reginam gratiæ locum obtinebat, quam imperii grauitas, muliebrisque pudicitia postulabant, non sine aliorum procerum obtreptione atq; inuidia. spes certe Aragonia frustrata est. Concilio celebrando delecta Constantia, magno Sigismundi gaudio, in cuius ditione ea ciuitas erat. Itali atque Galli Patres conueniunt. Gregorius Pontifex cum liberis mandatis mittit legatos. Ioannes æmulus etiam accedit, gratia Cæsaris, & ingenii dexteritate confusus. Benedicti peruicacem animum, vt idem faceret, flectere Ferdinandus non poterat. multiplices animorum motus erant, varii conatus, rerum conditio misera. Conuenit vti ad Sigismundum missa legatione locum colloquio peterent: venturos Benedictum atque Ferdinandum. in eam rem Ioannes Ixarius delectus, omnibus corporis & animi, litterarum prudentiæque ornamentis, ea tempestate clarissimus: adjuncti alii viri præstantes. à Castellæ Regina Dieghus Anaia Conchensis Episcopus, & Martinus Corduba regiæ cohortis præfectus, Constantiam legati sunt. Ex omnibus nationibus Patres frequentes conuenere, omnino trecenti. sarcindæ concordix studium, tædium præsentium malorum incitabat. Concilium nonis Nouembris inchoatur. In Aragonia Iudæi magno numero Christiana sacra populariter susceperunt. Vincentius Ferrerius suasor præcipuus: Benedictique Pontificis consensu, habitæ de religione disputationes, peruicacem alioqui gentem traduxerunt ad sanitatem. resistentes malo compelli visum est. graues in Iudæorum gentem leges promulgatæ. Extatque Benedicti edictum Valentix in Ederanis quinto Idus Maii datum pontificatus anno vigesimo primo, cuius hæc præcipua sunt capita. Thalmudici libri vetantur. Conuitia in nostra sacra puniuntur. Nulla Iudæis permittitur potestas, iudicandi, aut quemuis alium honorem in republica obtinendi. Synagogæ nullæ denuo ædificantur: vnaque tantum esto in singulis ciuitatibus. Medici, pharmacopolæ, proxenetæ ex ea gente nulli sunt. Nullus Christianus Iudæis ministrato. Rubro, croceoue signo à cæteris distinguuntur: viri in pectore, in fronte fœminæ. Vsurarum libertas præscinditor, etiam venditionis specie prætenta, Qui Christiana sacra susceperint, iis ius esto, in propinquorum bonis succedendi nihilominus. Ter annis singulis ad Christianam concionem audiendam, de præcipuis religionis capitibus congregantur. Huius edicti exemplar in omnes Hispaniæ prouincias missum est: vnum in templi Toletani scriniis seruatur. Ipsa nocte, qua Christi Dei nati memoria celebratur, ineunte salutis anno millesimo quadringentesimo quinto, 1415. nocturnis precibus Ioannes Pontifex, Imperatorq; Constantiæ interfuere coniunctis sedibus, aliquanto humiliori Imperator: locis aliis Augusta, Patresq;. Proximis diebus de pace agitatum. nulla neq; comodior, neq; tutior via sese dabat, quam si insignibus pontificatus, nomineq; se volentes exuerent, Gregorius, Ioannes, Benedictus. Ioanni præsentia ægre quidē, sed persuasū tamen, vt morē gereret. Quarto Nonas Martii in infulis, sa-

craque veste cum diuina hostia sacrificasset, se pontificatu decessurum palam renunciauit. consecutus est magnus omnium qui aderant plausus. Simulatio visa est: cum post paucos dies concubina nocte se Constantia subduxisset, nouas captaturus spes, veteres repetiturus. ex fuga retractus, abdicareque coactus prid. Kal. Iun. carceri mancipatur. eius custodiendi cura Palatino Comiti demandata: unde post tertium annum euasit: honoreque purpuræ recepto, Florentiæ, quæ caput Hetruriæ est, decessit. Corpus in D. Ioannis baptisterio sepultum. thesauris, quos pontificatus tempore congefferat maximos, Cosmus Medices positus est: qui illi gradus & posteris ad amplissimas diuitias fuit, urbisque suæ principatum. sic vulgo per-suasum. Ioanne in ordinem redacto, aucta Patrum lætitia est, cum Carolus Malatesta Gregorii Legatus cum amplissimis mandatis, sese post quintum diem eius nomine pontificatu exuisset. Vnus Benedictus multiplicem Patribus iniiciebat curam, ne eo prætermisso, veterum malorum orbis repeteretur, nouo Pontifice creato. Ad ea ergo consilia, quæ paulo ante repudiata erant, auidissime est recursum: ut loco comodo designato, cum Aragonio, Benedictoque Sigismundus Cæsar colloqueretur. neque deerat spes totius orbis terrarum consensum Benedictum fecuturum. Nicæa, in ora Liguriæ ciuitas, colloquio est delecta: missique de ea re ad Regem & Pontificem honestissimi legati.

Colloquium Perpiniani habitum. CAP VII.

INTEREA Valentia Rex Aragonius Alfonsi maioris filii nuptias insigni celebrabat apparatus. affuit Benedictus, atque ex vniuersa gente principum virorum concursus est factus, sponsum à Castella Sanctius Rogius deduxit: qui ipso tempore Palentinum episcopatum Toletano mutauit, in Petri Lunæ defuncti locum, Rege Aragonio annitente cooptatus: vir domi militiaque clarus, præcipua ingenii dexteritate, atque animi magnitudine. Nuptiæ confectæ pridie Idus Iunii. Villenæ principatus puellæ dos à patre designata, ducentis aureorum millibus mutatus est. cum esset graue nouæ ditionis accessione, Aragonias opes in Castella confirmari. Rex Lusitanus numerosa classe comparanda, ab altero anno districtus erat, non sine finitimorum suspicione, ut nulla est Principibus fides inter se. Aragonium præsertim sollicitabat, ne Vrgelitani patrociniū suscipiens, quod fama ferebat, noui regni rationes importuna ambitione turbaret. longe alia mente erat Lusitanus, arma in Africam transferre cogitabat, confirmato regno, sed & numerosa prole felix: quippe ex vnâ nuptiis, Eduardum, Petrum, Henricum, Ioannem, Ferdinandum, Isabellam susceperat, furto genitum Alfonsum Barcelosii Comitum. his propter angustiam ditionis, nouos in Africa principatus parare cogitabat. Triginta onerariæ erant, septem & viginti triremes, biremes triginta, minora nauigia centum & viginti. In ipso belli apparatu Philippa Regina extincta est. Corpus in cœnobio, quod ad Aliubarrotam recens extructum erat, sepulturæ mandatū. Cum iis copiis traiectum in Africam. Septa urbs freto adiacens, primo impetu capta ad vndecimum Kal. Septembris. Satis constat Corterealem primum in murum ascendisse, Albergueriam porta irrupisse, ambo, virtutis causa præmiis donati, coronisque: tum reliqui, prout cuiusque meritum virtusque erat. Maurorum cædes facta. pars deserto oppido, qua quemque metus agebat. diffugerunt. Africæ sub iugum Hispanorum reuocandæ ab hoc principio spes animis concepta. & quod in aliis Hispaniæ prouinciis factum erat, computandi annos ratio per Eras Cæsarum, in Lusitania hoc ipso anno antiquata est: commodiorque inducta à Christi ortu principio numerandi facta: quod commercio aliarum gentium orbisque Christiani consensui datum est. Ad Pontifices redeamus. cõtinenti valetudine impeditus Ferdinandus, Nicæam accedere non potuit, in affecto corpore quauis leuis causa timebatur. quæ proximè erat, Cæsar Perpinianum, agri Ruscinonensis oppidum in extrema Hispania, accedit strenuum hominem dignumque immortalis laude, ob perpetuam in adiuuanda republica voluntatem. Benedictus & Ferdinandus, nempe ex vicinis locis priores venerunt. consecutus est Imperator ad tertium decimum Kal. Octobris, armatis equitibus quadringentis stipatus, vili tamen cultu, remotoque & ipse auro & argenteo, mensarum instrumẽto omni ex stanno vtens. Venerunt à Regibus Galliæ, Castellæ & Vasconum legati. In eius colloquii euentu salus publica vertebatur. summa omnium expectatio erat. par cupiditati metus. Rex lecto affixus, tantis molitionibus impar, moneretur tamen, hortari, obtestarique Benedictum, ut pacem terris ecclesiæque redderet, memor publicæ salutis, memor iurisiurandi. Coactum Patrum conciliū: quid amplius totius orbis spes irritas faceret: accedendum, aut abdicandum. clarissima duorum æmulorum exempla prouocare. quatuor vitæ superesset ad extremam ætatem perducto? Abire pontificatu cum gloria poterat, si libido dominandi ratione regeretur, tetra cupiditas cæteris affectibus flagrantior. & ille præiudicatum habebat, nihil pro sano facere, nisi malo coactus: diem tantum de die trahere, variisque excusationibus tergiversari. Cum duo Principes vrgerent: neque finem obsecrandi facerent, multa de iure causæ suæ locutus, si quid ante cõtrouersiæ esset, capitis diminutione sublatum ait: duobus

duobus æmulis in ordinem reductis, se vnum superesse totius ecclesiæ rectorē. neq; defer-
 raturum Dei viuētis ecclesiam, nauemque, ad cuius clauum gubernator sedeat. Quo maior
 ætas, eo prouidendum magis, ne consilii imbecillitate superos offendat, nomini suo igno-
 minæ notam sempiternam inurat. Die quodam septem horis disputationem continuauit,
 defatigatisque audiendo omnibus ac plerisque; abeuntibus dicere perseuerauit, citra vllum
 defatigationis signum, maior septē & septuaginta annis. Se verum esse Pontificem conten-
 debat: aut ad se noui Pontificis electionem deuolutā, vnicum ab indubitato Pontifice Car-
 dinalem creatum. Cum tempus altercationibus duceretur, Sigismundus quidē Perpinia-
 no iratus discedit: minabundusq; vi facturum, quod recusaret voluntate. Narbone tamen
 10 restitit, si Ferdinādi precibus, qui eam curam desumpserat, peruicax Benedicti animus fle-
 cteretur. nihil impetratum, quin citato se Peninsulam proripuit, oppidi firmitate, quod ad
 maris oram rupi impositum esse demonstratū ante est, pontificiam dignitatem tueri parās.
 Quod reliquū erat: a Ferdinando, agitatū, de eius imperio abdicando. consilii præcipuus
 auctor Vincentius Ferrerius, qui eius ante auctoritatem constanter erat secutus. Ad octa-
 uum Nonas Ianuarii, principio anni 1416. regium edictum in eam sententiam promulga-
 tum est. longa consuetudine obtemperandi, religio paucorum animis infixā manebat: po-
 pulus vacuus curis, sine falsi, verique discrimine, regiæ se voluntati facile audientē præbe-
 bat. Perculit ea res Benedicti animū, vnde officia omnia deberentur, inde initium præci-
 pitandi extitisse: palamq; Regi ingrato, regnum quod dederat, ablaturum minabatur. sed
 20 vana sine virib. ex voces erant. Eleonora Vasconum Regina Pompelone per eosdem dies
 decessit, omnino tertio Nonas Martii. sepulchrum ex alabastrite in templo eius vrbis ma-
 ximo cum inscriptione extat, defunctæ constitutum.

1416.

Obitus Ferdinandi Regis. CAPVT VIII.

FERDINANDI animū ardens cupidō inceserat, in Castellam migrandi, natiui cæli
 mutatione, melius habiturum confidens, speique, vt solent ægri, nimium indulgens.
 Cura vtrunq; regnum complectebatur: nouaque ex arcæno suberat, Castellæ prouincias
 vbi studia vigeant, Benedicto subtrahere. eo consilio Barcinone, quo se Perpiniano con-
 tulerat, ineunte vere, itineri se dat. corporis agitatione morbus inualuit. in ægro corpore
 30 quamlibet leuis causa grauior existit. ad Igualadam, quod oppidum vigesimo quarto lapi-
 de abest, restitit: vbi desperata valetudine, sacris Christiano ritu procuratus, extinctus est
 Aprilis secundo die. regnauit annis tribus, nouem mensibus, diebus octo & viginti. dignus
 longiori vita, eximiis animi & corporis dotibus, forma egregia, & cui non minus auctori-
 tatis inesset, quam gratiæ. multum ingenii, multum artis, vel fortunæ fuit, ad promerendam
 omnium voluntatem, non suo tantum, sed quod difficilimum est, alieno imperio. Vulgi vi-
 tuperatione non caruit: quasi Benedictum deseruisset: Castellæ vectigalia, domum auerte-
 ret, largus priuatim, quod ex publico auidius suppleret. Corpus ad Populeti humili sepul-
 chro est conditum. Laræ principatum, Medinam Campestem, Balaguerim Ioanni filio
 legauit, Henrico Alburquerqueum, Sanctio Montalbanum. Alfonsum natu maximum re-
 40 gni hæredem nuncupauit. Sublatis sine prole fratribus, sororum Mariæ, atq; Eleonoræ fi-
 lios nepotesq; hæredes regni substituit, ipsas exclusit. quod ad memoriam insigne visum
 est. Ferdinandi obitu Castella in fide Benedicti persistit aliquandiu: vbi multi erāt eius be-
 neficio deuincti. ac Archiepiscopi Toletanus, & Hispalensis Exca nomine, eius in primis
 partes sequebantur.

Martinus V. Pont. Max. CAPVT IX.

IN Castella noui motus animorum subsecuti sunt, maiorū initia. vnde intellectum, quā-
 tum in Ferdinandi virtute præsidii rebus esset. Catharina Castellæ Regina iustis Valliso-
 leti defuncto persolutis, vniuersam regni procurationem ad se reuocauit. Regis tuendi cu-
 ra Toletano Præfule, Velasco, & Stunica concredita. Alfonsus Henricus maris Præfectus:
 50 Daualus Magister equitum factum palam vituperare: seque contemptos fuisse iniquis ani-
 mis ferre. vnde intestini belli metus. Cum Mauro Rege biēnes induciæ denuo pactæ, ine-
 unte salutis anno millesimo quadringentesimo septimodecimo: ea tamen lege vt centum
 singulis annis captiuos libertati redderet. Cōstantiæ patres vigilare, cogitare, adesse animo
 atque in oēs reipub. partes prospicere. Noua hæresis reprobata. auctores Hieronymus Pra-
 ga, & Ioannes Hussius ex fuga ad supplicium retracti, quāuis noxii, iure an iniuria dubitatū,
 q; fide Imperatoris venissent: sed cōmississe tamē cōstabat, vt hostiū loco essent. Ad ecclesiæ
 dissidia conuersi animi: Benedictumq; ante septimū Kalend. Augusti diris omnib. deuotū,
 pontificatu spoliarunt. De nouo Pontifice creando disceptatū. duo & viginti Cardinales
 aderant, quorum erat ius suffragii. ex aliorum Patrum numero triginta Episcopi, iis adiun-

1417.

cti sunt. Quibus in comitia conuenientibus, Othoni Columnæ Romano ciui, atq; Cardinali, innoxius, atq; inemptus pontificatus datus est, tertio Idus Nouembris, Martini quinti nomine, magna gratulatione, tū vrbis Romæ, tū totius orbis Christiani, quasi post dēfās diffidiorū tenebras luce succedente. eo syncerior lætitia, quod omnia in vnū suffragia conspirarūt, linguis, institutis, moribus, studiis, discrepantiū. rei gestæ fama cū peruassisset omnia repēte ad nouū Pōtificē inclinauere. cū Benedicto pauci modo Cardinales perstitere, fuge focii, neq; ii cōstanti fide. prouinciæ omnes deseruerūt, Principesq; Rege Scoto, & Armeniaco Comite tantū exceptis. sic Patrū conuentus solutus est. Sancitū tamen cōmuni cōsensu, vt ex ea die, quinto post anno conciliū haberetur, alterū septimo, tertiū decimo. ex in propriū id legitimumq; esset, vt decimo quoq; anno, generales Patrum conuentus haberentur. Duo Cistereiensis monachi à nouo Pontifice ad Benedictum legati vt orbis potius cōsensum quam priuatum iudicium sequeretur, monuerūt ipsum, monuerūt etiā Cardinales. Benedictus nihil iis monitionib. mouetur. quatuor Cardinales Hispani oēs purpuræ honore retento, nouisq; honoribus aucti sese Florentiam ad Martinum cōtulere. in quibus principem auctoritatis locum tenebat Cardinalis sancti Eustachii, Seguntinus Episcopus Alfonso Carrillius, Egidii Carrillii Cardinalis propinquus, Alfonso Carrillii auūculus Toletani olim Præsulis. Fuit hic annus Galliæ infaustus, Hispanis lætus. Castellæ Regina cōcedēte, Fortunatarū insularū nauigatio repetita est. Ioannes Bentacurtius homo Gallus instructa classe, quatuor insulas subegit. maiorem Canariam obtinere non potuit. in ipso rerū cursu defuncto, Menantes propinquus successit, Regi nuncupato Rex. Martinus quintus Mendū monachū iis insulis Episcopū dedit. inter hunc & Menautē nata dissidia, Episcopo fuscipiente gentis barbaræ patrociniū, Menaute ad quæstū abutente, arrepta potestate. Insularios quāuis Christianos effectos in seruitutē vendebat, nullo religionis respectu. Petrus Barua cum noua trium nauium classe, à Regina missus rebus præsiidiū, insulas redēptas auro, Petro Perasæ Hispalensi ciui vendidit. Perasæ posteri vsque ad Ferdinandi Regis cognōmento Catholici tempora earū insularū obtinere principatū. Henricus quintus Rex Anglus Catharinā Galli Regis filiam in coniugiū expetebat. repulsæ ignominia accēsus, in Nortmanniam classe transmisit. inde funesti belli initium, quo Gallicæ opes attrite sunt, ingens de Frācis victoria parta. Duces Aurelianus Borboniusq; capti. Rhotomagū Princeps Nortmāniæ vrbs lōga obsidione capta. Accessit noua calamitas. Isabella Galliæ Regina viro relicto, abducta Catharina filia Turonum secessit. Burgūdio in auxiliū euocatus, nō modo Reginam, sed & Regē, vrbemq; Lutetiā regni sedem in potestate redegit. in Carolo Delphino spes erat, contractis vndiq; copiis Anglorum conatibus obsistēti. Inter eū & Burgūdionē pacis spes tērata. colloqui dies dicta. ad ostium Icaunę amnis in Sequanā influētis in medio ponte clatra lignea extructa, exigua ianua relicta, qua cōmeandi facultas esset. deni armati vtraque ex parte conueniunt. Burgundionē procul Carolus cōspectum cōpellat vultu lætitiæ speciem præferente: atq; post mutuam salutationem ad complexum inuitat. referata ianua, rixæ initiū forte an consilio exortum. Burgundio interēptus: cuius vita non magis funesta Galliæ, quā mors fuit. Philippus filius Regem, Reginam, Catharinamq; atque vrbem regiam Anglo dedit, tanta erat vindictæ cupiditas, inde innumera mala cladesq; extiterunt. Sed hæc aliquanto post neq; erat animus externa persequi, satis oneris sustinentibus, nostrarum rerum commemoratione.

Coniugia Principum.

CAPVT X.

MEDINÆ Campestri sese Eleonora Aragoniæ Regina tenebat, numerosæ prolis cōmitatu, atq; solatiis honestis mariti desiderium tolerans. actum de ineundo coniugio Mariam inter eius filiam, & Ioannem Castellæ Regem. excusabat Catharina Regina minorē filii ætatem, ex arcano in Lusitanū coniugiū propēsa: vbi Eleonora offerebatur Lusitani Regis filia, diurnæ concordie vinculū. sic illa putabat, sic aulici augurabantur. accidit, vt ad 4. Nonas Iunii Catharina Vallisoleti decederet anno millesimo quadringentesimo octauo septimo, quinquaginta annos nata. p̄ccero atq; obeso corpore fuit, in potu largior gētis vitio, ingenio simplici & liberali. quæ virtutes in fraudē ab illis vertebantur, quibus auribus insidiabantur, obscuro loco homines quorū cōsiliis fere regebatur: quæ magna Principū pernicies est. in regiū Toletani tēpli facellū funus illatū: vbi quindecim sacerdotes perpetuis sacris suis & Hærici viri manib. quotidie parētare cōstituit. Regiæ obitu magna rerū immutatio cōsecuta est. Rex quāuis ætate minor, ad regni curā vocatus è tenebris educitur. adiūcti viri p̄cceres, quorū cōsiliis respública regeretur. Toletan⁹ Archiepiscopus vti erat vasto animo, honorisq; quā satis esset auidior, cæteris contēptis, ad se rerū summā reuoca-

reuocabat: solusq; alieno nomine regnare cupiebat, nō sine aliorū inuidia, obtrectationeq; Gallis legatis auxilia expetentibus, nihil datū. Regis etas, rei publicę motus excusati. De regiis nuptiis repetita mentio: auctoreq; Toletano, qui omnia se Aragoniis Regibus debere profitebatur, inter Regem & Mariam Aragoniā nuptię pactę sunt. Octobris die vigesimo primo, principali apparatu Medinę Campestri sponsalia data. sancitum præterea, vt Catharina minor Castellę Regis soror, vni ex Aragoniis fratribus connubio iungeretur, nullo eo quidē tempore designato. Ioannes .n. inter fratres cęlibes etate maior, Isabellā Vasconis Regis filiā desponsam habuerat: verū eius coniugii spes repudiata, Neapolitani cupiditate, vanus is conatus fuit, vti superius dictum est: Isabella tamē Armeniaco Comiti coniux est
 10 data. Ioannes aliquandiu in Sicilia restitit, rebus præfectus in Blancę Reginę locū, quem pater regni futurum hæredem reuocauit in patriam. viduę nuptię certatim à Principibus ambiebantur. Ioannes Aragonius ob eximias virtutes, & spem fraterni regni, cæteris prælatatus est. dos dicta quadringēta & viginti florenorū millia: cautūq; vt Blanca ante virū defuncta, quamuis sine prole, ille nihilominus reliquo vitę tempore, regnū Vasconū post soceros obtineret. Sponsalia Oliti in Vasconibus celebrata sunt. Dieghus Sandoualius Castellę Antelatus intima familiaritate Ioanni coniunctus, qui illi gradus ad magnā potentiā fuit, paresq; opes, pro absente Principe vicarius rebus omnibus interfuit. Hęc salutis anno
 1410. gesta sunt. Quo anno Nonis Aprilis Vincentius Ferrerius Venetię in Gallia Armo-
 20 & post mortem obitam. Corpus in templo eius vrbs maximo est sepulturę datum.

Castellę motus. C A P. XI.

MOVEBANTVR Castellę regna, quasi rectore destituta nauis. inter discordes proce-
 res Regi puero parum auctoritatis erat: imperii cura penes Toletanum, dolentibus
 cæteris, plus vnū sacerdotē posse reliqua nobilitate. consiliū Regi datū, vt integrā liberam-
 que regni curā ipse desumeret. quatuordecim annorū etatē, ad quā peruenerat, maiorū insti-
 tuto, patrisq; testamento, iustā legitimamq; esse capeßenda republica. Conuētus Madriti
 ex omnibus prouinciis habiti. Rex quid suę voluntatis esset, ostendit. cōsecutus est assen-
 sus plaususq; omniū qui aderant, iustū, diuturnū, faustumq; imperiū acclamantium. Hęc
 30 huius anni principio gesta sunt. Consilio opus erat. quatuor abs Rege delecti, Toletanus
 Archiepisc. maris Præfectus, Magister equitū, & cum his Legionis Antelatus Petrus Man-
 ricus, quę ea etate virū strenuum in paucis & prudentē fuisse confidero. additus Gutter-
 rius Toletus, qui regias tabulas dictaret, magno Toletani dolore, qui ad se eam curā reuo-
 cabat (quippe scrinii Magister) intempestiue ambitiosus. Aderant Aragonii fratres, præci-
 pua iuuenes auctoritate potentiaq;: præsertim Ioannes, atq; Henricus D. Iacobi Magister.
 Hos sibi Toletanus ingenii dexteritate, accōmodatisq; ad tempus officiis cōciliat. Segobię,
 quo Madrito ad estiuā itū est, tumultus repēte cōcitur aduersus regios. parū abfuit, quin
 pars cū parte cōfligeret ne inter fratres quidē satis fida potētia, vbi nimia est. Ioannes, Hen-
 ricusq; in partes diducti. vterq; penes se rerū summā esse cupiebat consortis impatiens. di-
 40 stracti proceres. Henrico Daualus Magister equitū atq; Petrus Manricus fauebant: Ioan-
 ni Fridericus Traстамare Comes, Toletanusq; Regis etas imbecilla subitis offensis, aut in-
 tempestiuis blanditiis mutabilis, contemptui magis, quā timori erat. Corpus vū in ea etate
 procerū & candidū: ceterum roboris parū, facies parū venusta: ingeniu mite, tractabile ve-
 natione & ludicris certaminib. oblectabatur: neq; à litteris abhorruit: eruditis sermonibus
 libenter intererat, verus ipse sermone vulgari nō inepte pangens. Hęc virtutes in puero in-
 choatę, etate ad maturitatē peruenerūt: quas vna incuria, & rerū neglectus corrumpebant.
 breui auditu, quamuis magna negotia transigere solitus, curis grauioribus impar: vnde au-
 licis ad magnā potentiā aditus, præsertim Aluaro Lunę, quo multū & familiariter præ ceteris
 50 utebatur. Aluarū Regina mater, quod futurū erat verita, ab aula pulsum in Aragoniam
 amandauit hoc recte. illud imprudenter, quod Regem puerum vsq; ad suum obitum Val-
 lisoleti D. Pauli vicinis ædibus, sex amplius annis limine continuit, crepta libertate ex-
 undi, quenquam ve præter ministros aulę ad se admittendi. Ne à proceribus subtrahere-
 tur, materiaq; existeret rerum nouandarum prouidebatur. miseram regni dixerim, an Re-
 gis conditionem: rectorem omnium publico carere, vt ne proceres quidem agnosceret se
 adeuntes. loquendi audiendiq; cōmercium auferri Principi & quasi in cauea efferari. ex-
 tingui humanitatis indolem. Indignum facinus: quasi altilem in auariorum pullum, mihi
 fagine, qui ad sudorem & puluerem natus est? in umbra & inter mulieres crescat puellę
 instar educatus: cui corpus debet esse potius labore & victu moderato duratū, contra mor-
 borum causas, & vt in bello frigus æstumq; iuxta patiat? voluptatibus frangas animum,

qui dies noctesq; quasi in specula præsidere, & in omnes reipublicæ partes debet prospice-
 re? Næ ea mollities magno subditorum damno constabit. pueritiæ & adolescentiæ maior
 ætas similis erit, imbecilla, lubrica, dedita libidini, ac cæteris voluptatib. quod in hoc Prin-
 cipe perspicimus. defuncta enim matre, quasi è tenebris, & ex materno vtero in hanc lu-
 cem rursus egressus perpetuo hallucinatus est. magnitudine negotii obruebatur animus,
 aulicorū semper obnoxius imperio: quæ maxima pernicies est: vnde continui motus ex-
 titerunt & graues. Sed hæc vitia accusare facile est, emendare quis possit? quis quod verif-
 simum est mulieribus munditias, Principibus laborē conuenire etiā in atate tenera, affir-
 mare audeat, apud eos qui imperii maiestatem mollitie, libidine, voluptatibusq; definiunt:
 ventri & turpissime corporis parti seruire, vitæ fructū vel maximū arbitrantur: Principum
 cupiditatibus indulgere obsequii gratissimū genus putant. ergo hæc mittantur. Principum
 I 4 2 20. Tordesillā in Vacceis itum est. Henricus D. Iacobi Magister, siue Ca-
 tharinæ Principis nuptias ambiens, siue vt aduersarios opprimeret, cum suorū manu in id
 oppidū irrumpens, Ioanne Mendoza regiæ Magistro, aliisque aulicis captis, Regem etiam in
 suam potestatem, pridie Idus Iunii redexit, ablata libera quoquā eundi, aut decernēdi facul-
 tate. magnū dedecus, grauem reipublicæ ignominiam, Rex obsessus, captus, inclusus. Sed ea
 indignitate, cæteri per prouinciā proceres ad arma sunt excitati, Ioanne Aragonio Duce
 qui nuptiis Pompelone celebratis atq; confectis in Castellam post diem quartum sese re-
 tulerat, eorū quæ acciderant fama, & multorū litteris euocatus. Abulæ regiæ nuptiæ cele-
 bratæ, modico apparatu, exigua lætitia: cum magna pars procerū abesset, Rex captiuus instar
 teneretur. Henricus se muniendi cura, tria millia equites in eam urbem inuexerat: Ioannes
 frater sese Olmedi tenebat, vicinis locis parem equitum numerū sub signis habens. ad eum
 ex vniuersa prouincia concursus facti. infimi, medii, supremi regiæ iniuriæ vlciscēdæ con-
 silia cōmunicabant. colloquii inter Principes tentata spes. Cæterū Regis conueniendi po-
 testas, Ioanni Principi facta non est. Henricus rerū arbiter in præsentī, de futuro sollicitus,
 regni conuentus in ea vrbe agitari curat. libera suffragia non erant, vrbe à militibus occu-
 pata, circumfesso armis senatu. paucis repugnantibus Henricus, quæ gesta erant, omni no-
 xa liberatus est: quin vt faciōris præmiū esset Rege concedente, à Martino Pontifice im-
 petratū, vt Magistri D. Iacobi principatus, ditioq; vniuersa Henrici posteris hæreditaria
 esset. nouum reipublicæ vulnus atq; grauissimum, nisi maiori ætate id decretū à Rege esset
 rescissum. Quod vnū supererat, Catharina Princeps vna maxime, Henrici cupiditati obfi-
 stebat, negans eum virum passuram, qui armis & immanitate extorqueret, quod officiis &
 beneuolentia erat impetrandum. victa tamen siue imbecillitas, siue inconstantia. nuptiæ
 Talaueræ in Carpetanis, quo abs Rege Abula itum est, principali apparatu celebratæ sunt.
 dos dicta Villenæ principatus Ducis nomine. Aluaro Lunç aulicorū principi pro nauata o-
 pera Gormatium oppidum dono datum: qui illi gradus ad supremā potentiam fuit, parēq;
 opes. Salmanticæ D. Bartholomei collegiū extruebatur, impensa Dieghi Anaix, (qui ipso
 Constantiensis concilii tēpore Conchensem ecclesiā Hispalensi mutarat) amplius vecti-
 galibus attributis, vnde collegæ idoneo numero vitā sustentarent. ad exemplar Bononiensis
 collegii, quod ab Egidio Cardinali, Hispanis iuuenib. litteris informandis constitutū, Italica
 peregrinatione præfens erat contēplatus. Anaix exemplū emulati viri principes tota Hispa-
 nia multa domicilia litteris ædificarunt annis consequentibus (vnde veluti ex arce sapien-
 tiæ viri magno numero prodierunt in omni litterarum genere excellentes) maiora in ea vr-
 be tria, Vallisoleti quartū, quintū Compluti: minorū numerus iniri vix potest. Vno tempore
 Aragoniis & Lusitanis ad noua imperia aditū superi aperiebāt. Henricus Lusitani filius
 ex astrorū cognitione, in qua magnā vitæ partē consumpserat, suspicatus est in Oceani ma-
 ris vastitate ad nouas insulas nouasq; gentes cursum patere. missis classibus tentatū, si quod
 operæ pretiū existeret. Olisiponē inter & Fortunatas insulas, medio propemodū interual-
 lo, insula hoc anno reperta, angusta quidem spatii, cæterū eximia cæli soli q; bonitate: vt
 condensæ syluæ indicio erant, cædua q; materia: vnde insulæ Maderæ nomen est factū. Ab
 hoc principio extrema Africæ littora lecta: atq; ad vltimas orientis Solis oras, Afiā, Indos, Si-
 nas, inuicta virtute à posteris penetratū est, ingenti gloria hominis Lusitani, pari prouentū.
 Ioannam Reginā Neapolitanā Ludouicus Andegauensis intra Neapolim obsidebat. belli
 causæ, ducta ex antiquo cum ea regia inimicitia, Reginæ ipsius non satis tectæ libidines.
 quas Iacobus vir cum sanare non posset, in Galliā abierat: vbi aliquanto post tempore prin-
 cipali vita abdicata, atq; in cucullati sacerdotis morē detonsus, Franciscanis monachis sese
 adiūxit. Ludouici adiutor præcipuus Sfortia, magni nominis ea tēpestate Dux, Braccii ob-
 trectatione in quæ erat Regina propensior. propè res erat cōfecta, cū Alfonsus Aragoni⁹ rex
 eo nomine V. excellenti virtutū indolē, recensq; Sardinia domita, pacataq; clarissimus, in
 auxilium

auxiliū est euocatus, regni Neapolitani spe obiecta, ex adoptione Regina quoniā alia prole carebat. occasione ille amplificandi imperii, quę vltro offerebatur, nō prætermisit. Aragonia classe è Sardinia missa, Neapolitana obsidio dissipata est. operę præmiū fuit, in conuentu Principum adoptionis tabulę recitatę ad XVI. Kal. Octob. quam Romanus Pontifex aliquanto post tempore ratam habuit. nihil disputo de iure. magis disputatio facilis est, quā necessaria. Ab hoc certe principio diuturna bella atq; internecina Gallis & Hispanis nata sunt, alia ex aliis ad nostrā ætatem nexa. Alfonso Sardinia subdita, Corsicaq; Genuensibus occupanda relicta, in Siciliā maturauit: Panormumq; tenuit, sublata mora, speiq; insistens noui regni confirmandi. eo ardentiori cura, q̄ ante quintū annum inspectis astris, aut oc-
 10 cultiore arte Mathematicus: Cælū, dixerat, Alfonse Rex magna & mirabilia portendit. ad
 imperiū Neapolitanū te fata vocant, breue primum, ne terrearis, neu demittas animū. Da-
 tur tibi certa sedes, ingentes opes, multū hominū. Ad regnū reuocato, tantū copiarum ac-
 cedet vt vel venatoribus, etiā opimi principatus obuenturi sint. Deo fretus perge, qua tua
 te fortuna vocat. certus omnia prospere casura, atq; ex animi sententia præclare.

Henricus Aragonius captus. C A P. XII.

NON restitere in vno gradu Castellę motus, calamitatesq; graues, à paruis quamuis ini-
 tiis concitatę, Regi super insitam animo ignauiam ablata libertate, ciuili ex ea re dis-
 cordia. Talauerę curia erat, vti ante dictū est. Rex quasi animo curis vacuo, sese venatione
 20 oblectabat. ea specie ad III. Kal. Decemb. oppido egressus, Montalbanū fuga abiit: arcem
 tumulo terreo impositam, Talauerā inter & Toletū, medio ferme spatio, Tago amne præ-
 ter fluente, subiecti agri præcipua bonitate. fugę suafor, comesq; Aluarus Luna, iam tunc
 Regis potens. ægre id tulit Henricus, memor patrati facinoris, atq; ex cōscientia digna me-
 tuens. noua audacia raptim contractis copiis Montalbanum obsessa: ab impugnatione ta-
 men cessatum. id vnū Regis circumfessi quamuis, reuerentię datum est. fiebat concursus
 procerū, ad eam iniuriā vindicandam, Toletani Præfulis, Ioannis Aragonii, Henrici maris
 Præfecti. sed par periculū proponebatur, vtriusque parte victrice. interim in arce annonę an-
 gustia erat, iumenta, equiq; profana fœdaq; in cibos versa. X. Idus Decemb. soluta obsidio
 est. Henricus Occaniam abiit, suę ditionis validum municipium, armis defendere bellum
 30 paratus. Regi Talaueram repetenti Ioannes, Petrusq; Aragonii fratres occurrunt. salutant
 inter se. Henrici audaciā accusant. ad arcem Villalbam Montalbano vicinā, conuiuio re-
 gio excepti. fallacibus blanditiis vtrinq; certatum. retro inde redire iussi. Aluarus Luna et-
 iam consilii auctor, solus ad summā potentiam euadere satagens: vnde maiori impetu præ-
 cipitaret. Versus ex eo reipublicę status, fortunaq; partium immutata. Talaueram se Rex
 contulit, in eo municipio natalem Christi diem celebraturus, ineunte anno 1421. mox in
 40 Vltiorem Castellam itum est, vbi maiora præsidia erant, magisq; syncerę prouincialium
 voluntates. Henrico Aragonio Villenę principatus attributus erat, dotis nomine, vt paulo
 ante dictū est, magna tamē obrectatione, inuidiaq; incolarum, negantiū rata fore, quę vi
 extorta essent. Contra leges & instituta priorum Regum eum principatum alienari nefas
 esse, recēs pecunia redemptū, ne in Aragonii Regis potestatē veniret. Quid aliud esset no-
 bilem principatum in regni cōfinibus Henrico tradere, quam publicam salutem prodere
 Aragoniis aditum in Castellam patefacere? A verborum disceptatione, ventum ad arma.
 Henricus præceps natura, cui audacia potius consilia, quam moderata placerent, missa mi-
 litari manu, omnia oppida occupauit, vno excepto Alarconio, quod loci firmitate defen-
 sum est. nunc iusso discedere ab armis, copiasq; dimittere, neq; obtemperanti, is principa-
 tus regio edicto, viribusq; detractus. abrogatum præterea, quod de D. Iacobi ditione erat
 concessum, vt hæreditaria esset. hæc initia magna rerū moles est infecuta. Henricus enim
 iniurię dolore percitus, Occania discedens, ad Regē festinare constituit, mille & quingē-
 tos equites secum ducens, præsidii causa. Guadarramam ventum. montes superati: atq; in
 50 ipsum Regis conspectū, qui sese Areuali tenebat, penetratū. periculū erat, ne ad pugnā pro-
 cederetur. Eleonora Regina, de Henrici filii salute sollicita, vltro citroq; cōmeando, impē-
 dentem tempestatē depellere conata est. idem facit Lupus Mendoza Compostellanus E-
 piscopus. Persuasum Henrico vti copias dimitteret. pessimi exempli rem esse dicitantibus
 armis extorquere velle, quod legibus & æquitate posset. Arma tenenti, quid dari posse? cū
 potius maiestatis crimine teneretur. deponenti omnia ex sententia obuentura. Regum
 patientiam exacerbare, paucis impune fuisse. tardos impetus habere, sed vehementes, exi-
 tialesq; sic in præsentī discessum ab armis. Blanca Vasconis Regis filia, ad quartum Kalen-
 das Iunii, filiū viro peperit, cui Carolo, de aui appellatione, nomen fuit. Castellę eū Rex de
 sacro fonte suscepit, socio adhibito Aluaro Luna, cui eū honorē haberi voluit. nihil tūc im-

modicū videbatur, crescēte hominis gratia. Regni conuentus Toletum prius deinde Madritum indicti. eo consilio in Citeriorem Castellam profecti Rex & Regina Tolerum perueniunt, ad X. Kal. Nouemb. Henricus Aragonius, Daualus Magister equitum, Petrus Manricus Antelatus ad eos conuentus euocati similtates excusabant, quæ illis cum viris principibus erant. Inter Alfonso Aragonium, & Ludouicum Andegauensem de regno Neapolitano grāue certamē erat. Alfonso sese Neapoli tenebat: Auersam locis vicinā obtinebant Galli. vtrinq; in alteros excursiones factæ. Cerra quarto ab vrbe Neapoli lapide Aragoniis copiis circumfessa, loci munitione, præsidiiq; virtute defensa diu, dedita tandē Alfonso est. Petrus Aragonius & fratris litteris, & sua sponte incitatus, Rege Castellæ cōcedente, ad id bellum profectus abiit, principio anni 1422. Quo tempore Madriti generales conuentus agebantur. aderat Ioannes Aragonius, aliiq; viri principes magno numero. Toletanus Præsul valetudine impeditus, adesse non potuit. Henricus & socii, cum vis à Rege pararetur, nisi ad cōuentus accederent, consilio inter se cōmunicato, vt Henricus & Garfias Manricus irent: Daualus, atq; Petrus Manricus resisterēt, seseq; locis tutis tenerēt, inter se decreuerunt. Idibus Iunii, Henricus, Garfiasq; Madriti præsto fuerūt. exceptis hospitio, atq; liberaliter habitis, proxima luce cum Regē salutaturi in arcē eius accitu accessissent, vincula iniecta sunt. Henrici custodiendi cura Garfiæ Toletæ Oropesiz regulo demandata. Moræ arx custodiæ designata. Virgilitanus Comes, qui à superioribus annis in ea arce seruabatur, Madritum translatus est. In cōuentu maiestatis lege postulati sunt, quasi consilia prodendæ reipublicæ cum Mauris perpetuis Christiani nominis hostibus cōmunicassent. quatuordecim epistolæ Magistri equitum ad Iuzephum Regē in eam sententiā productæ, recitatæq; Atrox id crimē visum est. Henrici, Garfiæq; bona iudicū sententiā publicata. idem sancitū de Petro Manrico, qui ad eius rei famā Turiasonē abierat, atq; de Daualo Magistro equitum, qui rebus desperatis cū Catharina Henrici vxore, Segurā prius locis præruptis in Contestanis situm oppidū, arduumq; ascensu, se contulit: deinde in Valentinos fines dilapsus fuga est, ampla ditione relicta, quā in Castella obtinebat, Arcobriga, Ariona, Oforno, & Ribadeo, Candeleda, Arenis, aliisq; oppidis magno numero. vnde Daualorum familia ex magnis diuitiis, magnaq; potentia, in præceptis abire cœpit. ex aliena ruina, vt fit, creuere alii, Fagiardi, Henrici, Sandoualii, Pimentelii, Stunicæ. Suspicio fuit eas epistolas confictas fuisse: & magni auctores testantur, Ioannē Garfiam, qui Daualo à cōmentariis erat, quæstione tormētis habita, eas se cōposuisse cōfessum: sed id suppressum quoniā Regis intererat, & procerū aliorum. & de cōfesso tamē, tanquā de conuicto rerū capitaliū, vti alio loco monstrabimus, suppliciiū sumptū. certe Aluarus Luna Magister equitū in Dauali locū suffectus est. Gonsaluus Messias D. Iacobi militiæ pro Magistro moderator, cum libera decernendi potestate creatus. Tantis rebus vno tempore perfectis, Complutū Rex abiit. quo tēpore filia illi Illescis nata est ex vxore, tertio Nonas Octob. cui Catharinæ nomen est inditum. explorata Reginæ fœcunditas, spes masculæ prolis, puellæq; ortus vniuersam prouinciā lætitia, & gratulatione compleuit. quā Toletani Præsulis obitus breui consecutus, nonnihil conturbauit. Compluti ad XII. Kal. Nouemb. ex diuturno morbo cōsumptus est. sepulchrū marmoreū in D. Petri templi maximi Toletani sacello, quod eius impensa erat extructū, elegantī opere cernitur. In defuncti locū Ioannes Contrerius Toletanus Decanus, patria Riaccensis cooptatus à collegio, Romam continuo abiit, vt electionem Martino Pontifici probaret, vti erat more susceptum. biennium ferme eundo, redeundoque consumptum.

Rex Maurus obiit

C A P. XIII.

TOLETI, quo Rex Castellæ soluto procerum conuentu quam primum abiit, reipublicæ forma immutata est perturbatæ antea, & partium dissidiis obnoxia. sex Aediles biennes creari consueuerant, ex plebe terni, totidem ex nobilitate. hi duobus prætoribus & licitorum duci coniuncti, quadam senatus imagine res communes gubernabant. admitterebantur è Patriciis alii quicumque interesse vellent, cum iure suffragii: quæ magnâ peruersio erat, senatoribus partim incertis, partim temporariis. vtrunque nouo Regis edicto procuratum: sancitumque vt quod Burgenfibus datum erat ab Alfonso Regis tritauo, sedecim senatores, pari è nobilitate atque populo numero, Toleti essent, proprii dum vita maneret. quod eorum maior pars decreuisset, id ius fasque esset. in defunctorum locum Regis nominatione succederent alii. Vnde is magistratus venalis esse cœpit. sic plerunq; in contrarium vertuntur, quæ à sano principio suscepta erant. Maiori causa aliquanto post Pompelone regiminis ratio correctæ est, in tres prætores antea diuisi, qui totidē vrbis partibus iura dabant: suburbio, ciuitati, atq; illi vrbis regioni cui Nauarræ nomē erat, magna sepe partiū cōtentione, qualē in multiplici imperio fuisse fides est. annu' p̄tor iuridi cundo

secundo à Carolo Vasconū Rege constitutus est, adiunctis senatorib. decē, commoda publi-
 ca iuratis, vniuersisq; ciuibus reuocatis in vnū reipublicę corpus. Ioanni Comiti Fuxensi,
 Gasto filius ex vxore natus est: cui cū ætate mirabili rerū humanarū varietate ad regnum
 Vasconum aditus est patefactus cōsequentibus annis Carolo extincto, quē in auiti imperii
 spem ex Blanca Ioannes Aragonius susceperat: miseratq; cū matre ad Regē auum. Vianæ
 is Princeps continuo est renunciatus, multis aliis municipiis adiunctis, ac nominatim Co-
 rella, Peraltaq; nouo in Vasconibus exemplo, ex imitatione tamen finitimarū gentium, vt
 is principatus Regū maioribus filiis legitimus esset sancitū, lege in perpetuū lata ad tertiū-
 decimum Kal. Febr. eius seculi anno 23. quinto post mense agente auo, in infantis verba à
 cunctis regni ordinibus iuratū Olici, vbi se Rex ingrauescente extremaq; adeo ætate mul-
 tus tenere consueuerat, locorū amœnitate palatiiq;, quod extruxerat, elegantia & magni-
 ficentia inuitatus. Rex Castellæ identidē in minori etiam ætate, à Lusitano fuerat per lega-
 tos descēdere, paceq; appellatus. diuturnis calamitatibus vtrinq; gentē vexatam, finem
 malis, aut modum esse debere. nunc hætenus Lusitani postulatis datū, vt induciæ nouem
 & viginti annorū essent: cautumq; ne alterutri in alios eo decurso tempore arma sume-
 rent, nisi bello per faciales ante annū & dimidium denunciato. Eæ inducię voce præconis
 Abulæ, vbi Castellæ Rex erat, promulgatæ magnā genti lætitiā pepererūt. pro diuino mu-
 nere ad omnia templa supplicationes habitę. inter proceres ludis, conuiujs, comitateque
 certatum. ludicrum militare commissum. Ferdinandus Castrius Lusitani legatus, e quo
 regio, & paludamento insignis, dum cæteros ad certamē prouocat, plerisq; experiri detre-
 stantibus, à Roderico Mendoza, Ioannis Mendoza filio, primo ictu ad terram prostratus,
 magnum vitæ pericuū adiit. afflicto Rex omnem humanitatē exhibuit: restitutumq;, atq;
 magnifice donatū, remisit in patriā. Inter Castellæ, & Aragoniæ Reges legationes repetitę.
 Mendoza Almasani regulus Neapoli Henrici Principis capti causas explicaret: Cathari-
 nā eius coniugē. Daualum Magistrum equitum, per fugas alios reddi postularat. noui de v-
 traq; legati ab Aragonio, ad Castellæ Regē missi. legationis princeps Dalmatius Tarra-
 conēnsis Præsul. Leges Aragoniæ excusatæ, nefasq; vlli esse, ad eius gentis præsidium con-
 fugientib. patrociniū denegare: fidem publicā, qua confisi venerant, violare cōtra ius gen-
 tiū fore. Præterea explicatū, quo in Italia res Neapolitanæ essent. suspiciones inter Reginā
 & filiū multiplices exortas. vrbes & oppida in partes scissa. ex summo cōverti fortunā Ara-
 goniorū cœpisse. periculū esse ne veniretur ad manus. Alfonso Regina querebatur, plus
 sibi auctoritatis rebus gerendis arrogare, q̄ pro cōcessa potestate. dare præfecturas, mutare
 prælidia, milites in ipsius verba sacramento adigere. leges, gentis instituta, moresq; immu-
 tare, atq; peruertere. Hæc illa in Alfonso accusabat, vario & mutabili ingenio scemina: cui
 tædium præsentia fecerat, in timore benigna, post victoriā ingrata, vitio prauitatis humanę.
 Alfonso Regiæ imbecillitatē animi verebatur, & male cautos amores non ferebat. eam
 procul ab vrbe Neapoli in Catalaunos submouere cogitabat. eo consilio classem in Hi-
 spania instrui mandauit. id non fecellit mulierem seu per se suspicacem: seu quia in dome-
 stico diffidio occulti quicquā esse non poterat. Ex eo tempore parum sancta societas inter
 vtrinq; gentē esse. vtrinq; querimonias iactari, vtrinq; se insidijs petitos accusare, neutros
 falso. Rex se in arce noua tenere, Regina ad portam Capuanam, loco, arcis instar firmissi-
 mæ, munito. Duæ factiones Neapoli exortæ, Aragoniorum & Andegauenſium, nomina
 genti inuidiosa nostra etiam & parentum etate. Simulat Rex valetudinem. Ioannes Carac-
 ciolus Senescalus maiori apud Reginam gratia, & auctoritate, quam honestum esset, inui-
 sendi causa accedens capitur: mox ad portam Capuanam aduolatur. portis clausis ponteque
 sublato, vitatum periculum, Alfonsoque repulsus est. sagittis, & missilibus pugnatum, non
 absq; Regis periculo. ab iis initiis ventum ad manus, diuisaq; studiis ciuitate, in ipsis plateis
 acie dimicatum est melior initio fortuna partis Aragoniæ fuit. vrbe in potestatem redacta,
 direptaq;, atq; incensa magna ex parte, arx vbi Regina erat circumfessa: supremoq; conatu
 impugnata, loci firmitate, præsidiiq; fide stetit. præstorum Regiæ affuit Sfortia e propin-
 quo, vbi castra habebat, auxilio euocatus, tum Alfonso e Sicilia Bernardus Cabrera, e Ca-
 talaunis classi, in qua duę & viginti rostratæ naues, octo onerariæ erant. Ea classis ad quar-
 tum Idus Iunias Neapolim appulsa Aragonias vires, quæ labare cœperant, cōfirmavit. de-
 nuo intra urbem dimicatum. nouę cedes, nouæ direptiones factæ. Regina Auersam dedu-
 cta. prosequēbatur Sfortia cum præsidio militari, ad quinque millia ciues sua studia professi.
 captiuorum permutatio facta: Caracciolusq; redditus libertati. Ventum ad extremū. Re-
 gina Alfonso adoptionem, vt ingrati animi rescindit Nolæ ad vndecimum Kal. Iulii. Ludo-
 uicum Andegauēsem tertium eo nomine, secundi filium, Roma euocatū, in eius locū sub-
 stituit, ac Calabriae Ducem renunciat: qui principatus regni destinatis heredib. dari con-

fuevit. auctores cōfilii, Sfortia Caracciolusq; paruis momentis magnæ inclinationes fiunt, in omni reipublice parte, in bello ciuili maxime, quod opinione hominum, fama; gubernatur. fortuna Aragoniæ partis ex eo conuersa, immutataq; Braccius quem Sfortiæ opponeret, ab Alfonso accersitur è Vestinis vbi Aquilam obsidebat. venire ille recusauit. seu diffidentia victoriæ, seu spe eius vrbs occupandæ, totiusque vicini tractus. ergo Alfonso necessario in Hispaniam nauigare constituit, æger mora, impatiensq;, ad noua belli subsidia colligenda: tametsi alia species erat, Henrici fratris à vinculis eximendi. Petrus alter Alfonso frater, rebus, bello, pæceq; præfectus, ad quæ summa imperii rediret. Iacobus Caldora, aliiq; ex vtraq; gente Duces adiuncti. Caietæ priuatim Antonius Luna Præpositus, filius Artaldi Lunæ Calatabelotæ Comititis. Quo tempore Regi Castellæ, Placentiæ, Talaueræ, atq; Madriti agros, & oppida obeunti, filia altera ex vxore nata est, ad quartū Idus Sept. cui Eleonoræ nomen est inditum. Rex Maurus Iuzephus Granatæ decessit, anno Arabum octingentesimo vigesimo sexto. successit Mahomad filius regno tertium ablato, & perpetuis calamitatibus, quam alia re gesta nobilior futurus. Regis Castellæ amicitiam publice coluit initio: Muleium Tunetanum Regem magnis officiis deuinxit. prouidus barbarus aduersus externam vim, si ab alterutra gente ingrueret, perfugiū apud alteros parare satagebat. præsidium, quod in ciuium beneuolentia firmissimum est, parare non potuit, læuus manu, vnde illi cognomen, læuus consilio, sinistra fortuna.

Henricus Aragonius liberatur. C A P. XIII.

PETRVS Luna, cui in Pontificum dissidio, Benedicto tertiodecimo nomen fuit, Peninsula; vbi se tenebat loci munitione pontificum nomen retinens decesserat ad decimum Kal. Iunias, ipso Pentecostis festo die, ætate grauis, atq; adeo nonagenarius. quod miraculi instar fuit in tanta rerum varietate, tantisq; procellis, tandiu produxisse vitam: corpus in eius arcis templo compositum funere translatus. Ludouicus Panfanus ciuis Hispanensis, atq; è familia Alfonso Carrillii Cardinalis sancti Eustachii, pro certo affirmat in proprio cōmentario, Benedictum veneno fuisse peremptū, infectis nebulis dulciariis, quibus in secundis mensis libenter vescatur, à Thoma monacho, quo is multum & familiariter utebatur de confesso, atq; conuicto sumptum supplicium, corpore in quatuor conseripto partes. Consilii auctore Cardinalem Pisanum ad capiendū Benedictum in Aragoniam legatum, Dertusa vbi se tenebat operi intentus, aufugisse metu Roderici, Aluariq; patrui Benedicti indignam cædem vlscisci parantium, Legati haud dubium capite: nisi celeriter Hispaniæ finib. discessisset, re ex sententia patrata, neq; dissidio tamē composito. Nam duorum, qui supererat, Cardinaliū nominatione Egidius Munotius Barcinonensis Canonicus, in defuncti locū suffectus est. Vile erat ac nihili, q; ad eas sordes abiiciebatur. & ipsum nutrem, atq; aduersus cōsensum orbis terrarū oblatum honorē, suscipere recusantē, Alfonso Aragonius Rex confirmasse fertur, ineundiq; Pontificatus auctore extitisse, Clementis VII. nomine nimirū Martino Pontifici ægre facere cupiebat, ad Andegauenses propēso, ab Aragoniis reb. aduerso: qui Ludouicū Andegauensem antea Regē Neapolitanū, Romanæque ecclesiæ beneficiariū nuncuparat: & nuper abdicatam à Ioanna Regina Alfonso adoptionē probasse videbatur, viresq; contra illū, & consilia participasse. Ex decreto cōcilio Constantiensis cōuentus Papiæ Episcoporum haberi cceptus, Senas Hetruriæ nobile ciuitatē, propter vim pestis grassantem translatus. eo vndiq; Episcopi & oratores missi. suos etiam misit Alfonso: mandauitq;, vt Benedicti causam diligenter agerent: ereptiq; per iniuriam pontificatus, litē intenderent. absterruit ea mentio Martinū: studiaq; restinxit in Andegauenses concitata. festinanterq; soluto conuentu, atq; in tēpus aliud reiecto, Episcopos, & oratores discedere iussit, veritus ne renascente dissidio, nouis difficultatib. orbis Christianus implicaretur. Interfuit conuentui Ioannes Contrerius Toletanus, Primatis nomine Archiepiscoporum primus Martini Pontif. cōcessu, vt gemina eius diplomata indicio sunt: quorū exemplum adscribimus, inter Toletani tēpli schedas forte ab amico reperta. Cū Patriarche & Primates vnū sint, & solū nomine differant, dignū censemus & debitū vt eisdē honoribus etiā potiuntur. Hinc est quod nos de venerabiliū fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, cuiusvis ambiguitatis super hoc ortæ, vel oriture dubiū tollere volentes auctoritate apostolica tenore presentium declaramus, venerabilem fratrem nostrū Ioannē Archiepiscopum Toletanū, qui Hispaniarū Primas est, eiusq; successores Archiepiscopos Toletanos, in Capella nostra, conciliis generalibus, sessionibus, consistoriis, & locis aliis quibuslibet tam publicis, q; priuatis, quoscunq; sedis Apostolicæ notarios & alios Archiepiscopos non Primates, etiā si etate & promotione priores fuerint, pcedere debere, quemadmodū venerabiles fratres nostri Patriarche illos hactenus pcesserunt & pcedūt. volētes & eadē auctoritate

ritate statuētes, vt idē Ioannes Archiepiscopus & successores sui, ac quicumq; alii primates, Noratiis, & aliis Archiepiscopis nō Primatib. prædictis in Capella, cōciliis, sessionibus, cōfistoriis & locis huiusmodi de cetero perpetuis futuris tēporib. ad instar Patriarcharū prædictorū præponantur & præferantur ætate & primæuis promotionibus Archiepiscoporū non Primatum huiusmodi, cæterisq; contrariis non obstantibus quibuscunq;. Hoc primi diplomatæ exemplū est. alterius subiicimus. Quamquā venerabiles fratres nostri Archiepiscopi & Prælati in generali concilio cōstituti, pro statu prospero vniuersalis ecclesiæ atq; nostro & conseruatione libertatis ecclesiasticæ, curis, vigiliis laborare, & diligenter intendere teneantur : tu tamē quem Hispaniarū Primatē esse tenemus & asserimus : & propter ea quemadmodū iam pridē in nostra curia experientia docuit : dilectis filiis nostris & Apostolicæ sedis notariis, qui prælati aliis præferuntur, præferbaris : sicut in concilio eiusq; sessionibus & aliis locis publicis præferaris : eo debes feruentius animari & vigilantius intendere ad omnia concernentia statum catholicæ ecclesiæ atq; nostrum : quo propter huiusmodi primatiā excellentiori titulo dignitatis fore dignosceris insignitus. Quocirca fraternitatē tuam, quam fide feruentē & in bene gerendis rebus dicti concilii circumspiciam esse non dubitamus, requirimus & hortamur : vt cum Hispaniarū Primas existas, sicut prudenter agis iuxta datā tibi à Domino sapientiā, illa omnia in eodem cōcilio circumspectas, cōsulas & prouideas : quæ pro felice statu Romanæ ecclesiæ honoreq; nostro & Apostolicæ sedis tibi necessaria, vel vtilia videbuntur : & quæ ad laudem Dei & pacem Christi fidelium noueris pertinere. Datum Romæ apud sanctum Petrum nonis Ianuarii. pontificatus nostri anno septimo. Hæc ante. Nunc Alfonso in consilio perstans in Hispaniā nauigandi, conscensa classe, in qua triremes decē & octo erant, onerariæ duodecim, Neapoli soluit Octobri mense dimidiato. Iniquū anni tempus erat. Itaq; coortis tempestatibus disiectæ in varia loca naues, correcto tandē cursu, Massiliā tenuerunt, vrbē in ora Phocæensis Proinciæ nobilem, celebrem portu, & Andegauēsiū imperio parentē ea tempestate. ruptis catenis penetratū in portum est. pugnatū acriter mari, terraq; ad multam diem. noctis superuentu Cardonæ Comes Folchius abstinendū certamine iudicabar. certa pericula esse, ignotas vrbis plateas, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna : ne si pateant quidē portæ, nisi explorato, nisi luce intrandum negare. Contra Ioannes Corbera instandū percussis disputabat : neq; dandum spacium, quo vires, animosq; colligerent. Hæc placuit Regi sententia. certamen instauratum. magno impetu in vrbem irrumpitur. multum audaciæ per tenebras irrumpentibus fuit : magna rapiendi scelerumq; licentia. Illud religiose : foemina incolumes conseruatæ, quæ ad Diuorum templa confugerant : ac ne res quidē quas detulerant ablatæ vtrunq; Regis edicto. Vrbe relicta, prædaq; in naues imposita, sine anni discessum. D. Ludouici Episcopi Tolosani Carolo II. Rege Neapolitano geniti oss. Valentiam in Edetanis delata : quo se Rex confecta nauigatione retulit, aliis vitatis ciuitatibus : quo vicinior Castellę, de Henrici fratris liberatione ageret. Cognito eius aduētū Castellæ Rex legatōs mittit, principio anni millesimi quadringentesimi vigesimi quarti, qui redditū patrię partaq; victorias gratularentur. deinde restitui perfugas atq; ad iudicium dedi, de quo tandiu fuerat contentio, nouo conatu postularent. hi legati Valentiaē auditi ad tertium Nonas Aprilis. Quo tempore res Aragoniæ Neapoli quidem vehementer inclinauerant : ac penitus oppressæ erant, Sfortiā quamuis tanti nominis Duce, dum Aquilę obsidionem dissipare contendit, à Braccio circumfessæ Aterni fluminis hibernis imbribus inflati, in transitu extincto ipsis Ianuarii Nonis. Tenuē id leuamen erat Francisco Sfortia idonea iam ætate paternas partes implenti. Accessere externæ vires. Martinus Romanus Pontifex atque Philippus Mediol. Dux Pontificis opera partibus conciliatus. ab eo Genuæ idonea classis instructa, missaq; Duce Guidone Taurello. affuere copiæ terrestres. Caieta momēto temporis capta, misso per eōditiones Aragonio præsidio. vis admota Neapolim. venientib. Iacobus Caldora vrbis præsidio Præfectus, cū ijs cōsilio cōmunicato, pactusq; stipendiū, quod ab Aragoniis debebatur, vltro portas aperuit. insidias vitę suę à Petro Principe cōparatas factō prætendebat : cū pro ingenio, infidus esset, mobili animo, auidus rerum nouarū. Pridie Idus Aprilis amissa Neapolis, duabus tantū arcibus retentis, Noua atq; ea, cui ab Ouo nomen est mari circumfussæ, exiguę quidē angustęq; spaciis, firmissimę tamen. Neapoli capta, cætera victori prona erant. vrbes & oppida certatim deditionem facere. Id ægre Aragoniū Regem habuit, importunis Castellæ Regis actionibus, grauissimam plagam acceptam. flagrabat vindictæ cupiditate : sed omnia tamē tentare constituit, priusquā bellum attingeret. rursus Dalmatius Præsul legatus Ocaniæ dato senatu sui Regis mādāta corā Castellæ Rege explicuit. Debere eū equitate postulati tandē, sin minus Henrici propinquitate, fraternisq; precibus moueri. Si quid pescatū erat, satis pœnarum diuturnis vinculis datū. Sibi præiu-

dicatum esse, nisi fratre liberato, causam non deserere. Tibi, inquit, Rex maxime considerandum, ne priuatis tuorum cupiditatibus indulgendo, vtrinq; gentem nouis obiiicias calamitatibus. si ventum erit ad manus. Erant in Castellæ regia pleriq; gratia, auaritia, timoreq; deprauati: ne Henrico liberato, suscepti eo capiendo consilii pœnas luerent, bonaq; exulum eriperentur, contactu alienę ditionis cõtaminati. horum studiis fauebant alii. ante omnes Aluarus Luna nimia gratia potentiaq; ferox, satis magnũ fructum ratus, si presentibus frueretur, neq; longius conspectũ intendens. his impediens. nihil effectũ: ac ne impetratum quidem, vt inter se Reges colloquerentur. Dimissis Aragoniis legatis, Castellæ Rex Burgos abiit: quo tempore Augusti die decimo, Catharina eius filia Madrigale extincta in Vaceis est. Corpus Olgis sepultum. is moeror breui noua lætitia & maxima mutatus est. Vallisoleti ¹⁰

I 4 2 ⁵ Henricus infans ex Regina natus est, ipsis Ianuarii Nonis, inchoate eius seculi anno 25. Infanti de sacro fonte susceptores à patre Rege adhibiti. Henricus maris p̄fectus, Aluarus Luna, Dieghus Sandoualibus Antelatus Castellæ cũ vxoribus. Mense Aprili in infantis verba cuncti ordines sacramento adacti, post patrem Regem futurum. Aragonius Cæsargustę bellũ omni conatu comparare: militum, equorum, armorũ apparatus provincię strepere. de eo bello defendendo Vallisoleti deliberatio suscepta est. varię dictę sententię. pars continuo decernebat bellũ, procaci ore, in ipso conflictu ignaui. alii cautiore omni ratione tempestatẽ eam procurandã iudicabant: ac nisi necessario ad manus venire recusabant. Regis sententia anceps erat, neq; quid optimũ factũ foret, satis prouidebat animo. Carolus Rex Vasconũ de eius controuersię euentu sollicitus, in quo salus publica vertebatur, legatis ²⁰ ad Castellæ Regẽ Petro Peralta regię Procuratore, & Falce, qui erat ipsi à commentariis, contentione pacanda suam operã pollicetur. Magna legatorũ diligentia rem propemodũ confectã, litteræ ab Aragonio allatę disturbarunt, Ioannem fratrẽ ad se euocantis imperio, quasi de rebus magnis deliberaturi. discedit ille inuitus (sic videri voluit) impetrataq; abs Rege Castellę venia, dataq; potestate de tota controuersia, quę inter patrueles Reges erat, paciscendi, in Aragoniã abiit. Erant ad Turiasonẽ Aragonii Regis castra in Castellæ fines irrumperẽ parantis, nisi satis factũ esset, vsq; adeo in vindictã præcipitis, vt præ eo res Neapolitanas negligere videretur, vbi nouam plagam acceptã nuper esse nunciabatur: Braccio ad Aquilã prælio insigni victo cæsoq; ad octauũ Kal. Iunias, Duce in paucis eã ætate nobili. Confidẽtia animi, hostiumq; contemptus exitiũ attulit. ad Aquilam, quã urbem Braccius ³⁰ obsidebat, ancipiti pugna dimicatũ est, ductore pontificii exercitus Iacobo Caldora. Carrillii Cardinalis propinqui duo Ioannes, Sanctiusq; victorię præcipuã laudem tulerũt, præstanti virtutũ indole iuuenes. Picenum etiam copiis pontificiis præfecti, à Braccio ante occupatũ, mox eripuerunt. Interfecti Braccii corpus Romam delatum, quoniã à piorum numero exemptus erat, ad D. Laurentii pro foribus in loco profano sepultum est. Inde Eugenio quarto Romano Pontifice Perusiã translatus, in nobilissimo sepulcro rite condidit Nicolaus Fortebrachus: qui Roma capta eum honorẽ auunculi defuncti manibus habendũ curauit. Florentiã in Hetruria Petrus Frias Hispaniæ Cardinalis decessit. corpus in Hispaniam relatum, Burgis in templo maximo tumuli honorẽ habet. ex obscuro genere tenuiq; fortuna, conspicua forma, industria, atq; dexteritas, Regũ gratia Henrici Ioannisq; ad am- ⁴⁰ plissimos honores euexit. mediocris statura fuit: turpis vita auaritię sordibus atq; libidine. accidit vt Burgis cum Segobienfi Episcopo Ioanne Tordefilla rixaretur. eum Cardinalis e familia quidã fuisse eodẽ die dolauit. atrocis facinoris inuidia penes herum stetit, quamuis incicium: vti is postmodũ est confessus, qui tetri facinoris patrator fuit. sed ex postulantibus tamẽ proceribus superbiã hominis immodici & pristinę sortis obliti edomandã, in Italiam Cardinalis abscedere fuit cõpulsus. Pecunia cuius vim magnã struxerat, abs Rege occupata. quę præcipua causa extitit exilii maturandi. sic pereunt male, perduntq; thesauri prauis studiis quæsi. viris sacratis nullũ certius quam in pietate præsidium. an in exilio in quo vitæ reliquũ exegit mutarit, nil compertũ habebamus. Huius opus est Spegiz monasterium D. Hieronymi ordini constitutũ, magna iam incrementa in Hispania sumentis. Ioannes A- ⁵⁰ ragonius Turiasone à Rege fratre benigne atq; splendide acceptus est. eo auctore dum de conditionibus disceptatur, & plenior à Castellæ Rege, atq; proceribus decernẽdi potestas demandatur, flexo itinere in Vasconũ fines sine maleficio penetratũ: & ad Miraculũ oppidum Aragonia castra posita sunt æstate iam exacta. Carolus Rex Vasconum cognomento Nobilis Oliti extinctus est, repentina vi morbi deficiente anima, sabbatho, sexto Idus Sept. qui dies Virginis matris natali sacer est. Corpus Pompelone in templum maximũ illatum. iusta exequiarũ regio apparatus facta. Morienti patri Blanca eius accitu affuit, haud multo antea filiã sibi cognominẽ enixa. ea continuo ad virum successionis insigne, vexillũ regium misit. quo prælato in castris, Rex Vasconũ proclamatus est, festinato vt quidã disputabant: cum

cū Pompelone debuisset regni prius iura & immunitates iurare. sed nimirū Regū voluntas pro iure sæpe est: proceribus dissimulantibus, multitudo curis vacua, & sine falsi, veriq; discrimine adulationibus certat palam, neq; vltra verba quamuis offensa progreditur. defuncti Regis manibus eum esset in castris parentatum, ad Regum controuersiam conuersi animi: reque diu & multum deliberata in amplissimo procerum è tribus gentibus conuentu sententia pronunciata est: cuius hæc summa fuit. Henricum Principem vinculis continuo eximendum. Honores atq; ditionem omnem restituendam videri: adiiciendos etiam decursi temporis redditus, qui penes sequestrū erant. tantundem de Petro Manrico exule mandatū. Regi Castellæ & proceribus grauis ea sententia visa est. & nimirum natura cogebat, vt se Ioannes fratribus æquiores præberet, neq; ineundæ concordia vlla spes erat, nisi liberato Henrico. quæ res Castellæ Regem & proceres mouit, vt sententiæ morem gererent. Henrici liberati nuncius intra diem & dimidium ad fratres perlatus est, vt conuenerat, fumo è turribus, atq; speculis, quarum erat magnus numerus significatione facta. Ergo Aragoniæ copiæ Turiasonem reductæ, mox dimissæ in hiberna sunt mense Nouemb. Ioannes Aragonius Agredam est progressus, vt fratri obuius complexū ferret: atq; ad Aragonium Regem Turiasonem deduceret. nullus dies tribus fratribus iucundior illuxit, non modo Henrici libertate lætantibus, sed etiã Castellæ proceribus terrore perdomitis: quod pulcherrimū victoriæ genus est. Valentie per idem tempus Alfonso Juniore Gandiæ Duce sine liberis defuncto ad tertium Kal. Decemb. Ripagorsæ principatus Ioanni Aragonio, Regi Vasconum datus est. id præmium nauatæ operæ fuit, promissum antea, nunc præstitum. A Ioanne Gusmano Nieblæ Comite vxor Violantes Martini Regis Siculi filia, post diuturna dissidia repudiata est: magno dolore Friderici Lunæ Comitis, sororem regio sanguine prognatam, nulla sua culpa væsanos tantum ob mariti amores ludibrio haberi non ferentis. inde simultates graues exortæ sunt inter vtranq; familiam. Castellæ proceres quoscunq; Fridericus tentando opportunos inuenit, in partes attraxit.

Aluarus Luna è curia ablegatur. C A P. XV.

HENRICO Principe liberato, res Castellæ amplius exacerbatæ sunt, tricipiti antea ambitione conuulsæ Aluari Lunæ, Ioannis, Henriciq; Aragoniorum fratrum. hos proceres alii sequebatur, vt quemq; spes variæ, aut beneficiorū memoria incitabat. nunc Aragoniis fratribus inter se conciliatis è tribus factionibus geminæ factæ, reipublice nihilominus exitiales. Maxima procerum pars in perniciem Aluari conspirauit, quem in aula cum paucis, iisq; nouis hominibus, atq; eius beneficio obligatis superbe, & auare dominari dolebāt. nulla militari laude, nullis virtutibus, vna ingenii dexteritate, & assimilatis ad tempus officii ad eum gratiæ & potentiæ gradum euectū querebantur scilicet, solumque alieno nomine regnare: recentem eius felicitatē ægris oculis aspicientes, & fortunæ modum in homine alioqui humili & obscuro requirentes maxime. ipse fauore Principis ferox, cui à puero in omnia iura familiaritatis assueuerat, vtriusq; securus ceteros omnes præ se viles existimare: nimiumq; presenti potentia fidere. Prorsus vt Reginam de turpi amore appellasse, rumor esset, & magni viri affirmarent: vero, an falso, compertum ne tum quidem fuit: & multa ex inuidia crimina afficta, creditaq; putamus fuisse. Eius conspirationis femina Turiasone, quo Aragonios fratres conuenisse dictum est, iacta, vertente proximo salutis anno 1426. ad maturitatem peruenerunt. Cuius principio Castellæ Rex Segobiæ Christi Dei natalem diem celebravit: Vasconum Rex Medinæ Campestri cum matre: paulo ante Rege Castellæ ad Roam municipium conuento. Henricus Ocaniam abierat, sublata facultate curiam accedendi: attingendive aliquam reipublice partem. Valentie Rex Aragonius se tenuit: vbi Constantia Dauali Magistri equitum filia Ludouico Masæ nobili in primis iuueni, & copioso pacta est. dos magna ex parte abs Rege dicta. Ea enim fuit animi magnitudo, vt non modo senis & profugi patris vnam ob iniquitatem fortunæ euersi egestatem subleuarit: sed filium etiam Enecum Daualum, atq; ex Bertrando filio nepotem Enecum Gueuaram amplis opibus donarit, rerum potitus Neapoli. Aragoniæ Regina vidua cum filia Eleonora filii Regis Aragonii hortatu Valentiam abiit: breuiq; sese Medinam Campestrem retulit, ne diuturna absentia egre faceret Castellæ Regi. Quo annuente Vrgeliæ Comes Castro Taraffio, quo Moræ ex arce translatus fuerat, Setabim migravit hac tēpestate. id Aragoniis rationibus propter impendentes Castellæ motus commodius fore prouidebatur. vnus diuturnæ calamitatis & vitæ terminus fuit. Tauri Castellæ conuentus agitati sunt. De restringendis aule sumptibus disputatum: cui pares amplitudini regni opes non sufficerent. Cohors prætorica in qua mille equites inerant, ad centū redacta. Aluarus ei cohorti præfectus. noue auctoritati inuidia par. Fuere ii conuentus insignes duobus claris fu-

neribus, Ioannis Mendoze, in cuius locum Rodericus filius regie Magister est creatus. Ioannes minor filius Viscaie Prestamerus. Henricus etiam decessit regio sanguine & suis virtutibus clarus. maris prefectura Friderico defuncti filio data est abs Rege. Castellæ proceres inter se consilia atq; dolores comunicant, per litteras & nuncios, quo tectior res esset. Magistri militares, Calatraue Ludouicus Gufmanius, Alcantare Ioannes Sotomaio, Velascus regio cubiculo prefectus, Rex Vasconum, Henricus frater, alii foedus inter se sanctissimo iureiurando, atq; omnib. execrationibus sanciant eosdē amicos inimicosq; habituros: Regisq; auctoritate incolumi duros operā, ne quid detrimenti respublica caperet, pessimis quorundā consiliis, atq; actionibus perturbata. Id foedus mēse Nouembri auspicante Orville in Medine Campestris agro est ictum, totius actionis ministro Petro Manrico: quem inquieto & ardenti hominē ingenio fuisse, eius ætatis monumenta docent. Rei perficiendæ
 1 4 2 7. opportunitas quærebatur. Tauro Zamorā Castellæ Rex abiit, principio anni 1427. Henricus Aragonius impetrata prius, deinde denegata curiā accedēdi facultate, Ocania in Viteriorem Castellam mouet splendido comitatu stipatus, & cum armis ad omnem casum paratus. Rex Septimancas sese retulerat. Aragonii fratres coniurati proceres Vallisoleti se tenent. Principes studiis diuisi, quiq; separati ab aliis suos agitare conuentus. pauci quibus otium republica carius erat, mediā personam gerere: alienæ cōtrouersie spectatores male quam participes esse. inter discordes Regi parum auctoritatis erat præter insitā ignauitā, quasi veneficiis vix animi compoti. Offertur à coniuratis libellus aulæ vitia, & Aluari criminationes continens. rationem aliquam inuestigandam videri publicæ calamitatis procurandæ. Re deliberata dati iudices in causa ferme è coniuratis, maris Præfectus, Calatrauæ Magister, Petrus Manricus, Ferdinandus Roboreus, obscurus quidē homo, pecuniosus tamen, & fisci rationibus, ærarioq; regio præfectus. His cognoscendi facultas concessa est de criminibus quæ Aluaro obieciabantur. si sententiis variarent, Benedictini cœnobii Præfectus adiunctus. quod maior pars decerneret, id fixum ratumq; fore consilio illi comunicato pronunciat primū Videri, relicto Aluaro, Regi concedendū Cigales: faciendamq; potestatem Aragoniis fratribus ipsum cōueniendi. deinde adiiciunt. Aluarum è curia submouendū. annum & semestre exilium fore. Proh dedecus atq; ignominiam Regis dixerim, an prouincię, an ætatis. Ereptum Principi, quod est in principatu beatissimum, nihil cogi. imperatum à subditis, Regem obtemperasse. Cigales Rex abiit: coniurati, salutatum
 3 6. accessere. Henricus aliquandiu in genua procumbens, lacrymas etiā pœnitentię indices profudit, adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Aluarus Ayllonē suæ ditionis oppidū abiit, magna nobilitate prosequēte, honoris & præsidii causa. in his Garfias Toletus Oropesix, Mendocius Almasani regulus, vterq; Aluari ære obstricti, à quo accipiebant annua salaria. Exceptit procerū contentio ad Regis familiaritatē nitentiū variis artibus: apud quem tantū gratia posset, vt se, & sua alieno arbitrio manciparet. Ferdinandus Roboreus ceteros auctoritate anteibat, ante proximus Aluaro, & nunc sublato æmulo validior: prorsus vt simulata valetudine sepe ad eū Rex & proceres senatu habendo ventitarent: quod nouo & ignobili homini inuidiosum erat: vt sæpe in contrariū vertitur aulæ fauor, nisi modū adhibeas. Cœperat Rex iratus esse Ferdinando, quod festinatione præcipite in eum à quo magnis beneficiis esset obstrictus, sententiā exilii in Aluarū protulisset. Vbi exacerbatū Regē,
 4 0. & posse Ferdinandū eueri satis patuit, ijs qui occasionē rei maturandæ acriter speculabantur, à Rege Vasconum de multis criminibus coram Castellæ Rege postulatus est. factiosum hominem esse: perfida cum proceribus cum externis consilia agitasse: sermonis etiam accusauit frequenter aduersus maiestatem habiti. Re deliberata, in vincula duci iussus, Segobiaq; seruari. Vzedæ in custodia obiit, haud leui exemplo nihil incertius aura aulica esse, quæ leui momento in diuersa circūagitur. Granatæ Rex ciuium cōiuratione hoc anno, regno, & patria pulsus in Africam ad Tunetani Regis Præsidium nauigauit, profugus, egenusq;. Mahomad cognomento Paruus in eius locū subrogatus, in diuersæ factionis homines grafari cœpit: morte, exilio, bonorum spoliatione mulctare, quæ effunderet in alios. Ac nominatim Iuzephus ex Abenfarraxia familia inter Mauros nobilissima Prætor vrbanus antea iuridicundo creatus, rebus desperatis Murciam abiit se tuendi consilio, armaq; Castellæ in nouum Regem, priusquam se confirmaret, concitandi. Eodem tempore Hieronymiani monachi in duas factiones scissi sunt, vt est antea demonstratum. Lupus Olmedius Martini Romani Pontificis gratia pollens, cum quo Lutetiæ studiorum tempore eodem contubernio vsus erat, dissidii auctor extitit, nouæ sectæ capite Diui Isidori nomine monasterio ad Hispaliū constituto. vnde vniuersæ familiæ appellatio facta est. Nostra ætate refarcita concordia, ij monachi veteribus Hieronymianis vnde prodierant contributi sunt, cura Philippi secundi Regis Hispaniæ. verum ad Castellæ motus reuocetur oratio.

AETERNÆ constitutione nexuq; caularum latentium (quod fatum vocant) quemq; hominem suum cursum peragere, neq; esse aliquid in nostris consiliis ad euitandum quod est immutabili lege destinatum, Stoici persuadere conati sunt, genus alioqui philosophorum cum primis seuerum & graue. Stulte, inquis, & inaniter. quis id neget? an maior esse furor possit, quam homini, per quod homo est, consiliorum suorum & vitæ arbitrium detrahere? Sed causam tamen extitisse aliquã fateri necesse est, quæ Regē Castellæ, & Aluarū Lunam ita constrinxit, ac conglutinauit animis, ita deuinxit voluntates, vt diuelli vix possent: quamuis publica ex ea re inuidia flagrarent ambo, maiori Aluarus. prorsus vt Scianos, Patrobios, Polycletos, Asiaticos Romanorum Principum libertos, vetera odiorū nomina superaret. quī factum, vt neq; Rex infamia moueretur, quæ ex ea familiaritate orta erat: neq; Aluarus exitium prouideret, ad quod magnis itineribus festinabat? nempe moderata durant, violenta in præceps ruunt: quoq; magis humanus fauor extulit, hoc se magis deprimere homines debent, variosq; casus metuere, memores humanæ inconstantia. Nimirum est in astris potestas aliqua, conditioneque nascendi: inde Principum inclinationes, offensionesq; ortū plerunq; habent, aut perstringit mētem diuinæ vindictæ gladius, cum aciem suam retundi non vult. vti in præfenti accidit. Nullus Regi dies iucundus illuxit. nunquam nisi tristi vultu, lugubri animo visus est, ex quo ab eo Aluarus fuerat distractus. de eo loqui per diem, de eo cogitare noctibus: mentisq; oculis absentis speciem identidem representari. Quod necesse erat, prouidentes ij qui in aula Regis erant, Aluarū propediem reuocandum, maioriq; in gratia futurū suspicantes, quasi inimicis, fortunaq; superatis, maiori conatu ad eius amicitia niti. Ipse etiam Vasconum Rex Henrico inuidens fratri, quem in magna apud Castellæ Regem gratia esse, & priorem auctoritatis locum obtinere dolebat, Aluaro fauere cœpit: eiusq; reuocandi consilia agitare. & opportuna occasio sese dabat, Roderico Daualo extincto ad octauum Idus Ianuarias, anno 1428. Valentia vbi Aragonius Rex erat. Prole Daualus quam aula gratia felicior fuit. ex tribus coniugiis septē filios, duas filias genuit: vnde Potentia & Bouini Comitibus, Vasti & Piscariæ Marchionibus in Italia, multis in Hispania familiis stemmata texuntur. Corpus Valentia, vbi temporario tumultu conditum est, Toletum In D. Augustini annis consequentibus migravit. Astrologorum prædictionibus credulas aures præbere solitus (nam erat cum multis ea superstitione non intactus) casum præuidere non potuit. is nondum spem posuerat pristini honoris recuperandi: & magna in eam rem contentio ab Henrico Aragonio adhiberi cœpta erat. sed amicis deserentibus factum non est. vt fere miseros studia hominum destituunt. Vnus Aluarus Nunnus Ferrerius Cordubensis ciuis eximia atq; perpetua Daualum fide coluit, familiae ante magister & deinde in vincula traditus, quasi obiecti criminis particeps, non prius quieuit, quam mendacii auctore Ioanne Garfia de crimine falsi conuictio, suppliciiq; subiecto. Ad heri etiam egestatem subleuandam, bonis, quæ eius dono acceperat ampla, diuenditis, octo florenorum millia, textrinæ lignis excuatis, quo res occultior esset, atq; asino impositis, filio pedibus sequente, in dissimulato habitu subsidio misit. egregiam viri fidem, atq; maiori copia laudeq; celebradam. Sublato æmulo Aluari potentia confirmabatur. Castellæ Rex Segobiae dissoluendis procerū inter se fœderibus operam dabat. edictoq; sanxit: vt inter se iurifurandi gratiam facerent, quo deuincti inter se erant. criminum atq; iniuriarū perpetuam obliuionem edixit. præterea Catharinę Henrici coniugi Villenæ permutatione, Castra Iulia & Alcarassum data sunt. in Carpetanis oppida ad Caracam, ignobilia aliquot. adiecta ducenta florenorū millia. ampla ac vere regia dos. Agente eodē Henrico Aragonio Daualus crimine maiestatis absolutus est. quod consequens erat, honores, bonaq; defuncti, filiis restituta non sunt. sic Regi placitum. sic proceribus expediebat, alieni casus præda ditatis. His rebus cōfectis Turueganū Castellæ Rex abiit. eo Aluarus eius accitu venit, comitatu splendido & numerofo, quasi triumpho nobilissimo de aduersariis parto, lectus superbusq; crescere indies gratia. maioriq; auctoritate, reb. omnibus esse. reliquis Principib. ac nobilitate vniuersa plus vnū priuatim posse. Eleonora Aragonii soror, despōsa erat Eduardo Lusitaniæ Principi, regni heredi designato, annos nato sex & triginta. sponsalia in Darocæ agro pago, cui oculis nigris nomen, data abs Rege Aragonio sunt. affuit Petrus Olisiponenſis Præsul p Lusitano legat⁹, natusq; Alfonso Gegionis Comite. dos dicta virgini ducēta florenorū millia. adiunctaq; Constātia Touaria, q̄ cubiculo præfesset, Dauali defuncti vidua. Valētia puella per Castellę fines deducta. Valliſoletū venit: vbi à Castellę Rege & fratrib. eximie culta est. ludi militares dies aliquot cōtinuati. magnis inde muneribus ornata in Lusitaniā ad sponsum abiit. nuptiæ eo maiori gentis læticia celebratæ, quo diutius erant desideratæ, ac pene futuras desperarant, Eduardo

Principe cęlibe ad eam ętatę. Accidit per idę tempus, vt Petrus Eduardi frater, obita longa peregrinatione, inuisoq; Sigismũdo Cęfare, ipsoq; adeo Tamerlane Scytha (vulgus septę orbis partes adiuisse fabulatur) rediret in Hispaniam. is Iulio mense Valentiam appulsus, Septembri Isabellā duxit Vrgelitani Comitis vincti filiā maiorem natu. ex hoc cōiugio Isabella quondā Lusitaniz Regina, Philippa virgo sacra, Petrus in Lusitania Magister equitũ nati sunt, Iacobus Cardinalis Olisiponenfis Episcopus, qui Florętię extinctus est, Ioannes Cyprius Rex, atq; Beatrix, Adolphi Cleuęsis vxor. Ergo Petrus ijs nuptijs perfectis, Valentia profectus, Castellęq; Rege Arandę salutato, in Lusitaniam tandę rediit. Veniēti sese obuia multitudo portis effudit, quasi lapsum de cęlo hominę, supraq; mortale conditionę, qui remotissimas prouincias peragrasset, admirātes rudi agrestiq; homines ingenio. Castellę Rex rebus in vltiori prouincia cōpositis, & Garfia Manrico, quę cum Henrico Aragonio captũ diximus, reddito libertati atq; dignitati pristinę, in Carperanos abiit sine anni: & Compluti aliquādiu moratus, Illescas cōtendit. Iuzephus Abenarraxius Granata profugus eodę delatus, benigne à Rege acceptus atq; habitus cū Alfonso Lorca, qui eius iter Murcia erat profectus, ad Regem Tunetanũ cum litteris ablegatur: quibus barbarũ hortabatur, vt profugi Regis cōmiseratione eũ suis copiis in regnũ restitueret. præclare conantibus suam opem non defuturam: pecunia, armis, milite, comœatu iuuaturum. Erectus ea legatione Tunetanus, Regem Mahomadę cum classe & equitibus trecentis in Hispaniā remisit. Eo ad Veram seu Baram oppidum delato, magnę animorũ inclinationes factę sunt, eorũ qui veteri imperio studebant, nouũ auersabatur, mobili homines ingenio. vrbes & oppida cupidissime deditiōnē facere. ipsaq; Granata vrbs in potestatē venit, principio anni 1429. tyrannus intra Alhambra arcem inclusus, ac breui in potestatē redactus, occisusq;, quod iniuria occuparat, fauentibus superis, tota prouincia plaudente, reliquit imperium iusto Regi, Regibus Auis, atq; atauis. Gallię res peiori loco esse non poterant. Lutetia cum maxima eius prouincię parte ab Anglis occupata, perpetuis Gallici nominis hostibus. Carolus eo nomine septimus Gallię Rex in periculo tũ ad alios Principes auxilia petiit, tum ad Aragoniũ Regem preces propemodum supplices mittit. Matthias Rexachus Barcinonem appulit mense Aprili, ea causa ex Gallia legatus. Erat Aragonius gemino bello districtus, Neapolitano in primis, vnde reb. prope desperatis sese Petrus frater in Hispaniā cum classe retulerat, rerũ summę præfecto Dalmatio Sarfera, qui ægram spem sustentaret: deinde Castellę bellũ inferre cogitabat, atq; in eius apparatu totus erat. nihil ergo impetratum. Sed rem tamen Gallicam sine viribus, sine præsidio, sine Duce, numina recrearunt. septimum mensem Aurelia obsidebatur ad Ligerim nobilissima ciuitas. obsessi rerum omnium inopia laborabant, ac vix mœnibus hostile vim propulsabant. Ioanna puella annorum non amplius octodecim rebus saluti fuit. Remigii nata, qui pagus in agro Tullenti apud Leucos est, patre Iacobo Durcio, matre Isabella, atq; à prima ętate paternas oues pascere solita, veniens in castra Gallica, diuino se monitu missam ait, ad Aureliam periculo, Galliā liberandā Anglico imperio. Variis & multis interrogationibus versata, vbi fides abs Rege & proceribus est habita, per hostiũ munitiones impetu factõ, auxilia & cõmeatum in urbem infert. ciuibus cū spe defensionis creuit animus. crebrisq; ex vrbe eruptionibus obsidio dissipata est ad sextum Kal. Iunias. circumiecta oppida recepta: leuia tantũmodo prælia facta, neque vniuersi certaminis fortuna tentata, dum vincendi consuetudine Gallorum vires & animi confirmarentur. Rex Gallus per medios hostes Remos (quod factum non erat) ad sacrum chrisma, regniq; insigne suscipiendum abiit. auctor consilii puella. sic augustior suis, hosti formidolosior est factus. Multis receptis vrbibus, Lutetia tētata capi nõ potuit: quin ad D. Honorati portā, puellę vulnus inflictum est. belli impetus versus alio. Compendiũ obsidebatur ab Anglis. puella successu fidentior animo, suorũ cuneo factõ in urbem irrumpit. sed fortuna tamen in medio cursu deserente eruptione facta in hostiũ potestatē redacta, Rhomagi Magicę superstitionis rea causa dicta igne cõbusta est. Petrus Cauchonius Bellouacorũ Pontifex præcipuus cõcicator, nemine pro captiua cõtra hiscere auso. tametsi plerisq; persuasum erat, virginę eam iniuria fuisse damnatã. ęternum Gallię decus, omnibus seculis nobile. vti dati in causa iudices à Calixto Romano Põtifice pronũciarunt. quę acta in scrinio sumi tēpli Lutetię cū fide seruatur. ęrea virginis statua armati militis habitu in medio Aurelię ponte cernitur, accepti beneficii monimentũ. Verum hæc aliquanto post. Tarracone in Catalaunis à Petro Fuxęsi Cardinali Martini Romani Pontificis Legato, Episcopi Tarraconensis prouincię ad conciliũ euocati sunt. in eo concilio quid fuerit sancitũ compertum nõ habeo. Quod erat p̄cipuũ, Egidius Munotius pontificatus nomen abdicauit: insignia depofuit. Cardinales quos penes se habebat, loco moti, de graduq; deiecti, quę inauspicato occuparāt, auctor Aragonius rex in Martini Põtificis gratiã. quę vt antea metu cõtinere,

tinere, ita nouo nunc officio conciliare, in partesque traducere erat propositum. Peninsula Hospitalariis militibus detracta, quorum in ditione ab antiquo fuerat, Regi cessit. Egidius nonnulla compensatione Balearis Episcopus factus est. Alfonsus Borgia Valentie Pontifex renunciatur. ea merces nauatæ operæ fuit Egidio & sociis sanandis, ad summos & maximos honores aditus. Augusto mense hæc Dertusæ sunt gesta. sic diuturno, & post hominum memoriam maximo Pontificum dissidio finis tandem est allatus. Pro diuino beneficio ad omnia altaria supplicationes habitæ: piaculæque instaurata superis propitiandis: vt quæ erant collata conseruarent: & tantis muneribus adderent perpetuitatem permixto lacrymis gaudio precantium. Verum ad res Castellæ intermissas, nouique inter Hispanos Reges belli causas explicandas referenda

10

narratio est.

LIBRI VIGESIMI FINIS.

DE ACADEMIIS, ET DO-

20 CTIS VIRIS HISPANIÆ SIVE PRO

ASSERENDA HISPANORVM ERVDITIONE,
narratio Apologetica, Alfonsi Garfias Matamori Hispalensis Rhetoris
Complutensis. Ad hæc Nomenclator illustrium scri-
ptorum Hispaniæ.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI D. IO-

ANNI TELLEZ GIRON, VRANIAE CO-
miti, Alfonsus Garfias Matamorus Hispalensis S. P.

30

*C*M superiore æstate Hispali decedens, Ossunam venissem, eoque me diutinum, & incredibile quoddam videndi nouâ Academiam desiderium attulisset. nihil mihi potius fuit, quam vt te conuenirem, Comes illustrissime, bonarum litterarum vindicem & patronum. Ad te quum veni, ea me complexus humanitate es, & beneuolentia, vt in fortuna longe dispari parem prope locum tenuitas nostra inuenerit. Nam primo congressu multis vltro citroq; habitis, quæ excelsi, generosique animi tui manifesta signa præstiterunt, sermonem de studiis humanitatis per opportune excepisti, quæ tanto verborum flumine, & sententiarum subtilitate in multas horas protraxisti, vt nullam ego tum rem aliam in alia disputatione Socratica magis desiderarem, quam coronam & iudices. Mirabar equidem incidisse me in principem philosophum & Rhetorem, qualem Hispaniæ gymnasia multis ab hinc annis neminem ex isto loco & ordine tulerunt, vbi vero dimissus tuo conspectu & colloquio sum, Academiam omnem perlustravi, Xenodochium præterea, & se erigentia in cælum celeberrimi fani epistylia: quatuor postremo monasteria inuisi, inque amplissimas Geryonis opes [cuius te sanguine, longissime repetito stemmate procreatum ferunt] pietate simul & amore literarum inflâmatum profudisti. Hæc & alia quamplurima magni Principis monumeta, te mihi è vestigio in cælo collocarunt, & inter alios viros clarissimos retulerunt, qui studia quondam doctrinæ cum vera religione coniunxerunt, coniunctam amplificarunt, amplificatam in memoria posteritatis gloriose conseruarunt. Neq; enim res alia Constantinum efficit magnum, quam gratuita illa bonorum profusio in Romanam Ecclesiam: neque Phocas Imperator alio nomine bene præclareq; audire cepit, quam, quod alii in thermas, colossos, pyramides, basiliscos, & insana illa ædificia, quæ olim celebravit antiquitas, consumpserunt, hic in diuorum basilicas, sacras ades, templa, vale-

40

50

tudinaria, plene, prolixèque impendisset. Tantam vero hanc religionem, tam inusita-
tam, inauditamque pietatem, tu ex tot principibus unus consopitam iam, & pene mor-
tuam his temporibus suscitasti, non modo templis Ossuna magnificentissime edificatis,
sed noua quoque constructa Academia, ad quam ex tota Batica, & utraque Hispania
innumerabiles gentes, & nationes tanquam ad mercataram bonarum artium cer-
tatim conuenirent. Bello enim Granatensi clarissimi maiores tui, profligatis in Bati-
ca Mauris: contritis, ac domitis Christiani nominis hostibus, prima fidei semina in his
terris, ac regionibus profeminare cœperunt: quas tu maxima tua gloria, & illorum
immortali virtute, ac fama tenes. Sed cum Arabes, qui in ditionem nostram, ac pote-
statem venerant, nondum legibus, nec iure certo, neque satis firma religione nobis de-
uincti essent, pie, ac sapienter putasti, non aliter illos in pietatis officio contineri posse,
quam si depositis armis, quæ annos circiter octingentos nunquam ex Hispanorum ma-
nibus exciderant, ad ceremonias, diuorum cultum, sanctitatem, disciplinarum studia,
iam metu liberata Hispania, conuerteres. Hæc mihi & alia per multa intuenti, ipsa-
rumque rerum magnitudine suspensio, & attonito, nescio qua imprudentia mea, nisi
motus, ille fortassis diuinus fuit, subito insedit animo, libellum, quem De viris Hi-
spaniæ doctis commentabar, illustrissimo nomini tuo consecrare: neque consideran-
ti, quid promitterem, neque cui demum essem Lucubrationes meas dicaturus, atten-
denti. Nam si initio cum integrum erat, diligenter, accurateque animaduertissem,
quam & difficile, & periculosum esset, de aliorum ingeniis, studiis, & doctrina iudi-
cium ferre: quam rursus audax, & temerarium alienas velle metiri virtutes, expen-
dere dotes, librare vitia, aestimare cuiusque literas, cum aliorum conferre, statuere mo-
dum naturæ, terminare cogitationes liberas, nunquam equidem cum tam multis viris
eruditis in hoc equo Troiano includi voluissem. Sed emissam semel vocem reuocare non
licet, neque fas esse arbitror, non præstari magnitudini tuæ, quod sponte nostra sumus
polliciti. Habeo tamen auctores quam plurimos, quibus hanc audaciam meam tueri,
& reprehensionem, si quam incurrero, propulsare possim: nam nec hoc nouum est, quod
aggredi paramus, nec à me primum inuētum: neque vitio quidquam dari debet, quod be-
ne, ac præclare fieri possit. Dialogum composuit Marcus Tullius De claris oratoribus:
quam incorrupto iudicio Deum immortalem? quanta eloquentia? quanto ingenii lu-
mine? iurares sane, illustrissime Comes, aut unum illum omnium ætates vixisse, cum
singulisque fuisse locutum: aut cunctos Græcos, & Latinos, qui ex eloquentia nomē sunt
adepti, Romam ad conuentus vocasse, ubi de cuiusque natura, & ingenio tam perfe-
ctum, & consummatum iudicium ferret. Hunc imitatus Fabius Quintilianus, quas
non ingenii, & doctrinæ opes ostentauit, quum libro decimo Oratoriarum institutio-
num omnia scriptorum genera diuina censura percurreret? Quid huius discipulus Pli-
nius? nonne ex eo laudem promeruit, quod nullam fœdam iniuriæ notam, his inuulerit
auctoribus, quos scriptis suis illustrabat? Hieronymus vero, & Gennadius, & lon-
go post tempore Ioannes Trithemius, non sic de viris illustribus scripserunt, ut neminem
sua gloria defraudarent? Mitto Erasmus in Ciceroniano, Raphaellem Volaterranum,
Paulum Iouium, Liliū Gyraldum Ferrariensem, qui nostra, & patrum memoria, s
editis elegantissimis libellis de iudicio clarorum virorum, laudem sine inuidia inuene-
runt, & amicos pares. * Quamquam dicam hoc loco libere, quod sentio, Comes illustris-
sime, ut si quam voluptatem horum nonnulli male de aliis iudicando acceperunt, recta
estimatione nostra, & iudicio statim amittant. Nam Paulus Iouius, & Lilius Gy-
raldus, in multis mihi non probantur. Quis enim æquo animo ferat, tantum virum,
quantus omnium eruditiorum iudicio fuit Erasmus, inter Germanos Latinum & in-
ter La-

* Terentii An-
 dria verbum
 esse videtur à
 paro, paras.
 Auctor nomē
 facit, Martia-
 lis pares ami-
 cos numerat
 in iis, vitā que
 faciunt beati-
 orem.

ter Latinos Germanum censerè à Lilio Gyraldo? Prætereo alia non parum multa: quæ, quia sine iudicio effusa sunt, censuram nostram non merentur. Alios permultos nominarem, nisi viderer iam de face haurire, qui sine ingenio, & doctrina, obscuro ipsi quum fuissent, de viris illustribus pueriles commentarios ediderunt. Cui enim risum non excitarunt Lucius ille Siculus Marinæus? & nuper Grammaticus quidam Pincianus, qui inter claros, & illustres Hispaniæ viros, sordidos, & triobulares etiam Grammatistas retulerunt, quos nullum unquam ad doctorum numerum peruenisse constat. Tales equidem scriptores grauius ego peccare puto, quam qui de eruditorum fama, & comparata existimatione egregium aliquid morose detrahunt. Siquidem infimos homines qui longius supra ordinem suum, & gradum attollunt, ut aliud nihil admittant criminis, hoc certe mala gratiæ ineunt, ut & sibi fidem derogent, & doctis iniuriam faciant, & illos ipsos, quos temere euexerunt, misere, ac sæde ridendos propinent. Quare hoc arduum & difficile quum sit, de viris doctis historiam conscribere, timeo quem euentum habitura sit hæc mea De asserenda Hispanorum eruditione Apologetica narratio. Nam docti continuo certabunt de loco: & grauius, ac moleste ferent sibi alios præferri in ordine renunciationis. Imperiti autem, quum se plane ignorent, tumidumque sit, & arrogans hominum genus, quas non turbas, & Tragædias mouebunt, quum se in hoc albo non inuenerint? quæ dira nobis non imprecabuntur? quæ monstra, & portenta non statim deprehendent in Historia nostra? Hæc me sane cura vehementer angeret, & sollicitaret, magnanime Comes, si aut te non summum, & perfectissimum iudicem huius quæstionis constituerem, aut plus priuatis amicorum affectibus indulgendum esse putarem, quam æquitati, religioni, fidei, consilio: aut non illam iam pridem Luciani sententiam toto essem complexus animo αὐαὶ δὲ τοῦ ἀνομοῦ, ἀπολι historicum esse oportere. Igitur veteres omnes celebres viros, quos aut memoria repetita consequi, aut ex antiquitate ipsa eruere potui, breuissima sum narratione persecutus. Quorum & ingenii varias, multiplicesque dotes, tum virtutes reliquas innumerabiles, & his contraria vitia, quæ aut laudem generi, & decus familiæ constituerent, aut ignominiam contra, & infamiam asferre possent sine cuiusquam odio, aut amore narraui. Eorum autem qui nunc viuunt, per paucos, sed insignes illos quidem, & quos citra sædum inuidiæ crimen nominari licuit, oratione mea cohonestauit, ne deprecanda scilicet inuidiæ causa turpiter magis, quam honeste tacuisse viderer. Itaque recipias ex tenuitate ingenij mei breue hoc, & exiguum munus; obsidem alicuius magnæ, & elegantis historiæ, qua res tuas pro litteris ac religione præclare gestas, si prosperiori salute usi fuerimus, te iubente celebrabimus. Seruet Deus optimus Maximus

Illustrissimam vitam tuam. Compluti, Anno

M. D. LIII.

Lyllii Gyraldi
de Erasmi sty-
lo iudicium.

DE ACADEMIIS LITTE-
RATIS QVE VIRIS HI-
SPANIÆ

APOLOGETICA NARRATIO AL-
FONSI GARSIAE MATAMORI HIS-
palensis, Rhetoris Complutensis.

Hispania laus.

Es Hispanorum bello, paceque gestas, cum plerique no-
strorum hominum, tum ex Græcis, Latinisq; non pauci me-
morizæ prodiderunt: Omnes vero incredibili studio propa-
gandi famam gentis nostræ scripserunt, ne tot ingenia
facta silentio prætermissa iacerent in obscuro, quæ Hispaniæ
nomen sempiternum, & posteris magnum virtutis documen-
tum essent allatura. Hi memorabiles victorias, nobiles trium-
phos, facinora, nec pauciora quam Græci, nec minora quam
Romani fecerint, referentes, Hispanorum indomitam fero-
ciam, inuictos animos, virtutem bellicam immortalis præ-
conio famæ ad memoriam posteritatis consecrarunt. Egre-
gie quidem facturi, si, ut res bellicas scriptis suis illustrarunt,
ita ingeniorum monumenta, artes, & disciplinas, ex quibus non minor laus, quam ex
bellis gloria in nationem nostram esset redundatura, in historiam etiam contulissent. Ve-
rum in tanto scriptorum numero nemo post tot secula extitit, qui cum horrore illo milita-
ri doctrinæ cultū, cum ferocia humanitatem, cum studiis belli otia pacis voluisset attingere;
ratus forassis facturum se satis Hispaniæ nomini, si fortes, & inuictos Hispanos; ac
non perinde doctos, & humanos demonstraret. Hac fœcordia, & neglectione tanta com-
missum est, quod erat indignum gente totius orbis præstantissima, ut barbariæ macula in-
ulti Hispani, inter feros, & immanes Scythas numerarentur, fama; fœdissimæ notæ latius
indies propagata per multas annorum ætates exterarum gentium, inueteratâ opinionem
animis reuelleret minime possent. Hanc persuasionem augebat, quod iam inde ab heroi-
cis temporibus continuis occupata bellis Hispania, in quam variis se fortunæ casibus, di-
uersisque studiis cunctæ propemodum orbis nationes effudissent, nec literas colere, nec
disciplinas capessere, nec ad ingenii lumen aspirare vnquam valuisset. Nam fuit quondam
Hispania, certa destinataque fortium bellatorum arena, & publicum contentionis curri-
culum; vbi non de Helena illa tandiu Græcorum, Troianorumque expetita armis, certa-
men erat, sed de pulcherrimæ prouinciæ possessione, quam primum Iberi, Persæ, Phœni-
ces, Græci, deinde Carthaginenses, Romani, Vandali, Alani, Gothi, partim spe dominationis
acerrimis inuaserunt præliis, partim vbertate, specieque regionis capti fortunatas se-
des, Elysiosque campos per errorem Homericæ fabulæ arbitrati, summa contentione pe-
tierunt. Hinc plerique mortales occasionem nacti, cum multis edocti periculis facinora
bellica nobis adimere non potuissent, doctrinæ studia per speciem laudis negantes, cul-
pam Hispaniæ barbariæ in tempora transtulerunt: quæ si bellis vacua fuissent, nõ dubium
esse dicebant, quin eos viros latura essent, qui & ingeniorum præstantia, & naturæ sagacitate,
& animorum vi, cum Latinis, & Græcis auctoribus comparari potuissent. Sed cum
natiuam nobis commoditatem ad perdiscendas disciplinas concedant; scientias tamen
odio, & inuidia commoti tollunt: ne ut viribus corporis à nobis vincuntur, ita consilio,
& prudentia, reliquisque animi ornamentis superari etiam videantur. Quæ si, quemad-
modum importunissimi homines falso, arroganterq; in Hispanos iactant, vera essent,
quum nimium sit, quod intelligitur, si quæ leuiter effutiunt, grauiter, ac diligenter atten-
damus, infelicissimi essent profecto omnium hominum Hispani, quæ in ea parte infra vni-
uersos homines consisterent, qua vere homines sunt. Nam tribuunt Ægyptiis suos pro-
phetas; Assyriis Chaldæos; Persis Magos; Indis Gymnosophistas; Gallis Druidas; Ba-
brianiis Samanos; Hebræis Essenos, Caballæos, Talmudicos; Scythis Anacharsim;
Thracibus Zamolxim; Hispanis vero præter varia metallorum genera, soli feracitatem,
equarum

equarum è Fauonio vento admirabiles conceptus, oues ad Bætum aurei coloris; nullas artes, nulla liberalia studia, nullos denique viros doctos dari sustinent, quos gleba tantū diuites, non eque animo beatos putent. Mihi tamen cuncta rimanti, & à primis Hispaniæ habitatoribus statum, & fortunam nationis nostræ per acta retro secula repetēti, talis contra vituperatores Hispaniæ eruditionis, defensionis ratio occurrit, qualē neq; repudiabunt Itali; neq; despicient Germani; nec Galli postremo nō accipient. Qui antiquitatis fortassis ignari, aut alienæ (quod credibilis est) laudis inuidi, rarū & præcipuum Hispanis decus, q̄ in sempiterna mihi literarū gloria ponitur, perfidiose adimere tentarūt. Quantū enim hoc inuidiæ crimē fuit, velle ceteros homines veris animi bonis, & literaria felicitate frui, solos

10 tamen Hispanos à gentilitia hæreditate, & veteri maiorum possessione, maligne deturbari? Distribuenda itaque sunt Hispaniæ tempora quæ primum in maioribus inchoata, deinde in auis nostris, & posteris longo ætatum ordine repetita, in tam multis Hispaniæ mutationibus, & fortuna imperii varia, eruditionis fructu aliquo minime caruerunt. Sic vero rem immensam, lateq; patentem temporum notatione distinguam, vt quando primum in Hispania nata literæ fuerint, quando auctæ, quando florentes, & ad humani ingenii perductæ fastigium, quando omnia ingenia, quæ lucem nostris studiis attulerunt, orta fuerint, ante omnium oculos ponam.

Igitur fama est, non vago, nec incerto sparsa rumore, sed communi veterum autorum consensu, testimonioq; firmata. Tubalem quintum Noei ex Iapheto nepotem venisse primum in Hispaniam, à quo & fundatum ante omnia imperiū Hispaniæ, sanctissimiq; constitutum legibus, religione deinde, ac doctrina, variisq; artibus propagatū, in ea præsertim Hispaniæ parte accepimus, quæ trecentos post annos, & paulo amplius, à Rege Bæto nomen accepit. Nam cum post longam maris iactationem ad Bæticiæ littus aliquādo appulisset, seq; intra terram solo diuitem, cælo beatissimam, & mari proximā, cum familia sua late explicasset, nihil prius habuisse dicitur præstantissimus vir, quam vt nouas, & rudi etiā seculo incultas, ac deformatas colonias, primo ciuilitate morum, deinde artib. ac disciplinis quam optime formaret. Hęc prima doctrinæ semina Bætici semper ingenio præsentis homines, alte imbiberunt: creuit deinde cum ætate imperium, cū imperio floruerunt literæ: has protinus ingentia secuta sunt commoda: quod vbi obseruatum à maioribus fuit, honor cœpit literarum studiosis quam amplissimus haberi, & maiores inde accessiones in humanitatis studiis fieri, adeoque se omnes certatim ad Poeticam, & Philosophiam, reliquasque præclaras, & ingenuas disciplinas conuerterunt, vt Maia Athlatis regis filia, quod ingenio, & artibus putaretur excellere, à cunctis Hispaniæ fœminis diuinitus honorata fuerit. Nec enim fabulā potui vnquam putare, quod me non semel apud graues autores legisse memini. Narrant enim dicatos fuisse illi mense Maio in singulos annos propter ingens doctrinæ miraculum, statos, solemnesq; honores, qui in moribus etiam nostris (quod quidem mirari subit) nunc perseverant: dum antiquo scilicet Hispaniæ ritu, egregia forma puellam (quam nostri homines Maiam vocant) miris exornari modis videmus. Hanc in loco paulo celsiori sedentem, æque formosæ circumstant virgines, cui totos mensis

30 Maii triginta dies velut reginæ libenter obediunt, veteris illius viraginis gentilitia traditione memores. His temporibus nondum literas in Græciam Palamedes inuexerat, & multis cum Poetis, tum philosophis Bætica florebat; quæ post Phœnicum illud celebre literarum emporium, (quod primum in orbe conditum à Xenophonte proditur,) insignem Academiam habuisse fertur; in qua Asclepiadem Mirlianum literas docuisse, Strabo memorat. Fluxit hoc tempus longissimis ductum interuallis vsque ad primos Scipiones, qui cum exercitu Romano linguam quoque Latinam in Hispaniam traduxerunt. Quæ sic per annos ducentos vsque ad Augustum Cæsarem inualuit, in totamque Bæticiam potuit, exactis Hispania Poenis, tā late diffundi, ac propagari, vt Turdetani ipsi, quod ad Bætum præsertim loca tenerent, in Romanos ritus penitus transformati fuerint; nec propriæ memoriam linguæ seruarint amplius, plurimique Latini facti secum accolæ Romanos fecerint; parumque abfuit Augusti tempore, quin, vt Strabo refert, Romani omnes putarentur. Sed paucis ante Augustum annis quam plurimi nati Cordubæ poetæ, ingentem sui nominis famam carminibus excitarunt, quibus cum summa sæpe voluptate Quintum Metellum aures dedisse legimus; tamen Ciceroni pingue aliquid, & peregrinum propter ætatem adhuc rudem, & parum cultam, viderentur sonare. Quin non modo ante Liuium Andronicum, qui primus annis fere quadringentis decem post urbem conditam, Romanis fabulam dedit, anno ante natum Ennium; qui fuit maior natu quā Plautus, & Næuius; sed ante ipsum quoque Homerum, & huius æqualem Hesiodum, octingentis annis clari, diuiniq; poetæ in Hispania extiterunt, quorum poemata memorandæ vetustatis ad Au-

Temporibus
vatis.

Tubal.

Bæto Rex.

Bætici.

Maia.

Maia Hisp.

Maia.

Palamedes.

Xenophon.

Equiuocis,

sicus auctor

ab Annio

Viterbiensi.

Asclepiades

Mirlianus.

Latina lingua apud

Hispanos.

Cordubenses

poeta.

Cicero pro

Archia.

Cic. i. Tusci.

gusti felicissima tempora, auctore Strabone, peruenerunt. Nam leges è sex annorum millibus sapientissimi Hispanorum Turduli ostendebant, qui duo millium annorum ætates, quantum quidem temporis à Tubale conditore nostro ad ipsum vsq; Augustum intercessisset, per digitos reuocato calculo, plane reddunt, modo quadrimestres annos de more Ibericæ gentis (sicuti à Xenophôte in Æquiuocis traditum est,) bene subducta ratione numeremus. Augustum vero secuta est ætas, Romanis effceta viris, grauis quidem imperio, sed linguæ Romanæ multo acerbior, & infelicio. Nam extincto Cicerone, literæ quoque Latinæ ingens damnum fecerunt, & lumen illud Eloquentiæ, quod forum caussis, & Senatuum sententiis illustrabat, cum ipsa imperii libertate simul ereptum fuit. Cum enim in ueris, uiriq; eloquentes repente siluerunt, minoraq; cœperunt esse deinde humanitatis studia: nullumq; ueteris amplitudinis linguæ, aut Romani nitoris extaret hodierno die uestigium, nisi dolore simul & indignatione languenti Latio, hæc unam gloriam mature præripuisset Hispania. Hæc fractas iam, & debilitatas imperii opes, indiesq; magis ad interitum properantes, susceptis ex Batia clarissimis uiris, non fortiter modo sustentauit, sed urbe quoq; & tota iam Italia fugientes literas sola propemodum reuocauit. Nam in primis Corduba, colonia Patricia, bonorum ingeniorum fecundissima parens, tales eo tempore uiros Romanam misit, quales recens literarum iactura, acerbis, & infestis eloquentiæ casus, Oratorum miserimæ clades contra tot fortunæ uulnera postulabant. Siquidem Annæus Seneca, cum Gallione & Melagermanis fratribus, Lucanoq; nepote, capta à Gn. Domitio Ahenobarbo patria, Romam sub id tempus commigrauit: resq; fuit illo seculo Hispanorū fama digna, ut mitterentur in Italiam uicti, qui imperarent uictoribus. Fuit autem Annæorum stirps generosa, & tanquam in unam arborem plura genera, sic in illam domum multorum insite, atq; illuminata doctrina. Huic ætati, ut omittam interim Iulium Hyginum Hispanum, Romanæ bibliothecæ ab Augusto Cæsare, cuius erat libertus, præfectū, & Sextiliū Henam, poetam, (ut inquit Seneca) magis ingeniosum, quam eruditum, qui ex eodem, quo Lucanus municipio fuit; Seneca alter Tragicus, & Porcius Latro declamator inclytus, quæ Sordalem suum ipse etiam Seneca subinde appellat, suppare fuisse dicuntur. Ab his itaq; diuinis uiris initium secundi seculi extitisse dico, quod ad Imperatores vsq; Antoninos non sine ingenti Hispanorum laude peruenisse uideo. Ac iure quidem ab ipso Seneca exordium illustrium uirorum damus, quem ingenii uelacet acumine, multarum rerum scientia, scriptorum copia, dignitate præterea, & opibus ad fœdum etiam inuidiæ crimen, & suspicionem affectati regni, ceteris æqualibus antecelluisse nunquam dubitauimus. Cuius memoria tanta fuit, ut non ad usum modo illi sufficeret, sed ad miraculum vsq; & ultra fidē pro-cederet. Nam & duo millia nominum, quo ab aliis ordine recitata fuerant, statim sine uoluntate hesitatione referebat, & ab his qui ad præceptorem Marulum audiendum conuenerat, singulos (ut ipse ait) uersus à singulis datos, quum plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens, vsq; ad primum recitabat. Sed illud mihi memoriæ Lucii Senecæ prope æternæ, ac diuinæ, & pressius intuenti, & sepius contemplanti fidē facit, quod in ætate iam affecta, & ultra centum & uiginti annos progressa, omnium Declamatorum, qui in suam ætatem incidissent, præclaras quidem sententias, & multitudine innumerabiles, diuinitus meminisset: quas & seruato Controversiarum ordine collegit, & in monumentum tanti facinoris non solum Nouato Senecæ, & Melæ filiis reliquit, sed studio sis omnibus perpetuo dicauit. Vnum tamen inter præclaras, & excelsas huius uiri uirtutes acerrimus æstimator ingeniorum Quintilianus desiderauit, ut suo nimirum ingenio, & alieno iudicio dixeret. At Iunius Gallo ex arte Oratoria gloriam sibi perendam existimauit, quemadmodum ex poetæ nepos Lucanus, qui si immaturo interceptus non fuisset obitu, non est quidem dubitandum, quin claros Virgilio manes, ad inuidiam tanti decoris, quatum in eius illuxit Pharsalia, esset permoturus. Nam & ipse Nero Claudius carminibus tantæ sublimitatis commotus: ubiq; se dilatantem Lucani poetæ famam inuidiose premere uoluit, prohibueratq; ostentare uanus assimulatione. Quod ita grauiter, & iniquo tulit animo diuinus poeta, ut propter hæc unam causam, in eius exitium, cum multis principibus uiris conspirare non dubitauerit. Verum in Portio Latrone nequit satis demirari Seneca, aureum eloquentiæ flumen, non pluris, quatum ego credo, diuinam illam Ciceronis uocem facturum, si, ut beneficio longissimæ ætatis attingere potuit, in illo saltem atrio, in quo duo grandes prætextati secum (ut ipse refert) declamare consueuerant, quoquo uersus resonantem audisset. Sed diues illa dicendi uena quæ fuit in Latrone, in scholarum umbra, & inanibus simulachris, falsaque rerum imagine erudiendis tantum iuuenibus occupata, amplitudinis fructu, & luce Reipublicæ caruit, sicq; est inter priuatos parietes domestica exercitatione repressa: ut

*Auctor est
Suppositus.
Sic Xenophō
tum Beroso
& Mera.
Sthenes aliq;
ab Anno
Viterbiensi
confictis
Monarchia.*

*Corduba co
lonia Patri
cia.*

*L. Annæus
Seneca.*

Annæus gēs.

*Iulius Hy
ginus.*

Sextilius

Henæ.

*Seneca Tra
gicus.*

*Porcius La
tro.*

In præmio

*Declamatio
num Senecæ.*

*Secundum
seculum.*

*Senecæ phi
losophus.*

*Corn. Taciti
locus de*

*Senecæ inui
dia laborate*

*Hæc Rhetor
is patri e
logia sunt,*

*non philoso
phi Stoici.*

*Quintilianus
de Senecæ
iudicium.*

*Iunius Gal
lio.*

Lucanus.

Claudius

Nero Imp.

*Porcius La
tro:*

*Senecæ in
præmio lib.*

*1. Epitoma
Declama
tionum.*

cum illi pro reo, in Hispania; Rustico Portio, propinquo suo causa esset dicenda, vsque eo confusus turbatusq; fuit, vt à solæcismo inciperet, nec ante confirmari potuit, quã à iudicib. impetrauerit, vt subsellia, & iudicium in Basilicam transferrentur, ita ingenia in scholasticis exercitationib. delicata enutriuntur, vt clamorem, silentium, risum, cœlum deniq; nouum pati non possint. Cum his vero & ætate æquali, & pari fere declamandi gloria conuerti fuerūt, Victorius Statorius, municeps Annæi Senecæ, & Cornelius Hispanus, & Quintilianus senex Calagurritanus, eius qui Institutiones Oratorias cōscripsit, felicissimus pater, cuius fama (si credendum est Lucio Senecæ) cum ipso profus extincta fuit. Hinc eius filii, Oratoris clarissimi, alte insedisse animo putauerim iustum odium aduersus Senecam, quod in ipso postea, q; tulit de Oratorib. iudicio, dum se purgare cupit, nō potuit dissimulare. Quamquã si tēpora Galbæ Imperatoris, ex Hispania in urbē reuertentis, quū ex Calagurro nobili Hispaniæ oppido Quintilianum Romā duxit, & numerentur exacte, & conferantur fideliter, cum vix ætate Senecæ, aut memoriam æquale incurrant, ne falso quidē, aut inconsiderate existimauerim, si hunc, quē numero Declamatorū exemit Seneca, Afranium illum Quintilianum esse mihi persuaferim, qui cū Lucano, & plerisq; procerib. in Neronis nesem coniurauit. Hoc mihi in loco vellicata est auris, subitq; animū Pomponii Melæ & Iunii Moderati Columellæ minime inuicunda recordatio, qui Caii Cæsaris principatu, his, quos modo nominavi, æquales, cultiori, ac magis elegati, quã cæteri stylo conscripserunt. Alter enim de re rustica, minime rustice; Alter orbis sitū (vt ipse ait) dicere agrestis, impeditum opus, & facundiæ minime capax, singulari tamen sermonis proprietate explicauit. Vterq; quidem Baticus fuit, sed vnū nobilissimæ Gades, vetus Phœnicū colonia populo Romano dedit; alterum Mellariam oppidum, quod in ditione nunc est, Methynæ, ac Sidoniæ Ducum, diffluentem melle produxit. Verum Columellæ elegantiam, & tantum in re neq; urbana, neq; lauta nitorem, non Palladis modo rusticitati, sed priscis illis Catonis oraculis, & Plinianæ maiestati, & Varronis etiam Musis, ne ambitiosa quidem censurā prætulim. Etenim considerasse arbitror virum eloquentissimum, quondā Reges, ac summos Imperatores terram laureato vomere subegisse, virosq; illos triumphales, & Senatū ipsum Romanū orbis Dominum, dispersos olim habitasse in agris, vbi serentem Seranum, dati honores inuenerunt, & Quinctio Cincinnato quatuor sua iugera in Vaticano aranti viator attulit Dictaturam, & quidem (vt traditur) nudo, plenoq; pulueris etiã ore; voluisseq; eam materiam, quam ipsi quoq; Reges studiose pertractassent, splendida iuxta, atq; eleganti oratione complecti.

At Pomponium Melam sic ego dum nihil ago, cum doctissimis Geographis comparare, neq; inepte tamen, neq; imperite soleo, vt Straboni Cretensi *eruditionem, Plinio diligentiam, Ptolomæo artem tribuam, huic quidem vni, cum valde laudare cupio, omnia libenter largior; cum intra modum vero laudationis consisto, breuitate, pariter, & elegantiã præter ceteros commendo.

Non multos post annos Domitiani imperio existit Fabius Quintilianus, cuius domus cunctæ Italiæ quasi ludus quidam patuit; magnus quidē orator, & perfectus magister, neque forenli luce caruit, neq; illam gloriam, quam per viginti annos instituendis iuuenibus intra parietes aluit, quisquam est meo iudicio postea consecutus. Hunc Galba Imperator, ex Calagurro, antiquo quidem Hispaniæ oppido, cum patre illustri oratore (sicuti sacer affirmit Hieronymus) Romam attulit: vnde antea Iulius Cæsar eductis equitum turmis, & vitam tueri propriam & opes firmare imperii, inuicto, fidelisq; præsidio voluit, vnum in Hispania oppidum (quod tacitum equidem præterire non possum) neq; frequens ciuibus, neque florens opibus, ea tempestate viros tulit, quib. & imperii Romani tutela, & linguæ Latinæ salus crederentur.

Cæterum in Fabio Quintiliano summum fuit ingenium, & memoria tanta, quantam in alio vnquam fuisse memini. Nam si quando ex tēpore declamaret, nobiliumq; virorum (vt sepe fit) interuentu cogeretur à principio dicere, singula sine vlla, aut vultus, aut vocis perturbatione reddebat verba: quæ facultas alioqui extēporalis per vim, ac mobilitatem ingenii quum iam longius processisset, copiose suppeditauerat. Causas cum multis oratorib. illustres egit, à quib. ponendi officium inprimis exigebatur, quemadmodū Hortensius cum partiretur causas, Ciceroni epilogos consuevit relinquere, quod in ea maxime orationis parte viri eloquentis exultaret oratio. Hoc non admodum sene ad magnum nomē ingenii peruenerunt Silius Italicus, qui à natali solo, & patria germana cognomen accepit, & Valerius Martialis Bilbilitanus, quos in diuinis poetis habitos scio: nam & plurimum eos natura valuisse, & mentis solitos excitari viribus, & quasi diuino quodā afflari spiritu, dum Bellæ Punicæ alter ad Virgiliti imitationem, cuius quotannis illustres Manes colebat, com-

Victorius
Statorius.

Corn. Hispanus.

Quintilianus senex.

Præfat. libr. 6. Declamatorum: 69.

Cōtrouersia 33. ex edit. Gryphii.

Pomponius Melæ.

Iunius Columella.

Agricultura lass.

Plinius libr. 18. Natur. Histor. ca. 3.

Periplo Sat.

Mela.

* Nā matre Græca natus, & ipse lib. 10. Geograph. ortus tamē in Asia, ciuitate Pontica Amaseus est.

Stephano apud Ebre. Cappadocem facit Iosephus lib. 13. Antiqu. Iudaic.

Fabius Quintilianus.

D. Hieronymus ad Euseb. Chronicon.

Silius Italicus poëta.

Val. Martialis.

positus personaret; Alter neq; sermone inculto, neq; arida vena, salibus & iocis vndiq; difflueret; sic Ælio Seuero in deliciis habitus, vt noto illo, & à plerisq; celebrato elogio, tuum Virgilium appellaret. Epigrammatis clarus extitit, solusq; inter plurimos visus est, cui omnes lepores, gratiæ, vrbantates à Musis benigna manu concederentur. Facultas tamē forensis exopranti non contigit, ne vltra quam homini datum est, humana prouideretur ingenia: Etenim sic naturæ lege comparatū est, vt suis sint apti reb. excellētes viri, & quibusdam etiam eloquentiæ finib. terminentur ingenia, ne festinata in hominib. maturitate, in

*Non vni dat
euncta Deus
Homer.*

» spes maiores forte sua ab adolescentia assurgant. Atqui Vergilium ipsum illa tanta ingenii
» felicitas in oratione soluta reliquit, Ciceronem eloquentia sua in carminib. destituit. Ora-
» tiones Sallustii in honorem historiarū leguntur, Eloquentissimi viri Platonis, quæ pro So-
» crate scripta est oratio, nec patrono, nec reo digna est habita. Illustrarunt præterea hæc tē-
» pora Decianus, & Licianus, tū Canius Rufus Gaditanus, quos nō vates modo diuorumq;
» nuntios, & interpretes, sicuti diuinus Plato vocat, sed socios etiā, & poetici laboris cōsortes
fuisse nouimus. Contraxerat autem Martiali communis cum Liciano patria arctissimam
amicitiam: nam Decianus Emeritanus credebatur ex gente illa doctissima, atq; longæua
Turdulorum, quorum & vltra flumen Anam fines protendebantur.

*Seneca Ver-
ba in prefat.
lib. III.*

*Controuer-
siarum.*

Decianus.

Licianus.

*Canius Ru-
fus.*

Hadrianus

Imp. Aug.

Traianus

Imp.

Porro res ipsa temporib. & imperiis distributa, ad Æliū Adrianū Italicæ stirpis, & Traiani consobrinum, neq; nos intuctos perduxit, neq; ad huius viri magnitudinē scribendam, sine quodam mentis quasi stupore traducere potuit. Habuit igitur Adrianus ingenium multiplex, variū, acutum, semper præsens, & imperio Romano pat, q; antea Seneca de Cicerone dixerat, quamq; eius gentilis Traianus, qui adoptione Neruæ imperiū obtinuit, à literis, & Musis nunquam auersus fuerit. Sed in Adrianum diui ipsi sua profus bona (vt dici solet) effuderunt: nam si dicendi copiam, & artē oratoriam in Principe (vt Plato postulat) requiramus, causam pro Italicensib. municipib. suis eleganti, ornataq; oratione (quæ admodum Gellius refert) frequenti Senatu egit, si vero poeticam spectemus, nemini vnquā (q; meminisse queam) aut præsentius Mineruæ numen fuit, aut magis sane familiare, quam cum falsissimis versib. (q; Ælius narrat Spartianus) Florum poetā irrisit. Literarū omnium peritissimus est habitus: sed Matheseos inprimis. Idē architectus, Musicus, statuarius, multarum deniq; artium refertissima officina. Huius vero principis aulā, non viri tantū militares, sed innumerabiles etiam philosophorū greges tanquā in Lyceum, aut veterē Academiam, vnūve aliquod ex illis antiquis gymnasiis, magnis de reb. disputaturi, conueniebāt. Atqui fuit prisca illis seculis præclara quædam, & nunquam satis laudata cōsuetudo, quā in Principib. nostris non sine summo desiderio requiri videmus, vt duces modo exercitati, modo viri genere illustri, & claro, alias insignes, vel vsu rerum, vel eruditione præstantes, regiarum mensarum adhiberentur. Qui quasi diuum epulis accumbentes, vel quæ de re militari subipsis pellib. fuerant experti, vel optimarum artium studiis inuenissent, audiēte rege grauitè pertractabant. Sed Gotica postea, & aliorū Barbarorum cæde, ac sanguine saturata superbia, vt est omne genus humanitatis aspernata, ita dum à suis timeri magis, quam amari studuit, neq; mensis fortes bellatores recepit, nec disertis, literatisq; viris vacuas vnquam accommodauit aures.

A. Gellius

lib. 16. cap.

13. Noctium

Atticarum.

*Florus pœ-
ta.*

Docti mensis

Principum

adhibendi.

Sed vt reuertamur vnde digressi sumus, Adriani imperium duo diuersis temporib. continuato tamen successionis ordine, exceperunt Antonini. Quorum funestissimo, miserandoq; bonis literis interitu, grauis est imperio Romano iniecta securis, tum quod in succedētib. principib. iā omnino mascula illa Romuli proles, & Italica virtus defecissent: tumq; omnis Latini sermonis exulcerata gratia, & ab eo quidem tempore extincta profus exilimetur: tumq; decus, gloria, maiestas. Romani nominis, nec propagari in posterū (q; magis fuit dolendum) nec ruentia, sisti, nisi in vno Theodosio Hispano, & altero Constantino Magno, translatis Byzantium imperii opibus quo ferus omnia Iupiter (vt bonus canit poeta) cum orbis tutela commigrauit.

Antonini

Imp. A.A.

Constantino-

polim trans-

lata imperii

sedes.

Cicero in To-

pici ex Vete-

ri poetia.

Ignem ful-

men crispi

fulcum dese-

cu Sc.

Gregorius

Baticus.

Theologus.

Episc.

Pachanus

Episc. Barce-

nonensis.

Hinc mihi nouum seculum vt religione, & pietate ampliore, ita doctrina quidem, & eloquentia augustiore, inter miserimas vrbis clades, & disiecta membra Reipublicæ, labantem, quoq; molē imperii, exoriri visum est. Nam trecentis postea annis, vsq; ad euerfam urbem, & deuastationem illam Gothicam, quæ totam fere Europam, ceu fulmen Iouis crispifulcum peruasit, vnus, aut alter extitit, qui silentes inter arma Musas, non locis iam publicis, aut spaciis Academiarum amplissimis, sed gurgustis, & specubus infinita altitudine abditus colebat.

Ex his, quanquā diuersis temporib. fuerunt Gregorius Baticus, vir sanctimonia, & eruditione illustris, cuius cum studiis, apud Granatam, vbi erat Episcopus, vita terminata fuit. Et Patianus, qui Theodosii tēpore in Pyrenæi iugis ortus, impiis Nouatianis accertimo

proffigatis, magnam quidem, & immortalē gloriam Ecclesiæ Barcinonensi cōparauit. Aequalem incurrerunt memoriam Matronianus & Tiberianus Baticus, neq; poetæ ignobiles, neq; oratores contemnendi.

Sed in Idacii labiis sessitasse dicebatur eo tempore quædam, contra Priscilianum hæreticum persuadendi dea, cuius neq; vim perferre, neq; splendorem eloquentissimi hominis nefarius ille gladiator sustinere poterat. Fuit enim Idacius, vrbis Lemicæ Præsul, quæ caput nunc est in Galeciâ, ditionis illustrissimæ familiæ Castrorū, nec à Bracara, quod oppidum est in Lusitaniâ, longissime abest; vbi longo postea tempore (sicuti ego à maiorib; accepi) quinquaginta Episcoporum ex tota Hispania coacto Concilio, primo disputationis impetu fusi, turbatiq; Prisciliani sectatores conciderunt. A prigijs autem Episcopus Pacensis, & Iustinianus Valentinus, Ecclesias, quib; magno populi consensu gubernandis admoti fuerat, doctissimis literarum monumentis continuerunt.

Sed maiorem in Rufo Festo, & Aquilio Seuero eloquentiæ vim, Diocletiani, & Valentiniani tempora senserunt, cuius præclaræ poësis fama non in Hispania modo percrebuerat, sed omnes etiam Imperii terras summa cum laude peruagata fuit.

Antecesserūt ætate Osius Cordubensis, & illa vnica Hieronymi Lux, Damasus Madritensis, (si qua tamen fides Lucio Siculo citra pudorē debetur, qui ex Mantua Carpetanum appellat) & vtriusq; æqualis Orosius, qui ab Augustino, cuius erat cum Eutropio amantissim⁹ discipulus, in Palæstinâ missus, de Animi ratione à principe Hieronymo est institutus.

Prætereo Iuuenicum nobilitate clarum, & Aurelium Prudentium Cæsaraugustanum, quos inter principes poetas facer Hieronymus numerauit.

Omitto rursus Maximum Cæsaraugustanum, & Eutropium Episcopum Valentinum, qui mihi sane viri diuini, omnem supergressi laudem videntur. Verū cum omnis ætas conquesta sit de tempore suo, ita tulit casus miserabilis, & acerbus, vt ea tempora ingeniosi homines incurrerent, quum non imaginem Eloquentiæ veram, sed vmbra potius affecti fuissent: quæ ita à fortuna deformata est, vt tamen à natura inchoata facile cōpareret. Quam qui sub Theodosio literis aliquid mandarunt, quum Hieronymi & Augustini tēpora attingissent, nunquam si numeros eloquentiæ non impleuerint, in Latinorum numerum mihi referentur. Neq; eo tamen in his commendandis processerim, effusæ laudis, vt non mirer magis mores antiqui candoris, synceritatem vitæ, integritatem animorū, robur fidei, incendium amoris, quam aut elegantem breuitatē, aut fufam contra, lacteamq; dicēdi copiam in Orosii historia. Nam de Damasi versibus, quos non vidi, aut Pontificū Annalibus, quos ipse etiam conscripsit, nihil equidem iudicare possum. Prudentius vero, & Iuuenicus (si quod mihi est in hac re cū libertate iudiciū) meliores versificatores, quā Poetæ vidētur.

At Osius Cordubensis, ad Bithyniæ Nicæam venit, vbi & pro dulci libertatis nomine, & vera Christi religione magni eo tempore celebrarentur conuentus; hic ille, & in Concilio Sardicensi præclaras, & alta mente petitas sententiâs dixit, nisi eas postea in Sirmio cū impijs Arrianis consentiens, modo vt miseræ, & importunitati illius temporis inferuieret, turpi defectionis nota obscurasset. Sed id fecerat inuitus, quod longa iam ætate confectus, & male seruatus in illum diē miserrimus senex, neq; sæuas pati plagas, nec immanes ferre cruciatus posset, quum flagris, & verberib; ab ipsis Arrianis validissime cæderetur. Verū deposito statim miseræ mortalitatis metu, in Liberii Pontificis Romani societatem tanquam in equum Troianum cum principib; includi vsq; adeo non recusauit, vt exilium, quod in maximis malis dicitur, pertæsus defectionem illam suam, miseram, & male quidem simulatam, constanti animo tulerit. Nam nullis neq; minis, neq; terrorib; pertrahi vnquam potuit, vt nefariis, ac sacrilegis Arrianorum decretis in Concilio Mediolanensi cū dedecore Christianæ veritatis subscriberet. Quocirca nunquam tam immemor posteritas fuit, neque literæ cuiusquam tam ingrata memorantur, vt huius viri gloriam immortalitatis memoria non prosequantur.

Dum hi florērent, eripitur Theodosius, qui deside, ignauoque relicto filio Honorio, (vt nihil de eius germano fratre Arcadio dicam) miserabilem, & luctuosissimum casum imperio Romano attulit. Nā Gothica lues repēte erupit, lateq; per Italiâ, & Hispanias exitiali impunitate grassata, vrbē ipsam orbis caput, anno post eam conditâ M C L X I V. furore barbarico euertit. Sic creuit continuo huius belli sæuissima pestis, flammaq; miserrimi incendii, regnante Isaurico, adeo est excitata, & vltra vrbis partem maximam conflagentē centum & viginti librorū milia vno fatali die & studiis calamitoso, crudeliter absumserit. Inter quæ (quod lacrymans refero) & Homeri diuinum Poema intestino draconis centū viginti pedum aureis literis descriptum, crepitantibus flammis (vt cum eius æmulo Virgilio loquar) vna combustum est. Quod si nostra, aut patrum, auorumq; memoria obtigisset, ô quam benè cum multis libris egisset ignis.

Matronianus.
Tiberianus.
Idacius Episc.

Aprigius Episc.
Pacensis
Iustinianus.
Valentinus.
Rufus
Festus,
Aquilius Seuerus.

Osius Cordubensis.
Damasus
papa.
Paulus Orosius.
Iuuenicus
Prudentius.

Maximus
Cæsaraugustanus.
Eutropius
Episc.
Valentinus.
Theodosius
Imp. atq.

Onuphrius
Panunius
negat Damasi esse hoc opus.

Honorii &
Arcadii
Imp. atq.
Bibliotheca
incendium.
Sede Zonaram.

Virg. i. Georgic.
Atque leuem stipulam crepantibus vrbis flammis
Æneid. 7. imitatus Lucanum.
Virg. i. Tibullus lib. 1. Elegia. 6.
Et succensa sacris crepites bene Lauream flammis.

Sed pulsas Italia Gothis, eorum Hispania statim concrepuerunt arma, & facile fuit vincere non repugnantes. Nam Hispani propter elatos spiritus, nec vnum sequi caput, nec in ordinem cogi, nec habere delectus, nec respondere ad nomina pro innata superbia, tædioque Romani imperii poterant; quod aliorum scilicet obedire præceptis erubesceret: nam dum suis obtemperare recusant, alienam seruitutem incurrunt. In hac tãta fortunæ iactatione, & æstu ferentium Gothorum, immensa barbarie nox incubuit communibus studiis; neque cuiusquam ingenio tenebræ illæ, quæ totam occupauerant terram, prærupi poterat, donec stellæ Castores in Bætica peropportune promicare cœperunt, fulgoreque suo illustrare orbem conati, maculam Arrianæ hæresis, quæ penitus iam infederat, atque inueterauerat in Gothicæ gentis nomine, dextræ, ac salutare deleuerunt.

D. Leander, Fulgentius & Isidorus, fratres.

Valens Imp. Hebræa lingua.

Iudæi Romæ Italiam, exacti Caesarum Tiberis & Claudii imperio.

Græca litera.

D. Isidorus.

Gilbertus

Gallus qui

post Siluester

11.

Synodi To-

lotana 13.

& Hisp-

anensis.

Eiusque filii Hermenegildum.

S. Leander.

Gregorius I.

Pont. Max.

libros Mora-

lium in Iob

Leandro in-

scripsit.

D. Isidorus.

S. Eugenius.

Pro beata

Virgine con-

tra Elaidia-

nos.

Concilia

Hispania.

Granatense bellum.

Ferdinandus Rex

Hisp.

Carolus

quintus.

Hifuerunt tres Germani fratres, lumina, & ornamenta Reip. nostræ, Leander, Fulgentius, & Isidorus, nobilitate clari, eruditione insignes; sanctimonia venerabiles: qui Romanam, & Atticam eloquentiam insigniter edocti, in literis quoque Hebraicis minime infantes, Gothos ipsos Valentis imperatoris scelere, ac sacrilegio corruptos, Christianam religionem fortiter docuerunt. Vigebant porro ea tempestate Hebræicæ literæ in Hispania, quas multas ante sæculis sub Tiberium Cæsarem vrbe, Italiaque tota pulsæ, fugientesque decreto Senatibus Iudæi, & paucis post annis exacti imperio Claudii, in Hispaniam inuexerant. Florebant quoque Hispali Latinæ, & Græcæ literæ, artes etiam omnes humanitatis: unde & sermo facetus, & nulla in re rudis inerat nostris hominibus, qui à fera, agrestique vita ad humanum, civilemque culturam Hispanam gentem deducebat. Hic noster Isidorus præstans ingenio, ac diligentia, studia doctrinæ mirifice colebat, ubi postea Gilbertus Gallus, literas avidissime didicit: ille inquam Imperium Romanæ ecclesiæ adeptus, Siluester secundus est appellatus. Trium igitur linguarum cognitione tres præstantissimi Beticæ principes armati, importunitate noui, & inauditi sceleris, quæ in Gothorum moribus, & visceribus exarserat, partim Hispali, & Toletani celebratis Synodis, & magnis Ecclesiæ conventibus restinxerunt; partim belluas illas portentis immanes, & feras, forma hominum inducta, docta primùm, & eloquenti voce comotas, deinde hortando, monendo, obsecrando, ad verum Dei cultum pertraxerunt. Adfuerunt Reges Gothi Toletanis, & Hispalensibus Conciliis; lausque illa fuit vnica, & maxime propria nostræ Hispaniæ, barbaros, & feros homines, qui non iuri, non legibus, non diuinæ religioni, non humano officio affueti erant; sed omnia viribus corporis per vim, ac tyrannidè administrarent, ex cæca ac temeraria dominatrice animi ira ac libidine, ad mansuetudinem, & clementiam potuisse perducere. Nam Rex inclytus Reccaredus dum Leandrum de fide, ac religione differentem audit. Primo propter insolentiam attonitus, modiceque reclamans, deinde propter rationem, & orationem studiosus auscultans, ex impio religiosus, ex immani mitis, ac mansuetus est effectus.

Erat vero in Leandro autoritas tanta, & summæ eruditionis præiudicata opinio, ut magnus ille prætextatus Gregorius, & primus huius nominis Ecclesiæ Romanæ princeps, cōmētaria, quæ in Iob prophetam ediderat, huic dicere in lucro posuerit. At Isidori eloquentiam sepe in Conciliis, præsentem Sisebuto laudatam comperimus: præsertim quum Acephalorum nefarios conatus, Sisebuti Regis fauore, qui Iudæos Hispaniarum regno expulerat, coacto Hispali Concilio, acriter, eloquentique disputatione fregit.

Eugenii doctrinam admiratus est Chintilianus Gothus: nam Bamba, & Eringius reges ad memorabilem, & diuinam Alfonso præfulis vocem rigidi obstupuerunt, dum fecundam virginitatem & inuiolati pudoris sacramentum, in Seruatorem enixa virgine, à nefario Eluidio vindicaret. Fuit enim quasi immortalis Dei beneficio, datum Reip. nostræ Præfulum Gothicorum genus, & nomen, ad libertatem populi Christiani vel constituendam, vel recuperandam. Nusquam enim plura, quam in Hispania Concilia celebrata sunt, quæ nec cogi potuissent, neque ad summum perducere coacta, nisi Hispani homines exactam diuinæ scripturæ cognitionem habuissent, & linguas probe nossent, quas Christus suo sanguine in cruce consecrauerat: & Viennensis Synodus non multis ab hinc annis, salariis quam amplissimis professoribus constitutis, publicis scholis intulisset. Atqui fuerunt Hispaniæ Præfules potentium regum præceptores, & veri Magistri nobilitatis Gothicæ, quos sic instituerunt, pie prudenterque formarunt, ut se nunquam cum hostibus Christiani nominis non suscepturos bella, solenni in auctorati sacramento, ad sacras diuorum aras sponte sua iurarent. Quod quidem Hispaniæ reges, iam inde à Pelagio fortissimo, sanctissimoque principe, cum religiose, tum stricto in acie Granatensi gladio, nouissime contra Saracenos, & fortissime præstiterunt. Ac vidimus tandem victoriam ipsam bellorum exitu terminatam, & enses Ferdinandi Regis apud inclytam Granatam sanguine cruentum. Perculit continuo vis Martis proximos Tingitanos, quibus quoad vixit, bellum atrox, & luctuosum indixit. Neque Carolus v. inuictissimus

Cæsar huius iurifurandi immemor, nuper domuit rebellantes Germanos, gētes immanitate barbaras, multitudinem innumerabiles, Lutherana impietate bacchantes, & ultra Oceanum patefecit terras, quas in consultatione posuit Alexander an esset intuenturus.

Cæterū magnis se deinde variantis fortunæ turbinibus, & nouis inenarrabilis æstus excitatis procellis, vnus Iuliani dolo, & deploranda perfidia, excisum est Gothicū imperium: nam cum filiam vnicam, forma quidem egregia, ac liberali præter cæteras, à Roderico Rege vitiatam rescisseret, protinus dolos plusquam Sinonios perdendæ Hispaniæ nexuit, Arabesq; Religionis nostræ acerrimos hostes, traiecto Gaditano freto, per Bæticā in Hispanias introduxit. Hic alius fuit Hispaniæ status omnium certe miserimus, & calamitosus: tum q̄
 10 tota propemodum Hispania capta ad Astures, & Cantabros cum diuis Laribus, patriaq; disciplina, Gothica nobilitas confugit; tum quia relictis literarum studiis, de vita, & fortunis essent in posterum miseri Hispani decertaturi.

At in his densissimis Hispaniæ tenebris, tum primum enituerūt Medicina, & Astronomia. Si quidem ante id ætatis nihil languidius acceperamus: nam & Arabes vtramq; artem supra modum consecuti putantur; & quæ longinquitate temporum, multisq; experimētis obseruassent, in commentarios retulerunt. Hinc tot speculas in iugis Hispaniæ montiū, & prærupta, editissimaq; oppida videmus, quæ partim ad Christianorū insidias explorandas; partim (quod mihi vero similis est) ad intuemdum cælum ex omni parte patens, atq; apertum, sapienter ædificata videntur. Cum enim planiciem (vt Assyrii) ad considerandos stellarum motus, & traiectiones vbiq; non haberent, ad celsissima loca, vnde longissimus esset
 20 in omnem partem prospectus, vniuersi Astronomi cōcessisse eredunt. Tulit hoc tēpus cum alios in Medicina, & Physicis disciplinis per multos consummatos viros, cum quatuor in omni genere artium facile princeps, Rasim, qui septuaginta ante Auicennam annis floruit, & cunctorum ante se scriptorum commentarios collegit: Zourum, qui cognominatus est sapiens. Auicennam Cordubensem, & vt quidā tradunt, Hispalensem, & Bithyniæ regem, cuius Metaphysica à posteris (vt equidem inuenio) valde probata fuit. Et Auerroem Cordubensem, implacabilem Auicennæ æmulum. Quamquā malle ego Auicennam ipsum Arabice, quam Latine in scholis interpretari; vel quod natiua lingua minus Galeni sectatores offenderet; vel quod equiori sane reciperetur animo, ni tam barbare didicisset loqui;
 30 qui si modo princeps medicus ab inferis fuscitaretur, quas non esset Tragœdias cū barbaro illo interprete excitaturus? Christiani autem qui se ad montes & angustias viarum interea temporis receperant, cum suum præsidium in capite, atq; ceruicib. Arabum collocassent, sæpe cum hoste collatis signis, dimicarunt, ac primum à Legionensi regno deiecerūt; mox magna Castellæ parte recuperata inter sæuam bellorum rabiem, illaq; fortia nostrorū hominum facta, quæ ipsi si adessent Troiani, etiam exhorrerent, ad squalorem, & luctū literarum ex longo desiderio oculos conuerterunt. Ingemuerunt omnes viri boni, ac literati, vicemq; studiorum vehementer miserati, de asserendis in pristinum nitorem literarum studiis prudenter consultare cœperunt.

ACADEMIA PALANTINA.

40 HVIVS autem salutaris consilii auctor Tellio, Episcopus Palantinus ferebatur, qui cum paucis eiusdē animi lectissimis viris, ab Alfonso Castellæ regis sanctiss. itidē regis filio (sicuti ego accepi) obnixè, multisq; precib. contendit, vti noua Palantiæ Academia erigeretur, quando signum aliquod esset sublatum ad bene de omni recuperanda Hispania sperandum. Conditur igitur Palantiæ ab hinc trecentis octoginta circiter annis nobile, magnificumque Musæum, vnde in omni doctrinarum genere viri præstantissimi prodierunt. Inter quos Dominicus Calagurritanus, vir & sanctimonia, & literis eo tempore incomparabilis, velut fulgentissimus Sol inter planetas minores apparuit; quamquam Valentiz tum literas didicisse Volaterranus affirmet.

SALMANTIC. ACADEMIA.

50 VERUM post annos exactos triginta quatuor, vel Ferdinādus Castellæ rex (vt quibusdam placere video) vel Alfonso sanctissimi illius Ferdinādi regis filius, qui Hispalim vrbe florentissimam ex Arabum dominatione, ac tyrannide vindicauit; aut propter vberiore annonæ copiam, & abundantiores alendis iuuenibus, qui ingenii excolendi gratia eo confluērent, è proximis vicis com meatus; aut ob cælū studiosis mitius, ac benignius, in vrbem Salmanticam Academiam ipsam auspiciato transtulit.

His temporib. Alfonso x. qui anno post translātā Academiā xvii. laureatos regni factes accepit, ingēs dec⁹ attulit. Si quidē parū visum est cælesti numini, eū esse maximū Astrologorū, nisi & veterē Hispaniæ gloriā mirū in modū ampliaret, & leges infinitis voluminib;

*Hispania a-
missio.
Iulianus Co-
mes Hispan-
iam Man-
vis prodidit.*

*Medicina &
Astronomia
in Hisp. vi-
guit.*

*Rasim Arabs.
Zourus.
Auicenna.
Auerroes.*

*Tellio Episc.
Palantinus.*

*Palantina
Academia.
S. Dominicus.*

*Alfonso x.
Hisp. rex.*

Leges & Tabulae Alfonso sine. Historiam uersalis Hisp. antea dispersas, in septem sectionum libros (quas nostri Hispani *Partitas* appellant) cōtra-heret; & doctissimas Astronomiæ tabulas; & historiam, quam generalem nominat, partim ipse suo elaboraret ingenio, partim per alios conscribendas curaret. Huius cum exemplo, tum fauore cœperunt magis protendi, ac dilatarī literarum studia, quæ sic mentes hominū arcana quadam vi, ac potestate occuparunt, & parua putarentur fore arma; quorum à literis præfidia non peterentur.

Julianus Pomerius. Ioannes Episc. Gerundensis. Quocirca magni breui tempore extiterunt eruditorū prouentus, inter quos enituerunt Iulianus Pomerius, & Ioannes Episcopus Gerundensis, qui natione Gothus, & patria Lusitanus, literis quoq; Græcis, & Latinis Byzantii apprime eruditus, tū disciplina illa formatus, quæ digna est (vt ait Cicero) studiosis ingenuarū artium, digna eruditis, digna claris uiris, digna Principibus, digna Regibus, bacchantes, ac furentes in Lusitania ea tempestate Arrianos multis, ac doctissimis quidem disputationibus, coercuit. Ac propter hanc vnā causam Barcinonem relegatus est, ubi ita se collocauit, vt Gerundensis Ecclesiæ principatum

D. Antonius de Padua, cognominatus Raymūdus Barcinon. obtinuerit. Tum diuus Antonius Olyssipponensium gloria, cuius doctrinæ vberimos fructus Itali etiam, & Galli audissime perceperunt. Ramundus quoq; Barcinonensis Theologia, iurisq; Pontificii egregie doctus, qui Decretales Epistolas quæ fusæ, sparsæq; fuerat, in vnum quasi corpus, aut volumen, delegata huius eximii laboris cura à Gregorio nono, artificio se contulit.

Gasparus Hispalensis. I. C. Parem huic est assecutus gloriam Gasparus Hispalensis, doctissimis in eisdem Decretales editis Commentariis.

Io. Torquemada Card. Secutus è vestigio est Ioannes Torquemada, vir seculorū omnium memoria dignus, qui cum his duobus, quos modo nominauī, egregium Triumviratum constitutere potest.

Vernus Hisp. Archiep. Pot. Hispanus. Vincentius Ferrarius. Paulus & Alfonso Burgenfes. Alfonso Toledanus Abulensis Episc. Conuerterūt ad se deinde hominū studia, ubiq; terrarū diffundēte se doctrinæ fama, Verus Archiepiscopus Hispalensis, Et Petrus Hispanus, qui ab Innoc. octauo Cardinalis creatus est. Tum Vincētius Ferrarius Valētinus, Paulus deinde Episcopus Burgenfis, & huius filius Alfonso, qui cum ecclesiam Burgensem administraret, historiam de rebus in Hispania à nostris hominibus bello gestis, non inepte conscripsit.

Sed ex tam infinita doctorū hominū multitudine quantā hæc ætas habuit, nemo citrà controuersia ad Alfonso Toledano Episcopi Abulensis laudē aspirauit: cui si alio, quā suo seculo viuere contigisset, neq; Hipponæ Augustinū, neq; Stridoni Hieronymū, nec aliū quempiam, ex illis proceribus, Ecclesiæ antiquis nunc inuideremus. Excellētis vir ingenii fuit, & admirandæ memoriæ; diuinæ etiā sapiētiae, & antiquitatis peritissimus; dignus fortasse, qui post quatuor Ecclesiæ doctores, cū Isidoro & Thoma, de quinto loco certaret. Quod si prior quædā, splendidioreq; consuetudo loquendi suis temporibus, fuisset, nō dubito quin posteriores omnes in sui admirationē esset conuersurus. Fuit hæc ætas paulo eruditior: nam postea quā regno Hispaniarū cōstituto, diuturnitas pacis otium cōfirmauit, nemo fere laudis cupidus adolescens, non sibi ad perdiscendū literas omni studio enitendū putauit. Huius enim memoriæ minime veteris mihi sane satis explicata est recordatio; quinquaginta duos cū in iure Canonico, tū in sacris literis laureatos viros, rogatu, iussuq; Alfonso Carilli Archiepiscopi Toletani, Complutū nostrorū auorum memoria conuenisse, vt de Exomologesi à Petro Oxomensi edita, iudicii seueritas exerceretur. Is enim Salmanticæ Theologiam profitebatur: cumq; vindices nondū essent, qui vlticibus flammis cuiusquā in religione errata coercerent (quod quidem decus Ferdinandus Rex exactis Hispania Iudæis, nostræ nationi fecit) ipsi est Alfonso Præsuli à Sixto quarto huius cognitionis delegata cura.

Alfonso Carillus Archiepisc. Tolet. Petrus Oxomensis. Indices fidei in Hispania: pacis & salutis auctores. Sophistica in Hispania oppressa. Hoc mihi in loco Sophistarū reddenda est ratio, qui iam inde à Boethio Seuerino, quū Zeno Isauricus late rerum potiretur, sinistris ominibus nati fuerunt. Hi vero praua, & ambitiosa leguleiorum æmulatione, ad rubricas passim, & formulas se conuertentium, cū ipsum lus ciuile constituendis rebus publicis pernecessarium non intelligerent, principio modice, ac diffidenter in Italia cœperunt, mox translata Lutetiam Parisiorum à Carolo magno Romanā Academia; confidentius ac maiori cū impetu, sæui, imperiosiq; homines eruperunt, vnde in omnes terras in exitium, & interitum bonarum literarum distributi putantur. Ita serpsit hæc contagio, diffusaq; est per totam Hispaniam, vt nulli homines aut plane barbariores, aut in illis suis prodigiosis inuentis pertinaciores quam Hispani inuenirentur. Vt enim primum intellectum est, quantam vim ostentationis haberet subdola, & ficta quodammodo differendi ratio, tum etiam magistri ex nostra Hispania multi illius notæ artis subito extiterunt: quia nusquam fertiliores segetes nasci affirmant nostri coloni, quam in sterquilineis.

Sophista quodam in Hispania. Tum Gaspar Lax, Ferdinandus Entinas, duo fratres Coronelli, Ioānes Dolzius, Hieronymus Pardus, Coetus, Dulartus, Nauerus. aliique quam plurimi temporibus, eisdem docere

docere se profitebantur, arrogantibus sane verbis, vertere in candida nigrum; & quibus respondere non possent, præstigijs cum Dauo ludificari, rem sane veris disciplinis perniciosam, quã non aliter inhiberi posse video, quã seueritate inuictissimi Cæsaris; q̄ Franciscus Galliarum Rex importunissimis barbaris Lutetia pulsus, magna cum laude, & Gallici nominis, & maiori studiorũ utilitate nostris temporibus, fecit. His autem hominibus neque ingenium defuit, neque probabilis industria, sed ætatis iniuria tanta fuit, ut felix multorum naturam, qua donati esse videbantur, inuenire aliquid perfectius non posset, in quo præcipue elaborandum putaret. Itaque hoc toto tempore, quod longissimum a Boethio fuisse videmus, altissimas egerat Barbaria radices, & nemo quisquam ex tot hominum millibus fuit, qui immane hoc, & ferale monstrum, aut domi priuatis studiis auderet conficere, aut a finibus Hispaniæ pellendum tentaret donec tandem post multa secula; natus est felicissimis fatibus, in Bætica, Antonius Nebriffensis, qui literis, ac disciplinis omnibus, quibus eo tempore florebat Italia; tanquam ex longa siti avidissime haustus, atrox, quoad vixit, & crudele bellum cum Barbaris gessit. Quod si propter infirmitas, inueteratasque mentibus hominum persuasiones conficere omnino non potuit, magna certe ex parte fregit, ac debilitauit. Hic quidem fuit magnus Hispaniæ Aristarchus, præclarus orator, multæ & variæ lectionis, sed historiam, quã de rebus gestis à Ferdinando augustissimo Rege conscripsit, tenui, ac deiecto quidem stylo, parumque diligenter est profecutus; siue quod magni viri sit (ut ait Cicero) historiam conscribere; siue quod Ferdinandi Pulgaris (quod negare equidem non possum) in sermone Hispano eloquentissimi interprete (ut fama est) perfunctorie egerit.

Æqualis Antonii fuit Ludouicus Viues, rarum Valentini decus, propterea quod & Declamator egregius, & Philosophus magni nominis, & multis in rebus eminentissimus est habitus; placuissetque multo magis viris eloquentissimis, si ut multa diserte doctissimeque conscripsit, ita sermonis innata, infusaque duritia, & vocabulis quibusdam Græca Latinis, quæ ad ampliandam linguam Latinam excogitauit, orationis gratiam non obscurasset. Mihi autem hac de re vna visus est Ludouicus Viues cum Porcio Latrone contendere voluisse, utrum hunc ille sermonem Hispano Latino vinceret, an illum hic potius Græco Latino superaret. Sic enim Pollio Aſinius, Liuium sapere Patavinum dixit, & Messala Porcium Latronem sua lingua, hoc est Hispano-Latina fuisse disertum. Fatale hoc quidem fuit plerisque nostrorum hominum, ut semper aliquid peregrinum, & rude sonaret, adeo ut in ipso etiam Eloquentiæ principe Fabio Quintiliano, qui elegantia simul & ingenii laude floruit, Hispanitatem inuenit Franciscus Philadelphus. Verum si naxos quærimus, neminem unum post homines natos inueniemus, sic numeris omnibus absolutum, & consummatum virum, in quo non sit aliquid, quod iure queas reprehendere. An fuit aliquis inter mortales, exceptis Platone, & Aristotele, quæ æstus ingenitam procul à terra arripuerit, atque in altum à conspectu pene omnium abstraxerit; cui plures dotes larga, benignaque natura dederit; qui rerum omnium scientiam sit complexus, quam Marcus Tullius? At in hoc terrestri numine pudor est profecto referre, quæ ingenii, & naturæ vitia, non eius familiaris modo Brutus deprehenderit, sed multi etiam æquales obseruauerint. Itaque ego sic statuo, habuisse maiores nostros, & copiam rerum, & orationis vberitatem, sapientiamque; Eloquentiæ iunctam: quorum si alterum nostris Hispanis sit optatum, malim ego illis indifferam prudentiam, quam stultitiam loquacem desiderare.

ACADEMIA VALENTINA.

NE hoc quidem alumno solum gloriari Valentia potest, quoniam multorum cum Oratorum, tum philosophorum edito ab hinc annis viginti beatissimo partu, susceptam priscis temporibus barbariæ maculam non delere solum suis viribus, sed alijs quoque Hispaniæ ciuitatibus Eloquentiæ, & artium omnium, ac disciplinarum lumen inferre valet.

Nam, ut Ioannem Gelidam tacitus præteream, quem magno Ludouici viuis testimonio, alterum nostri temporis Aristotelem liceret appellare, non equidem inuitus faciam, ut nobilissimi viri Honorati Ioannis, Equitis Valentini, illam unam omnium rerum principem doctrinam quæ sit claro homine digna, atque eo, qui in re publica velit excellere, quantum animo conuenienti potero, suscipiam & admirem. Siquidem præter literas Græcas & Latinas, & eas artes, quibus liberales doctrinæ atque ingenue continentur, ciuili etiam prudentia usque adeo præditus est, ut controuertas merito, plus ne literarum in hoc homine, an morum compositio, & recta animi moderatio valeat. Sic vero literarum studio, & amore arsi, ut multos annos pene puer procul a domo peregrinatus sit; varias terras, ac regiones obierit; seuerissimas prouincias peragravit; multarum gentium ac nationum perlustravit arcana: quæ quantum bonis artibus, & disciplinæ ciuili attulerint commoditatis sane ipse quotidie ostendit in aula Philippi Hispaniarum principis. Quocirca cum tam multa virtutis, & doctrinæ huius viri pro foribus Regiæ domus essent exempla, quid

Antonius
Nebriffensis.

Io. Ludouicus
Viues.

Stylus Viuis.
Varia de do-
ctorum homi-
num stylo
iudicia.

T. Lælius
Quintilianus.
lib. 8. cap. 1.
Porcius La-
tro.

Seneca Con-
trouersia.

12.
Fab. Quinti-
lianus.
In Cicero
Brutus qua-
dam deside-
ravit.

Io. Gelida
Valentinus.
Honoratus
Ioannes
Valentinus
post Oxoni-
ensis Episcopus.

Optimi prima etatis in formatores diligendi.

Lysias legendum ex Cicerone III. de Oratore. Et i. officiorum extreme. Lysias vero Orator. Litterarum ad iumentum in Principe.

Hadrianus vi. Caroli. præceptor.

Jo. Mart. Siliceus Philippi præceptor.

Ranimirus II. monarchus. Rex Aragonum et parentum memoria Ferdinandus Aragonius, Monachus. Prorex fuit Aragonia. Franc. Borgius Gandia Dux, in regno Valentino Societatis IESV præpositus Generalis.

Cic. Officia ad Verbum edificanda ut Plinius in præfat. Nat. Histor.

Serenissimum Principem nostrum retardet, non statim Carolum dulcissimum filium huius eum discipline, tum probitati committere? quemadmodum Philippus olim Macedonum Rex Aristotelem Alexandro filio, tantæ spei principi, doctorem accierit, à quo & agendi acciperet præcepta, & loquendi. Veteres enim principes, quorum & in Græcis, & Latinis historiis plurima mentio est, non tristi supercilio formidabilem aliquem Philosophum; aut declamatorem, qui nouisset ad clespy dram latrare, erudiendis liberis quærebant, sed viros toto orbe terrarum præstantissimos, qui literis, ingenio, fama præcellerent. Nouimus quidem Periclem, qui doctrina, consilio, eloquentia, XL. annos præfuit Athenis, præceptorum habuisse Clazmenium Anauxagoram, virum summum in maximarum rerum scientia: Critias, & Alcibiades Socraticis sermonibus eruditi fuerunt: Dionem Syracusanum omnibus doctrinis exposuit Plato; eundem ille non lingue solum institutor, verum etiam animi, ac virtutis magister, ad liberandam patriam impulit, instruxit, & armauit. Isocrates clarissimum Timotheum, Cononem præstantissimi imperatoris filium; Xenophonem Agesilaum: Philolaum Architam Tarentinum; & Pythagoreum ille Lysias Thebanum Epaminondam literis instituerunt. Cui enim hæc perspicuum non est, quod pluribus equidem probare argumentis possem, neminem neque ducem bello, neque principem domi, magnas res, & salutare sine prudenti consilio, & litterarum adiuuentis efficere potuisse? Quod ex veteribus permulti clarissimi viri considerantes, philosophorum otia, solitudinem, vitæque institutum prosequerentur; quorum audire colloquia, libros legere, meditari præcepta, in militia etiam, & medio bellorum æstu auidissime conabantur. Pulchrum erat medium fidius intueri Principes illos bellatores, quo animi ardore in acie pugnarent, eodem pene mentis vigore causas agere in foro, & philosophorum scholis disputare. Itaque Maximilianus Imperator huius nostri felicissimi Principis fortunatissimus proauum præceptorum daturus esset Carolo nepoti, tanti imperii, & regnorum hæredi, vnum Adrianum præcipua quæsitum cura delegit; repudiatis, qui se ambitiose protulerant; vel amicorum studio producti ingenium variis artibus ostentabant. Hæc vero Maximiliani singularis, & diuina prudentia non ita post annos multos repetita fuit in eodem Carolo Cæsare inuictissimo Imperatore, erudiendi Philippi principis, Reuerendissimo Ioanni Martino Siliceo præstantissimo eius ætatis philosopho demandata cura. Neque tam est his temporibus Hispania nostra bonis, & eruditis vacua, & spoliata viris, ut non Academia vna Complutensis decem possit pro vno Aristotele, magnos, & in comparabiles præceptores Carolo puero suppeditare.

Sed reuertamur rursus ad eruditos Valentinus, siquidem nescio quis me ardor animi, & occultus amoris flamma iam dudum considerantem viuunt, quantum scilicet illud decus fuerit, quam rarum & incredibile, & ante annos multos post vnum illum Aragoniæ ex stirpe regia virum, Hispanis nostris inauditum; qui patrio, & auito relicto regno, inter monachos priuatus vitam agere decreuerit: Quod felicissimis his temporibus illustrissimus vir Franciscus Borgius, Dux Gandiensis, fecit: qui diuinis incensus, & inflammatus tædis, repudiato amplissimo patrimonio in Societatem Religiosorum nominis IESV, gloriose quidem, ac sapienter illatus est. Quæ quia me vehementer terrent, & magis, ac magis contemplantem attonitum, suspensumque reddunt, potuisse virum illustrè, publicis functum honoribus, florentem opibus, potentia eminentem, generosis liberis auctum, suis charum, gratum alienis, à fluctibus secularibus emergere & à domina voluptate respirare; non sane ausus fuero, tantum virtutis & diuini amoris documentum tenuitati styli mei committere. Illam tamen nobilitatem, quam ex laude optimorum studiorum & artium sibi comparauit, quid me celebrare impediet? Nam in oppido Gandiensi, quod caput est Borgianæ ditionis, per celeberrimum collegium ædificauit, salariaque constituit artium, & linguarum professoribus præter quotidianos illos sumptus, quos alendis Religiosis nominis IESV, plene cumulatoque facit. Librum præterea de Christiana pietate, & seipsum cognoscendo composuit, qui nunquam erat à manibus nostris, meo consilio deponendus tam est vndique celesti philosophia, & spiritu diuino refertus. Quod si Plinius, historicus Naturæ, Ciceronis officia ad verbum iuuenibus edisci iubet, & Hesiodum Græci pueris primum interpretabantur, à quo cum eloquentia, viuendi quoque præcepta mutaretur; nos Commentarios illos non quotidie sumemus in manus? unde sanctitas, religio, pietas, neque insulse, neque imperite proficiscuntur. Non hæc dico, priuato vlli affectui inseruiens. (historiam enim, non fabulas conscribimus) sed admiratus profecto patere etiam Eloquentiæ locum inter sacras, & piæ literas; quæ non vltus, aut exercitatio vlla scholarum attulit, sed inflàmata mens celesti igne, & calore diuini furoris agitata, fudit interdum eos facundiarum riuulos, quos nunquam Ciceronis & Quintilianii præcepta dedissent. Talis mihi videtur Franciscus Borgius, & illorum plerique, qui spiritu magis, quam arte se exercuerunt: qui cum sine artificio vilo dicendi scripserint, aliquid tamen maius, & potèntius ipsa arte, boni, & acuti lectores inueniant. Ventum enim iam est ad ea tempora, quum non tam præclarum est scire Latine, quam turpe, nescire; siquidem hæc persuasio paucis ab

hinc annis magno, ac singulari numinis beneficio, Hispanorum animos artissime tenuit, ut multi etiam viri nobiles arbitrati sint, nunquam se veram nobilitatem esse adepturos, quæ in virtute, admirabilique sapientiae studio consistit, nisi plus attigissent eruditionis, qua prima illa puerili institutione fuissent imbuti.

I. CONIMBRICENSIS ACADEMIA.

HOC prudenti & diuino consilio, Ioannes Serenissimus Lusitaniae Rex, qui mihi omnium primus, honoris, & maiestatis gratia, fuerat nominandus, in decus nobilissimae gentis, & vtilitatem studiorum, inter victrices lauros, quas ex Africa quotidie reportat, his temporibus *Conimbricæ* fecit. Hic nobili constructa Academia, doctissimos vndeunque præceptores, amplissimis conditionibus euocandos curauit, quorum illustri, præclaraque nominis fama, non Lusitanos modo intra suum regnum contineret, sed exterarum, seiunctissimamque nationes, tanquam in refertissimum rerum omnium mercatum, ad suauissimas epulas inuitaret. vnum inter plurima, quæ singulari Regis prudentia instituta sunt, quod me sæpe cogitantem plurimum recreat, veteri Scæuolæ exemplo fieri audio, neminem ad lus civile audiendum admitti, qui non sit prius in Dialectica tempore aliquo versatus. Hic mihi licebat quam plurimos Lusitaniae viros doctos oratione mea celebrare, qui præter cæteras artes pulcherimas, quas sunt consecuti, hac etiam dicendi laude delectantur.

In his est Hieronymus Oforius, qui de Gloria, & de Ciuili, & Christiana nobilitate nobilissimos libros suauis simul, & artificiosa verborum structura citra versum conscripsit. Sono & numero orationis leniter demulcet aures, ut hac vna possit singulari virtute cum Lactantio, & Christophoro Longolio, & quouis alio Ciceroniano non iniuria certare. Aristotelica tamen quadam differendi ratione, & copia sic est usus, ut non ad voluptatem aurium, quæ summa est, sicuti ego aestimo, in hoc auctore, sed ad iudiciorum certamen scripsisse videatur.

Sequitur est vestigio Bartholomæus Pinus Portodomæus, qui longe abest ab his ornamentis, & deliciis orationis: propter ingenium tamen, & artes liberales, quibus est institutus, & illud suum commentandi genus, quo librum Quintilianiani sane difficilem enarrauit, philosophis, & eloquentiae studiosis non improbandus: Quod si omnes viros doctos nominatim persequi vellem, quum tam multi quotidie in Hispania se proferant, & ostentent, nullum sane esset oratio mea habitura modum: nam & copia narrante obrueret; & quæ certius fore pertimesco, pudor cohiberet videntium laudes, & honor alienae virtutis moueret inuidiam, quæ solum pertinaci silentio sanari possunt. Sed nunquam hæc religio me ab hoc conatu repellat, quin celebritatem incredibilem, & gloriam *Academia Complutensis* fere immensam memorie posteritatis sempiterno præconio consignem.

ACADEMIA COMPLUTENSIS.

MHI igitur Academia Complutensis publicum, videtur esse totius Hispaniae oraculum, vbi humanae vitae sortes laureati versant Theologi, quos non solum numero, sed diuina quoque sapientia cæteris totius Hispaniae doctoribus, si non præferre propter inuidiam audemus, ne postponendos quidem, iudicamus. Philosophorum præterea, & qui aliis disciplinis in sectas, & familias distributi, operam nauant, tam est innumerabilis, infinitaque multitudo, ut singulorum annorum foetura, possit viris doctis (sicuti re ipsa comperit est) tota vndique repleti Hispania. Atque ut totam hanc rationem Academiae Complutensis ad veterem studiorum formam, & imaginem amenissime conferam: Hic canunt (ut inquit Martianus) redimiti vates; personant fidibus Musici; dicunt ad clepsydram oratores; deuoluunt Plato, & Archimedes aureas sphaeras; ardet Heraclitus; vduus est Thales; volitat Democritus circumfusis atomis; replicat Samius Pythagoras caelestes numeros; requirit Aristot. Endecliam; ducit Zeno animum providentem. Illud quoque addo Hippocratem, & Galenum medicinam ex nocte defissima, in qua usque ad haec prope tempora latuerat, in lucem reuocasse, partim publicis, & quotidianis disputationibus. Complutensium Medicorum, partim editis doctissimis Commentariis, qui in templo Aesculapii (ut quondam fecit Hippocrates) inscribi, & dici potuissent. Cæterum ut artes omnes, & disciplinas nobiles hæc Academia perbeate coluit, ita vnius eloquentiae studio adeo fuit incensa, ut magnos Oratorum partus perbreui tempore tulerit.

Hinc illi, quorum ego memoria vehementer recreari soleo, orti fuerunt, Lupus Herrera, Laurentius Balbus Liliensis, Ioannes Ramirus, & Petreius Toletani, Quorum hic postremus immatura morte nobis ereptus, ingenii, & eloquentiae suae triste desiderium Academiae Complutensi reliquit. Impetratum hoc (quantum ego arbitror) à Ciceronis manibus, ne si diutius ille vixisset, inuentus esset aliquis, qui ex Eloquentiae laude ad ipsum Ciceronem aspirasset, sed cum esset iuuenis, delectabat magis, quam inflamabat, & quodam quasi catu derinebat auditores; & suauitate vocis, cui plurimum illi natura dederat, sic exhilarabat animos, ut porata causa, dimissi

*Conimbricæ
Academiae.
Ioannes III
Lusitaniae
Rex.*

Hieron. Oforius.

*Barthol. Pinus
in quædam
Quintilian.
librum scripsit.*

*Complutensis
Academiae.*

*Martianus
Capella.*

*Rhetor.
Complutensis.
Io. Petreius,
poeta & O-
rator.*

qui in ea concione aderant, honorifice, & cum admiratione de huius viri eloquentia loquerentur, & multis post diebus, sermonibus requirerent amoenitatem illam. Sed me mouebat magis Ioannis Petrei pœsis: quæ non humanum aliquid, aut infimum, sed diuinum, excelsumq; sonabat, vbi non ille langor inerat, quæ orationis iocunditas, vbertas lactea, suauiores numeri, imitatio Ciceronis afferebant: sed magnitudo quædam, & sublimitas mētis quæ vi quædam occulta, & spiritu magni vatis hominum mentes permouebat. Vtraque vero arte plurimū valuisse, testes sunt Complutenses. Nec illi defuit extēporalis facultas, vel vltro, & ex consuetudine declamanti, vel sepe etiam aduentu Procerum & virorū nobilium intercluso, vbi non paratum aliquid, & præmeditatū recitabat, sed de omni re proposita, quam modo intellexerat, ornate & copiose, & incredibili quadam suauitate diserebat. Verum huius æqualis Ramirus Doctor Theologus, & Rhetor primarius Academiae Complutensis, plus habuit, meo iudicio, industriæ, quā naturæ; quamquam vtriusque satē permultum. Actio tamen propter sceditatē oris, non satis commendabat huius viri orationem: quæ cum a doctis per omniū legeretur; & omni artificio dicendi; & lectissima copia, & nitore Romano; & summa grauitate absoluta iudicabatur. Fuit amator popularis eloquentiæ, quā ita per omnē vitam cōplexus est, vt eos persæpe reprehēdere soleret, qui se à rebus vulgaribus, & maxime notis ad subimes, & recōditas inutiliter, & ambitiose subducerēt.

At Lupus Herrera, & Laurētius Balbus Liliēsis, vt ingenio præstāntiori, ita doctrina vberiori fuisse putantur; quod sane ex eorū monumentis perspicitur: nā *Orationem* alter de studiis humanitatis omni antiquitate, & doctrina refertissimam, tametsi parū luculentā propter styli affectationē, reliquit. *Commentarios* alter per quā eruditos, in *Valerium Flaccum* conscripsit, testes certe eruditionis singularis & memoriæ stabilis, & firmæ, quæ plurimū in eo viro eminuisse dicitur. Sed linguæ Græcæ cognitione, cuius fuit sine cōtrouersia, doctissimus, auctoritatem sibi maiorem, & ingenii cōmendationem est consecutus. Ne prius quidem à Complutensibus discedā, quam te, Ludouice Catena, cuncta pene audientē Hispania, in Regno tuo collocem. Gloriarī enim in primis (me iudice) licet Academiae Complutensī, habere se Cancellarium, clarissimū Oratorem, numerosum & iocundū poetam, præstantem philosophum; optimū Theologum; nihil præterea esse vllā in arte rerū omnium, quod ipse nescias; siq; vnus instar populi, vt Antimachus dixit de Platone. Verū illud non studio amplificandi eloquentiā tuam, verissime referam, neminem à me inueniri hodie ex his, quos de arte, & dicendi vi erudita miratur Italica, qui locos communes maiori rerum varietate, suauitate, & copia, quam tu vnquam pertractauerit. Deū immortalē, quā me sepe sine fastidio delectasti, eodē plus millis repetito argumento: quā nouus semper, & recens in causā non semel perorata versabaris! quas faces auditorū animis de integro subieciēbas! qui quum annos xv. in eadem fere materia te exerceas, nullusq; mensis sit, in quo nō pluribus diebus pro Magistris, & Doctorib. dicas, ita te tamē, à priuata, & singulari cōtrouersia ad vniuersi generis vim explicandā varie conferre didicisti, vt nunquam non iocundus, & nouus accedere videaris. Sed illa est omnium tuarum virtutum præcipua, & maxima laus, in qua exultat, & serio triumphat oratio mea; quod diu, ac multū repugnantibus barbaris, Sophisticam à Complutensī Academia fortiter eceris; vbi annos multos cum graui detrimento bonarum literarum, & dedecore nostræ nationis ad risum vsque, & contemptum exterarum gentium, regnavit impune.

Ioannes Ramirus, Rhetor.

Lupus Herrera.
Laur. Balbus Liliensis.

Ludouice Catena.

S A L M A N T I C E N S I S A C A D E M I A.

Academia Salmanticensis.

Fredenandus Norius Pintianus.

SEd nos iam dudum vocat *Salmantica* antiqua Musarum domus, quam literarum sacrosolentes tacitā prætere non possumus. Hęc Lycurgos, & Solones alit; & præter paucos monachos eximie doctos, quos nuper Cæsar Tiberianus ad Conciliū vocauit, vnum habet *Fredenandum Pintianum*, multæ & variæ lectionis virū; quo nemo viuit hodie, aut veterum auctorū literate peritior, aut vtriusq; linguæ callētor. Hic post edita quā plurima optimi, acerrimiq; iudicii, & abstrusioris doctrinæ monumenta, doctissimas itē in Caium Plinium obseruationes; opus, vt infiniti laboris, ita quidē vtilitatis ingentis, proxime in lucē emisit. Verum nescio quo malo fato adhuc sit, vt Salmanticenses viri graues, & qui primū scholas ingressi, ad honores statim, & Reip. administrationē, cuncta suo nutu gubernaturi, spirant, tanta eloquentiæ neglectione laborēt, quantam nec legum, quas profitentur, maiestas, nec studium boni patroni, nec illa ipsa consilia Regia, quibus ceu Minoes, & Rhadamāthi adhibentur, quoquo pacto ferre possunt. Qui si Platonem aliquando, aut Ciceronē in manus fumerent, dubitare equidem nō possum, quin essent percepturi animis, ingēs in eloquentia verti momentū optimæ gubernandæ Reip. Neq; enim de Professorib. loquor, quos multos & doctissi-

& doctissimos, Salmantica habet, sed de auditorib. hæc publica, & iusta querela est: qui sumam civilis scientiæ esse putant, pulchre vestitos esse in causis agendis, & nihil propter gravitatem Latine loqui. Porro Salmantica discessurus, non est cur silentio præterire debeam, virum incomparabilem, Franciscum Victoriã, qui splendor instituti Dominici, decus, & ornamentum Theologiæ, exëplat antiquæ religionis fuit, Hic Theologiã, vt Socrates quondã Philosophiã, à cælo euocavit; quã non in Hispaniã modo ciuitates, sed domos etiam, & animos hominũ sic inuexit, vt sint hodie permulti illius discipuli, quos propter admirabilem scientiã, & exquisitã rerum copiã exteræ nationes iure debeant admirari. Huic vero tam excellenti, & diuino homini, patrem fuisse arbitramur, Ioannem Methymnæum, Cõplu-

*Franciscus
Victoria.*

*Io. Methymna
Theologus.*

10 tensẽm, nõ ingenio solum, quo plurimum vixit, sed doctrina & subtilitate quadam differendi, & reliquis etiam animi ornamentis, quæ permulta in hoc singulari, & summo viro fuerunt; quem nec à scribendo deterruit amplitudo Victoriæ; nec huius vnus viri studia, quæ per annos viginti Compluti floruerunt, potuit quisquam sua copia obscurare.

Fuit enim hoc datum dono quodã Prouidetiæ duab. maximis, & amplissimis Hispaniæ Academiis, vt duo in eis summi Theologi eodem tempore versarentur; vnde fructus doctrinæ admirabiles in omnes partes ex æquo, & sine inuidia redundarent. His duobus eiusdem ætatis annumerabatur nemo tertius.

Verũ post Theologos Cõplutenses, quib. sicuti ego statuo, nihil fieri potest, siderũ conuersione perfectius, Philosophiæ, iuxta atq; Theologiæ arcẽ hodie citra controuersiã tenet

20 Dominicus de Soto Secobiensis, Alfonso de Castro Camorensis, Reuerendissimus vir Melchior Canus, Bartholomæus Mirandensis, quib. ego Ludouicũ Caruaialũ merito adiugam.

Cæterum Dominicus de Soto, vnicum ingenuarum artium columen, totius Hispaniæ consensu cæteris studio, & doctrina præstitit doctorib. si suo Thoma, & Aristotele contentus, præclaram illam ad Romanos epistolam Commentariis non attigisset.

Alfonso autẽ de Castro Camorensis, Monachus Franciscanus, si vt aliena, cũ hæreticis congressus, fortiter, & literate nimis refutauit, ita ornate, & copiose cõfirmaret nostra, ne quidẽ vereretur cũ veteris ætatis præcipuis auctorib. multis quidẽ doctrinæ partib. cõparare.

At summi viri Melchioris Cani, & Bartholomæi Mirandensis omnis illa ingeniorũ, & singularis doctrinæ nunquã satis pro meritis laudata facultas ex monumentis ipsorũ non in eleganter scriptis, perspicitur potest: quæ & omnino absoluta est, & perfecte disertæ; in eoq; cõ-

30 stituta loco, quem multi mirentur, & pauci attingant. Nusquam autem, quod ego legerim aut plures olim Academiæ fuerunt, aut priuata eruditorum Collegia, quam hodie sunt in Hispania, si veterem Græciam recordari, & florentem quoq; Italiam meminisse iuuat.

*Dominicus
Soto.*

*Alfonso de
Castro Zamorensis.*

*Melchior
Canus.
Barthol. Ca-
ranza Mi-
randensis qui
post Archiep.
Toletanus
Roma obiit.*

O S C E N S I S A C A D E M I A .

NAM retinet etiam nũc veteris vestigiũ formã, & antiquæ maiestatis imaginẽ aliquam fundata à Sertorio Academia in vrbe Osca, vt est à Plutarcho memoriæ proditum.

A C A D E M I A E V A R I A E .

ET habet suos literarũ celebres ludos Ilerda; Valentia; Ossuna, Granata, Pintia, Hispalis, Barcino, & Catabria illa ferox, quæ fera (vt Flaccus canit) vincita est Catena: nũc primũ (quod est ingentis admirationis) & Latine loqui, & philosophari cœpit, Laconumque illa breuiloquentia; qua utebatur, in Atticam conuersa est.

40 Hoc loco mihi fuerat vicatim peragranda tota Hispania, & celeri stylo in omnẽ partem percurrẽdã, vt aceruatim narrarẽ, qui vrbe Toletõ prodierint viri eloquẽtes, vbi vna domus Vergaræ est cuius eadẽ felicitas, q̃ olim Curionib. vt tres in eã clari nominis esset Oratores.

Qui Soria, (Numantia quondã Vracum, vt Straboni; vel vt Plinio placet, Pelendonum appellata) qui nũc Burgis, Pintia, Hispali, & in ipsa Cæsaris aula viuãt, in gloriã præsentis se-

culi excellẽtes Philosophi & oratores. Sed cõhibendus est stylus: nã timeo vehemẽter, ne iudiciũ premat amor, & affectu nimio occupatus animus, inquirẽdæ veritatis rationẽ amittat, velut amãtes, qui de forma iudicare nõ possunt: quia æstus ille cupidinis ardentissimus ocu-

50 lorũ sensum perturbat. Quamquã non patiar sic à me præteriri leui orationis cursu Ioannem Vergarã Toletanũ, qui omnium primus inter viros Hispaniæ doctos, iustissimis de causis fuerat mihi referendus; vel q̃ Græcas, & Latinas literas felicissime à puero didicisset; vel q̃ eruditi, ac disertis oratoris palmã sæpe non repugnãte Italia, meruerit, dũ pro Ecclesia To-

60 tana ad Romanos Põtifices scriberet; vel q̃ nullũ sit scriptorũ genus, in quo nõ ille bene, ac præclare fuerit versatus. Qui si rãtus est, quantũ equalis meus, & familiaris, Aluarus Gometius vir literis Græcis & Latinis ingenio simul, & doctrina ornatissimus, mihi prædicauit; quẽ illi parẽ hoc tẽpore faciã, vnum aut alterũ inuenio, superiorẽ habeo neminẽ. Nam quantũ hu-

70 ius germanus frater Franciscus Vergara ingenio, & doctrina præstiterit, nõ modo edita ars Græca; sed cuncta Academia Cõplutensis, quæ hoc præceptore, & patrono multos annos vixit, nobis omnibus testatur.

*Osca, vrbs
Celsiberi-
Academii
Ilerdensis
Ossunensis
Granatensis
Pintiana
Hispalensis
Barcimonen-
sis.*

Toletana.

*Numantia
hodie Soria
putatur.*

*Io. Vergara
Toletanus.*

*Aluarus Gometius
Græcarum literarum
Toletani doctor.*

*Franc. Vergara
Græca lingua
Compluti doctor.*

Historici re-
gii tres.

Cic. 2. de O-
ratore.

In ludo de
morte Clau-
dii. initio.

1. Petrus
Messias Hi-
spalensis
Stylus Petri
Messia qua-
lit.

Pomponii
Lati super
Stitio. qua
Græci absti-
nendum sibi
duxit.

2. Ioa. Gene-
sius Sepul-
ueda.

3. Florianus
Ocampius.
Antonius
Guenara E-
pisc.

Petrus Rna,
bonarum li-
terarum So-
ria professor,
errores fictas
que fabulas
Guenara pri-
mus detexit.

Perfius.
Fortie legen-
dum Herò-

strati signi-
ficans fictis
ad volupta-

tem fabulis
nobilitari il-
lum; quis

quis est. Scri-
ptorem A-
madisii So-

luisse, Srille
incenso tēplo
Diana Ephe-

sa. nimia
laudis selex
scelere qua-

sita cupid-
tate: Scro-
fort Val. Ma-

xim. A. Gel-
lius, Solinus
& Strabo.

Sed longius intrabo, & sic occurrat posse reperiri non inuidos solum, quib. referta sunt omnia, sed Momos etiam, sandalium Veneris carpentes, non tamen cōmittam, vt inuictif-
fimi Cæsaris historicorum sit meo silentio non illustrata famâ. Habet. n. Cæsar tres, quos ego nouerim, ornatissimos viros: qui rerum à se gestarum diuerso quidem stylo, sed nō dis-
pari fide, aut diligentia conscribunt: qui cum primam historiæ legē religiosissime seruēt,
primū *ne quid falsi dicant*; deinde, *ne quid veri non audeant*, ita omnes historiæ virtutes cōplexi
sunt, vt illud Senecæ locum non habeat, *Quis vnquam ab historico iusurandum accepit?*

Nam Petrus Messias eques Hispalensis, qui nuper è viuis non sine magna bonarū lite-
rarum iactura commigravit; instar amnis leniter labentis sedatus fuit, fidelis est, & valde
circumspectus in historia, & quodammodo, vt Quintil. de Messala dixit, præ se ferēs in di-
cendo nobilitatē suam. Fuisse tamen quorundam eruditorum aurib. multo dulcior, si lin-
guam Hispanam paucis vocabulis Latinis non vitasset. Hoc tamen mihi peregrinum non
videtur, q̄ suo loco; quod maiore quadā significatione; quod suauiori sono Hispano sermo
ni infertur: Aut dele ex lingua Hispana Græcas, & Latinas phrasēs: expunge Hebraismū:
tollē tot gentium, & nationū vocabula, quæ cum imperio introducta fuerunt. Vrgebo et-
iam magis: prohibe tu, assertor linguæ Hispanæ, ne Mar. Tul. Græca Latinis coniungat, tū
ego Hispanis Latina non copulabo. Fuit ista Pomponii Læti stulta, & scrupulosa, dum vi-
ueret, persuasio, ed. scendi nunquā literas Græcas, ne sermonis Latini puritatē cultu alieno
deturparer. Verum cū lingua Latina Græcæ filiola sit, diuinare vt q̄; nequeo, quonā modo
Pōponius Lætus ad istā Romani sermonis proprietatē & arcana linguæ Latine peruenire
potuerit, nisi pl⁹ ille suo tēpore viderit, quā Cicero, & Mar. Varro: quos linguæ Latine deos
semper Roma coluit. Itaq; non est, neq; futurū aliquando permittemus, summo ingenio
virū, doctrina itē maiore hominum opinione; læsæ corruptæq; linguæ Hispanæ apud nos
reū agi: qui cum homo Hispanus sit, summa interdū gratia, & non sine aliquo eloquentiæ
misterio Latinisset: quū Latinis quoq; cum velint, permissum sit, citrà culpam græcificare.

Mox adest Genesius Sepulueda, Cordubēsis, in quē intuenti crebro in mentē mihi venit
vereri ecquod sit habitura curriculum, illa & natura admirabilis, & exquisita doctrina, & sin-
gularis industria: qui cū multis in reb. excellat, sic in omnib. tam ē eminent, ac si totū suū otii
in singulis reposuisset. Latine vertit Aristotelē & quæ à doctis accepit Græcis, si digna exi-
stimauit, in quib. elaboraret, multo quā in ipsis fuerant explicata auctorib. meliora reddit;
Genus orationis habet fufum, tractum, & cum lenitate quadam profluens, quale Historia
(autore Cicerone) postulare videtur. Hinc quibusdam error natus est, (modo errore illi,
ac non vera potius, certaq; sententia trahantur) vt tam in admirabili, aureoque eloquentiæ
flumine, quantum in Genesio Sepulueda attoniti intuemur, spiritū aliquem ampliorē de-
siderent; calorem intensiorem quærant; & flammam maioris incendi postulent; non intel-
ligentes, fusiorib. numeris placidam, quietamq; orationē reddi. Sit igitur hoc Genesii pro-
priū, perpetuumq; Elogiū, laudatum fuisse ab Erasmo; celebratū encomiis à Paulo Iouio;
sublatum in cœlū à Lilio Gyraldo Ferrariensi; neminemq; virū esse ex his, qui de claris do-
ctrina viris ætate nostra conscripserunt, qui non Hispanorum primū Genesium Sepulue-
dam meminisset. Satiusq; iam esset, de aucta eius dignitate loqui, quam de artibus, & stu-
diis; de quibus nemo, modo eruditus esset, vnquam dubitauit.

Postremus est Florianus, qui m^{hi} vir vnus, & veterem maiestatem imperii repræsentat,
& quadam cum grauitatē eloquentiæ, & puritate sermonis Hispani ad scribendam histo-
riam se maxime applicat, clarissimum historici nomen transmissurus ad posterōs.

Decretum mihi erat, nil de præstantissimo viro, & antiquæ nobilitatis præfule Mindo-
niensi; quū solus aulicorū manib. proximis annis gestabatur, priuato iudicio statuere: nisi
me inuitum, & plane repugnantem libellus vulgatus à Petro Rhua Soriensi, homine cum
paucis erudito, in hanc censurā perraxisset. Ego vero sic existimo virū hunc miræ faciendæ
fuisse, & incredibilis vbertatis naturæ; sed omnia rerū momenta (q̄ Pedio obiecit Perfius)
rasis Librat in antihæteris, doctas posuisse figuras: laudari contentus: fulgurat interdū, & tonat,
sed non totā (vt olim Pericles Atheniensis) dicendo cōmouet ciuitatē; & dum nihil vult,
nisi culte, & splendide dicere, sæpe incidit in ea quæ derisum effugere non possunt. Qui si
illam extra ripas effluentem verborū copiam artificio dicendi repressisset; & grauiorū ar-
tium instrumento locupletasset, dubito quidem, an parem in eo Eloquentiæ genere in Hi-
spania esset inuenturus. Hoc dicendi genus corruptū, & omnib. nugis, & deliciis fractum;
ante hūc * Herodatū Hispanum, Amadisii, & Splantiani, & similibus librorum male feriat;
auctores sibi excogitarunt: qui multa quidem præclara dixerunt, adiuuantē natura: ta-
men quia id fortuito, & non arte fiebat, paratum esse non potuit. Hinc adulationes, & hy-
perboles poeticas tumido, elatoq; sermone plerique sunt buccinati; vt Homerus; (quod
refert

refert

refert Lucianus) de Agamemnone commētus est, q̄ capite esset Ioui similis: pectore Nepruno; zona Marti: quasi Deus vnus, ad similitudinem Regis vnus, non sufficeret. Etenim multa hominum ingeniis donanda iudico, sed vitia (vt inquit Seneca) donanda sunt, non portenta: nam ea sepe finguntur à multis, quæ magnos, & sapientes viros de se ipsis audire pudet. Quod vtiq; Aristobulo (vt idem facetissime narrat Lucianus) accidisse legimus, non acutius aliquid scribenti, (quod sane ferendū est in historia, si Marco Tullio credimus) sed aperte mentienti; quod non licet. Nam cum notum illud, & maxime celebre Alexandri, & Pori Regis singulare certamen à se scriptum, coram ipso Alexandro legeret, putaretq; recordissimus homo, se maximam apud Regem gratiam initurū esse, si de reb. ab eo præclarè gestis quam amplissime nugaretur, quædam falso per adulationem adiecit; quæ cum Alexander audiret, subita indignatione, princeps altè mentis, commotus, ereptum manibus librum in fluuium Hidaspim, quem tum forte nauigabat, quam longissime proiecit. Et te, inquit, eodē modo oportebat, Aristobule, præcipitari, qui talia pro me singulari certamine pugnaueris, & elephantos sagitta interfeceris, etenim si hanc Alexandri, reliquis suis factis exæquatam virtutem, Græciæ principes imitati fuissent, nunquam quidem tot portēta fabulosa nobis peperisset Græcia: quæ nostri nunc Hispani in Regum aulis desides, omniq; otio soluti, legendis Feliciani prodigiosis nugis complecterentur. Romana quoq; Historia (quod in Bruto Marcus Tullius tacere non potuit) mortuorū laudationibus, facta est mendosior: cum enim ab aliis scriptas orationes in familiæ suæ quasi ornamenta, ac monumēta Romani veteres seruaerent; & ad vsum, si quis eiusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, ad illustrandam nobilitatem suam pro historiis à posteris receptæ sunt: cum multa in eis fuerint scripta, quæ facta non sunt: falsi triumphi: plures consulatus, genera etiam falsa: & ad plebem transitiones: cum homines humiliores in alienū eiusdem nominis infunderentur genus.

Verum quæ à nostris veteribus Hispanis scripta est de reb. domesticis Historia; vt omni dicendi artificio: & orationis lepore caret, ita fide rerū gestarum principatum tenet. Nam Lucas Tudensis, Rodericus Toletanus, & alius huius nominis Pallantinus, cum nō ad voluptatem aurium, sed ad memoriam, & iudicium posteritatis scripsissent, cū à deliciis longissime, tum ab ineptiis, & mendacio procul abfuerunt. Quib. si nobilium Hispanorū genera, familias, imagines, armorū emblemata; post absolutam magnā illam, quam iam pridem Florianus conscribit historiam, præstiterit; nihil erit in hoc genere, vel certius nostris Annalibus; vel propter hanc vnam laudem memorabilis.

Sed plerofq; eorū quos nominavi, pura & illustri breuitate præcurrit clarissimus vir Ludouicus de Auila: qui lectissimam illam, Musicamq; elegantiam, quæ fuit in Cæsare quondam maxima, & nomen quoq; ipsum Commentariorū, conscripta nuper, de Victoria Germanica, Historia, sola fere est imitatione consecutus. Natiuis etenim, & maxime propriis, & vrbis vtitur verbis, quæ quamuis domestica, vt Caius Cæsar, consuetudine imbibit; tamen vt esset perfecta hæc loquendi laus; multis literis, & his quidem reconditis, summo studio, & diligentia dum in aula versaretur, etiam obtinuit.

Sed iam dudum me expectari à Complutensib. sentio, vt de Cypriano monacho Cisterciensi, qui vario auditorum iudicio sacras literas Compluti proficitur; sententiam quoque meam pronuntiem. Quod ego sane libenter faciam; & quod propositum est colligere, eos, qui non doctrina solum, & eruditione præstare putantur, sed qui munere etiam aliquo eloquentiæ, aut præteritis temporib. functi fuerunt, aut nunc propter hanc vnam eximiam, singularemq; virtutem doctis omnib. in admiratione sunt; aut quod summam voluptatem capio, tam ornatum virū, tamq; excellens ingenium in Academia nostra, & Republica florere. Quamquam multo quidem libentius ad hoc ferendum iudicium accederē, nisi dum vnus viri gratiam inire querō, ex iudicio ipso protinus nata inuidia, multorū fauorem timerem amittere. Nam quis non videt, quanta mihi pugna cū principib. scholæ nostræ vtiq; iure fortassis subeunda sit, qui inter tot præclaros, & excellentes professores, quot magno & singulari Dei beneficio Academia Complutensis hoc tempore habet, vnū præter ceteros prædicandum suscipiam, vbi omnes sunt immortalis famæ præconio digni. Itaq; aut cunctos celebrare ex æquo oportebat, quos ingenii scilicet, & doctrinæ ornamenta viros maximos, & admirabiles reddiderūt: aut vniuersos vno præteriti silentio, ne cuiusquā offensionem (vt sæpe fit) incurreremus. Sed cum hoc, quod exercemus, clarorū virorum iudicium sit, fieriq; nequeat omnino, vt victis, & victorib. vna placeamus, pertinacis silētii vnum erat remedium; nisi me quorundam sciolorū indocta pariter, & perturbata de Cypriano iudicia mouissent; magis in circulis addiscentium effusa temere; quā lata prudēter. Itaq; huic viro religioso nihil neq; à natura, neq; à vera, & solida doctrina, sicuti ego iudico,

deesse inuenio, vt non inter claros nomine sapiētia viros sit cum primis non à me referendus. Siquidē ad Græcas, & Latinas literas, quas raro, feliciq; fretus ingenio perbreui tempore didicit, Hebraicas, atq; item Chaldaicas præclare adiunxit, vt esset nihil, quod ille ignoraret, studio & interpretationi diuinæ scripturæ necessarium. Atq; præter hanc linguarum peritiā minime vulgarem, fusa etiam, splendidaq; verbis eloquētia, cum multa, diutinaq; bonorum auctorum lectione, tum peculiari quodam naturæ dono feliciter illi contigit. Quæ cum se in copia magis, quam breuitate ostendet, hoc euenit interdum, vt dū præ nimia fertilitate luxurianti ingenio habenas laxet, immodicus, & redundans quibusdā videatur. Quotidianas vero scripturæ diuinæ prælectiones supra modum auget, & amplificat; infertis subinde locis communibus: quos, quia nō more Sophistarum in spinosas Di-
lecticæ quæstiones confert, sed molli potius, Xenophonteoq; genere sermonis tractat, vacuum eruditione doctissimum virum multi querūtur, quum secus fluat alueo pleno. Neq; enim vident inconsiderati homines, vitium apertum esse, solam virtutē Sententias putares; quo tota fere Quintilianī ætas, iam inde ab Annæo Seneca, hoc malum vsque repetens, in miserabilem casum, & interitū Eloquentiæ laborauit. Nam quæ obsecro Sacrarū literarum interpretatio illa esse potest, quæ aridis & ieiunis conferta sententiolis, nullum vmbis, aut communib. locis spatium relinquit; quos parum culti & impoliti auctores Materias appellant: Mitto quod affectus, & colores, & illa ipsa in qua (auctore Cicerone) exultat oratoris laus, amplificatio, & figi altius auditorum animis, quæ dicuntur, & diutius retineri, quam oblectent, occulta quadam vi, ac potestate efficiant. Itaq; virtus, non vitium est, res quas tractes, plenius, & vberius amplificare: quoniam & rerum copia, verborum copiā gignit, quæ si vsipiam desiderari debuit, à publicis præsertim professorib. & in permixta hominum corona, & sacræ, cælestiq; Philosophiæ explicatione expeti, ac requiri diligēter oportuit. Reliquas porro cum doctrinæ, tum corporis animiq; virtutes nobiles, si nos pudore impediti, nunc silemus, futura sæcula non tacebunt. Quoniam vita, mores, religio, vultus deniq; ipse, vocis præterea, ac sermonis cum grauitate lepor, non modo ingenii huius viri cōmendationem non euertunt, sed incredibili fere totius Academię cōcursu studiosos omnes ad se rapiunt. Vnum postremo, quod est reliquum sententiæ meę, testari nunquam pudebit; tantum virū datū fuisse diuinitus Academiæ Cōplutensi; vt hoc insigni præceptore discat posthac nostri Hispani, vere, & eleganter sacras literas interpretari: Si quidē non vulgarem illam, & ridiculam interdum, barbarorum hominū vitio, ex Tropologicis, Anagogicis, & reliquis sensus quadripartitam enarrationem, facundia, & ingenio destitutus persequitur; verum ita ex arcanis diuinarum literarum spiritum ducit, vt penetrasse eum ad Chaldæos proculdubio suspiceris, quo miranda nostræ legis fundamēta reuelaret. Hęc vero dicimus, non q; non amplectamur quatuor sensus receptos ab Ecclesia, & sacris Doctoribus: sed improbamus morem indoctorū hominum in exponendis sacris litteris; qui putant ex omni loco diuinæ scripturæ semper quatuor sensus deduci oportere.

*Hispanici
1707. a.*

Reliqui sunt, qui nostra, & patrum auorumque memoria, partim rythmis illigati Hispanis; partim (quod nostris tēporib. nescio cuius Apollinis afflatu vsurpari video) Italicis numeris magis artificiosi, quam suaues, & canori linguam nostram locupletarunt. Sed cum multa intercitant, inualecantq; temporibus; sitq; certissima regula, non in cuiusquam rei bona, aut mala natura; sed in vsu potius, atq; consuetudine; damnare equidē non possum; nec si possem maxime deberem, principes huius artis nobilissimos, Boscanum, Lassum, Ioannem Hurtado Mendozium, Gundisaluum Perez, viros plane doctissimos, & quos in numero Petrarchæ, & Dantis, & si quos Italia præstantiores habuit, locare nō timeo. At quorundā aurib. dulcius sonant Ioannes Mena, Bartholomæus Naharro: Georgius Māricus, Carthagena, & illustrissimus Marchio Ignatius Lopez Médozius: tū veteres illæ Cātiones, quæ clarorum hominum amores, & fortia facta, victorias etiam, & triumphos eū horrore aliquo Antiquitatis iocundissime narrāt. Mihi vero si minus aliud, amplitudinē, & diuitias linguæ Hispanæ hi ostentare videntur, qui in hanc rythmorum formam, vel iocundiores fabulas, vel honesta vitæ præcepta contulerunt. Est enim lingua Hispana locuples, & speciosa; quæ non semitis, sed campis; nō vt fontes, angustis fistulis, sed vt latissimi amnes, totis vallib. fluit: quod Fabius de Eloquentiā ornatissime dixit: Multis tamen, ac dissimilibus diuersarum linguarum augetur vocabulis: quippe ex parte maxima Latina est, & Græcas interdum, & Hebraicas dictiones incurrit; sæpe in Gothicis hæret; frequētissime Arabicas profert; vt nullum signum euidentius habeamus, quo exteras peregrinasq; gētes in Hispaniam venisse credamus, quam vnum ex tam diuulsis, & quasi discerptis nationū vocabulis conflata linguam. Hinc mecum omnia versans, nihil Hispanorum ingeniis feracius esse putauit; his præsertim, quæ disciplinis liberalib. exculta sunt: propterea quod vt segetes fer-

*Boscanus
Garcias
Lassus. 10a.
Hurtado
Mendezius.
Gundisaluuus
Perezius.
Ioan. Mena
Cordubensis
Bartho. Naharro.
Georg. Manricus.
Ignatius Lopez, marchio.
Hispana lingua permixtio.
Hispanica ingenia.*

cundæ, & vberes non solum fruges, verū herbas effundūt inimicissimas frugibus; sic interdum ex illa diuite verborum copiā, qua supra modum Hispani abundant, non mirandum est, si noui nunc erumpant rapsodi; qui maiorum modulationibus non contenti, Italorum assimilata poemata, cum Ione Platonico, diuinitus scilicet inspirati canāt. Ego enim, si ambitu certissimæ immortalitatis Poeta esse veilem, optarē illud in primis, vt me dulces musæ remotum à sollicitudinibus, & curis in illa sacra, illosq; fontes ferrēt, vt est à Virgilio amoenissime exoptatum: vbi si de more veteri carmina in Theatro recitarem, totus repēte mihi assurgeret, acclamaretq; populus, quēmadmodum præsente Augusto, ipsi accidisse Vergilio Cornelius Tacitus, scriptis mandauit; Mediocres vero pœtas, qui nullis virtutib. accedunt ad Linum, Orpheum, Apollinem; & illos, quos diis genitos & sacros reges delusa fabulatur antiquitas aut molliorib. numeris, & maiestate carminis ad Maronem, Lucanum, Statium attingunt; nunquam tanti fecit Horatius quanti ipsi hodie se inani quodam artis inuento arroganter efferunt, & iactant. Quos, Poetas ne nominare debeā, an versificatores non equidem statuo; numerum sane, & tonū, & lusus quosdam per vrbā nos in multorum carminib. inesse video; eruditionem vero, & spiritum vatis, & exultam, elegantemq; linguam, (nam id quoq; plurimum refert, quo quīsq; loco linguam didicerit) morose sæpius, & scrupulosius requiro. Hoc quidem Cicero non in Poetis modo, sed in ipsis quoq; Oratoribus, quorum magna est cum Poetis affinitas, sæpissime desiderasse videtur. Nā & Cæcilio competitori suo in causa illa de eligendo accusatore contra Verrem, hoc vno pudorem fecit, quod literas Græcas non Athenis, sed Lylibei; & Latinas, non Romæ, sed in Sicilia didicisset. Omitto iam poetas nostros, quibus neq; studio quemquam, neq; industriā maiori, neq; ingenio qui præstiterit, facile inuenio; si maluissent quidam eorum culpa vacare, quam errati veniam turpiter deprecari, qui Hispani cum essent, Italicos modos, tanquam alienos fundos inuaserunt.

Vnus postremo mihi restat vir nobilis Christophorus Colonus, natione Genuensis, sed Hispali vrbe donatus, non studio iocundæ poësis ipsi orbi notus, sed Mathesis potius diuinitate memorabilis: nam siderali scientia, qua erat egregie doctus, aut diuino potius consilio excitatus, magnū quidem & inauditū facinus; est aggressus. Despectis enim Herculis colūnis, per mare Oceanū q; Atlanticū & magnū appellamus, in Antipodas feliciter nauigauit: vbi nouū orbē terras alias, & eas stellas, quas nunquā ex Hispania vidimus, omnium mortaliū primus, nescio ne in suā magis, an illius gentis fortunā inuenit. Et quod fuit quondam multis viris doctis incredibile, esse homines, qui aduersa nobis vestigia premerēt, ipse suis est oculis contemplatus: persuasurus etenim, quantum ego credo, Lactantio & Augustino si eo tempore viuerent, quod ineptias illi, & fabulās Mathematicis artib. destituti, falso aliquando crediderūt. Itaq; ter peragrato orbe, per immensos nauigationis errores, Hispalim, ad suos reuertit; maiori quidem cumlatus gloria, quam Bacchus olim, & Hercules; qui totam fere Asiā, & Europam magnificentissimis triumphis perlustrarūt; aut magnus ille Alexāder, qui mundos adhuc alios suis restare victoriis suspirabat. Neq; inter tanta fortunæ blandimenta realia gaudebat magis, quam se duce in illos fines orbis terræ protapatum esse Christi Euangelium, & insonuisse nomen Iacobi filii Zebedei, dum aquilas imperii, & leones Hispaniæ nostri homines victores inferrent. Hoc sibi lauream, hoc curum auratum putabat, tumido, ac indignanti Oceano se primum compedes iniecisse; non illas, quas Mithridates olim, furore amēs, mari minabatur, sed quæ libertatē Christianam, & felicitatem sempiternam barbaris hominibus pollicerentur; quod ipse, secundū Deum, suis referebat acceptum Mathematicis; quæ per intentatum mare viam in alium orbem muniuissent. Huius etiam filius Ferdinandus Colonus, prope æqualem vitæ dignitatem in otio tenuit, quam pater in negotio habuit. Nam vt erat eximius singularisq; Philosophus, ædes ad Batim operose, magnificentissimeq; edificauit, in loco salubri, & amœno, Musis etiam maxime conuenienti. Has circum topiario opere exornauit, vbi constructa quam amplissima bibliotheca, quæ xxv. librorum millia dicitur habuisse, tum annuis dotata redditib. ne non quotidianis librorum accessionib. aucta, periret, vitā cum studiis terminauit.

Quod si tot doctorum hominum millibus, Hispanæ eruditionis vituperatorib. non satisfacimus, prodeat etiam in aciē lectissimus fœminarum chorus; qui de ingenio, & doctrinæ laude cum Græcis, & Latinis generose admodum certet. An non ego iure opponam excellentem Calabria Ducem, Zeneti Marchionam, Aspasix Xenophontis; quæ quōdam in conuentu eruditorum ausa fuerit cum Socrate inductionib. disputare? Cuius obsecro principis viraginis ingeniu vberius cultū Græca, & Latina eruditione fuit? Cuius animus in studiis magis æstuaui? Quis tam occultos eruditionis thesauros ex Belgis vnquam in Hispaniam reportauit, quam cum hæc, defuncto priore viro Nasao, ad suos reuertit? Pu-

Poemata
Hispana.

Tacitus sine
is Quintilia
nus est. Dia-
logo de Ora-
torib. sui sa-
culi. cur ve-
terib. concess-
erunt.

Christoph.
Colonus in-
diarum re-
pertor.

Et Diuo Au-
gustino, &
Lactantio.

Ferdinandus
Colonus
Christoph. F.

Bibliotheca
Hispani Co-
lonorū am-
plissima.
Hispanica
matrona e-
rudita.

Marchion
Zeneti.

Isabella Io- gnabit cum Diotima Platonica, *enſis Barci-* Isabella Ioenſis, nobilis fœmina Barcinonēſis, optimarum
nonenſis. literarū ſtudio, & vigilantis ingenii fertilitate; tū vita, & morib. Paulæ Romanæ perſimilis.

Angela Za- nata eſſet, doctiſſimi viri Ludouici Viuis cuius ſui, amplum & magnificum teſtimonium de
pata Valen- ingenio pariter, & doctrina tulit?
tina.

Sigea To- Quid Sigæam Toletanam? quā propter literas Latinas, Græcas, & Hebraicas ſereniſſi-
letana. ma Luſitanix Regina intra aulam ſuam incredibili admiratione exceperit, & in illuſtrium for-
minarum claſſem, quibus ipſa priuatim, & honeſtiſſime vteretur, ſtatim referri voluit.

Anna Ofo- Quid Annam de Oſorio Burgenſem, & maiorum imaginib. nobilem, & diuinæ Theo-
ria Burgen- logix ſtudio celebrem? Quid complures alix, quas ego partim de facie noti, partim Ale-
ſis. xius Vanægius prope infinitæ, & ſtupendæ lectionis vir (qui & ſubtilitate ingenii, & diſci-
Alexius Va- plinarum varietate, & morum honeſtate, & elegantia nulli eſt poſtponendus) magna cum
negus. voluptate mea mihi narrauit? Equarum ſpecioſo, conſpicioq; grege, vnus mulieris Lati-
ni verſus, ſacris ſæpe, & publicis certaminibus primam Hiſpali, & Compluti lauream, iudi-
cum, ſententia meruerunt. Quam velim ſignificare, nemo non Cōplutēſis intelligit. Nam

Catharina hæc fuit illa Catherina Pacentis, quæ nōdum expleto ætatis anno viceſimo ſeptimo, in ipſo
Pacenſis. vitæ flore, Caracæ, quæ nūc Guadalaiara, acerba & immatura morte è viuus proxima æſtate
Caraca nūc erepta, inſanabile attulit Muſis dolorē. Heu, quæ ingenii vena illo die ad ſummam gloriam
Guadalaiara, Eloquentiæ floſcens exaruit: quos Poëſis fontes ſubito fortuna proſtrauit? Quæ non li-
Sicis teræ politiores cum illa mortuæ, & ſepultæ fuerunt? Verum profecto illud eſt, Quod à Fa-
quarto à Cō- bio Quinctiliano dicitur, celerius occidere feſtinatam maturitatem; & eſſe neſcio quam,
pluto lapide, quæ ſpes tantas decerpat, inuidiam; ne videlicet vltra quam homini datum eſt, noſtra pro-
ducit inſan- uehantur. Laudet Cicero, quantum velit, Corneliam, matrem Gracchorum; miretur at-
tuſorum. tonitus Lælius, Mutias, & Licinias; proferat Lucanus ſuam Polam argentariam; nunquam

Cornelia tibi, Catherina Pacenſis, tam erit Complutum ingrata, vt non cum illis te cōparare audeat.
Gracchorum Sed modus iam ſit deſtinato operi, quanquam memoriam æqualem, & maxime notam,
matræ La- & fortalle neceſſariam querundam incurrebā: tamen modeſtiſſimum eſſe putauit, de præ-
lia, Mutia, ſentibus, & quibuſcum viuerē ſine odio, & inuidia tacere: vel quod in Bruto Marcus Tul-
Licina, Pol- lius, de omnibus ætatis ſuæ autoribus, exceptis Cæſare, & Marcello, altum ſilentium egerit:
la Argenta- vel quod hūc imitatus vir acutiſſimus, & ſingularis prudentiæ Quinctilianus, paucis ſui tē-
ria Lucā- poris eruditis nominatis, totam iudicii inuidiam ſapienter effugerit: vel vt habeāt poſtre-
ni vxor. mo, qui poſt nos de viris Hiſpaniæ doctis conſcribent, magnam eos, qui nunc vigent, ma-
teriam vere laudandi?

ſcripſores, Conſulto equidem ex veteribus nonnullos prætermiſi: quos quidem iactatione popu-
incertum an lari, & vt nobis quidam blandirentur; Hiſpanos fuiſſe memorant, In hiſ *Trogus Pompeius*
Hiſpani. (vt nihil de imperatorib. Antoninis, & cæteris dicam) quem Episcopus Gerundēſis, hiſto-
Trogus Pō- ricus magis doctus, quam ornatus, inter noſtros ambitioſe connumerat. Ego vero (vt quod
peius. eſt apud Iuſtinum veriſſime referā) Trogi maiores Volſcos fuiſſe inuenio, cuius auus Tro-
Gerundēſis gus Pompeius Sertoriano bello, quod geſtū fuit in Hiſpania, ciuitate donatus à Cn. Pom-
Episcopus, peio memoratur. Vnde hunc errorē Episcopi Gerundēſis, in quē Lucius quoq; Marineus
hiſtoricus. incidit, certiffima cōiectura extitiſſe arbitror. At pater Trogi, Caii Cæſaris fuit ab Episto-
L. Marinem qui legationum, & curā etiam annuli, propter eloquentiā, & vim ingenii, habuiſſe fertur.
Siculus.

Epilogus. Quare ſi hæc vera, vt ſunt, comperiant. Deſinant poſthac importuniſſimi conuiciato-
res, doctiſſimis Hiſpanis maledicere; quum neq; artium liberalium antiquitate; neq; do-
ctorum hominum copia; neq; ingenio, neq; induſtria, neq; religione, aut priores extitiſſe
alios aut poſt Græcos & Latinos præſtantiores inueniamus. Illud tamen inſiciari neq; de-
beo, neq; iure poſſum, pleroſque eorum ad maiorem ingenii, & eruditionis famā potuiſſe
peruenire, ni maluiffent exercere, quantum haberent, quam conſequi quantum poſſent.
Diſciplinæ tamen modice vitiatas fuiſſe, taceri non licet.

Littera in Sed quum hiſ, qui inquinatè loquuntur, nullus iam in ludis literariis locus ſit; nullus
Hiſpania inter eruditos honor; nulla vulgi admiratio; neq; præmium vllum deſoreſcentis, & pu-
inſtaurata tridæ doctriinæ; non equidem dubito, quin quod eſt huius calamitatis reſiduum, breuiſſi-
reſtoreſcunt. mo tempore ſit expurgandum. Siquidem Dialectici repudiatis Barbarorum nugis, in v-
no principe Ariſtotele, & veterum auctorum commentariis libetèr conquieſcunt. Medici
præter literas Græcas, & Latinas, & Hippocratis, Galeniq; doctriinam, quam mirifice com-
plectuntur, Aſtroglogiæ etiam ſtudio, quam plurimum temporis ſuppeditabunt; vt nulla il-
lis boni, perfectiq; Medici laus deſit. Id enim frequenter requiro, in noſtris Medicis; optā-
timque hoc vno aliquando expleri gaudio, & propter reliquorum hominum ſalutē, & tre-
bro ingruentēs meos morbos, vt Aſtronomica ratione pharmaca componerēt, & accom-
modarent;

Medicina.

medarent;

modarent. Nam quantum conferat curandis, ac pellendis hominū morbis, producendeq; in ævum cunctorum animantium vitæ, cælesti aliquo adminiculo fieri medicamenta, noverunt sane Pythagoras ille Samius, Democritus Abderites, Apollonius Thyaneus; Marcellus Ficinus, & Arabes quam plurimi; qui sibi, & aliis permultis longissimā vitam cœlitus compararunt. Itaq; inferiorum naturas, & cœlestium vires, & horum sympathiam, qui aut aliquando didicerunt, aut diuturno studio fuerunt perscrutati; & curandi laudem, & doctrinæ palmam, & magni, perfectiq; Medici cognomen semper reportarunt. Iure consulti autem melioris frugis spem mihi pollicentur, quod videam eorū plerosq; vt iuris, ita æquitatis consultissimos esse. Theologis postremo nihil habet Hispania hoc tempore eruditius, nihil præclarior, nihil diuinius. Nec est, quod timeamus semel restitutam Theologiam iterum perditum iri; dum longe omnib. fortunatior Academia nostra, duos in omni doctrinarum genere principes viros, Andream de Cuesta, & Mantium, monachum Dominicanū, absolutæ virtutis magistros, & veræ germanæq; Theologiæ selectissimos professores complexa fuerit. De quorum ingeniis, & optimarum artium studiis, quæ cum summa utilitate Reipublicæ literariæ erudiendis Compluti iam annos circiter decē Theologiæ candidatis feliciter quidem, glorioseq; exercuerunt, nihil nunc statuam; tam præclarum, diuinumque iudicium, debitumque testimonium posteritati relinquens.

*Astrologia
cognitio Me-
dico necessa-
ria.*

*Iurispruden-
tia.
Theologia.*

*Fr. Mantius
Dominica-
nus.*

ACADEMIAE HISPANIAE.

Barcinonensis	pag. 817	Ossunensis in præfat. & pag.	817
Complutensis	815	Palantina	811
Conimbricensis	815	Pintiana	817
Granatensis	817	Salmanticensis	811. 816
Hispalense Gymnasium	817	Toletana	817
Ilerdensis	817	Valentina	817
Osonensis	817		

Constitutæ post alia, nostra memoria.

- 1 Cæsaraugustana, an. CIO. IO. LXXXIII. à Petro Cerbuna, Priore templi, nunc Episc. Turiasonensi; & s. p. Q. Cæsaraugust.
- 2 Tarraconensis, an. CIO. IO. LXXII. à Gaspare Ceruantes, Gaete s. r. e. Cardin. Archiepisc. Tarracon. qui Salaria magistris amplissima reliquit. Gymnasium vero s. p. Q. Tarracon. exædificauit.
- 3 Gandienfis à Franc. Borgia, Duce Gandial. in regno Valentino. an. M. D. XLVIII.

DAMIANI A GOES, LUSITANI, VITA; COLLECTA POTISSIMUM E SCRIPTIS EIVS.

DAMIANVS A GOES in oppido Alâquer, quod, vt sentit Resendus, præca secula Gerabrigam appellabant, nobili apud suos genere natus, Lusitanus fuit, quales in Hispania *Hidalgos* hodie nominant, siue Italici iuris, vt quidam volūt, siue quod patrem vt bene nati, ciere possint: quomodo olim & *Patricii* Romæ dicti: Lusitanus, inquā, nō Belga fuit. Fallit itaq; nos Cornelius Callidius Batauus, qui in Belgicorū scriptorum censum nuper hunc retulit: deceptus, credo, nominis ambiguitate in scriptura quidē, pronuntiatione enim satis distinguūtur. Zelandum fuisse putat ex Goesa Zelandorum insula frumenti satis ferace. Accidit nimirum Damiano quod Homero ob præstantiam ingenii olim: cuius de patria certabant.

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athena, vt & Christophorū Longoliū, Eloquentiæ nomine (quæ tū existeret primū, atq; è tenebris emergere cœperat,) Parisienses suū esse dicebāt, Romani sibi vendicabāt, Bataui vero repetūt. Puer igitur DAMIANVS, optimæ indolis fuit, Emanueli Lusitanæ regi à cubiculis, ætateq; proeclior in frugem optimam euasit. Fratrem habuit, Fructum à Goes nomine, eiusdē regis cubiculariū, hominē probum & amicis vtilem. Ille lustrandi orbis iam inde à puero cupiditate flagrabat, ne obscurus domi atq; inglorius, (quod in patria fere quisq; neglectus iaceat,) consenesceret. Per Germaniam itaq; & Belgicam Galliam, Lusitanorum Regum negotia gerens, per annos amplius quatuordecim, terra mariq; iactatus, honorificas obiuit legationes, ad ipsum etiam Sarmatæ Regem, quæ Polonia hodie dicta est, senex tandem fama clarus, literisque diues, & prudentia instructus reuertit. Primū igitur in Belgiū nauigio delatus, iactis iam vel in gran-

diore ætate fundamentis, Italiæ visendæ, vt scientiarum parentis, percupidus, eruditorum hominum cõmendatione Patauium se contulit, anno eius sæculi C I O. I O. XXXIII I. Hic in Petri Bembi hominis ea ætate disertissimi, & Patricii Veneti, qui post à Paulo III. virtutis ergo an 1539. in Purpuratorum Patrum collegium est allectus, amicitiam se in sinuauit. Hic hominis elegantia morumq; suauitate, vehementer delectatus, sponte, quod aiunt, currentem incitauit studiisque calcar addidit. Quatuor ipsos annos Patauii commoratus, vsus quoque doctore est Lazaro Bonamico Professorum disertissimo. Aestate vero dum Vindemialibus feriæ cessationesque dati solent, vltro citroque peregrinari gruum more consuevit: siue quod ingenio esset Mercuriali, & profectiõni adsueuisset, siue quod capitis vertigine assidue conflictaretur, cui malo vectationem præfens adferre remedium medicorũ filii affirmarent. Vsus & amicitia est crebris litteris Iac. Sadoleti, & Christoph. Madrucii Cardinalium quorum hic Tridenti, Carpentoracti ille præfulem agebat. Anno vero eius sæculi xxxv r i i. Louanium postliminio rediit, & Conradum Goclenium, qui que illi succenturiatus fuit, Petrum Nannium Latinæ doctores linguæ, vt ditos homines, & eruditos in primis coluit. Musicæ autem à pueritia deditus, vsque eo Lusitanicæ gentis ritũ, excelluit, vt ea componeret, quæ in templis alii modularentur. Sic & Athenienses Musicam litteris, ac gymnasticæ, natationique coniunxisse accepimus: pro quibus, è palliata Comœdia, in Togatam retulit Terentius Venationem & Philosophiam ad quam libero dignæ hominẽ artes & Musica referantur.

*Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant aut equos
Alere, aut canes ad venandum aut ad Philosophos.*

Musicam autem Damiani, popularis eius Andreas Resendius, poeta eius æui non ignobilis, celebrauit hoc epigrammate.

*Elige vtro maus horum te nomine dici;
An Phæbi an Orphei; dulcis vterq; modis.
Aut (si non spernis genus) à quo Musica primum
Inuenta est, nobis sis, Damiane, Tubal.*

Huic altera, ex parte respondere Poeticam non ignorans, quod hæc rythmis, illa sonis, vtraque numeris constet; & licet grandis iam natu esset, discere non erubuit, Latinæque sese Eloquentiæ addixit, M. Catonis exemplo; qui iã septuagenarius Græcas litteras (quas cum gente ipsa cæne peius & angue ad eam diem oderat) tam auide arripuit, quasi diuturnam sitim explere vellet. Sed quo vsus Damianus magistro; poeta ipse dixerit:

*Quis docuit? suus ille Grapheus. quis duxit in alti
Pimplei montis culmina sacra? Grapheus.
Quis pinxit? suus ille Grapheus, Cornelius, idem
Nouit qui & versu; & pingere peniculo.*

Cornelius autem hic à Secretis fuit Reip. Antuerpiensis, vt & Ioachimus Polites, Goefta Zelandiæ oriundus poeta egregius, & ab actis Reip. (*Graphiarios* ibi nominat) qui & carmine Damianum prædicauit. Hic animum tandem ad matrimonium appulit, duxitque Hagæ Comitum, (quod oppidum Batauorum curia est) nobilem virginem Ioannã ab Hargen, liberaliter educatam, eleganti forma, dignamque quæ vni illi nuptui daretur, præterea nemini. Quemadmodum in Epithalamio; quod post vitam subiecimur, Alardus Amstelredamus cecinit.

Sustulit ex ea filium, cui Emanueli nomen à Rege illo Portugalliæ inuicto: de quo nomine & omne in pueri recens nati Genethliacum lusit Petrus Nannius.

Ab aula ac palatina seruitute, animum pridem abduxerat, vt studiis se daret commodius posteritatiq; subseruiret memor illius Marci Varronis sententiæ, quæ legendò scribendoque produci vitam iubet, hortante eodem & stimulos addente versibus, Andrea Resendio Eborensi, vate insigni, & aulicæ iam vitæ pertæso: vt veteris illud poetæ; identidem vterque memoria repeteret.

— exeat aula. Qui vult esse pius

Igitur domicilium Louanii post tot tantasque peregrinationes, veluti in sede Musarum collocarat? cum ecce tanquam Dauus, Comœdiam turbans; interuenit bellum, quieti eius inuidens. Etenim anno C I O. I O. XLII. obsessa vrbs Louaniensis à Martino Rossemio Duce non impigro qui Geldrorum copias; Regis Gallorum auspiciis in Banbatinum agrum; Caroli Cæsaris vexandi causa, ductabat: & propius factum nihil quam vt urbem

urbem occuparet, nisi scholasticorum vis obstitisset, instruente copias animosq; addente Damiano; qui cum senatus populique nomine durantibus induciis ad hostes exiisset, & ab ipsis in vincula coniectus esset, violatas inducias causantibus, cum socio suo Metro duobus aureorum liliorum millib. redemptus est; vt terga tandem hostis verterit & in fugam se dederit. Cuius etiam virtutis nomine, gratias publice studiosis Nannius Rhetor egit ea oratione quæ in manib. est: descripsitque eam ipsam obsidionem Damianus Olysi pone. Vt & Gelrogallicam illam coniurationem, obsidionemque Antuerpiensem Io. Seruilius, verius sane copiosiusque narrans, quam in sui temporis Annalibus, Paulus Iouius. Ceterum de variis Damiani opusculis, quæ senior Louanii edidit, approbante Academia vniuersa hæc fere leguntur. *Diensis in India oppugnatio*, qua Lusitanorum ea virtus enituit vt profligatis Turcarum copiis victoria sint potiti. *Lappiæ descriptio ac deploratio Laudario* item *HISPANIÆ*, quam Nannio, vt victoriam illam Bembo, inscripsit, qui tum, Venetam meditabatur Historiam. Sebastiani autem Munsteri calumnias refellit, qui Hispanos famelicos, de alieno semper saturos & peregrinos homines, duros, feroces, immanes, imperitos, ingenio infelices, inelegantes, in sua *Cosmographia* venenis referta vocasset. *ÆTHIOPICA* quoque *LEGATIO* magnam legenti voluptatem adfert: vt & *Olysi ponensis vrbis descriptio*. Igitur hisce ingenii monumentis, & morum suauitate, facilitate, & erga doctos liberalitate non modo apud suos clarus exstitit, sed & exteris hominibus carus acceptusque vsque eo fuit, vt vel inuisum, absentemque vnice diligerent. Nam & in Germania, (de Italia enim & Belgio iam commemorauimus,) obseruabatur ab eruditissimis hominibus: Henrico Glareano, Bonifacio Amerbachio, & Sigismundo Gelenio, quorum hic suas in *C. Plinii Naturalem historiam* Obseruationes doctas, Iupiter, & laboriosas, Damiano libens dedicauit; Glareanus libris *de Musica* honorifice prædicauit. Senex in patriam honoris gratia à Rege accitus, vt patriam scribere historiam regia auctoritate pergeret, calumniis æmulorum circumuentus (Virtutis enim comes inuidia est) in vinculis causam dicere coactus est. Tandem in libera custodia domus atque vrbis versans, domi suæ mortuus repertus est, siue apoplectico correptus morbo siue à furacibus suffocatus famulis, incertum. Illud certum, meliori dignum exitu fuisse. Viuent tamen perpetuo ingenii monumenta. Imagini eius à Philippo Gallo Antuerpiæ in æs incisa Benedictus Arias Montanus, elogium hoc ascripsit:

*Gentis Thucydides enarrat gesta Pelasge,
Romana claret Liuius historia:
Hic alia vt taceam sera data scripta senecta,
Aethiopum accepit nomen ab historia.*

CARMINA HÆC AD DAMIANVM A GOES
EQVITEM LV SITANVM, QVIA IPSORVM IN VITA EIVS
fit mentio hic subiicimus.

Epithalamion

DAMIANI A GOES EQVITIS LV SITANI, ET
IOANNE AB HARGEN HAGENSI; PER
Alardum Amstelredamum.

NEC melius teneris iunguntur vitibus vlmæ,
Nec plus Lotos aquas; littora Myrtus amat:
Quam Gofio lepida est sociata Ioanna marito,
Quam generosa suum deperit Harga virum.
Tam bene rara suo miscentur cinnama nardo:
Addita quam vero est Penelope historico.
Quam platani riuo gaudet, quam populus vnda,
Et quam limosa canna palustris humo:
Tam formosa suum complectitur Harga maritum,
Tam coniunx Hargam suscipit ipse suam.
Qualiter equano sociatam palmitis vitem
Vlmus amat: iunctum sic colit Harga virum:
Qualis vbi Oceani renouatus Lucifer vnda
Laudatur Veneri: sic Equiti Harga placet.

Exiit in cælum ramis fœlicibus arbos,
 Lusitanus ab hac est generatus Eques.
 Vt Phebe stellas, vt fratris lumina Pheben
 Vincunt, sic vincit doribus Hargæ suis
 Fœmina digna illis quos aurea condidit etas
 Principibus natis, principe digna viro,
 Digna quidem facies pro qua vel obiret Achilles,
 Vel Priamo belli causa probanda foret,
 Floridior prato, longa procerior alno,
 Splendidior vitro, candidiorq; niue,
 Candidulum lucet sic per bombicina corpus,
 Calculus in liquidis vt numeratur aquis,
 Nobilis vt species spectando viraginis orget,
 Ipse alimenta sibi maxima præbet amor,
 Carpit item vires, vritque subinde videndo
 Fœmina, clamq; faces addit & igniculos.
 Rure leuis verno flores apis ingerit alueo,
 Sic Hargæ placidus leniter afflat amor.
 Vt Venus ante alios astrorum dirigit ignes
 Luciferum, lucem sic amat Hargæ suam,
 Arctius ac hederæ proceræ astringitur ilex,
 Vnam itidem in carnem corpora suntq; duo.
 Qualiter artificis iunctura pollice ceræ
 Accipiunt formas igne manuq; datas,
 Non aliter Gofii docilis quoq; coniugis Hargæ
 Sedula se placido commodat ingenio,
 Vt floret semper laurus nec fronde caduca
 Carpitur, æternum sic habet Hargæ decus.
 Et prius incipient turres vitare columbæ,
 Antra fera, pecudes gramina, mergus aquas:
 Hargam ab amore suo quam duxerit vlla senectus,
 Seu vir Nestor erit, Titoniusve senex.
 Nil adeo validum est (adamus licet alliget illud)
 Vt maneat casti firmitus igne thori.
 Nil ita securum blandos, recognitum amore,
 Non sit vt inferius, suppositumq; thoro.

Genethliacum

IN CL. V. DAMIANIA GOES EQVITIS

LVSITANI FILIVM EMANVELEM.

PETRI NANNI.

TAndem leta dies Erythraeo digna lapillo
 Aduenit, & patrem te Damiane facit,
 Ominis haud vani est tanta hac clementia cæli,
 Quæq; sua ex hyeme nubila nulla tenet.
 Indulsi natura tibi, brumæq; nouavit
 Tempora, vernali dulcia temperie.
 Quos magis posses cognoscere munera diua,
 Quamq; haud fortuitis casibus istud agat:
 Antea ab imbriferis maduerunt omnia nimbis,
 Nulla vel pluuiis hora serena fuit.
 Vt metus adfuerit, ne naufraga terra vetustas
 Deucalionæas perpeteretur aquas.
 Sed postquam in lucem processit pusio dulcis,
 Omnia mutata clara fuere vice.
 Nil Iouis in vultu residet mæstumq; minaxq;
 Nec frontem placidam sana procella tegit,

Vt matrem

Ut matrem foueat, simul ut puerum ipse saluset,
 Maiale arridens fundit ab axe iubar,
 Nil mirum, dedit Alcioni, cum parturit oua,
 Incubitus fœdis imbribus ut careat.
 Haud æquum fuerat tibi, si Damiane negaret,
 Quod capit ex ipso parua quotannis auis.
 Sed puero blandus nitidissima lumina spargit,
 Auspiciis ut faciat firmiter inde bonum.
 Imbre madet cœlum quoties miser editur infans,
 Gaudia præagit lux sine nube micans.
 Adiuuat augurium tam sanctum nomen, ut inde,
 Ad qua sit genitus fata puer, videas.
 Nobiscum Deus est Hebræa voce notatur
 Accepit nomen quod tuus Emanuel.
 Parca quod adneuit, cognata vocabula monstrant,
 Sic distractus equis rumpitur Hyppolitus.
 Sic Agamemnon habet diuturni prælia Martis,
 Atque moras belli nomine significat.
 Exitium sonat ipse suum de nomine, primus
 Qui cecidit Phrygia Protefilaus humo.
 Sic Eua uidentum genetrix, sic Moses ab undis
 Liber ab euentu nomina digna gerit.
 Sic erit Emanuel diuis comitatus ubiq,
 Atq, satis faciet nominis officio.
 Cresce puer, patremq, refer, sint numina tecum
 Præsidioq, Dei quicquid agas facias,
 Regibus atq, Deis commune hoc nomen habetur
 Quod natalitiis accipis auguriis.
 Sit mens cœlestis sit semper numine plena,
 Regius in magno pectore sitque animus.
 Te Lusitanum, Batauum, simulatque Brabantum
 Noris, & has terras esse tuam patriam.

EPISTOLA DAMIANI A GOES

AD

IO. IACOBVM FVGGERV M PRO DEFEN-
 SIONE HISPANIAE.

Fruis literis amantiſſime Iacobe cognoui te febrî correptum fuiſſe, ab eademq,
 modo liberatum, quod nunciũ et ſi mihi ſatis ægrum fuerit, inde quod mor-
 bum tam tetricum ſuſtinueris, tamen gratum, cum intellexi te penitus ab eius
 tyrannide euafiſſe; Quod autem ais me parum amice in Munſterum hominem
 mihi utcumque cognitum debacchatum eſſe, te iudicem in hac cauſa eligo, &
 quid, cum laudes & ubertatem Germania, uti nos Hispania, ſcripturus eſſes,
 in eum tibi dicendum cogita qui nulla cauſa urgente, Hiſpanos famelicos de a-
 lieno ſemper ſaturos, in peregrinos homines duros, feroces ac immanes, nec non imperitos, ingenio
 infelices, arrogantes, iactabundosq, uocaret, quibus notis Munſterus gentẽ noſtram inuaſit. Ego ue-
 ro contra, dum noſtros defendo, quid feci aut commiſi? Germanos profecto & Gallos non in genere,
 ut ipſe Hiſpanos, lædo, ſed in ſpecie tantum, & in harum prouinciarum famulos & gnathones ſolum
 quaſi ioco ludens, meam deſenſiunculam emiſi, ipſumque Munſterum virum bonum prædico, quem
 tantum moneo, ut poſthac cauſius ſcribat, & ea qua comperta habuerit, ſolum typis mandet. Quod
 ſi feciſſet, non tot mendacia & de ſua quoque Germania ſuo Ptolomeo inſeruiſſet, omitto alios libros
 de Chriſti fide loquentes quos ipſe euulgauit, qui adulterini & fictitii à multis indicantur, res ſane ſi
 ſciẽt non admodum pia, nec Chriſtiano homine digna. Hæc omnia tibi amantiſſime Io. Iacobe retuli,
 ut ſcias me latius in Munſterum ſtomachari potuiſſe quod ſane feciſſem, niſi eſſet homo Germanus in

Germaniaque natus, quam gentem & prouinciam ego tanquam numen semper veneratus sum, & in qua eximios amicos habeo, quorum amicitiam sanctissime inuolucram mihi & volo & perpetuo seruam cupio. Ceterum quod ad librum Lusitanicum attinet, vidi quae scribis pro quibus tibi gratias ago maximas, librum enim egomet apud Peutingerum vidi, & truncatim legi, qui re vera ei cum linguam nostram ignoret, minime vsus est. Quare te iterum atque iterum oro, ut vel librum ipsum mihi impetres, vel eiusdem exemplar, vnum, quod si feceris, historia nostra, quam in manibus de rebus Indicis habemus, magnum adferes adiumentum, & nobis facies rem gratam, pro qua tibi perpetuo deuincti erimus. Vale & nos ut facis ama. D. Antonium Fuggerum nostro nomine saluta. Louanii 11. Aprilis Anno 1542.

IO. IACOBVS FVGGERVVS DAMIANO A
GOES EQVITI LVSITANO.

Non opus erat apud me vlla excusatione Damiane amicorum amicissime, quod parum amice te in Munsterum stomachatum esse scripseram. Id enim ex amicitia & vere sincero animo, quo ergate semper hactenus fui affectus, factum esse credas velim. Ignorabam etenim ipsum Munsterum tam atrociter in Hispanos debacchatum esse, idque nunc etiam miror, cur ausus fuerit in illam tam vberem & praestantem occasus regionem quam ipse nunquam viderit, in qua nunquam peregrinatus sit, tam atrociter praeter vllam occasionem, ignorans omnium rerum, ita temere inuehi, ut interim taceam qua temeritate in euulgandis adulterinis fidei nostrae libris (ut scribis) vsus est. Ut ita re cognita te non solum excusatum sed ipsum etiam ob insignem eius temeritatem plane odio habeam, & omnium doctissimorum virorum acerrimo stylo perstringendum iudicem, qui non solum de iis quae non viderit aut expertus sit, ita audacter & temere in publicum proferat, sed etiam ea quae ad sacrosanctae fidei nostrae sustentationem & augmentum pertinent, adulterari non vereatur. Sed vides & ipse cognitum habes, quam peruersa aliquot annis fuerint secula: ut nedum dicere, sed & typis committere quaeuis somnia nonnulli ausi sint. Deus Opt. Max. faxit ut propediem meliora sequantur. Ceterum quod ad librum Lusitanicum attinet, sedulo equidem egi cum Peutingero, ut mihi eius copiam faceret, idque tandem impetraui, ea tamen conditione ne cuiquam ostenderem, neue rescribi quicquam curarem; quod sane pollicitus eram, eam solam ob causam, ut quem tanti faciebat librum non intellectum viderem, vidi & mox, ut fidem dederam, ne quidquam suspicari possit restitui. Nosti opinor hominem, decrepitem, antiquitatis & raritatis studiosum, qui ob eam causam libro ut arbitror non intellecto delectatur, quod praeter se neminem habere credat. Agam tamen sedulo, ut si quidquam impetrandum est a sene, hunc librum eliciam, faciamque pro viribus ut meam in hoc negotio diligentiam & sedulitatem non defuisse intelligas. His te cum coniuge quam optime valere cupio. Ex Augusta 8 Maii. 1542.

L. ANDR. RESENDII LV-40
SITANI EPISTOLA HISTORICA,

De Aera Hispanorum.

L. ANDR. RESENDIVS, IOANNI VAS-
SEO VIRO DOCTISS. S.

CIRCITER Cal. Maias, Vasae litteras tuas adcepi, datas Nonis Februarii Salmanticae. Adcepi autem Conimbrica quo me Regia auctoritas, ita enim blandiri mihi malo, quam vim adpellare, transtulerat, hoc est, ab honesto, & quieto otio, in negotium turbulentissimum, a museo in pistrinum, ubi sine vlla intermissione defatigationum est molendum. Nec satis scio quid conquerar, neque quid non conquerar, nisi quod hoc, quicquid est, irato meo genio mihi contigisse certo ego scio. Non igitur vacauit, immo ne nunc quidem vacat. postulationi tuae accuratius paulo respondere, uti amico amicum par erat, tamen nonnulla ex parte satisfaciam tibi, cui equidem semper ex omni, pro tua in me benevolentia, studui satisfacere, scito me de Aera nihilo plus cogniti, nihilo plus coperti habere nunc, quam habuerim tunc, cum de ea re praesens mecum egissem. Neque ego de initio eius loquor. Nam satis manifeste adparet, incepisse eo tempore, quo ex partitione Triumvirali utraq; Hesperia Octauio cecidit, post an. IV. quam est interfectus C. Caesar. Loquor autem de origine tam in vocabulis

buli, unde videlicet Æra nominetur, quæue nominis eius causa fuerit. Nam quod alii ab Ære dando, id est, à censu, qui Augusti indictione soluebatur, Æram nominatam arbitrantur, non admodum probo. Multo etiam minus, quod alii ab hero, id est, domino heram, dici volunt, quasi dominationem. Commentum autem Genesii Sepulveda, quod ex compendio scriptionis A. ER. A. Cæs. id est, annus erat Augusti Cæsaris, fecisse imperitos Æram Cæsaris, nobis nititur persuadere, fateor, non sine admiratione, propter hominis eruditionem, legi: libenter enim ab illo quaererem, cum litterarum illarum compendium existimet scribis tantum fuisse cognitum, quasi esset simile illi Hebræorum elementorum arcanò quod apud ipsos Cabala, nominatur, aut Hieroglyphicis notis, quibus vetus Ægyptiorum obducta implicataque erat sapientia, quarum ministeria, quum solis essent cognita sacerdotibus, à patribus adcepta quasi per manus posteris proderentur, an magis compendiarium istam formulam etiam in vulgus emanasse arbitretur. Huic parti si, ut doctum facere æquum est, adsentiat: respondeat, quonam tempore Hispanos autumet in tantam animi, ut ita loquar supinitatem deuenisse, stantibus nec adhuc in Hispania Romanis rebus, ac vigente imperio, an posteaquam conlabi ad Gothorum irruptionem cæpere? florentibus rebus id fieri nunquam potuit, cum Latina lingua multum non Romani modo, qui in Hispania erant, sed ipsi etiam Hispani vterentur. Ad hæc, cum Hispania primum in prouincias duas, hoc est, citeriorem, & vltiorem, deinde in tres, Tarraconensem, Baticam, & Lusitaniam esset diuisa, tum deinceps, propter magnitudinem diuisa trifariam, Tarraconensem, Gallecia facta sit quarta, Carthagenensis vero quinta, ut scribit ad Valentianum Sextus Rufus, nec ibi finis, sed diuisa quoque Lusitania, sexta numero cæperit esse Vettonia, atque hæc omnes prouinciae, siue consularibus, siue procoff. siue pratoribus, siue propratoribus, siue praesidibus, siue legatis regerentur: præterea scribis, legistis, tabulariis, tabellionibus, hominibus vel Romanis, vel certe Romana lingua peritis, plene essent etiam usque ad tempora Maiorani Cæsaris, qui regnare cæpit circiter annum seruatoris nostri CCCC. LXXII. consentaneum profecto non est, ignorasse eos vim harum litterarum A. ER. A. si autem, postquam in Hispanias Gothi inuaserunt, id accidisse dicat, rursus quaererem, subito ne id, an paulatim potius? subito ac repente extinctam fuisse notitiam illorum verborum, quibus tam frequenter in tabulis vterentur, persuaderi ego non possum, nisi me doceat Genesius lethargo fuisse tum simul correptos Hispanos omnes. Paulatim euenit, inquiet. en rursus eodem luto, in eadem heremus salebra, ut nimis sane videatur esse mirum, vix centum annorum interuallo, in tantum rem obsoleuisse, ut etiam ad Leandrum illum, ac adeo Isidorum, multæ tum eruditionis, tum diligentia hominem, vulgatisimus quatuor illarum intellectus minime perueniret: ut concilia vetustissima, nempe Bracarense primum, AERA DCX. & Hispalienſe prius, AERA DCXXVIII. celebrata prætermittamus. ut prætermittamus, etiam & veteres in saxis inscriptiones era. DX. & DXX. & DL. factas hoc est, sub Anastasio, & maiore Iustiano. sed quid? quod sub Arcadio & Honorio circa annum nati seruatoris CCCC. integris etiam dum, aut certe minima ex parte adcis in Hispania rebus, Diuus Faustus Regiensis in Gallia Episcopus, scriptor satis luculentus, era vtitur vocabulo? Quuius verba priore de Spiritu sancto libro, ita habent. Sacer autem numinis diximus, quia trecenti in æra siue supputatione, signum crucis: decem & octo vero, Iesu adorandum nomen ostendunt. Quibus ego verbis partim, partim etiam ipsa ratione adducor, ut credam, neque ab Ære dando vocatum, Æram ut putauit Isidorus, neque ab hero heram, ut somniant nonnulli, sed simpliciter à nota numeri quod era, sit nota vel supputatio, ut Faustus interpretatur. Ad quam rationem Alphonsus Hispaniarum rex suam temporum supputationem Æram adpellavit. si quis autem roget, satis ne id Latine? respondebo Nonii Marcelli verbis, Æra, inquit, numeri nota. Lucullus lib. 29. Hæc est ratio peruersa, Æra summa & subducta improbe. Igitur ab initio, ratio hæc numerandi tempora, ab usque Augusto cæpta, Æra nominata est. Neque mouere quemquam debet, eius vocabuli usum apud probatos auctores minime inueniri.

Multa renascentur, quæ iam cecidère, cadentq;
 Quæ nunc sunt in honore vocabula si volet vsus,
 Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Aut Horatius. Meus, Vasæ, huc inclinat animus, si cui aliud placuerit suo fruatur iudicio.

NOMENCLATURA VR-

BIVM HISPANIÆ, IN QVIBVS SEDES

EPISCOPALES CONSTITVTÆ SVNT EX DVOBVS

vetustissimis CC. Ecclesiæ Ouertensis; ex Wambæ

Regis limitibus.

NCIPIT NVMERVS
SEDIVM Hispanien-
sium, & vniuscuiusq;
prouinciæ sedes sub
Metropolitano subscri-
ptæ vsque in Rodano
maneant: Id est, ME-

TROPOLIS TOLETO subditæ, Ore-
to, Beata, Mentesa, Acci, Basti, Vrgi,
Bagastri, Ilici, Serabo, Dianium, Vale-
ria, Valætia, Secobriga, Arcebrica, Com-
pluto, Segontia, Oxoma, Secobia, & Pa-
lencia; SVB VNO. XX.

METROPOLIS ISPALIS subditæ Ita-
lica, Assidona, Elepla, Malaga, Elberri,
Astigi, Corduba, Egabro, & Tuccis.
SVB VNA. X.

MERITA METROPOLIS, Merita, Pate, O-
lixbona, Exonoua, Egitania, Coninbria,
Viseo, Lamego, Caliabria, Cauria, Elbo-
ra, Abela, Salamantica, Numantia, id est
Cemora. Sub VNA. XIII.

BRACARA METROPOLIS. Bracara,
Dumio, Portucale, Tude, Auriense, Iria,
Lugo, Britonia, & Astorica. SVB VNA
VIII.

TERRAGONA, METROPOLIS Terragona,
Barcinona, Exara, Hierunda, Empurias,
Aufona, Vrgello, Lerita, Ictosa, Tortosa,
Cæsar Augusta, Osca, Pampilona, Calafor-
ta, Terasona, & Auca. SVB VNA
XIII.

Et inter Hierundam & Empurias nomina
vetustissimis litteris adiectæ fuerunt, Ma-
loriga, & Minoriga, Formentera, Eueza;
& in codice altero non litteris Gothicis
descripto in contextu ipso leguntur.

NARBONA METROPOLIS. Narbona, Be-
terris, Agatha, Magalona, Nemauso, La-
teba, Carcaffona, Tolosa, & Elna SVB
VNA. VIII. Sedes Hispanienses absq;
prouincia Tigitaniæ vsq; ad mare Ocea-
num, qui eas circumdat sedes. LXXXII.
exceptis Legionē, & Oueto, quæ nulli vn-
quam metropoli fuerunt subditæ.

EX V. C. GOTTICO.

ERA DCLXV. Recensuimus regnauit an-
nos XXI. mens. VI. dies. XI.

Wamba regnauit annis VIII. mens. I.
dies XIII. Ille celebrauit concilium a-
pud Toletum, & erat tunc temporis con-
tatio inter Episcopos & Archiepiscopos
super omnes terminos diteseos eorum
& nulla conuenientia erat inter illos. &
cogregati sunt omnes Hispani Episcopi,
& Archiepiscopi: & celebrauerunt con-
cilium in Toletum, & inuitauerunt Regem
Bambanem ad concilium, vt diuideret
inter eos terminos Episcopales. rex BAM-
BA vt vidit contentionem eorum mise-
ricordia motus venit ad concilium & di-
uisit sic terminos inter eos.

Primum diuisit Toletum sub potestate
Archiepiscopi QVIRICI. qui tunc tem-
poris ibi erat Archiepiscopus. Toletum
metropolim & alias XVIII. sedes posuit
sub potestate præfati Archiepiscopi To-
letanæ sedis & diuisit terminos inter ipsas
sedes:

Oreto teneat de Galla vsq; Ecigã: de Pintam
vsque Campaniam.

Beata teneat per terminos de Oreto, &
Mentesa & Acci.

Mentesa teneat de Eciga vsq; Securam, de
Lida vsq; Pulixena.

Acci teneat de Secura vsque Montaniam,
de Archâtel vsq; Caracoie.

Basti teneat de Montania vsq; Gestam, de
Rauca vsq; Rusitam.

Vrgi teneat de Gesta vsq; Cartagini, de A-
ltri vsq; Mida.

Bagastri teneat de Pugilla, vsq; in Losolam,
de Secta vsq; in Lumbam.

Setabi teneat de Custo vsq; ad Moleram, de
Togola vsq; Vinitam.

Demi teneat de Goza vsq; Vinitam, de Silua
vsque Gil.

Valentia teneat de Silua vsq; Muruetru de
Mare vsq; Alpont.

Valeria teneat Alpont, vsque in Tarauellam
de Figuerola vsque in Ner.

Secobrica teneat de Tarabella, vsq; Obuiam
de Toza vsq; Brecam.

Arcabria teneat de Alcont vsq; ad Ouiam,
de Mora vsq; Luceram, alii Lustram.

Copluto teneat de Alcont vsq; ad Cortem,
de Busca vsq; ad Cortem.

Segontia teneat de Corte vsque Furcam, de
Godol vsq; Pinnam. Oxoma

Oxoma teneat de Furca vsque Aylanzon, quomodo currit in camino. S. Petri, qui vadit ad sanctum Iacobum: de Garafe vsque hermitas.

Secobia teneat de valle Alhomet vsq; Mâbellam, de Montel. vsque Vasodoto.

Palentia teneat de Mambella vsq; Caleam, de Valbona vsque Fortosa.

Hæ sunt sedes xx. diuisæ Episcopales de Tolero à mare vsque in caminum. S. Petri, qui vadit ad. S. Iacobum.

Post hæc diuisit sedes Ispalia.

HISPALIS METROPOLIS. Itassa teneat de Vlca vsq; Buscam, de Asa vsque Lamolam.

Affiolma teneat de Busa vsq; Senam, de Lareta vsque viam latam.

Elepla teneat de Sena vsq; Datam, de Abisafa vsque Cortesam.

Malaga teneat de Data vsq; Malcocam de Fenna vsque sedes Campo.

Elberri teneat de Malcoca, vsq; Sotellam & de Almica vsque sedile.

Astigi teneat de Sotella vsque parietem, de Lueca vsque Raucam.

Corduba teneat de Pariete vsque Vbetam. de la Galla vsque Ranam.

Egãbro teneat de Malasara, vsque à Balagar. de Gigerã vsque Calonam.

Hæc sunt x. sedes Hispalis diuisæ à Mari vsque Tursam.

Post hæc diuisit EMERITAM.

MERITA METROPOLIS. Paete teneat de Balagar vsque ad Artam, de Olla vsq; Mataual.

Olibona teneat de Cartã vsq; Ambiam, de Olla vsq; Matar.

Elborã teneat de Soestra vsque Petram, de Rutella vsq; Paratam.

Oxonouã teneat de Ambia vsq; Salam, de ipsa vsq; Turrem.

Agitania teneat de Sala vsq; Nauam, de Sena vsq; Mauriellam.

Addit. V. C. infra hos terminos hanc suam diocesim, tota Agitania, Mene, Cipio & Francos, sub vnius XII.

Conimbria teneat de Naua vsque Borgam, de Torrente vsque Coram.

Addit. V. C. infra hos terminos hanc suam diocesim Conimbria, Eminio, Seliõ, Lurtine, Insule, Astusiane, Porgale, Castrũ anticum, sub vnius VIII.

Viseo teneat de Borga vsq; Sorcam, de Bonella vsq; Ventosam.

V. C. Infra hos terminos totam hanc suam

Tomus II;

diocesim, ipsum Viseum, Rodomiro, Submoncio, Ofania, Ouellione, Tutella, Coleca, Calibrica, qui apud Gotos post ea sedes fuit. Sub vnius VII.

Lamego teneat de Sortã vsq; Pertã, de Tara vsq; Ortosam.

V. C. Infra hos terminos hanc suam diocesim, ipsum Lamegum, Tuentia, Arauca, Cantabriano, Oma, Caminus, Sub vnius VI.

Calabria teneat de Sortã vsq; Albennum, de Soto vsq; Faram.

Salamantica teneat de Albenna, vsq; Sotobrum. de Rusa vsq; Siberam.

Numãtia quæ nostra & Gotti, postea vocauerunt Cemoram, teneat de pãna Gonsendi vsq; ad Tormen, super illos balneos. de Valle, de Rege vsque Dorium, de villa Lalle vsq; Otero de fumos, secus riuulum siccum, vsque Bretto, de Tauerã vsque Dorium.

V. C. Numantia qua nostrates Gotti. &c. & secus riuulum siccum deorsum vsque Bretto.

Abela teneat de Petra vsq; villam, de Masco vsq; Terrero.

Cauria teneat de villa vsq; Dorium, de Asa, vsq; Pumar.

Hæc sunt XIII. sedes Emeritæ, diuisæ de Anta vsq; Riuum siccum, & Tenilla flumen, v. c. & estulæ flumen.

Post hæc diuisit sedes Bracarã, & dixit, sicut Theodericus Rex diuisit, & ordinauit sedes Galleciã, ita eas permanere mandamus, & hos terminos eis superponimus.

V. C. sicut Theodericus Rex Sueuorum catholicus apud Metropolis Bracarã concilium celebrauit, & diuisit vniciq; sedi diocesim, quæ erant inter omnes Episcopos Galleciã, ita eas stare præcipimus atque confirmamus: & eos terminos illis fedibus præponimus.

BRACARA METROPOLIS. Dunio teneat de Duria vsque ad Albiam, de Rumetã vsque ad Aram.

Portugale teneat de Albia vsq; Losolam, de Olmos vsq; Solam.

Tude teneat de Solam vsque Lagunam, de Monte albo, vsq; Fetosam. [Desunt in V. C. Got.]

Auriense teneat de Cufaneã vsq; flumen Silum, de Vereganos vsque Calabezas maiores.

Iriã teneat Dissum vsque Cueansam, & de Callas de Rege vsque in ora maris Oceani.

Lugo teneat de Laguna vsq; Busam, de

monte Soto vsque Quintanam.

Britonia teneat de Busa vsq; Torrentes, de Occaba vsq; Tobellam, & vsq; ad ouem, v. c. vsq; Ouem flumen.

Astolica teneat tota Valliscaro, & fluuios, Vmauia, scilicet & Vrbigo per Breto, & Tauara.

V. C. Astolica teneat per ora vallis cerces & per fluuios Inania scilicet & Vrbico.

Hæ sunt sedes VIII. Bracharæ diuisæ à Portugale vsq; flumen Vrbico.

Post hæc dixit Bamba Rex coram omnib. astantibus, qui erant in concilio, tam ecclesiasticis quam secularibus viris. V. C. Post hæc Rex coram adstantibus omnibus qui erant in concilio, ait.

LEGIO, quæ numquam vlli Metropoli subdita fuit sicut illam Descēsius Legionē. Episcopus in Liberitano concilio cū authoritate Romana in præsentia Ataci regis Alanorum cum omnibus ecclesiasticis siue & secularibus Hispanis viris stabiliiuit: subscriptosq; terminos posuit, ita eam permanere mandamus atq; confirmamus.

LEGIO teneat per Pirenzos montes, per pennam rubeam vna cum Media Leuana, Cernera, Petras nigras, Auia vsq; ad flumen Carinonem, per illa Serna, per riulum siccum vsq; Villa Ardegam, per Ceresinos vsq; in castro Pexi per villam Mannam vsq; in arborem de Quedros, non habet aliter v. c. infra fines Galleciæ tria Castella.

Furtures daunciis, Cancellata, & Nauiam.

ERA. DCC. X. & iterum dixit Rex.

Lugo quem in Asturiis Euandali ædificauerunt & Episcopum in ea miserunt, quæ nunquam fuit subdita, vlli metropoli, teneat totas Asturias, per Pyrenzōs montes per omne litus Oceani maris vsque Biscaya, per Menam vna cū campo Arbosio, Gordon, Aluam, vsque ad illam arborem de Quedros, Coianca, Ventosa, vsq; ad Oruecum. Luna vsq; riulum de Vmania, & vsq; ad Pirenzos montes. in Gallecia, Suarnam, Valselongam, Neram, Flamofam, totam Sarriam vsque ad flumen Mineum. Totum Lemos cū initio & Verosino & Sauinianā destoranæ vsque ad flumen, Silum. Totam Limiam cum Ecclesiis de Petraio quæ ædificatæ sunt vel fuerint inter Arnouium flumen & Silum à termino montis Baron: & per aquam Zose vsq; in fundum Arnoia: & per ipsum discursum vsq; flumen Miniū. IN Vcza vsq; in Porcellam de Vanati, &

Ecclesiis de Salas; inter Arnouiam & Silum, cum Ecclesiis, de Barrofa, Castella, Cufanca, Burbantes, Auia, & Auion, Afina, Camba, Auiancos: sicut eam dotauerunt nostri prædecessores Euandali Reges. & dixerunt omnes, Placet, placet omnibus nobis.

In altero v. c. Oretensi, hoc modo, Tunc prædictus Rex surgens in concilio dixit. rō LVGO, quæ in Asturiis Guntamundus Catholicus Euandalorum Rex ædificauit, Episcopumq; in ea statuit, quæ nunquā subdita vlli Metropoli fuit, sicut ille cū authoritate Romana & cum consensu omnium ecclesiasticorum, siue laicorum virorum Hispanorum in Legionensi concilio stabiliiuit, terminosque posuit, ita eam permanere mādamus atque confirmamus. & in eo C. non designantur termini uti in v. c. Gotthico.

Post hæc diuisit Rex sedes Terragonæ.

TERRAGONA METROPOLIS. Barcelona teneat de Minona vsq; Pagela de Vsa autem vsq; Bordel.

Exarta teneat de Bordel vsq; Palada vsque Mant. Ita in v. c. de Alcosa vsq; Pinna.

Exara teneat de Bordel vsque Palada, de Montesa vsq; Portellam. Gerunda teneat de Palada vsque iustament, de Alofa vsq; Pinna: quæ defunt in vv. cc. Ouet.

Empuria teneat de iustament vsq; Bertam, de Ventosam vsq; Galbam. alii cc. Giluam.

Aufona teneat de Borga vsq; Auratam, de Bulga vsq; Mentiam.

Vrgello teneat de Aurata vsq; Nafonam, de Mucamera vsq; Valam.

Lerita teneat de Nafona vsq; fontem Salam de Laxam vsq; Matam.

Hictosa teneat de fonte Salam vsq; Portellam, de Morale vsq; Tormalam.

Tortosa teneat de Portella vsq; Teniam, de Tormoga vsq; Cachenam.

Oscata teneat de Splana vsq; Gobello, de Sperle vsq; Riberam,

Cæsaraugusta teneat de Demia vsq; Splanam, de ribas montes vsq; Gordolo.

Pāpilonā teneat de Cobelio vsq; mustellā, de Mustella vsque Nampiam, de Sparga, vsq; Ostauā.

Calafora teneat de Nampia vsq; Sparfam, de Mustella vsq; Sacalam.

Tirafona teneat de Sparfa vsq; Platenam, de Altomonte vsq; Millosam.

Auca teneat de Plantena vsq; Amaram, de villa

villainferno vsque ad pedem morum.

Hæ sunt xv. sedes Terragone, de Barcinona vsq; Aucam.

Post hæc dimisit Rex sedes Narbonæ.

NARBONA METROPOLIS. Beterri teneat de Scalet vsq; Baromina, de Magai vsq; Ribofara.

Agathe teneat de Lusa vsq; Ribera, de Gattar vsq; Mirlam.

Magalona teneat de Mirla vsq; Ribogars de Castello miluim vsq; Angoram.

alter V. C. de Castello miliani.

Nemauso teneat de Busa vsq; Anguorõ, de Castello vsq; Sambram.

Lateba teneat de Sabia vsq; Ribaua, de Auger vsq; montem Rufo.

Carcassona teneat de monte Ruffo, vsque

Angeram, de Angosa vsq; Montana.

Eina teneat de monte Rufo de Angera vsq; Rosmolam de Latrosa vsq; Lamusam.

Hæ sunt sedes viii. Narbonæ.

Aliter V. C. Hęc sunt viii. sedes Narbonæ

à terminos Oxenses, vsq; ad flumen Rodanum. & hæ sunt Hispanienses sedes

diuisæ vsque Yspalim & Oceani Maris in circuitu eartum.

Hęc fecit Rex Bamba in Concilio Toletano

vbi fuerunt congregati omnes Hispani Archiepiscopi, & Episcopi: tam Ecclesiasticus ordo quam secularis: & eiecerunt

contentionem à se, & laudauerunt Regem Bambanam in hunc sermonem,

& acceperunt concilium ab inuicem, & dixerunt ad Regem. Domine, si vis faciamus

stabilitatem inter nos & ligationem firmissimam, vt non sit soluta vsq; in

finem seculi: & cui Episcopo, aut Archiepiscopo creuerit vana cupiditas, & dederit

Munera ad Apostolicum & tulerit honorem vltius, sit sub anathemate dum

vita vixerit quisquis hæc fecerit. Et si qs dederit munera ad Regem pro honore

Ecclesiastico & qui acceperit vel dederit anathema sit.

Quia dominus IESVS CHRISTVS eiecit de

Templo vendentes & ementes. Tunc Rex Baba pro amore Dei, & bona fide quam

in se habebat, & omnes ibi adstantes vna voce dixerunt. Fiat, Fiat. Amen.

Et Rogauerunt Regem vt scriberentur omnia quæ facta & confirmata sunt in prædicto

concilio. & dixit Rex ad Archiepiscopum Toletanum. cuius nomē erat Quiricus, facite scribere cito. Et Archiepiscopus fecit scribere ad Petrum de Sancta Leocadia & scripsit hæc. & legerunt in Concilio: & placuit illis omnibus, & absoluto concilio abierunt quisq; in suam prouinciam. Post hæc Bamba regnavit annos v. & mortuus est in pace & sepultus est in valle de Mornia in Ecclesiam Sancti Petri.

In eodem Veteri Codice, litteris Gothicis descripto, in Nomenclatura Vrbiū Hispaniæ sedium, litteris eisdem & Characteribus Gothicis vetustis nominib. noua & sui temporis superscripsit in his scilicet. Oreto, Calatraua, Beatia, Bacca, Mentesa, Iaen, Acciguadix, Basti Basta, Vrgi Almaria, Bagastri, Berga, Ilici, Balsa, Serab Xatiua, Valeria Valera, Compluto Giadalajara.

Elberis Granata, Egabro Cabra, Tuuis Xerez, Pace Balalioce, Egitania Lucena. Caliabria Mongages.

IN Vetustissimis Codicibus rerum Hispaniæ sum in Historia Ranimiri Regis Legionens. qui Cæsaraugustam à Sarracenis vi cepit ita habet.

Tunc temporis populauit Rodericus Comes Amaiam. Didacus etiā Comes populauit Burgis per iussionem Regis. Populauit etiam Munio Muniz RAVDAM. & Gundifaluuus Tellit Exomam: & Gundifaluuus Ferdinandi Axeam, Duniam & S. Stephanum. Populauit Gundifaluuus Ferdinandi septem publicam.

Hęc ita habetur in Verusto Codice, vt haud dubie Aranda ad Durii ripas ea sit quæ in Vacceis vetustis temporibus Rauda celebre opidum fuit, Ptolomæo & Antonino auctorib. Præterea vbi Duniā legitur Cluniam legendum.

Quod Iberus amnis Vascones præterlabitur Prudentius Vasconem appellauit, nos Vasco Iberus diuidit, Binis remotos Alpib. Innuit enim poeta se Calagurri id temporis degere. Rufus Festus in iambis:

[Ac Iberus inde manat amnis, & loco. [Fœcudat vnda. Plurimi ab ipso ferunt [dictos Hiberos: non ab illo flumine. [Quod inquietos Vascones prælabitur:

HIERONYMI PAULI BAR-
CINONENSIS.

DE FLUMINIBVS ET MON-
TIBVS HISPANIAE.

AD REVERENDISS.

D. RODERICVM EPISC. PORTVENSEM
CARD. VALENTINVM, S. R. E.
Vicecancellarium;

Qui post Rom. Pontifex creatus ALEXANDER SEXTVS est appellatus.

CRIPSERAM, Pater amplissime, quorundam Poetarum hortatu Libellum hunc de *Hispania nostra & fluvii & Montibus* quorum apud veteres mentio habetur: eum Celsitudinæ dicatum, non prius ausus sum manifestum præbere, quam tibi, quem nemo ignorat, & ingenio, & rerum experientia nemini tui ordinis cedere, emendandū tribuissem: Accedit locorum, regionumque notitia, quorum te amplissima Provincia nostræ legatio peritissimum reddidit. Magnam enim Hispaniæ partem feliciter peragrando, immensæ tuæ dignationis, & gloriæ monumenta nostræ Hesperix reliquisti. Spero dabuntur tuo nomini aliquādo maiora: Nunc autem aliquid Cosmographiam & fuscitationem Antiquitatis pertinens, per vacationem à studio iuris collectum, haud iniucunde degustasse sufficiat.

Alba, qui & *Clodianus* appellatur per *Indicetas*, quos *Emporitanos* vocant, decurrit: *Emporias* Phocensium, & Latinorum olim coloniam alluens, à Pyrenæis funditur, & versus *Medas* insulas in quibus *Palaopolis* opidum quondam fuit, in Balearicum mare devoluitur.

Anas fluvius est non mediocris in Hispania: & Lusitaniam à Bætica, teste Pomponio, separat: ortus in Leminitano agro Tarraconensis Iberiæ: modo in stagna se pandit, modo in angustias resorbet, & alicubi in cuniculis totum se condens iuxta Emeritam, & Pacem-Iuliam lapsus, tandem in Atlanticum emittitur Oceanum:

Aurelius Clemens Prudentius:

*Nunc locus Emerita est tumulto
Clara Colonia Betonia,
Quam memorabilis annis Anas
Præterit: & viridante rapax
Gurgite mœnia pulcra canat.*

Areda fluvius est apud Celtiberos: à quo, vt tradit Plinius *Arenates* populi nominati fuere.

Astura fluvius est in Tarraconensi: à quo *Astures* acre hominum genus, nomen accipere. Lucanus:

Hic præter Latias acies erat impiger Astur.

Aurum etiam apud eos effoditur, quod præclare describitur à Silio his versibus:

*Sed scelerum causas aperit Deus Astur avarus
Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infælix effosso concolor auro.*

Hunc amnem vulgus *Aurigam* nominat.

Auoceladus fluvius est Celticorum: qui Galletiam ac Lusitaniam contingunt:

Bacchus fluvius esse fertur in Bætica: